

Alex Fuentes

Den vita sparven – en berättelse från Pinochets Chile

Till mina barn Andrea och Sandro och alla tusentals ”försvunna” politiska fångar under Pinochets militärdiktatur.

Bokförlaget Röda Rummet 2003

Copyright © Alex Fuentes

Förord

Den 11 september i år är det 30 år sedan Pinochets militärkupp i Chile. Jag var en av dem som klarade sig ut ur Chile med livet i behåll eller, om man så vill, ”en av dem som Pinochet inte hann med”, och det här är min berättelse. Berättelsen börjar den 13 mars 1975, dagen innan jag kidnappades av DINA-agenter och fördes till Villa Grimaldi, militärjuntans ökända tortyrcenter i Santiago. Den slutar en ljus sommarkväll när jag ett drygt år senare landade på Arlanda. Grundberättelsen utgörs av min tid i fångenskap och de ovanliga omständigheterna kring mitt gripande. Jag angavs av Carlos, en vän som tvingats bli DINA-agent och som därefter via mig informerade vänsterrörelsen MIR om vad som pågick inom DINA. Carlos avslöjades efter ett tag av DINA och vi fördes till Villa Grimaldi samtidigt, men till skillnad från honom och tusentals andra kom jag levande därifrån.

Efter Villa Grimaldi hölls jag isolerad i ett hemligt fångläger som DINA hade för ”försvunna” fångar. Efter två månader som ”försvunnen” blev jag officiell politisk fånge och tillbringade därefter drygt ett år i olika läger. Till slut kom jag med på en lista över 207 fångar som fick amnesti och tog mig till Sverige. I manuset varvas min tid i fångenskap med återblickar på de händelser som ledde fram till diktaturen och gripandet av mig, både större politiska skeenden och personliga händelser.

Fortfarande går såväl Pinochet som hans mördare fria, men det finns också krafter som verkar för att få rättvisa skipad. Föreningen ”Den etiska kommissionen mot tortyr” i Chile som leds av Ricardo Frodden, en av dem som finns med i manuset, har stämt (dec —02) den chilenska staten och kräver av den chilenska regeringen upprättelse för samtliga tortyroffer under Pinochets diktatur. Samtidigt sitter Bernardo, som också finns i manuset, än idag i säkerhetsfängelset i Santiago dömd till livstids fängelse för polismord i en summarisk rättegång i en militärdomstol. Villa Grimaldi är idag rivet och på dess plats finns numera en fredspark med minnesmonument över alla som mördades där.

Alex Fuentes

Stockholm juni 2003

1

I det avgörande ögonblicket, i det kritiska ögonblick, då den fysiologiska världen ebbar ut ur en. I ett ögonblick då våra bullrande liv fångar in det ovärderliga som tystnaden innebär... Tystnaden omvandlas då till ett liv som bara blir meningsfullt om man lyckas överleva. Att sikta mot framtiden och kunna skymta sådana stunder då man upplever att hela ens existens upphör att finnas till, att den töms ur, tills den är uttömd.

Han satte sig till rätta. Ögonen betraktade baksidan av ryggstödet framför. Det kunde mycket väl ha varit en av de många bussar som ungdomarna använde för att klottra slagord mot diktaturen. Han letade förgäves, det fanns inga slagord och han tänkte på vilka han själv skulle ha velat rista in i den tunna plåten. Det var den vanliga resvägen, samma väg som han hade rest så många gånger sedan han var liten. De övriga passagerarna var alla i sin egen värld, upptagna av sina problem. De satt på de slitna sätena. Vid varje hållplats klev det på mer folk. Ibland var det fem och ibland tre, aldrig någon ensam. Efter varje hållplats kändes bussen tyngre. Till slut var alla bussens trettiofem platser upptagna. Men ytterligare några steg på. Stående och trångt packade trafikanter.

När bussen körde förbi kyrkan gjorde nästan alla, som på beställning, korstecknet. Det var den sedvanliga ritualen för katoliker som var övertygade om att Gud kunde se dem. De ångrade sig, de ville gardera sig mot Guds eventuella straff. De skämdes för de var alla djupt övertygade om att just de bar på den köttsliga kärlekens syndiga frukt. De gjorde korstecknet för såväl begångna synder som de nya man var på väg att begå. Som barn hade han misslyckats med att lära sig korsa händerna på rätt sätt. När han sedan blev tonårig var det för sent, då trodde han inte längre på några vidskepligheter.

Han tyckte om att sitta vid fönstret där han kunde iaktta hur de som satt trångt försökte flytta fram sina positioner. Hoppessade. Han hade alltid undrat varför kvinnorna ägnade så mycket av sin dyrbara tid åt att stryka alla dessa klädesplagg. Till vilken nytta? Kläderna skulle ändå snart bli skrynkliga. De pressade sig samman.

Att färdas kollektivt med bussarna var en upplevelse av långsamhet, som att forslas med en kärra. I takt med bussens makliga färd följde han med blicken gatans rörelse. Han såg hur vinden bildade stora dammoln. Genom fönstrets slitna glasruta kunde han se zigenartältens pittoreska och nyckfulla form. Han förtrollades av de randiga tälten och deras symmetri. Bussen lämnade de solblekta tälten, och en och annan zigenerska med sin långa blommiga kjol bakom sig.

Pedro Fontova var en gata som hade lämnats åt sitt öde långt innan han själv hade kommit till världen. Den var fasansfullt ful, men sett ur hans perspektiv var den trots allt en förtjusande aveny. I smyg skärskådade han ansiktena omkring sig. Han genomborrade deras blickar, kommenterade tyst för sig själv deras beteenden, betraktade klädseln och om det blev möjligt klamrade sig ögonen också fast vid skorna. Han kunde inte låta bli att iaktta dem, han sökte deras beteenden i det skenbara. Utan att han märkte det hade bussen kommit en bra bit in i Santiago, Chacabuco-torget och Gabriela Mistral-gymnasiet låg nu bakom honom. Han gick av bussen och flanerade planlöst omkring. Var han gick stötte han mot folk. De gick förbi honom och han gick förbi dem. Deras värld och hans.

I och med militärkuppen 1973 förändrades hans liv avsevärt och bara några månader senare flyttade han till Chillán, i södra Chile. Även där ägnade sig diktaturens anhängare åt att förstöra och bygga efter eget tycke, precis som de hade gjort land och rike runt. Chillán var en fridfull stad. I fasters och farmors hus var det förvisso en enda röra på grund av barnen, men trots deras ständiga, skapade kaos kände han sig harmonisk i den nya staden. Dess lantliga stillhet och

melankoli i närheten av bergskedjan gjorde sitt. I Chillán låg storstadens hektiska liv långt borta. Han hade kommit in på universitetet och fördrev ofta tiden genom att gå över torget som var beläget nära universitetets byggnad.

Efter en oförglömlig resa till Cauquenes förvandlades han till en hopplös romantiker. Han slutade åka till Santiago över helgerna, istället åkte han under en hel månad fram och tillbaka mellan Chillán och Cauquenes. Den unga vackra kvinna som han var ihop med hade tillfälligt flyttat dit till några släktingar. På så sätt kunde de vara närmare varandra och de längtade efter dessa omätliga veckohelger. Åt pepparn med studierna och länge leve den gudsförnekande kärleken. Det var en berusande romantisk och behaglig tid för honom. Han skrev dikter i luften och överförde dem till höstaftonens fallande löv. Tack vare kärleken befann han sig i sjunde himlen.

Flickvännens vistelse i Cauquenes varade emellertid inte i evighet och efter det återupptog han resorna mellan Chillán och Santiago. I samband med en av dessa resor hade han kommit överens om att träffa Marco, hans vän och kamrat från gymnasietiden. Strax före militärkuppen hade Marco gått med i MIR, den revolutionära vänsterrörelsen (Movimiento de Izquierda Revolucionaria). I ett par år hade Marco lagt all energi på att arbeta i den nya partiorganisationen. Till följd av diktaturens förtryck hade MIR drabbats av svåra motgångar. På många platser var partiavdelningarna helt pulvriserade. Men som ny medlem i MIR var Marco okänd bland andra medlemmar och kunde därför utveckla, och till och med öka, sin underjordiska politiska verksamhet. Marco löpte inga större risker att bli arresterad på grund av fängslade och torterade kamraters angiveri.

Mötet ägde rum på en bar i närheten av Santiagos centrum. Det hängde en stämning av förtryck i luften, en hämmande atmosfär som de flesta chilensare redan hunnit vänja sig vid. Han och Marco växlade några triviala ord med varandra, sedan fick han, nedskrivet på ett cigarettpapper, namn, adress och telefonnummer till en av MIR:s medlemmar i Chillán. Han hade fått nog av att inte vara politiskt aktiv. Han hade vaknat politiskt i början av 70-talet, mitt i ett mäktigt omvälvande massuppsving. Nu fick han åter chansen att utöva sitt politiska engagemang. Han sa adjö till Marco och tog en buss tillbaka hem till sina föräldrar i en av Santiagos norra förorter.

Det hade gått flera timmar. Han sög in Santiagos alla välbekanta ljud. Från en gammal kanon på ett berg i centrala Santiago meddelades klockslaget, en sed från den spanska erövringstiden. På Plaza de Armas och runt berget Santa Lucia flög duvorna som slungade ut av kanonens larmande dån. Stadens invånare visste därmed att klockan var 12.00. Med åren skulle det dånande ljudet ingå i en värld av försvunna symboliska värden, men nu hörde han det mullra mitt i staden som han hade återvänt till under det korta lovet.

Ett par timmar senare skulle han åka från Santiago igen, tillbaka till universitetets illusoriska fridfullhet. Det hade han lovat Maria Rosas, en ung kristdemokratisk student som bodde i ett av värdshusen för kvinnor i Chillán. Tjugo år senare skulle hon bli landorganisationens vice ordförande och senare parlamentsledamot. Nu väntade Maria Rosas på honom. Han skulle bara gå förbi Maria Rosas bostad i Santiago och ta med sig hennes blåa kapp. Hon hade bett honom om den tjänsten. Telefonen i hans föräldrahem ringde. Reflexmässigt lade han handen på den svarta apparaten och lyfte luren till vänster öra.

— Hallå!?... Hallå!?

Han kände inte igen rösten och visste inte vem han talade med. En blandning av gamla tankar rörde sig i hans huvud medan han hörde den främmande rösten.

— Vem?

— Nej, du har nog ringt fel, här finns ingen Alejandro Flores.

Det var ett hårt slag mot medvetandet. Den tvångstanke som hade följt honom sedan militärkuppens allra första dag, dag för dag, från ort till ort, från tanke till tanke, förvandlades nu till en gripbar verklighet.

— Det är DINA, de är ute efter mig, jag måste dra, skrek han till sin mor.

— Ta det lugnt, du är så stressad. Det är all denna studietid med ungarna hemma hos faster. Såsom du har haft det, är det väl inte så konstigt att du är stressad, det är bara inbillning från din sida. Vila upp dig Ale, det behöver du.

Han blev inte helt övertygad av moderns kärleksfulla tonfall, men han stannade. Ale greps av ett besynnerligt lugn. De andra, däribland hans fästmö Olfa, var också motståndare till diktaturen men brydde sig inte speciellt mycket om telefonsamtalet. Denna kväll var det glädje och hjärtliga skratt som fyllde huset. Ale kände på sig att något var fel, han blev orolig, men vännernas likgiltighet förstärkte moderns trygga röst. Skratten, glädjen och livets oberäknlighet avgjorde saken och han stannade till middagen. Det blev ett ögonblick där avsaknaden av komplikationer i tillvaron lyckades i sitt uppsåt. De ständigt närvarande känslorna av oro avlöstes av ett lugn. Han befann sig i vänskapens hjärtliga värld, i blickens förstulna kärlek, i stillhetens värld. Han glömde det märkliga telefonsamtalet och slappnade av. Plötsligt när han tittade ut genom fönstret upptäckte han Carlos utanför grindarna.

Första gången de hade träffats gjorde Carlos ett starkt intryck på honom. Carlos var en vanlig arbetargrabb med kraftig kroppsbyggnad och i jämförelse med honom själv såg han något yngre ut. I ansiktet var Carlos lik de avlånga, mystiska statyerna på Påskön. Särskilt iögonfallande var också hans korta ögonfransar. Hans hud var mörk och han var fullständigt hårlös så när som på huvudet. Carlos livsstil skilde sig helt från de andra studenternas småborgerliga sätt att vara. Hans beteende avslöjade att han kom från enkla och torftiga förhållanden. I klar kontrast till sitt oansenliga ursprung brukade Carlos gå omkring och skryta med hjälp av en avancerad politisk vokabulär. Dialektiken och den historiska materialismen blandades med svordomar av grövsta kaliber, vilka i sin tur följdes av högravande citat av Mao Zedong och Che Guevara. På den tiden visste inte Ale om hänvisningarna till Maos lilla röda var ett skämt eller om citaten ingick i den unge aktivistens ideologiska arsenal. Carlos var ohejdad och nästan aggressiv i sin argumentationsteknik, häftiga gester och högljudda ord av allehanda slag var också vanliga. Hans odefinierbara brist på sammanhang betraktade Ale med spänd uppmärksamhet.

Carlos Carrasco Matus. Ale hade lärt känna Carlos i samband med de politiska aktiviteterna under studenttiden. Innan valet till elevrådet var Carlos den enda MAPU-medlemmen på gymnasiet. Redan då tyckte han sig kunna se en skymt av misstro hos honom, något som under åren skulle manifesteras vid många tillfällen. Carlos vardagliga göromål präglades av djärvhet. Ale blev sedan alltid tvungen att påminna Carlos om att en studentledares förmåga att ta ansvar hade avgörande betydelse bland de andra studenterna. På en fest som elevrådet hade ordnat drack Carlos så mycket alkohol att han fattade mod och försökte knyta nävarna mot honom. Ale mindes hur de båda hade varit politiskt aktiva och att det var en oförglömlig tid. Så var det trots att bombardemanget mot presidentpalatset fortfarande dundrade i hans medvetande, trots de nattliga raiderna då himlen lystes upp av helikoptrarnas bengaliska eldar och trots ekot från alla godtyckliga arkebuseringar.

Nu stod Carlos där. Han såg oerhört uppjagad ut och darrade i hela kroppen. Bredvid honom stod två unga män i ungefär samma ålder. Ale drog för gardinen i smyg och gick sedan ut till grinden som vette mot gatan. Det hade varit meningslöst att inte gå fram, de visste ju att han var där.

Telefonsamtalet var ett tydligt och avslöjande bevis på det. Medan han var på väg ut gick hans kamrater och fästmö ut bakvägen och lämnade huset. Han kunde inte se dem hoppa över muren till grannen, till Ana, en före detta skolkamrat från mellanstadiet, men det var vad han antog att de hade gjort. Senare skulle det visa sig vara rätt. Han hade bett dem gå för han ville inte utsätta dem för fara. Det var honom de var ute efter och nu stod de där. I deras sällskap hade Carlos ingen talan och kunde inte heller tala om för sin vän vad som tryckte honom. När Ale hälsade försökte han låtsas som om allt var som vanligt, trots att det normala nu plötsligt hade blivit helt onormalt. Han tyckte sig se en ljusstark mardröm närma sig.

— Hej Negro!

— Hej...

Ale öppnade, gick fram till grinden och lät Carlos komma in i huset. De båda andra stannade utanför. De förmodade att han och Carlos var vänner. Korta fraser, meningslösa fraser, ogrundade fraser. Ljudet från en bilmotor avbröt då och då stämningens falska vänlighet. Han hade svårt att låtsas. Det han stod inför kunde ha varit ett misstag, men det var inget han hade misstagit sig på. Han återkallade i sitt minne det senaste årets samtal med Carlos och förundrades över alltsammans. Aldrig tidigare hade han velat tro att det ögonblick han just nu befann sig i alltid hade varit en del av det möjligas plan. Nu var det ett faktum.

I slutet av 1973, efter statskuppen träffade Ale Carlos, den då före detta värnpliktige och korpralen från regementet i Buin. Carlos var förtvivlad och psykiskt helt nedbruten. Hans gamle vän och partikamrat hade bringats i fördärvet. Ale bestämde sig för att göra allt som stod i hans makt för att hjälpa sin följeslagare från skoltiden. Han var inte som förr, kände sig inte längre som fisken i vattnet och det fanns inga som helst spår av hans tidigare skicklighet i att citera Mao eller Che Guevara. Hans gamla partikamrat verkade ha berövats förståndet, allt tydde på att han hade varit utsatt för lobotomering. Vilken knöl man har gjort av honom, tänkte Ale den gången.

I flera timmar hade han lyssnat på Carlos, till sin fasa fick han höra en förskräcklig berättelse som gjorde honom både blek och stel. Det var uppenbart att Carlos inte tänkte igenom det han sade utan bara pratade på, det var därför han hade åkt dit, för att han pratade och det gjorde han oavbrutet. Carlos berättade om hemliga platser, om olika tortyrmeter som anpassades till de tillfångatagna, om fordon och om infiltrationen som en särskild agent, som Carlos kallade Che, ägnade sig åt inom MIR.

För den unge före detta revolutionären fungerade själva pratet som en säkerhetsventil. Carlos verkade inte förstå innebörden av allt det han berättade och hans förbluffade samtalspartner visste inte riktigt vad han skulle göra med en sådan vetskap. Ale var förbryllad. Han grubblade över hur omvandlingen hade varit möjlig, hur och i vilken grad DINA hade lyckats dra in Carlos i sin verksamhet. Hur de hade våldfört sig på hans hjärna. Dessa samtal var ändlösa. De handlade om de förföljda, de försvunna, de torterade, de fängslade, de landsförvisade. Skräckväldets värld upptog Carlos alla sinnen. Det gick upp för Ale att det var nödvändigt att samla så mycket information som möjligt om det som han uppfattade som ett nytt slags Gestapo.

Ale hade vuxit upp i La Palmilla, en förort norr om Santiago. Det var enkla människor som bodde där. Även till La Palmilla nådde den sociala polariseringen som rådde i landet i slutet av 60-talet och i början av 70-talet. 1965 valde en rad olika små grupper på vänsterkanten att gå ihop och bilda en ny politisk organisation på riksnivå. En våg av bankrån svepte över Concepción och Santiago. Exproprieringarna som leddes av radikala universitetsstudenter gav upphov till stora och feta tidningsrubriker. Snabbt omvandlades MIR till en attraktionspol för många av de ungdomar som var så djupt besvikna på de traditionella partiernas reformism. Medlemsantalet i

kommunistpartiets ungdomsförbund minskade. Unga människor, sådana som bröderna Meniconi, som bodde ett par hundra meter ifrån honom, liksom hundratals andra ungdomar vände kommunisternas ungdomsförbund ryggen och anslöt sig ivrigt till det alternativ som ideologiskt hade Che Guevara och den kubanska revolutionen som ledstjärna. Italo Pizarro Meniconi bodde i samma kvarter som han, men Ale hade ingen större kontakt med miristen.

Presidentvalet som förde den socialistiske läkaren Salvador Allende till regeringsmakten 1970 gav upphov till ett massivt folkligt uppsving. Landets komplicerade politiska karta kom att bli ännu mer invecklad. Helt oavsett hans egen liksom Italos vilja sammanlöp de deras intressen i en politiskt livaktig gemenskap. Tillsammans var de med och bildade den sorts folkliga kommittéer och råd som växte fram överallt ur den allmänna kris som härskade i landet. Det kapitalistiska systemet befann sig i upplösningstillstånd.

På nätterna hade de delat ut flygblad och målat på väggarna. Det var nära att väggmålningen på polishuset i kvarteret intill slutade i en fullständig katastrof. Just när polisbilen närmade sig polishuset fick en av de unga kvinnorna för sig att hon behövde kissa och satte sig på huk. Samtidigt som hennes kamrater skrek ”skynda dig din jävel”, flydde alla hals över huvud. Efter sammanbrottet kom skratten, det blev ett minne för livet. Italo hade deltagit i väggmålningen på bageriets byggnad. Bageriägaren var en spanjor som levde i tron att han befann sig på 1500-talet, mitt uppe i den spanska erövringen. Don Benito föraktade och drog fördel av att suga ut den arbetskraft han hade till sitt förfogande och som bestod av mapucheindianer. Don Benito var hänsynslös, brutal, och ingen sann liberal kunde stillatigande se hur inhumant han behandlade indianerna. Blodsugare kallades han.

Väggmålningen avslutades aldrig, istället avbröts den unga brigaden av ett fascistiskt gäng som anlände med bussar, taxibilar och privatbilar. Det var högerns avlönade och beväpnade slödder som var i farten. De sprang och i skydd av mörkret kastade de sig ned på marken för att återigen resa sig och fortsätta att springa för livet. De sprang som galningar, som om de hade eld i hälarna. Kedjor som gnisslade i luften och skottens överhängande hot omvandlade allt till kaos. Till slut lyckades de förskansa sig vid Edgardos hus. Den ilska fascisthorden drog in på husets gård och sköt skarpa skott efter de flyende. Italo klättrade snabbt upp på taket och sköt med sin pistol, en av kulorna gick in i benet på den inkräktare som var längst fram. Edgardo sköt med en annan pistol som tillhörde hans far, en före detta polis. Ale öste ur sig förbannelser för att han hade glömt sin pistol hemma. Sent på natten hördes ett veritabelt tjut. Angriparnas reträtt följdes av ett regn av stenar och skott, men till följd av attacken blev husets framsida helt förstörd. Anfallet ställde till oreda och oväsendet väckte grannarna.

Italo var vapenfixerad och något av en kulornas vän. Bortsett från alla deras olikheter och meningsskiljaktigheter såg Ale honom som en hängiven och orubblig kämpe. Båda var de trogna sin uppgift att vara revolutionärer in i det sista, till den slutgiltiga segern. Det blev därför Italo som Ale vände sig till efter att förstummad ha lyssnat på den nedbrutne Carlos. Det stod utom allt tvivel att han hade tillgång till hemligt material om DINA:s förehavanden. Italo satte honom i förbindelse med en ung kvinna från MIR:s centralkommitté.

Ett år hade gått sedan dess och det blev med tiden allt fler samtalstillfällen. Carlos kände sig inte längre lika nedbruten och han funderade inte heller så mycket på det besvärliga uppdrag han hade fått av sina överordnade. Ale behövde inte ansätta honom med frågor, informationen rann ur honom ändå. Carlos var fullt medveten om att de uppgifter han lämnade inte längre var en ohygglig hemlighet i hans huvud. Agenten från det fruktade DINA agerade som en ångerfull och snäll grabb, han till och med skrattade när han avslöjade hemligheter. Den informativa terapibehandlingen gick vidare. Carlos med mindre samvetsqual och Ale som enträget

systematiserade varje detalj av informationen och vidarebefordrade den till MIR:s ledning.

Men nu, i detta skräckinjagande ögonblick, var allt annorlunda. Det var svårt att låtsas. Inne i huset drog sig ansiktets drag i en svindlande fart samman. Carlos ville säga något men kunde inte komma på hur. Ale kunde nästan gissa, men orden på besökarens läppar dog bort. Ihåliga meningsbyggnader. Orden avbröts av ren desperation. Det var inte lätt för Carlos att förkunna sitt uppsåt när allt som sades kändes överflödigt. Carlos hade onekligen svårt att förklara att hans närvaro i själva verket symboliserade frånvaron. Vissheten var som ett martyrskap för den osalige och oväntade gästen. Nej, han uppträdde inte nu som han hade gjort under de senaste månaderna, som en som fogligt ägnade sig åt terapibehandlingen och än mindre som grabben från det radikala politiska livets blomstrande tid. Varken häftiga glada gester eller dialektiska högljudda ord som under gymnasietiden. Carlos stod där, stammande, kroppen darrade. Hans blotta åsyn angav ett dystert perspektiv, det kunde vem som helst se.

El Negro, som Carlos förr kallades av vännerna, men nu även av sina överordnade, skakade. Till slut öppnade han munnen.

— De vill prata med dig.

Hans röst skälvde. Han sade att de visste allt... att de väntade på honom... att han borde följa med... att de bara ville prata, gång efter annan försäkrade han det... nej, flykt är ingen idé att du försöker. Han lät Carlos gå in i ett av sovrummen. I en av det bruna skåpets lådor till höger om honom fanns ett vapen. Kulornas, terrorns, verklighetens och fantasiskapelsens värld. Ett skott och sen punkt och slut. En vansinnig tanke? Vad han skulle göra visste han inte riktigt, den konkreta skillnaden mellan klokheten och den dåraktiga handlingen hade inte längre samma skarpa grunddrag. Allt cirklade runt honom och virvlandet var oändligt. Det var ett hopplöst företag. Det gick inte att få Carlos att förstå att det inte fanns tid för några tveksamheter, att det inte fanns någon som helst anledning att överlämna sig i händerna på DINA. Det var en kuslig dialog, en kompromiss mellan dövstumma mitt i en brutal tystnad. En halvtimme senare bröts pakten. Slutet blev abrupt, meningsskiljaktigheterna förevigades i blickarna. Tiden. En av DINA-agenterna ringde på dörren, han såg bekymrad ut. Där gick gränsen för det tillåtna, det gällde såväl tiden som tålmodet.

Hur många sådana agenter fanns det på bussarna, på krogarna, på biograferna, i skolorna, i bilarna, på tågen, på fabrikena eller utanför det stängda parlamentet, utklädda till snickare såsom Carlos en gång hade varit? På den centrala avenyn, mitt i den hårt trafikerade Alameda på kvällen, kom DINA-agenter springande med kulsprutepistoler i sina händer, det hade Carlos också varit med om. På hur många andra platser hade Carlos varit? Det skulle han aldrig få veta, för det finns saker som människan inte har någon kännedom om, trots att de finns i tid och rum.

Nu stod agenten där utan vare sig den förmenta snickarens blåställ eller den höjda kulsprute-pistolen. Ale hade en av dessa kallblodiga mördare framför sig. Carlos avlossade bestraffningar och bad om att få skott. Det ringde fortfarande på dörren. Just då kände han sig som ytterligare en i mängden, en av hundratusentals människor i en historia som berörde miljoner. Det var den ändlösa listan, listan med tusentals arresterade, förtryckta... Sedan en tid tillbaka hade han anat att detta ögonblick skulle komma. Han hade vant sig vid att titta åt alla håll och kanter, föreställde sig dem i varje hörn. Spioneriet. Förföljelsen. Kidnappningen. Fängslandet. Hela landet hade omvandlats till terrorns rike. Nu lades han själv till den långa listan av försvunna fångar, bortforslad utan återvändo.

Italos bror, Miguel fanns inte längre bland dem som efterlystes av armén och statens under-rättelsetjänst, ordningens upprätthållare som Ale i skolan fått lära sig att de var. Miguel hade

skjutits ned i en väpnad sammanstötning. Hans fru, en före detta student som var politiskt aktiv bland lantarbetarna i området, var utom fara. Hon var havande och tvillingarna i hennes mage skulle sedan följa henne genom livet i en bitter förlängd sorg. Italo och hans fru Quena, som var dotter till spanska emigranter, skulle sedan gå sina egna vägar. De hade alltid varit ett par med avvikande åsikter. Med DINA hängande i hämlarna och utan möjlighet till logi hade Italo ingen annan utväg än att söka asyl, hopkrupen i bakluckan på en diplomatbil sökte han sig till Costa Ricas ambassad i Santiago.

Efter en psykedelisk vistelse i det lilla centralamerikanska landet begav sig Italo och Quena till Sverige. Något senare anslöt sig Marco till dem. Var det inte Quena som varje kväll hade kommit hem till honom med förevändningen att hon ville dricka te, fast syftet var att diskutera politik med hans mor? Han mindes boken om Angela Davis, den svarta nordamerikanska aktivisten.

Nu stod hans mor där med sitt eviga leende, liten och oansenlig. Hon som en gång varit en djupt troende katolik som röstade på kristdemokraterna hade mer och mer börjat anamma samma socialistiska värderingar som han själv. Hon kunde inte veta att separationen skulle vara så länge, att det inte var fråga om några dagar. Som den självklaraste sak i världen och bara några få sekunder innan de skildes hade hon sagt att han inte fick säga något. Även om de mördar dig får du inte säga något, hade Guacolda sagt och på så sätt förvandlades hon inför sonen till en storslagen personlighet. Guacolda betydde majsens lilla sten på mapucheindianernas språk. Det var sant att hans mor inte hade haft klart för sig innebörden av det hon hade sagt, hon kände inte till den nya förtryckande apparatens sanna natur. Men dessa ord skulle få en avgörande betydelse för sonens öde, men det visste varken han eller hon när de uttalades. Han tog av sig klockan och lämnade den till Guacolda, som inte hade tid med sina två yngre barn som stod bredvid henne.

Allt eftersom tiden gick omsatte sig i hans medvetande idén om att mycket av det som hände honom var förknippat med att han hade tur med sig, som om han var född under en lycklig stjärna. Varken de försvunna som fortfarande fanns vid liv eller de som hade mördats hade gripits av en före detta studie- och partikamrat under så speciella omständigheter. Vare sig han ville det eller inte, hade de varit vänner. Det var ett faktum som han utnyttjade när han tog den svarta luren. Till synes var Carlos lugnare nu, det var vetskapen om att hans före detta partikamrat var beredd att gå med ut för att möta agenterna som fortfarande väntade utanför huset. Telefonsamtalet till hans far blev kort och koncist.

— DINA griper mig just nu, ring Eduardo och säg att alla som känner mig omedelbart måste gå under jorden.

Han kände en stor lättnad när han lade på luren. Det hade inte funnits tid för dramatiska scener. Hans far Julio hade som tur var förstått stundens allvar. Framtiden såg nu mörk ut. Så började en pilgrimsfärd, han skulle gå en ny historia, en ny gryning till mötes, mitt i den där svarta natten.

Några år tidigare hade bilden sett helt annorlunda ut. Den politiska utvecklingen i landet hade skenat. Den härskande klassen och dess allierade kunde inte som tidigare utöva sitt herravälde efter sitt eget tycke. De förtryckta kunde å sin sida säga: nu har vi fått nog. De var inte längre beredda att låta sig trampas ner. Det var en tid av förbittrade klassmotsättningar som liksom metalliska bokstäver obönhörligen hade ristats in på plakaten: *med hänsyn till vår svaghet utfärdar ni lagar för att kuva oss. I fortsättningen kommer vi inte att underkasta oss era lagar. Med hänsyn till att vi inte vill låta oss kuvas, med hänsyn till att ni då hotar oss med gevär och kanoner har vi beslutat att frukta, mer än döden, våra bittra liv.*

Den dag Don Julios äldsta son antydde att han ville gå med i kommunistpartiets ungdomsförbund där grannens Laura var aktiv, omvandlades faderns förståelse till sin motsats. Man ska inte bita

den hand som föder en, hade han sagt och pekade mot dörren i fall sonen insisterade med sina dumheter.

Han gick inte ut genom dörren, han hade helt enkelt ingenstans att ta vägen, men han lovade sig själv att så fort som möjligt bryta beroendeställningen.

Ett år senare rådfrågade han inte någon utan blev medlem i MAPU (Movimiento de Acción Popular Unitario), en ny revolutionär organisation som hade uppstått ur en kombination av historiska omständigheter. Den nya organisationen var en hybrid, men för just honom framstod den som något nytt och levande. Den var en salig blandning av kristna, marxister från olika vänsterströmningar och ett icke föraktligt antal oberoende vänstersympatisörer. De som hade ett övertag bland medlemmarna var studerande vid katolska universitetet och Chileuniversitetet. Den kubanska och den kinesiska revolutionens gloria var närvarande i det nya partiets gröna flaggor med den röda stjärnan i mitten. I klar kontrast till MAPU-ledningens påtagligt småborgerliga karaktär ingick också viktiga bondegrupper. Lantarbetarna hade rekryterats ur en kristdemokratisk falang som ingick i det nyfödda partiet. Falangen innefattade även ett antal präster som förespråkade befrielse teologin, som spred sig som en löpeld över hela Latinamerika. Det var i denna politiska atmosfär som Ale hade lärt känna Carlos Carrasco. Det hade varit en tid med intensiv politisk verksamhet.

De lämnade huset bakom sig. På hundra meters avstånd stod en gul Fiat 125. Ingen sade ett ord när de steg in i bilen. Innan han hunnit sätta sig riktade han blicken mot mannen som satt bakom ratten. Synen etsade sig fast, år ut och år in, i sexton år och många fler skulle det utseendet för alltid leva kvar i hans minne. Bilnyckeln. Motorn. De körde bort från huset, på Huechurabagatan, svängde bilen åt höger, över Pedro Fontova. Allt eftersom den gula fiaten accelererade vände han sig om för att betrakta gatan, det kändes som om det var sista gången. Barndomens gata, full av gamla och oskyldiga minnen, minnena hade blivit en aning suddiga med tiden. Aldrig mer skulle han kunna gå på den. Långt borta, så långt bak i tiden som han kunde minnas såg han en annan värld. Det var hönsens värld, hönorna med fjädertofs, de färgrika små passionstupporna, jakten på ödlorna och kolibrin han träffade av misstag med en slunga under det oförglömliga kolossala trädet. Han tänkte också på skogsarbetaren och yxan med vilken mannen under flera dagar högg ned eukalyptusträd. Bland dessa eukalyptusträd hade han och hans syskon lekt indianer och soldater. Han mindes bäcken bredvid de höga träden.

Hans minnen fick liv, den ljumma vinden och eukalyptus-trädens fallande löv med vars hjälp han kunde förutse regnet. Barndomens, fantasifåglarnas, väldiga fåglars, skogsduvornas och stadsduvornas värld. Det var fjäderfärgerna, ändlösa timmar där det aldrig fanns något utrymme för att ha långråkigt. Allt som oftast tvingades hans mor att högljutt avbryta honom när han liggande på taket hade försatt sig själv i trans. Vart flög duvorna? Varför till landsbygden? Varför dröjde de så länge? Varför återvände de sönderskjutna? Vems bösshagel? Duvorna. En värld av fjädrar och drömmar rasade.

*En duva
kom flygande,
hejdade flykten
och jag kunde iaktta
att den var sårad
i båda vingarna,
det var omöjligt,
den kunde inte flyga*

Hela barndomens värld med de regniga vintrarna skingrades som agnar för vinden i takt med motorns skramlande ljud. Den gula bilen svängde åt höger och körde över Aveny Independencia. Det följde en lång tystnad, bilen åkte i hundratjugo kilometer i timmen. Husen och de få människorna på gatan tappades bort. Sekunderna mångfaldigades. Ett ögonblicksverk. Det var ingen mardröm, det var verkligt. Han tittade i smyg åt höger och kände en pistolspipa i sitt högra revben. Mannen som satt vid ratten riktade utforskande blickar mot honom genom spegeln. Det var iskalla och spända blickar blandade med ett liderligt leende i mungiporna.

— Var beredd för du vet inte vad som väntar dig din skitstövel!

*De mänskliga rättigheterna
kränks överallt
i Latinamerika
på söndagar, måndagar och tisdagar.*

Han kom att tänka på Victor Jara, den folkkäre sångaren som på ett så hänsynslöst sätt hade mördats i Chilestadion. Under militärkuppens första dagar hade tekniska universitetet utsatts för stridsvagnarnas väldiga kanonader. Ett stort antal människor mördades. Rektorn, lärarna och överlevande studenter fördes bort till stadions svalgångar. Dess terrorklimat omvandlades, genom den blonda officerens apokalyptiska tal, till en hyllning av Hitlers värsta mördarinstinkt.

— Den som talar till er för befäl över det här fånglägret, koncentrationslägret. Ni bör känna till att vi befinner oss i krig mot den internationella kommunismen och är beredda att utrota samtliga marxister som ingår i den latinamerikanska kloaken. Jag är bemyndigad av Juntan att göra med er som det behagar mig. Jag behöver inte redogöra för någon när det gäller mina handlingar. Jag kan släppa er fria, jag ska inte göra det. Jag kan tortera er, det ska jag göra. Jag kan döda er, det ska jag göra. Tro inte att jag kommer att ha samvetsbetänkligheter när jag väl utrotat er. Jag kommer inte att ha samvetsqual för jag har alltid drömt om att döda kommunister, det är en längtan som jag äntligen börjar få uppfylld. I fall ni inte förstår er på vapen, ska jag förklara en sak för er. Ser ni de där maskingevären som är placerade över era huvuden? Titta på dem. Man började använda dem under andra världskriget och de blev kända som Hitlers såg. De inte bara perforerade kropparna, utan högg av dem på mitten. Verkningarna av denna moderna såg kommer ni strax att få känna så hett, så skarpt att det kommer att svida i skinnet. Kan jag be er om en tjänst? Tala, rör på er, rör er på era platser, le, gör någon gest som jag uppfattar som konstig även om den inte görs avsiktligt, så jag får en förevändning att starta Hitlers såg. Hör på noga! Först kommer de lyckligaste att få se sina kamrater dö, men det gör inget, så småningom blir det ändå deras tur. Det kan ni vara så säkra på, det har ni mitt soldatlöfte på, ingen kommer att komma levande ur Chilestadion. Lyssna noga. Ingen!... Alla ska dö! God natt.

Soldatlöftet räckte inte; av anledningar som stod utanför den nynazistiska officerens makt var det många som lyckades klara sig med livet i behåll ur helvetesmaskinen. Militären krossade emellertid Victor Jaras händer så att denne aldrig någonsin mer skulle kunna spela gitarr. I *El Mercurio*, den största morgontidningen i landet, publicerades sedan en liten notis där det stod att man hade hittat sångarens kropp på öppen gata, dödsorsaken kände man inte till.

Bredvid mannen som höll i ratten och som hade tagit kommandot över kidnappningen satt Carlos. Han skruvade sig nervöst i framsätet och såg ängslig ut. Carlos tittade inte på honom, men han ansträngde sig och ställde med blicken frågor som förblev utan svar.

Han känner sig usel inombords, han är nervös. Är han verkligen det eller är han bara intresserad av att rädda sitt eget skinn? Hur ska jag veta när han inte ens törs titta? Han vet att jag har ögonen på honom. Han vänder blicken mot vägen. Jag är säker på att vi kommer dit vi är på väg

och att det förblir likadant. Vart är vi på väg? Bergskedjan, det är isande kallt den här årstiden. Längs hela Chile sträcker sig de höga Anderna som gräns mot Argentina. Liksom de tidigare lyckats med Miguel och alla andra som inte längre fanns vid liv har de nu lyckats få fast mig. Aldrig tidigare hade jag tänkt att jag skulle sluta mina dagar så här, inför en exekutionspluton. Denna frid, det känns så konstigt, som lugnet före stormen.

Han brydde sig inte längre. Att dö genom avrättning, tänkte han, nu skulle han få se på fan. Det var ödesdigert för honom och ändå kände han sig fångad av en märklig sinnesro. Han var nöjd med sig själv. Var det inte av Amado Nervo, den mexikanska poeten, som han hade lärt sig att hålla fred med livet? Liv, ingenting är jag skyldig dig, låt oss hålla fred med varandra... Det var en egendomlig drivkraft, kombinerad med en uppseendeväckande stark försvarsmekanism.

Den blonde var fräknig och hans hudfärg något ljusare än de flesta chilenaers, hans högra fot tryckte hela tiden på gaspedalen. Ale var nu en fånge. Han var avvaktande, följde noga kidnapparnas minsta gest och även de outtalade orden. Hjärnan arbetade febrilt och medan den gjorde det började han svettas om händerna. Ömsom var händerna hopknäppta, ömsom låg de utsträckta. Långsamt berörde han den högra handens fingrar med den vänstra handens fingerspetsar. Knutna händer. Han var uppmärksam, skärskådande samtidigt som han försökte lägga allt på minnet.

De åkte förbi juridiska fakultetens byggnad och försvann sedan snabbt genom avenyn Santa Maria. När bilen kom till Mapochofloden mindes han de döda kropparna som hade flutit i vattnet strax efter militärkuppen. Godhjärtade och barmhärtiga människor, liksom nunnor och präster hjälptes åt att plocka upp kropparna för att i smyg ordna en kristen begravning åt dem. En mängd olika händelser från studenttiden dök upp i hans tankar.

Det var just där, inne i juridiska fakultetens byggnad, han för första gången hade lyssnat på en av partiets unga teoretiker; Kalki Glauser. Fakultetens aula hade varit proppfull, allt fler studenter försökte komma in i aulan. Den spinkige teoretikern med glasögon hade framfört en analys av landets politiska läge som hade gjort starkt intryck på honom. Brillant hade han sagt till sig själv. Det bekräftade att hans val av politiskt parti hade varit riktigt. Kalki Glauser hade landsförvisats efter militärkuppen och levde i exil i Sverige. Han hade sluppit hamna i Pinochets och DINA-chefen Manuel Contreras klor. I exilen ägnade sig Glauser åt att utarbeta kritiska teoretiska dokument mot partiledningens officiella ståndpunkter och försökte på samma gång hitta orsakerna till nederlaget militären hade tillfogat dem.

Han var djupt försjunken i tankar. Den gula fiaten svängde snabbt över det rika kvarterets gator. Från Aveny Eliodoro Yañez över Aveny Los Leones och sedan över avenyn Suecia. Så småningom och allteftersom de höll på att lämna huvudstadens buller bakom sig började han uppfatta nya och annorlunda ljud. Ljudet från bilarna som i hög fart körde förbi, framför och efter den gula bilen han färdades med, snurrade i huvudet på honom. Bilen rullade fram på asfalten bland alla andra snurrande fordon. Avvaktan var i sig en kompakt spänning. Allting var som en hisnande tystnad. Han hörde hur tystnaden stördes, agenterna letade efter något. De rotade runt och vände på allt som fanns i bilen, bredvid ratten, i handskfacket, på golvet, i framsätet och i baksätet, vid växelspaken och även i fickorna. Till slut hittade de tejen.

— Vi måste sätta på dig den här, sade han som satt vid hans högra sida.

Trycket på gaspedalen avtog tills bilen stannade bredvid trottoaren. Han tittade på det rika kvarterets flotta hus.

— Blunda!

— Blunda inte så hårt för fan!

Han hörde mannens röst nära det högra örat. Aha... de vill inte... Det svartnade för ögonen på honom, han låtsades blunda precis som han hade blivit tillsagd. Först tejp och sedan ovanpå det svarta glasögon. Så fort tejpens satt fast öppnade han ögonlocken till hälften. De har nog sina skäl om de inte vill att jag ska blunda för hårt, tänkte han, ska försöka skymta något, det kanske går. Men han var som en blind, han kunde inte se någonting, varken Carlos eller runt omkring som han hade gjort tidigare. Men eftersom han inte hade blundat precis som de hade sagt kunde han, efter en stund, se lite genom tejpens. Med svårighet kunde han urskilja suddiga bilder av människor utanför bilen.

Mannen på hans högra sida tvivlade på om den kidnappade verkligen var förhindrad att se genom tejpens och de svarta glasögonen. Trots sin knappa sikt kunde han lägga märke till de snabba rörelserna som mannen gjorde framför honom. Mannen gestikulerade hastigt samtidigt som han simulerade att han verkligen ville slå honom i ansiktet. Ale sjönk ner i förtvivlan. Mer än en gång tänkte han att de skulle slå honom fördärvad, på näsan, i ansiktet. Han blundade helt och hållet och rörde sig inte, inte ens i tankarna, allt var höljt i dunkel. Tejpens var fastklistrad över ögonlocken, reflexerna från nervsystemet till yttvärlden var blockerade. DINA-agenten gjorde en rad olika piruetter med sina knytnävar, men fångens mentala övningar följde sin egen logik. Det var en enkel logik. Han blundade fullständigt och kunde därför inte se vad den civilklädda militären bredvid ägnade sig åt. De kunde hålla på hur länge som helst, tänkte han. Inte en muskel rörde sig i hans ansikte, han kunde inte se knytnävarna som riktades mot honom och som hotade att slå honom i ansiktet. Den försvarsmekanismen besparade honom mycket stryk.

Ingen förändring. De var på väg till ett ställe som i hans huvud började ta form, men i total oordning. Tankeverksamheten kokade. Många av hans tidigare erfarenheter började bli synliga i omtumlande föreställningar. Det var en svår sits, hans tankar for runt som i en häxdans. Frågorna gjorde sig påminda, närvarande, omedelbara och brådskande. De käraste, vännerna, universitetet. I hans nya värld var allting så nära och så långt borta, det var en krampaktig värld.

Utan att sänka hastigheten gjorde bilen en tvär vändning och den hemliga färden gick vidare. Med utomordentlig försiktighet öppnade han först det högra ögonlocket, och med den långsamhet som situationen krävde öppnade han sedan det andra. Ögonlocken pressades mot tejpens och så fick han en oanad möjlighet att se igen. Han var förblindad, men ansträngningen gjorde det möjligt, han kunde åter använda det mest uppskattade av alla sinnen. Bilen tog in på en lång väg där trädens kronor sammanflätades på femton meters höjd. Så trodde han att det var. Inburad, i fångenskap, han stod inte ut med en sådan fasansfull enformighet. Det rädde stiltje inne i bilen.

Då och då körde andra bilar förbi från vänster, men han upplevde det som om allting hade stagnerat. Han började bli otålig över dröjsmålet, men hade inget annat val än att vänta. Vart var han på väg? Aldrig tidigare hade han känt sig som ett offer. Han uppfattade osäkerheten som oändliga ögonblick. Han ville komma fram med detsamma. Vad var det för försvarsmekanism? Vilket slags subjektiv process lockade fram begäret att låta sig plågas på det viset? Det var en egendomlig mekanism. Inte ens med åren skulle han kunna skingra minnet av terrorns förspel.

Det enda som han tyckte fanns närvarande i nuet, just i det exakta ögonblicket, var en stämning som påminde om en kafkaliknande skildring av bilden han hade framför sig. En skräckvision, ett möte mellan det existentiella och det absurda. Han både föreställde sig och kände en mardrömsbild framför sig, han betraktade sig själv i en utsatt och trängd position. Det överkliga och det destruktiva talade om för honom att han var nära att förlora förståndet. Han var i händerna på en av de mest förtryckande och terroristiska apparater som någonsin funnits i

Latinamerika. Trots det ville han möta dem så fort som möjligt. Inom kort skulle DINA göra slut på hans liv, ändå ville han snabbt möta den förebådade döden. Det var en besynnerlig reaktion, men å andra sidan hade han aldrig tidigare varit så närvarande inför mötet mellan livet och döden. Från Aveny Grecia kom de fram till en rondell med samma namn. Bilen körde sedan på Americo Vespucio och sedan över Aveny Tobalaba.

Bilen saktade in, tvärtemot hjärtats accelererande dunkande. Kontrasternas film. De kom fram till Lo Arrietagatan 8200. Han hörde ljudet från en metalldörr och kunde samtidigt trots tejpen skönja hur den svarta järndörren i det röda soltorkade teglet öppnades på vid gavel. Han visste inte att han var på väg in i det som några år tidigare hade varit en gammal adlig vistelseort i kommunen Peñañolen, nära flygplatsen Tobalaba. Det gamla rikemanshuset hade använts av socialistpartiet till lägerskola, men var nu konfiskerat av DINA. Femton år senare skulle sociologer och forskare beskriva stället som diktaturens mest fruktade hemliga tortyrcentrum. Dess blotta namn, förklarade man, gjorde att motståndsrörelsens mest djärva medlemmar bleknade av skräck. Bilen körde in och lämnade träden bakom sig. Han kunde höra bilens däck slira i gruset framför Villa Grimaldi.

Varken officerare eller vakter visste varför stället hette Grimaldi. Namnet kom från italienskan. Ingen av dem skulle någonsin kunna komma på att det hade något med den italienske fysikern Francesco Maria Grimaldi att skaffa. Francesco Maria Grimaldi blev känd när han upptäckte ljusets lutning och följaktligen att ljuset var en vågrörelse. Villan passade således inte alls ihop med Francesco Maria Grimaldis upptäckt. Ljuset upplöstes i tomma intet i Villa Grimaldi, i de mörka hålorna där människor miste livet.

Som av en ironisk slump, upptäckte man en gång på den italienska orten Grimaldi, i regionen Ligurien, rester av människolik från förhistorisk tid. Dessa mänskliga kvarlevor visades upp och studerades för att berika kunskapen om mänsklighetens historia. Liken från Villa Grimaldis fångar i Santiago dumpades och gömdes på okända platser. Kunskapen om dessa människors liv och död ville deras banemän till varje pris dölja. Morden skulle gå obemärkt förbi och platsen där de utfördes förbli okänd i officiella skolböcker, tidningar, i TV-nyheter, överallt, helt enkelt inte finnas.

Tystnaden förtunnade luften. En dörr smälldes igen. Han hörde röster och skrik. Allt genomsyrades av terrorn, och döden fanns närvarande kände han i luften. Först då började han få en uppfattning, fortfarande en mycket vag sådan, om vad som väntade honom. Det var början på ett slut eller tvärtom, men när allt kom omkring var det samma sak. Han höll andan och spände hörseln som invaderades av ett förfärligt ljud. Han hörde hur någon våldsamt öppnade bilens högra dörr och kände hur han med samma våld slungades ur bilen. Med svårighet lyckades han återfå jämvikten och hålla sig uppe.

Att vara förblindad störde honom oerhört, som aldrig tidigare kände han en överraskande solidaritet med världens blinda. Tankarna for i olika riktningar, det var en vansinnig kapplöpning mot tiden, oordnad, brådstörtad och själva tankeföljden var osammanhängande. Han försökte se möjliga och omöjliga imaginära ting. Aldrig tidigare hade hans tankeförmåga haft ett så stort behov av visshet, av obefintlig noggrannhet. Avgrundernas värld öppnade sig på vid gavel. Bottenlös. Vid gripandet hade han en ljusblå skjorta och blåa jeans på sig och ett par sandaler som han själv hade tillverkat. Sandalerna tyckte han väldigt mycket om för gummisulan var gjord av samma gummihjul som jordbrukarnas sandaler. Inte så långt bort från det ställe där DINA hade gripit honom låg lantgårdarna där bönderna som Miguel Meniconi hade arbetat med bodde. MIGUELS politiska arbete hade gått ut på att värva jordbrukare för den revolutionära bonderörelsen, som var en av MIR:s förgreningar. Miguel hade en gång räddat hans liv.

Skoltiden, elevrådet och arbetet som politisk aktivist bland gymnasieeleverna hade Ale lämnat bakom sig. Efter en kort tid i basgruppen inom jordbruksministeriet, som han lämnade eftersom han inte stod ut med partiets småborgare som tjänstgjorde där, hade han lagt ned hela sitt politiska engagemang på att arbeta i områdets arbetarkvarter. De ändlösa mötena inom kommittéerna för försörjnings- och priskontroll i bostadsföreningarna, drabbningarna med bageriägarna, slakteriägarna, affärsmännen och fascisterna hade varit vardagsmat. På väg till ett av dessa oupphörliga möten gick han en kväll förbi ett gäng ungdomar som tryckte i ett hörn med skum belysning. Just när han gick förbi dem blev han omringad. Han kände kniven mot strupen. I just det ögonblicket hade den spinkiga Miguel dykt upp som genom ett under, han bara råkade passera förbi. Miguel närmade sig gruppen med ett långt kliv, lyfte hastigt på sin poncho och drog fram en kpist som han riktade mot busens tinning.

— Har ni nåt problem med kamraten här?!

Miguel hade slagit gruppen med häpnad. Tack vare Miguel lyckades han ta sig ur eländet liksom han tidigare lyckats ta sig ur liknande krångliga situationer i vilka han hade hotats till livet. Men Isidro Miguel Angel Pizarro Meniconi fanns inte längre bland de sina. Låt oss be, kvinna, de kommer att komma hit och göra en razzia hos oss, hade Doris man sagt till henne. Doris var MIGUELS mor liksom hon var mor till Italo och ytterligare ett stort antal andra söner och döttrar. Den 17 september 1973 kastade sig militären över det lilla anspråkslösa huset på Cochamó 1431 i kommunen Conchali, men det var inte som de vanliga hundratusentals razziorna som genomfördes runt om i landet. En stor skara drillade värnpliktiga dök plötsligt upp i Cochamó, understödda av en helikopter och ett flygplan. Soldaterna plundrade. De ansåg till och med att *La Prensa*, en högertidskrift och ett metspö var trovärdiga bevis på omstörtande verksamhet. Den 24 september dök sen Miguel Angel upp hos sina föräldrar.

— Herre min Gud, försvinn härifrån, för fem minuter sedan var militären här, de har varit här flera gånger, de letar efter dig!

Man måste hitta överlöparen och eliminera honom, så hade de sagt till Doris, för han är ett dåligt element. Innan Miguel gick, hann han att säga hej då lilla mamma, lilla gumman jag älskar dig, jag älskar dig.

En morgon rapporterade nyheterna på radio om en skottlossning på Joaquin Godoy 315 i kommunen La Reina, det talades om sårade, om militärsjukhuset, om rymlingar och om att den hedervärda militärjuntan var på krigsstigen. DINA hade för sin del kommit till det hus som Miguel och några av hans kamrater hyrde och lagt ut en fälla för hyresgästerna. När klockan var 16.30 anlände en vit Dodge Dart till huset, bilnumret var från kommunen Providencia. De första som närmade sig huset var Miguel och Ida Amelia Vera, en boliviansk arkitekt, även hon medlem i MIR. Inifrån en Austin Mini inledde DINA-agenterna en intensiv skottlossning.

Det rådde ett sådant kaos mellan dem som besköt varandra att grannarna ringde polisen för att återställa ordningen. Dit kom karabinjärerna från östprefekturen och från kommissariat 23 från kommunen La Reina ledda av överstelöjtnant Omar Torrecilla. Var och en är herre över sin stackare, sade officeren till sig själv när han fick klart för sig att det var DINA som hade tagit hand om de två sårade och befallde sina underordnade att kvickt ge sig i väg därifrån. De skyndade sig bort lika snabbt som de kom.

Chockbeskedet kom den 19 november. Hos Pro-Paz, en solidaritetskommitté inom den katolska kyrkan dit många förföljda hade tagit sin tillflykt, fick den stackars Doris reda på att DINA hade fört bort hennes magre son. Det finns nittio procents risk att han är död och tio procents chans att han lever, han föll i en skottlossning. Så började Doris komma underfund med att det pågick ett

veritabelt krig i landet, och att hon och de sina höll på att förlora det. Italo, hennes andra jagade son, bad Doris i telefon att åka till Rio Bueno, en gata där hon kunde träffa honom. Direkt efter skjutandet i vilket hans bror Miguel blev dödligt sårad hade Italo kommit hem till Ale. Kortfattat och andfådd berättade Italo om sammanstötningen med säkerhetsstyrkorna och bad honom att förvara en kulsprutepistol på husets bakgård.

— Italo, en pistol är en sak men en kulsprutepistol...utan att det märks här i huset... inte ens jag tror på idén.

Han gav honom pengar och kläder och Italo försvann spårlöst i mörkret. Dagarna gick och livet fylldes av ångest och sorg. Jag är på Costa Ricas ambassad, ta med dig kläder, hörde Doris i telefonen en dag. Det var Italos röst. MIGUELS RÖST HÖRDE HON ALDRIG MER. Han fördes bort och försvann för gott vid 22 års ålder. Det blev värre än en kulsprutesalva eftersom Doris överlevde katastrofen trots att de hade dödat hennes själ. Doris skulle leta med ljus och lykta efter sin son, men lyckades aldrig få någon militär myndighet att avslöja sanningen. Så började man betrakta hennes son som en av de tusentals försvunna som miljontals i nationen bar sorg efter.

Nu befann sig Ale innanför den höga muren av röda soltorkade tegelstenar, nära honom fanns det några popplar och ett träd, en pil. Gruset under hans sandaler knastrade på ett sätt som han aldrig någonsin skulle glömma. Vakterna höll honom i armarna samtidigt som han leddes bort några meter.

— Hördu, nu ska vi...

Jag såg när de anlände mitt i natten, strax innan solen gick upp. Soldaterna var berusade av drogerna, nattens vampyrer. De tumlade ut ur fordonen. Hjälmarna lyste under fullmånen. Mitt i natten var det desperationen som kom till makten. Ropen tappade rösten. De sorgsna mödrarna grät och sönerns kroppar slungades bort, överallt, genomborrade av kulsprutegevär. Somliga visste inte om de hade haft tur eller borde avundas de döda, för vad dessa stackare hade fått uppleva önskade man ingen annan människa. De drogs ut med våld och fick hugg och slag, gruvarbetarna packades samman, upp på lastbilsflaken. Soldaterna satte eld på allt och konkretiserade rikligt nog det de sade när truppen anlände till gruvan. Lägg inte sten på bördan. Utan minsta barmhärtighet lät de sitt raseri gå ut över de försvarslösa och de svaga och så fick natten sin blodiga rit. Kropparna hängde med huvudena neråt och de breda anletenas kindknotor tryckte mot marken. I nattens ogenomtränglighet lyste barbariet upp, hundratals pryglades hänsynslöst, de som uthärdade de ändlösa slagen var redan döda. Höglandets solbrända ansikten fick utstå många förödmjukande timmar och sorgen gjorde sig till herre över dem.

Tankarna och reaktionsförmågan återvände till hjärnan som de nattliga blixternas våldsamma och flyktiga nedgång. Allt såg ut som en av sorg färgad film. Alla skrik och hot alldeles inpå fick honom att glömma det han en gång hade sett på biografduken.

— Vi ska sätta igång lögn-detektorn. Du måste säga sanningen för annars jävlar!

Han tänkte snabbt ut en resa till USA och letade överallt efter det företag som försåg regeringarnas säkerhetstjänster med dessa apparater. Att vara berövad synen underlättade själva letandet. En detektor, varför inte? Han frågade sig fram i mörkret. Rent teoretiskt, han räknade visst med en sådan möjlighet. Nu om någonsin var han fast besluten att ljuga, precis som han hade lärt sig i kyrkan San Luis, den katolska apostoliska romerska kyrkans filial i kvarteret där han hade växt upp. I samband med konfirmationen hade han varit tvungen att bikta sig och prästen bakom biktstolen med det svarta tyget hade väntat. Där skulle han, som bara var sju år gammal, bekänna sina synder precis som de vuxna.

— Människan är hemfallen åt synden... syndens lön är döden... Var och en som begår synd, han är syndens träl... människan är ett syndens barn. Säg därför efter mig: Fader, jag har syndat mot himmelen och inför dig...

Så hade prästen sagt till honom och han hade blivit som förlamad. Han hade inte förstått innebörden av själva ordet synd och visste därför inte heller vad prästen var ute efter. Det hade blivit dödligt tyst. Han gick tillbaka i tiden och tyckte synd om sig själv. Det rådde en gravlik tystnad, prästen väntade otåligt på en bekännelse. Sekunderna tickade fram men barnet yppade ingenting. Prästen harklade sig och allt kändes ännu svårare. När det gick upp för prästen att barnet inte hade den ringaste aning om vad ordet synd innebar, hjälpte han till. Mannen i prästrocken förklarade. Han delade synderna i svaghetssynder och dödssynder och erbjöd barnet att stamma något i linje med de senare. Pojken såg sin räddning och blixtnabbt talade han om för prästen hur han klådde sina yngre små syskon. Han var tillmötesgående och erkände fula ord fast han aldrig tagit dem i sin mun och andra liknande påfund.

Han hade lärt sig att ljuga. Det var en nyttig läxa och nu var han beredd att ljuga hämningslöst. Plötsligt kände han en djup tacksamhet mot prästerna, nunnorna och den korsfäste Jesus. Han märkte att det fanns flera personer runt honom, han antog också att de bildade en halvring kring honom och att han skulle plågas. Plötsligt hörde han en brusande hotfull röst.

— När som helst skjuter de här djävlarerna ett nackskott mot oss! Var är Tomas!?! Svara!

Det tjänade ingenting till att säga att allting var ett missförstånd vilket var det första han sa, för det gick de inte på.

— Din lögnhals!

Han hörde hur den korpulente mannen skrek åt honom, i samma ögonblick kom slaget mot hans högra kind. Han kände hur ansiktet höll på att slitas sönder. Han blev spänd. De skrek åt honom ovanifrån samtidigt som något snuddade vid hans sandaler. En infernalisk elektrisk överföring gick genom kroppen med plågsamma krampanfall som gick fram och tillbaka. Det bröt loss en vansinnig och desperat kapplöpning med tiden. Uppretade frågade de honom om Tomas vistelseort utan att för den sakens skull upphöra med tortyren. Jag känner ingen Tomas, envisades han, det var ett reflexmässigt svar som kom från hans läppar. Var rädd om dig Italo, sade han till sig själv, som om han kunde förvarna MIGUELS bror om att nu gick allt för långt. Den koleriska och hysteriska rösten från den som förde befäl dundrade igen.

— Till grillen med honom, vi får väl se om han inte ska tala, så att han fattar en gång för alla!

Med händerna bakom ryggen och en bindel för ögonen knuffades han genom en korridor fram till ett litet rum. Han såg ingenting, men inbillade sig ändå att han gjorde det, det var en inre envishet som han själv aldrig skulle förstå sig på. Han intalade sig att han såg ett litet rum och att det i taket hängde en lampa full med flugskit. En lampa, blindhet, ett artificiellt mörker härskade i rummet. I några svep klådde de av honom och det tog inte lång tid förrän kroppens nakna sanning låg på rygg på den metalliska resår madrassen. Två av sinnen hade blivit utslagna, de höll på att beröva honom hans försvarsförmåga.

...så ligger min kropp nu, som bokstaven X, riktad mot fyra olika håll. Det märks att de avskummen inte slösar med sin tid, de har bråttom, sade han till sig själv.

Jäklar vad de binder mig hårt, hoppas att de inte märker att jag håller andan. Fan, så de knöt vid fotknölen, det gör så ont, som om de skulle ha spikat fast dem och nu... de är nära...

Han tänkte och mitt i blindheten tyckte han sig se hur de var på väg att ge honom ett rejält kok

stryk. Han tänkte på den försvarslösa kroppen och kände ett brådskande behov av att skydda sig.

Nej, det är ingen idé, det är nog bättre om jag inte visar det minsta tecken på att jag vill försvara mig, de skulle slå ihjäl mig direkt. Det är lika bra att jag glömmer bort att jag har genitalier, om jag så bara tänker på dem så kommer gorillorna att krossa dem. Det måste göra satans ont. De närmar sig. Ska de eller ska de inte slå mig? Det verkar som att jag hade rätt, det är nog bättre för annars... Vilken tur, jag hade rätt, nu är det handlederna, det verkar som att den här är expert på att binda fast fångarna. Det verkar som om... det är klart, så måste det vara. Ett osynligt förnuftigt leende gick genom hans huvud, det hade varit en stratosfärisk illusion att tro att de direkt skulle avrätta honom vid Anderna. Hur många har bundits fast vid den här sängstommen. vid samma tid, vid all tid? Den här jäkeln knyter så hårt, det gör ont i handlederna. Jag kan inte röra mig och de fortsätter att binda fast mig genom hela kroppen, halsen, bröstkorgen, armarna, benen... de är nog klara nu. Hur många kan ha legat här före mig? Jag ser ingenting. Undrar hur de här getabockarna ser ut. De säger inget, jag kan inte se dem, det är så att man kan bli tokig.

Man kan inte känna annat än vanmakt, liggande här som ett korsfäst offer, som det spanska alfabetets bokstav, som ett X. Nu är det kört, jag har inget gott att vänta, det är slut. Det är sant att jag alltid har haft det i åtanke, att det alltid funnits inom ramarna för det sannolika, alltid närvarande. Det var ingen förföljelsemani. jag var verkligen förföljd, tanken fanns alltid latent, nu förstår jag varför. Nu är jag här, med en bindel för ögonen, fastbunden. Allt det där är nu som en mörk sanning, som en uppgörelse. Det är konstigt, jag känner mig lugn. Vad har egentligen hänt med mig?

Jag har vuxit upp; en stillsam barndom, ungdomsårens troskyldiga väg, medvetandets uppvaknande och uppväxt. Det kanske är sant det som Serrat sjunger: vandrare, det finns ingen väg, det blir en väg genom att gå. Vad vet jag. Mitt uppvaknande till det politiska livet blev så våldsamt eftersom klasskampens intensitet då täckte samhällets alla porer. För fyra år sedan var jag inte ett dugg intresserad av politik, mitt enda intresse här i livet var en fantasivärld och det mest materiella och förföriska var den vackra Marcela. När Fidel Castro gjorde sitt ryktbara besök i Chile 1971 satt jag i en buss på väg till henne i Echaurren. Genom fönstret såg jag hur gatorna dekorerades med massor av små chilenska och kubanska flaggor, men allt det där var för mig fullständigt ligkiltigt. Dagen därpå beskrev Laura ungdomarnas vansinniga kapplöpning genom staden. Då tyckte jag att hennes berättelse var en kopia av det som brukade hända i samband med Raphaels eller Adams konserter, unga flickor blev helt tokiga i dessa och andra kändisar. Till detta intryck bidrog Lauras vackra och livliga ögon, hon talade inte om Fidel, hon avgudade honom. Det var väl det att jag faktiskt tittade mer på henne som hindrade mig från att lyssna på vad hon ville förmedla.

Händelseförloppet tog sedan en obönhörlig vändning. Klasskampen visade sig ha en järnlogik. De diametralt motsatta ekonomiska intressena omvandlades gång på gång till sociala konflikter, vilka lämnade outplånliga spår på det politiska och sociala området. Hur skulle jag ha kunnat hålla mig utanför ett sådant socialt oväsen? När jag på egen hand försökte ta reda på svaret på en fråga som föll som en blix från klar himmel upprördes hela min tillvaro.

Jag frågade min far, vem som hade varit Chiles bästa president. När han sade Alessandri, blev jag häpen och föll i förundran över svaret. men antagligen dolde jag förvåningen över hans svar, för han sade inget. Det är sant att jag visste noll om politik, men det där med Alessandri verkade osannolikt och jag misstänkte att det borde finnas ett mer nyanserat svar. Då var jag inte medveten om att Alessandri var en korsbefruktning av storgodsägare och storföretagare, en av borgarklassens motspänstiga talesmän. Men till och med de som var tappade bakom en vagn

visste att Alessandri var de rikas vän. Det var då jag bestämde mig för att ta tjuren vid hornen och tog fram den stora ordlistan som fanns hemma.

Innan dess, av ren slump, hade jag läst i en Readers Digest något om en ung argentinsk medicinstuderande, en humanist, som reste genom Latinamerikas olika länder. Djärvheten, hos den som sedan i hela världen skulle bli känd som Che Guevara, gjorde ett så starkt intryck på mig att jag bestämde mig för att slå upp ordet socialism. Jag blev förvånad, jag hittade bara ordet bolsjevik och så fick jag veta att bolsjevik var detsamma som anhängare till bolsjevism. Från förvåningen gick jag över till det okända, för efter ordet bolsjevism hittade jag bara att det olycksdiga var Vladimir Iljitj Uljanov som kallades Lenin. Det var då en rad frågetecken började hopa sig i mitt huvud Med åren drev mig frågeställningarna framåt. i sökandet efter ett mål som kunde leda mig längre och så gick jag vidare mot nya sammandrabbningar.

Den som ansvarade för att dra med veven som frambringade elektrisk ström stoppade en trasa i Ales mun, det var en tygbit från kläder som tidigare hade tillhört en kvinnlig fånge.

— Släpp kroppen!

2

Allt var förvirring. Något förfärligt var på väg att vältras över honom. Mörkret var i det närmaste totalt och han anade terrorn, en bottenlös terror. Mot bakgrund av det svarta hot han upplevde så nära inpå, försökte han nå en stund av lugn och klarhet. Ett karaktäristiskt ansikte uppenbarade sig i hans blindhet, det var just den bild han hade sett så många gånger tidigare på massdemonstrationer, det var samma hederstecken som han hade haft på kavajen. Bilden på en glänsande Lenin gjorde sig också påmind i hans medvetande, såsom helgonbilderna uppenbarade sig för de troende när det gagnade dem. Han hade kunnat sagt det själv, ändamålet helgar medlen. Det hade mycket väl kunnat vara en patetisk vädjan, till följd av stalinismens inflytande bland vänsterfolk, stalinismen som dyrkade varje form av personkult, men det var en äkta känsla. Den chilenska vänstern kunde visserligen diskutera ihjäl sig, men det stod utom allt tvivel att Lenin hänfördes till något annat än kult. Det var så han såg på saken. Torterarna var för honom drägg som förpestade luften han andades. Nu mådde han bättre, lugn med sig själv och med sina kamrater; de fängslade, de förföljda, de flyende, de häktade, de stupade. Det var en blandning av religion och en ideologisk referensram, men det hjälpte honom att avskärma sig från rädslan.

Det är bländande för jag känner mig så säker. Om de bara visste... att jag är tillsammans med de mina och de är tillsammans med mig... Aldrig trodde jag att slutet eller döden skulle bli så här. Jag har alltid velat ha det så, ibland har jag gjort ideologi av det. Jag har hela tiden velat falla i strid såsom det står skrivet i den argentinska tangons text; stupad efter flera skott. Lenins röda ansikte. Varför en sådan styrka i ansiktet, det är ju bara en symbol. Varifrån kommer denna mani?

Den säkerhetsventil han tog till i detta svåra ögonblick hade han svårt att förstå. Långt senare, med åren, skulle tortyrforskarna säga att just den typen av beteende var förknippat med en rad olika omständigheter, en kombination av faktorer. Man räknade upp den torterades ideologiska beredskap och styrka, den tid själva tortyrbehandlingen varade, kunskapen om säkerhetstjänsternas tortyrmetoder — något som möjliggjorde en effektiv hantering av rädslan och ovissheten — medlemskapets nivå i den organisation som den fängslade var med i, fångens personlighet före tillfångatagandet och liknande aspekter. Vad pratar de om nu, frågade han sig.

— Det är den här som hade infiltrerat oss!

Redan som barn hade han vant sig vid jordskalv och jordbävningar, men aldrig tidigare hade hans kropp drabbats av en sådan intensiv skakning. Det blev tyst, hans första hjärtslitande skrik hördes inte längre. Elstöten höll på att mala sönder hans inre. Skakningen övergick i krampryckningar och krampryckningarna i smärta. Hur många enheter av elektrisk spänning utsattes hans sårbara kropp för vid denna tidpunkt? Var det 200 eller 300 volt som generatoren frambringade? De pressade honom, de ville få fram uppgifter och mycket viktigare än Tomas var nu Marcela, om henne ville de veta allt och det genast. Han fortsatte med sitt nekande, precis som han hade lärt sig i en av partiets underjordiska mikrofilmade tidningar. Dessutom hade hans mor nyss sagt det till honom vid gripandet: även om de mördar dig får du inte säga något. Allt var förvirring, men tack vare bilden av Lenin, moderns högmodiga ord, den ideologiska övertygelse han hade samlat på sig under sin korta men intensiva politiska bana var han inte så illa tilltygad. Det enda han inte förnekade var sitt verkliga namn, han var hårdnackad, det hade torterarna sagt. Han försökte få dem att tro att allt samröre mellan honom och MIR var ett missförstånd, ett misstag. Så kom nästa stöt, men med än större styrka. På nytt kände han en stark hetta på huden och hela hans kropp skakades av skälvningar som hotade att förgöra honom och allt som associerades med förståndet.

Det här tar aldrig slut, om jag bara kunde slippa den brännande smärtan som aldrig upphör... och de här förbannade knutarna som hindrar mig från minsta rörelse... jag skulle åtminstone kunna motverka elektricitetens vrickande vågor som svider så på huden. Det är en helvetisk plåga, den går obeveklig genom hela kroppen och tränger in i benen, där den gröper in en smärta som föder nya smärtor. De vill slå mig sönder och samman... Helvetes djävlar... Vad är det de sätter fast på halsådern? Det tränger igenom på halsens vänstra sida... den som är bredvid mig och som drar med veven är säkert en lymmelaktig kort man, knubbig och med krokiga ben, korta armar. Han har nog ögonen på mig, illvilligt dreglande rått... det gör satans ont...

— Ska du samarbeta eller inte!?

De körde samma visa om och om igen. Var är gringan, gringa hit och gringa dit. Några tutade i öronen på honom, andra gastade och gormade. Den ena gruppen ville veta om Marcela, medan den andra skrek sig fördärvad och krävde att få veta vistelseorten för en blond kvinna. Egentligen var gaphalsarna ute efter en och samma kvinna, men det visste han inte. Han höll fast vid samma version, han visste inte vad de talade om.

— Så du vet inte!?

Elektriciteten trängde in genom huden. Han hörde en sång. Bandspelarens volym ökade tills han tyckte det blev outhärdligt, han fruktade att även hörseln skulle sättas ur spel. Blixtnabbt tänkte han på de resterande sinnena. På något underligt sätt fastnade låten från bandspelaren i hans medvetande. Gigi som vi älskar... sjöng en för honom okänd italiensk sångerska.

*Lyssna nu till min sång
vad som hände en gång
jag bodde i en by nära Napoli
och där fanns ett kafé
där vi alla var med
och spelade och sjöng och dansade
Georgeo med sin gitarr och Sandro mandolin
och jag var med och slog på min tamburin.
Men det var det jag skrev
som de kom för att se det man trängdes
för att höra han som sjöng.*

*Så gjorde han entré
och hela hopen skrek
här kommer Gigi som vi älskar
vår hjärtetröst med sammetsröst
som får en att falla
Gigi som vi älskar
här är han kung och är vår kung
han är störst av oss alla.
Han stod där som i himlen när han sjöng
och särskilt när han sjöng oh sole mio.
Han inte bara sjöng om kärlek
han visste allt om den också
och han delade med sig
han sådde och han skördade
alla kvinnor i byn
var tokiga i honom...*

Jag förstår inte varför de har så hög volym, som om jag kunde skrika med trasan i munnen. De vill inte att de andra fångarna ska höra och få reda på vem jag är och varför jag är här. Förbannade bandspelare och förbannade italienska som jämrar sig och förnöjer sig med den där Gigi hon älskar. Allt är bedövande, jag känner inte benen längre, de påminner mig om åskan. Elektriska piskslag... hur mycket jag än försöker lyckas jag inte böja kroppen... detta inferno är outhärdligt.

— Ska du sjunga ut eller inte? Ut med språket!

Frågorna var bara en rutinsak, i själva verket ville DINA knäcka honom, få honom att ge upp motståndet. Trasan i hans mun hindrade honom inte bara att skrika utan också att tala. Samma brusande röst som ställde frågorna förväntade sig inga snabba svar och i samma andetag befallde han att fången skulle underkuvas.

— Fortsätt bara, tills han börjar tala!

Såja, slappna av... Om nästa elstöt ändå kunde slå mig när jag är tillräckligt svag, så att detta härresande mörker på en gång tar slut.

I det undermedvetna ekade moderns röst: även om de mördar dig får du inte säga något. Men det var just det som höll på att bli verklighet. Jag vill dö, det är bättre så. Det var ett förnimbart resultat av skräckväldets psykologi.

En tidig novembermorgon i aulan i Tejas Verdes regemente, där Carlos fick sin utbildning till DINA-agent, hade officeren varit tydlig med hur man skulle handskas med fångarna: det är när vi har honom nära den extrema situationen, där vi utan att knappa in på medlen — att slå honom, att använda ström mot honom, att hänga honom — som vi kommer att förfoga över honom, det vill säga äga honom, tömma honom, tillintetgöra honom som person, nedvärdera honom. Med andra ord, kuva honom helt. Den torterade förnimmer då att han kan rädda sig från förintelsen, från katastrofen, från sitt kapsejsade skepp, endast om han lyckas bevara sin identitet, sitt jag inför förhørsledarens press. Var så säkra på att han uppfattar — och framförallt om han hör till de mest radikala — att en av honom avtvingad bekännelse är den gräns som skiljer honom från underkastelse, det vill säga förlusten av sin identitet.

Ni måste förstå att de som fysiskt och psykologiskt överlever en så extrem situation är beredda att dö. Det är en desperat självbekräftelse, en extrem intensifiering av sig själv, ett upphöjande av

jagets dödskamp. Alltså, det starkast upplevda av individualiteten är möjligt och intimt förknippat med en intensiv delaktighet i det kollektiva och sociala. Att i dödskampen kunna rädda identiteten från förhørsledarens fullständiga övertag beror ofta på en förmåga till självbekräftelse, att vilja fortsätta vara lojal mot gruppen, mot hemmet, mot ett kärt och vördnadsvärt minne vilket är meningen med hans kamp.

Ni vet mycket väl att målet med förhöret är att få fram en uppgift, ett spår, en bekännelse, att göra honom till en angivare. Därför måste ni inse att den bekännelse man får, det avtvingade ordet, eller den frampressade hemligheten, är oerhört viktigt. Den betecknar den kulmen på utsattheten och förnedringen som vi måste uppnå för att ideologiskt kunna knäcka honom. Det innebär i stort sett ett erkännande av att han är i beroendeställning i förhållande till förhørsledaren, som är herre över och också äger fångens ord. Angivelsen bryter ner hans sista motstånd, han avhänder sig sin sista tillhörighet, det han varit hänvisad till att se som det sista han bevarat för sig själv raseras. Genom att ange andra säger han ordet som förhørsledaren vill att han ska säga; följaktligen innebär bebyggelsen att han gör sig av med det som är hans väsen, nämligen ordet. Det liksom verkligheten tillhör inte längre honom. Att bevara ordet innebär att han fortsätter att vara sig själv, att han bevarar sin identitet, sina gränser, sin autonoma existens, platsen där han känner igen sig och där alla känner igen honom. Det kan ni inte tillåta, för då har fången vunnit slaget.

Låt honom inte koordinera sina idéer. Ge honom inte möjlighet till självbekräftelse. Det räcker med en liten bekännelse och sedan kommer all information fram. Allt är tillåtet i det här kriget och han är en av våra fiender och måste krossas. Om han inte samarbetar efter bebyggelsen är han oanvändbar. Ni kan inte vara mjuka. Ni måste vara stenhårda. Ni är segrare och därmed de bästa. De förlorade kriget på förhand...

— Jävlar, det verkar som att han är död!

Vi får se, hörde han en av männen säga alldeles intill honom. På huden kändes elpiskslagen som bitt, han greps av en känsla av hopplöshet. Muskulernas ändlösa sammandragningar försatte honom i ett tillstånd av halv medvetlöshet. Ibland låtsades torterarna som om de ville ta en paus men det var bara ett spel, han skulle mjukas upp. Frågorström-frågor-ström, tankarna gick sin väg. Han visste inte hur lång tid han hade legat i korsställning. Frågorna följdes av hysteriska skrik. Ena stunden ville de veta om hans bror och Tomas. Han kände hur medvetandet blev alltmer osammanhängande. Plågoandarna var som besatta, exalterade. Sedan krävde de att få veta sanningen om en kvinna vid namn Marcela. Han lyssnade men förmådde inte att reagera. Han hörde dem skrika. Var är hon, svara din jävel, vrålade de. Samtidigt härjade strömmen i hela kroppen. Frågorna och strömmen och en enda muskelbristning i kroppens vävnader.

Han kände en brännande smärta på läpparna, hur de var alldeles svullna och hur han snabbt förlorade känslan i överläppen. Läpparna var tjocka och spruckna, det var en egendomlig känsla. Berövad synen och utan möjlighet att artikulera, hörseln skadad på båda öronen, fast som i en tvångströja. Förblindad, hindrad att säga något, pinad och fastbunden. Straffrihetens labyrint. Vilddjuret som han förmodade var kort, knubbig och med krokiga ben upprepade med en dåres envishet sina överordnades frågor. En själlös eftersägare.

— Ta i för helvete, när ska du ha kontakt med dem, sjung ut!

Med en idiomatisk subkultur som var typisk för agenter ur underklassen, som diktaturen i elfte timmen hade värvat, tjtade galningen om och om igen om samma sak: namnen, säkerhetsställen, bilarna, kontakttillfällen. Hysteriska frågor och kraftiga knytnävsslag avlöste varandra, därefter ström. Han var illa där. Han skulle fråntas det som tillhörde honom, det låg helt i linje med vad slaktaren från Tejas Verdes hade anbefallt de nyvärvade agenterna. Strömmen ökade i halsådern.

Ju mer våld och smärta, desto större glädje hos hans plågoande. Och så Marcela.

— Va fan är Marcela?

Strömmen följdes av mer ström. Var är hon, var är hon, var är, var. Strömmen, strömmen, strömmen, ström, ström, ström. Hela tiden ström och ström och mer ström. Ström.

— Jävlas inte med mig din jävel, va' fan tjänar du på att ljuga, lyssna noga för i helvete!

”Alejandro Fuentes Diaz. Tjugotvå år gammal. Medlem i MAPU, började sin politiska verksamhet i gymnasietselevråd på Santos Dumont 505. År 1971. Var verksam i partiets studentavdelning på San Isidro i Santiago. Efter sina studier i bokföring fortsatte han sitt politiska arbete i områdets arbetarkvarter, i synnerhet kring kommittéerna för försörjnings- och priskontroll. För närvarande studerar han företagsadministration vid Chiles universitet som har sitt säte i Chillán. Hans föräldrar är katoliker och hans fästmö heter Olfa. Han har haft ständig kontakt med Carlos Carrasco Matus, före detta MAPU-medlem och före detta vice ordförande i elevrådet på gymnasiet...”

De fortsatte att läsa men han lyssnade inte, han var häpen, läsningen förbryllade honom. Vem hade skrivit ned det? Det var ställt utom allt tvivel att det var skrivet. I sitt inre kunde han se papperet framför sig. Hos vem hade DINA hittat det? Hade Carlos skrivit det innan DINA grep honom? Dessa och andra frågor hopades i hans huvud. Vad fan sparade miristerna det där för, frågade han sig. Var det den unga kvinnan i MIR som han hade träffat för första gången i kommunen Las Conde? Var det verkligen samma kvinna vars foto han tyckte sig ha sett publicerat i tidningarna året innan? Det stämmer inte eftersom hon är död, tänkte han.

Han försökte få en sammanhängande bild av vad som hade inträffat före gripandet. När en framstående ledare i MIR fängslades hade DINA hittat värdefull information. Alejandra, en fängslad och torterad mirist hade inlett ett aktivt samarbete med sina bödlar och dechiffrerat en del av den information som DINA hade kommit över, vilket blev avgörande för gripandet av Maria Cristina Lopez Stewart. Det var hennes verkliga namn. Hon var blond och hade blåa ögon, han hade träffat henne i kommunen Las Conde långt innan hon fördes bort och mördades av DINA. Själv kände han inte till att kvinnan hade berövats friheten den 23 september 1974. Om DINA skulle ha hittat komprometterande uppgifter om hans kontakter med Carlos då den unga studentskan fängslades hade DINA gripit honom redan 1974. Hans eget gripande skedde emellertid så sent som den 14 mars 1975. Vad hade hänt mellan dessa datum? I själva verket hade han ingen vetskap om att Cristina Lopez Stewart, som led av blodbrist och som fick ett nervsammanbrott när hon råkade i klorna på DINA, var densamma som den ”Marcela” han torterades för. Det var med hjälp av den formella logiken som han kunde härleda det.

— Va' fan va du är tjurskallig, var i helvete är Marcela din jävel! Vi ska banka skiten ur dig din jävel!

Varför inte, tänkte han för sig själv, när allt kommer omkring har hon aldrig varit vänstervriden, snarare raka motsatsen. Varför inte, upprepade han i tysthet. Hans gamla flickvän Marcela tillhörde inte dem där nere, tvärtom. Hon avskydde allt och alla som hade med vänstern att göra, i synnerhet anhängare till folkfrontens koalitionsregering. Folk som sympatiserade med folkfronten hyste hon bara förakt för, packet brukade hon säga och gjorde alltid narr av dem. Fattiglappar och pack var samma sak för henne.

Han hade lärt känna Marcela på gymnasiet där de båda studerade i samband med att han avstängdes från skolan. Den 21 maj då alla elever i skolan skulle hylla hjälten Arturo Prat föll det skolans rektor in att titta ner mot marken när han inspekterade de uppställda eleverna. Rektorn

hette Teodoro Melanchthon och var en skallig, gammal man som saknade en arm. Plötsligt upptäckte han att Ale hade bruna skor. I övrigt var skoluniformen oklanderlig; blå kavaj, vit skjorta och gråa byxor. Detsamma gällde håret. Det var kort och i nacken inte längre än det strikta antal centimetrar som stipulerades i skolans reglemente. Ordningsreglerna hade skrivits av gammalmodiga, halsstarriga gubbar, det var uppenbart för var och en. Problemet låg således i hans skor, de var bruna och någonstans i reglementet fastställdes det att skorna skulle vara svarta. Den hårlöse rektorn var helt fixerad vid färgen på skorna och förebrådde honom inför hela skolan. Sedan tvingade han Ale att lämna uppställningen för sina bruna skors skull.

För Ale framstod rektorns utspel som helt obefogat, eftersom ledarna i elevrådet var klädda som de hade lust och ingen klandrade dem för det. Skulle inte elevernas representanter framstå som ett föredöme för alla andra elever på skolan? Rektorn hade inte bara fel, det var också djupt orättvist. Högt så alla kunde höra det, sa han att rektorn var orättvis eftersom reglementet inte gällde lika för alla. Han visade öppet sitt förakt och hävdade också att skolans rektor var en marionett i händerna på elevrådets ledning. Melanchthon drabbades då av ett nervöst sammanbrott och avstängde Ale inför hela skolan.

Under flera dagar kunde han inte sätta sin fot i skolan, utom en gång då han smög in för att delta på ett elevrådsmöte. Han var klassrepresentant. Dagordningen var lång, men innehöll inte en enda punkt som handlade om rektorns egenmäktiga och skandalösa agerande. Till skillnad från de handplockade kristdemokraterna var han demokratiskt vald av sina klasskamrater. Sådana som Alfredo Lacoste, Octavio Torres, Valdebenito och Reveco betraktade han som opålitliga hycklare. Dessvärre var det de som styrde i elevrådet. Han tyckte att de var uppblåsta, flabbiga, högtravande och dessutom enfaldiga. Han föraktade deras fjäskande inställning till skolan: vi står i tacksamhetsskuld till denna skola för att den har format oss och gett oss ett yrke som gör det möjligt för oss att befinna oss och vara dem vi är. Vare sig man vill det eller ej har skolan hjälpt oss och de som inte tycker det är i själva verket otacksamma och det är synd om dem. Det finns inget finare än att vara tacksam för livet och för den här skolan som skyddat oss under flera år och gett oss de värderingar vi har idag. Ale sammanfattade det med ett ord: struntprat. De hade förvisso ingenting med kristdemokraternas politik att skaffa, men han betraktade dem med djup misstro.

Han satt längst bak i klassrummet där mötet pågick. Bredvid elevrådets ordförande satt en lång och spinkig matematiklärare vars ansikte var översållat med rosa, röda och gulaktiga finnar. Den ovårdade läraren var på intet sätt elak och han brukade inte tråka eleverna. Ale hade honom i matematik, men ibland koncentrerade han sig mer på kratrarna i magisterns ansikte än på lektionerna. Ekvationerna var tämligen besvärliga och därför urtråkiga. Läraren saknade både retoriska färdigheter och karisma, vilket kristdemokraterna utnyttjade hänsynslöst. Mötet pågick som det var tänkt ända tills han själv begärde ordet. Då utbröt en våldsam kalabalik i rummet. Alla, inklusive den beskedlige läraren, försökte få tyst på honom. Folk skrek i munnen på varandra och försökte göra sina röster hörda. Frågan fanns varken på dagordningen eller någon annanstans, så varför en sådan uppståndelse undrade flera förvånade klassrepresentanter.

Berömvärd och altruistisk hörde han en av elevråds-styrelsens medlemmar säga. Han hade bara en vag uppfattning om vad dessa ord betydde och förstod inte riktigt vad som menades. Vad tusan hade ord som berömvärd och altruistisk med tjaftet kring hans bruna skor att göra? Endast en klassrepresentant från de högre årskurserna gav honom sitt entusiastiska stöd, det var en av MIR:s ytterst få medlemmar på gymnasiet. Att miristens oväntade stöd var mer en taktisk fråga, och ett desperat försök att ändra styrkeförhållandet till MIR:s fördel, än ett uttryck för solidaritet tyckte han var mindre relevant. Han var tacksam, miristen hade kommit till hans undsättning.

Dagen därpå, och som tack för det oväntade stödet, skulle de båda kliva på bussar utrustade med tuschpennor för att måla slagord med förkortningarna MIR och FER. Vad FER, den revolutionära studentrörelsen, egentligen stod för hade Ale då ingen aning om, men det verkade inte heller spela någon större roll i sammanhanget. För att få slut på protesten beslöt man på mötet att elevrådets styrelse skulle prata med den oförnuftige rektorn; på så sätt skulle allt återgå till det normala. I själva verket var det hans egen far, som i egenskap av ordförande i föräldraföreningen, fick träda emellan. Julio och den tjurskallige, enarmade rektorn kom överens om att lägga locket på affären.

När den stormiga konflikten hade lagt sig återvände Ale till sin klass. Laya, hans klasslärare, inledde klassrådet med en mening som skulle komma att påverka Ales tro på sin rättvisa sak. Oinspirerat och slentrianmässigt frågade lärarinnan om eventuella nyheter under den tid hon hade varit sjukskriven. Muñoz, som hade varit Ales ersättare som klassens elevrådsrepresentant under avstängningstiden, hade fräckheten att svara att inget särskilt hänt under lärarinnans frånvaro. Ale såg rött av ilska.

— Jaså, inget särskilt, sade han så att alla kunde höra.

Han gjorde sin stämma hörd och tonläget i hans röst höjdes allt eftersom, samtidigt som han betraktade klasskamraternas tystnad. Muñoz å sin sida kände sig nedbruten, hans breda skenheliga leende var just då som bortblåst. En eländig rövslickare, typiskt Muñoz, tänkte han. De andra lyssnade med stort intresse och själv var han så uppfylld av sina egna tankar att han inte märkte att det fanns en ny elev i klassrummet som var idel ögon och öron för honom och hans monolog.

Dagarna efter kände han sig tillfreds med sig själv och sådan var hans sinnesstämning när Ceballos, en klasskamrat, en dag ville ta med honom till en fest. Ceballos var ingen bra kamrat och än mindre skulle han kunna vara en god vän. Ale betraktade honom som en enkel, dum person, som dessutom hade visat vad han gick för. Ceballos hade sagt att han inte skulle gifta sig med någon som inte var oskuld. Ingen skulle kunna hysa tvivel om hans person, han var ordentlig, skötsam och fostrad i enlighet med den katolska kyrkans goda sedvänjor. Ville man ha något annat så fanns det gott om glädjeflickor, de var ju en social nödvändighet och hade alltid funnits. Låt oss säga som det är, brukade Ceballos säga, de gillar att göra det med vem som helst. Ni ska veta att små äventyr är en sak, men att gifta sig i kyrkan något helt annat, gudskelov.

Att tala om för Ceballos att allt det han sade var struntprat var lönlöst, han var för dum. Istället frågade Ale om det vore okej för Ceballos' syster att älska med vem hon ville om hon var kär. Då skrek Ceballos i högan sky: Kors i Jesu namn! Ale sade inför alla att Ceballos var en idiot och att han själv var beredd att vara ihop med och leva med en kvinna oavsett hennes jungfrulighet eller vem hon tidigare älskat med. Han deklarerade att jungfruligheten var ämnad för enfaldiga religiösa grottmänniskor och att det där med jungfru Marias oskuld var en myt. Hur skulle man annars kunna förklara att Maria faktiskt hade avlat Jesus? Man måste verkligen ha svårt för att fatta galoppen om man tror att det var Den helige ande som gjorde Maria havande.

Ceballos hade blivit tyst och bytt samtalsämne. Ale var säker på att han fått in en fullträff och avlossade nya salvor. Huvudsaken är, hade han sagt, att såväl kvinnan som mannen tycker om varandra. Han skulle aldrig gifta sig, han trodde inte på kyrkans påhittade fjanterier och han skulle trotsa alla förvrängda sociala konventioner. Han avskydde den religiösa institutionen och han skulle synda i det oändliga.

För Ceballos tillhörde den gamla tvisten nu det förflutna. Ett år senare var han själv ute efter en erövring. Han var besatt av Rafaela. Rafaela var lillasyster till Marcela, den nya elev som hade

kommit till klassen, och som uppmärksamt hade lyssnat på Ales tal den dag han gjorde narr av Muñoz. Nu behövde Ceballos ett tillfälle att förföra Rafaela, eftersom han inget hellre ville än att trycka den snygga studentskans stjärt mot en vägg. Nu hade han en chans och ville inte missa den.

Marcela var en aning schizofren. Hon tillhörde den chilenska överklassen och ideologiskt var hon djupt konservativ. Men det var bara i idéernas värld, för när det gällde modet var hon extremt liberal. Marcelas åtsittande svarta kjolar och klänningar kompletterade den halvbohemiska och behagliga stämningen kring hennes person. Hon hade också rätt en fix idé, hon hade upptäckt klassens talare. Hon gillade honom och därmed basta, resten handlade om kvinnlig djärvhet. Hon tog initiativet och skickade en kompis med små meddelanden till det utvalda objektet, men han vägrade att besvara dem. Hon ville få chans på honom, men han avvisade inviterna. Ju fler avvisade inviter desto större djärvhet och tålmod hos henne. Hon var van att få som hon ville.

Det var då Ceballos såg den chans att komma åt Rafaela som han längtade efter. Marcela hade fått vetskap om att den fånige Ceballos var ute efter hennes syster så hon övertalade honom om ett byte: Jag fixar så att du får dansa med min syster, men då måste du se till att Ale kommer till festen tillsammans med dig. Ceballos inledde en övertalningskampanj och började tjata. Du måste komma till festen, du är min kompis. Okej, inte för hennes, men gör det för min skull, du måste vara schysst, snälla och så vidare. Om du gedde mig ett sådant tillfälle, sade han flera gånger. Ceballos sade alltid ”gedde” trots att Ana Jarpa, deras lärare i spanska, hade förbjudit dem att böja verbet på det barnsliga sättet. Men den tjockskallige Ceballos fick aldrig in det i huvudet. Tjatat slutade med att Ceballos fick som han ville.

Avsaknaden av vilja och en icke föraktlig portion nyfikenhet ledde Ale till att säga ja. På så sätt, över en natt, träffades de båda i Echaurren 22. En lagom kalkylerad fest. Plötsligt befann sig Ale i limbo. Från en dans med Marcela till en annan med Nancy och tvärtom och så höll de på hela natten. De tävlar om vem som ska få mig, tänkte han. Det blev sent, men då hade kärlekens metamorfos lagt beslag på honom för kvällen. Så inleddes deras relation och hans manliga oskuld gick upp i rök i Ricardo Cumming. Ute på gatan i spöregnet och bredvid de gamla husen. Regnig natt och nattsuddares gryning.

De blev ett par på skolan, men det var inte alla som såg det med blida ögon. Celiria Caamaño, historieläraren, var en bastant kvinna med brunt, lockigt hår och mycket bestämda åsikter. Hon förmanade dem hela tiden. Hon moraliserade som den ”läserska” hon var. Skäms ni inte att pussas på öppen gata, brukade hon säga när hon fick syn på dem utanför skolan. Fru Caamaño hävdade att de uppträdde omoraliskt.

Han erinrade sig en fredag mitt på dagen när han och Marcela väntade på trådbussen vid korsningen Santos Dumont och Recoleta, vid hållplatsen utanför kyrkan. Trafikljusets gula färg slog över till rött och en lastbil fullastad med grus bromsade alldeles bredvid dem. Kärleksfullt höll de om varandra samtidigt som chauffören inte kunde ta ögonen från Marcelas bakdel. Ät upp henne, ät upp henne för fan, tänkte han samtidigt som det vattnades i munnen. Ale såg den orakade chaufförens lystna blickar, men Marcela var hans, ingen kunde ta henne ifrån honom. Han höll sina händer runt hennes midja, trafikljuset blev grönt och den sliskige föraren försvann. Solen sken från en molnfri himmel; de tyckte om när solen sken.

Sonia gick i samma klass och skulle med tiden bli hans svägerska. Sonia moraliserade inte som historieläraren, men kände inte heller någon frändskap med Marcela. Hennes bestämda åsikt var att Ale och Marcela var ett omaka par. Det var Marcela som hade övertaget, tyckte Sonia, Ale var förblindad av hennes djärvhet och fräckhet, eller hennes dygder, vilket berodde på hur man såg

på saken. Tiden gick.

Landet gick igenom en av sina djupaste historiska kriser. I resten av världen var allting upp och nedvänt. De ryska pansarvagnarna sattes in i Prag 1968. I Frankrike gjorde studenterna gemensam sak med arbetarna och riktade hårda slag mot den fjärde republikens grundvalar. I hela Latinamerika skymtade man spår av Che Guevaras arv, som omsattes i medvetandet hos radikala ungdomar. Även bland europeiska ungdomar längtade många efter att följa gerillaledarens hjältemodiga exempel, men det var stora skillnader mellan gerillakraven i Latinamerika och dem man reste i Europa. I Latinamerika kämpade man för att genomföra en jordreform och för att dela ut storgodsägarnas egendom, för drägliga löner och bättre arbetsvillkor. I några länder i Europa var kraven av en mer abstrakt karaktär: krossa kapitalismen och rätten till orgasm. I och med Vietnamkriget blev de politiska kraven mer konkreta, vilket ledde till en markant förstärkning av den revolutionära vänsterns ställning i Europa.

I Chile skedde något liknande, upprorsvindarna tilltog. Efter den föregående kristdemokratiska regeringens tid vid makten, ledd av Eduardo Frei Montalva, rådde ekonomisk kris och allmänt kaos. Det hävdade i alla fall den chilenska journalistkåren. Marxisterna hit och marxisterna dit, det handlar om att förbli fri. I de allmänna presidentvalen i september 1970 fanns det tre alternativ. Magnaterna och de stora transnationella företagen med moderbolag i framförallt USA, Västtyskland och Japan satsade allt på Alessandri. Vanliga människor i storstäderna och på landsbygden betraktade dem som välbärgade mumier.

Den andra kandidaten, Radomiro Tomic, välsignades av Vatikanen och hade ett starkt stöd inom borgerlighetens mest dynamiska företagargrupper. Han stod för den ryktbara revolutionen i frihet som förespråkades av J. F. Kennedy, vilket på ren spanska betydde att ändra lite, för att inte förändra någonting. Det som framförallt skilde kristdemokraternas kandidatur från högerns var att den hade en djup förankring bland de breda folklagen på grund av katolska kyrkans inflytande.

Tredje alternativet var folkfronten, en vänsterkoalition i vilken det ingick en salig blandning av riktningar och som kretsade kring den socialistiske läkaren Salvador Allende Gossens. Ale förstod inte de förmodade djupa meningsskiljaktigheter som man sade fanns mellan dessa tre kandidater. Han förstod inte ett dugg av politik. Valkampanjen uppmärksammades i världspressen. På världens alla språk talades det och skrevs det om möjligheten av den chilenska vägen till socialismen. Men han visste inte ett skvatt om det. Om marxisterna kommer till makten genom allmänna val är allt hopp förlorat. Det var vad den breda borgarklassens språkrör brukade säga, fast sett ur de förtrycktas perspektiv var sanningen en annan. Sanningen var att marxisterna lyste med sin frånvaro inom folkfronten. Den socialistiska etiketten satt utanpå en radikal latinamerikansk version av den europeiska socialdemokratin och Salvador Allende var dess främste representant.

De som bröt sig ur kristdemokraterna för att bilda det nya partiet MAPU visade sig ha en speciell talang. I intellektuellt hänseende var de begåvade, kadrerna hade formats i universitetsreformens kölvatten, men om själva partiprojektet visste Ale då ingenting. Namnet var heltäckande: Rörelsen för Enad Folklig Handling. Vem som helst kunde förledas att följa med. I början var de inte särskilt många, men de var mycket välorganiserade. Somliga hävdade att det inom den övriga vänstern fanns många som var avundsjuka för att MAPU-partiet hade de snyggaste kvinnorna bland sina medlemmar. Ledarna i MAPU uppfattades som det mest förnämliga av 60-talets utveckling. Elaka tungor tjatade jämt om att mapuiterna alltid utmärkte sig för sin goda näsa när det gällde att hålla sig kvar vid makten. Andra ännu giftigare tungor hävdade att när det gällde makten var de ledande mapuiterna helt oföränderliga. Händelsernas utveckling skulle

senare visa att de hade ett osvikligt spårsinne och att de verkligen längtade efter makt. Från den kristdemokratiska vaggan, där mapuiterna föddes, kom de ledande skikten att sitta i allehanda regeringar.

Senare, mitt under 70-talets uppåtgående politiska utveckling kom han, liksom hundratals andra ungdomar i hans ålder, att sluta upp bakom MAPU:s gröna flaggor med den röda stjärnan i mitten. Symboliskt var partiflaggan ett ideologiskt arv, en blandning av gerillauniformernas olivgröna färg och den nordkoreanska flaggans stjärna. MAPU förankrade sig så småningom på landsbygden, på fabrikerna, i kåkstäder och bland studenterna. Organisationen omvandlade sig snabbt till ett parti som bestod av tiotusentals aktiva marxistiskt skolade medlemmar.

Men långt innan Ale gick med i MAPU inträffade något som med tiden skulle göra Omar Lopez till en av hans bästa vänner. De båda gick då på det yrkesinriktade gymnasiet. På klassrådet hade Omar begärt ordet:

— Rockefeller är storbolagens magnat och bundsförvant till det chilenska (åtalsväldet, ni måste förstå — fåtalsväldet! Nu reser yankeen genom hela Latinamerika, för att roffa åt sig ännu mer, de får aldrig nog! Det är inte rättvist kamrater, därför föreslår jag att vi gör gemensam sak med våra studentkamrater i Venezuela som just nu går ut på gator och torg för att protestera mot USA-imperialismens oförskämda representant på vår kontinent.

Då flög något i Ale, vad förstod han varken då eller långt senare. Han begärde ordet och gick till häftigt verbalt anfall mot den magre Omar:

— *Det förefaller självklart, Omar tycks inte förstå att våra föräldrar inte skickar oss till skolan för att vi ska gå ut på gatan och revoltera mot vad som händer runt om i världen, utan för att vi ska inhämta den kunskap som skolan ska bistå oss med. Således föreslår jag att vi ska strunta i hans appell och fortsätta där vi befann oss innan han avbröt lektionen.*

Jag fick applåder från höger och vänster liksom magisterns uttryckliga samtycke. Från och med den dagen intog jag en motsägelsefull hållning till Omar, avståndstagande å ena sidan och beundran å den andra. Jag gav honom öknamnet Chupamaro och ingen kunde undgå att jag anspelade på den urbana gerillarörelsen Tupamaros i Uruguay. Det ogillades starkt av Victoria Guerrero, lilltjejen och partikamrat med Omar. Lagg av, låt bli, vad taskig du är, sade hon så fort hon hörde invektivet. Jag beundrade Omars skönlitterära kunskaper och hans helgonlika tålamod, jag saknade båda dygderna. Visst, jag var förtjust i att läsa Hermann Hesse, García Lorca och Julio Cortazar, men Omar hade skaffat sig en märkbar skönlitterär känsla som jag inte hade lyckats sätta mig in i. Han hade verkligen en känsla för drömmarnas upplevelser och de omedelbara utopierna. Han levde livet på ett säreget sätt.

*Hon var en dam,
punktlig vid mässor och
korta smekningar
vid den sexuella akten.
Han var en herre,
betalade skatt och
sysslade aldrig med politik.
Tills den exakta dag
då båda dog
och atmosfären blev av
med ytterligare två lögner.*

Till dess att han föreslog mig den vansinniga idén som i mångt och mycket kom att förändra hela

min tillvaro. Du, sade han lugnt, jag skulle vilja att vi sätter oss ned och pratar en stund. Jag var nyfiken och lyssnade på vad han hade att säga. Inom kort äger elevrådsvalet rum och i folkfrontens kommitté här i plugget diskuterar vi nu hur vi taktiskt ska gå tillväga.

Ale hade lyssnat utan att begripa ett skvatt av vad diskussionen hade med honom att göra. Inte ens Fidel Castros besök i landet hade väckt den minsta entusiasm hos honom och det hade han sagt till Omar.

— Det är just därför, svarade Omar, du förknippas inte med de traditionella partierna, det är just därför vi behöver dig; en oberoende kandidat som inte är medlem i något politiskt parti. Som du vet har vi inte en chans med lärarna, alla är reaktionära, för att inte tala om Ana Jarpa och Hernesto Cardenas. Gymnastikläraren är en gammal mumie och den som förtalar oss mest. När Ana Jarpa super sig full på rödvin gör hon ingenting annat än att prata goja om vänstern. Dessutom är du en oförvitlig elev, de kan inte ge sig på dig. Varken rasisten Otero, halvfascisten Cardenas eller den högerextrema Jarpa, ingen av dem.

Den unge kommunisten hade rätt, hans skolgång hade varit oklanderlig. Redan 1959, när han gick i årskurs ett i El Guanacoskolan i Santiagos kommun, stod det klart att Ale var på rätt väg. Av fyrtiofyra elever hade han fått klassens bästa betyg. På intyget fanns det dock en liten fotnot där det påpekades att barnet hade vissa svårigheter med ämnet matematik. Klassläraren hade rekommenderat extra läxor i räknekonst under sommarlovet. Någonting måste ha hänt under sommaren för i årskurs två gick barnet från en femma till en sju i matematik, vilket inte är att förakta på en skala från 7 till 1. Året därpå fick han en sju i religion och moral. Föräldrarna, och prästerna genom skolan, hade pli på honom. Femte skolåret hade varit likadant. Förutom betygen i intellektuell bildning, där han briljerade med sjuor och sexor, behöll han näst bästa plats bland femtio elever. Sedan blev det UNESCO-skolan. Oförvitlig även där. Alltid i skolan, så för närvaro fick han en sju i betyg. Uppförande, sju. Sätt och uppträdande samt artighet, sju. Omsorg om skolredskap, sju. Som du ser ut blir du behandlad, brukade hans mor säga till honom, det var nog därför som han även i snygghet och anständighet fick en sju.

Övergången från mellanstadiet till gymnasiet blev dock ett intermezzo. Han knäcktes av ämnet matematik och den råa studentmiljön på gymnasiet där hans far skrev in honom. Don Julio, som folk kallade honom, strävade efter det bästa för sina barn. Ur en mängd kalkyler drog han slutsatsen att Ale borde gå den ekonomiska linjen på gymnasiet. Han ville slå två flugor i en smäll. Å ena sidan den sedvanliga gymnasiala utbildningen, samtidigt som sonen skulle gå ett yrkesförberedande program. Det var tänkt så, först bokhållare och sedan kamrer. Det enda som inte stämde med faderns planer var sonens humanistiska benägenhet. På gymnasiet inträffade obönhörligen en rad händelser som skulle sätta käppar i hjulet för Don Julios planer. Där fick han också en gång ett rejält kok stryk och under årens lopp visste Ale inte vad som hade varit värst, att gå om gymnasiets första år eller sparken han fick mellan benen av en komplexfylld, mobbad elev. Så inleddes för honom en lång händelsekedja. En ny skolreform genomfördes och i stället för att gå om det gamla första året gick han i den nyligen införda årskurs sju. Uppförande, sätt och uppträdande, artighet och allt som kunde associeras med att vara prydlig var för honom en vana. Oförvitlig. Omar hade öga för det taktiska.

— Säg ingenting nu, tänk på saken och så talar vi sedan.

De skildes åt, var och en till sitt, Omar till kommunisternas partilokal på Lezaetagatan i Recoleta och Ale till kärleksboet på Echaurren.

Hon låg på sängen, det hade inte varit någon vidare bra dag för Marcela, hon var på dåligt humör. Han hade dock inte lagt märke till det, han var smickrad och inte riktigt medveten om att han

hade en viss portion av fåfänga. Han berättade för henne, precis som Omar hade framfört det för honom. Sedan gick det väldigt snabbt, Marcela reste sig hastigt ur sängen och med några få korta ord drog hon upp huvudlinjen för hans framtid. Politiken eller jag, hörde han Marcela säga. Hon är på krigsstigen, tänkte han. Hans fåfänga och nyfikenhet om vad framtiden hade att erbjuda, inte känslorna, avgjorde saken. Politiken, hörde han sig själv säga. Spänningen i luften var en allvarlig friktion, en skada, mycket svår att reparera.

Omar kände av ordets makt när han fick reda på svaret. Men nu var Ale tvungen att konfronteras med Guillermo Dávalos, MAPU:s officiella representant på gymnasiet trots att mapuiten studerade vid tekniska universitetet. Chino Dávalos kallades han i partiets inre kretsar. Han hade sneda ögon och asiatiska drag, var något mörkhyad och inte särskild lång till växten, men han var stark som en oxe. Dávalos kom från mycket enkla hemförhållanden, men hans göromål präglades av intellektuellt arbete. Dávalos var helt övertygad om att hans lärjunge och partikamrat, Carlos Carrasco, skulle bli vänsterns ordförandekandidat i valet till elevrådet. Kommunisternas ungdomsförbund på skolan saknade en egen lämplig kandidat och var medvetna om att en sådan inte kunde vaskas fram över en natt. Det visste också Omar. Att fela är mänskligt, tänkte Omar, och förberedde sig för att övertala sitt eget ungdomsförbund om det förträffliga med att låta Ale vara vänsterns kandidat i valet till elevrådets ordförande. Först övertyga kommunisternas ungdomsförbund, därefter Dávalos och slutligen folkfrontens kommitté i skolan. Sedan skulle själva valet till elevrådet gå som på räls. Kommittén som sådan var i praktiken en täckmantel, alla visste att kommunisterna var de enda som kunde styra och ställa inom vänstern i skolan, det visste såväl Omar som Dávalos. Socialisterna var överhuvudtaget inte organiserade och de enda två representanterna från Revolutionära Elevfronten var det ingen som brydde sig om.

Problemet med vänsterns kandidat var inte det enda som vållade Omar huvudbry, även kandidaturens benämning var en svår nöt att knäcka. Högern flockades kring Reveco, han som aldrig kunde ta av sig glasögonen, han var kristdemokraternas kandidat. Eduardo, en av Ales bröder, var eld och lågor för nu kunde han slåss mot kristdemokraterna. Eduardo dök upp på ett möte som folkfrontens kommitté i skolan hade ordnat och utan vidare spisning slog han fast att kommitténs förkortning var en belastning. Det är väl ingen som sväljer de där bokstäverna, det motverkar sitt syfte, sade hans bror inför en häpen liten församling. Dávalos blev helt bestört. I sin analys utgick Eduardo från att folkfrontregeringen var misskrediterad bland de breda folklagren och följaktligen även bland studenterna. Han var helt säker på sin sak, inte ens Jesus hade kunnat få honom att ändra inställning. Eduardo lanserade sitt förslag, FAI (Frente Amplio de Izquierda), Vänsterns Breda Front, om det nu ska bli något, sade han. En bred vänsterfront, hade han sagt och han fick som han ville.

På ett möte med radikala studenter som samlades en söndag förmiddag beslöt man att ställa sig bakom förkortningen FAI. Flygblad delades ut i samtliga klassrum och på väggarna runt gymnasiet målade man tjocka röda bokstäver. Initialerna FAI dök plötsligt upp överallt. Flygbladen väckte ett veritabelt ramaskri hos skolledningen och i lärarkåren. Bland studenterna var tongångarna andra, överallt kommenterade man vänsterns djärva och blixtsnabba aktion.

Landets politiska motsättningar hade med kraft flyttat in i studenternas värld. Inför ett av många möten på Lezaetagan inträffade en dag något oväntat. Marcela hade tagit tillbaka sitt ultimatum och hon och Ale var åter ett par. Det var mörkt när de gemensamt anlände till lokalen på Lezaetagan. Marcela var klädd i svart och vid ingången slog hon armarna om halsen på honom. Men där blev det stopp. Den där kommer inte in, hade Victoria Guerrero sagt med eftertryck. Det blev alldeles tyst. Det fanns ingenting som kunde få Victoria att ändra sig, bredvid henne stod Patricia och Myriam, även de medlemmar i kommunisternas ungdomsförbund. De avskydde

Marcela, hennes dyrbara klädsmak och utmanande överklassfasoner.

— Och vad fan tror den där borgarbruden...det är inte mitt fel om du umgås med såna! Hon sade det så att alla kunde höra.

— Att förbjuda Marcela att komma in är ingenting vi har röstat igenom, det får Victoria stå för, sade Omar på sitt sedvanliga trygga sätt och försökte lugna ned honom.

Från kandidaten hördes inte ett knyst, det var en pinsam situation. Marcela var visserligen hans tjej, men politik är politik, sade han till sig själv och drog sig till minnes det Julio alltid hade sagt: tro mig, politikerna är ohederliga, måhända att intentionerna är goda, men de styrandes rådgivare är rakt igenom skumma. Vad Marcela tyckte och tänkte kunde han inte avläsa. Hon var som förstenad, hennes stolthet var sårad. Hon kunde inte begripa hur vänsterpaketet kunde behandla henne på det sättet. Han gav henne en kärleksfull puss på pannan och vände henne långsamt ryggen.

— Vänta på mig, det tar inte så långt tid, sade han medan han gick mot dörren.

Chansen att vänstern skulle vinna valet var inte stor, men det hindrade dem inte att tänka på en seger. De planerade valkampanjen och skisserade taktiken. Man beslöt att FAI:s kandidat skulle stanna kvar i skolan, även på kvällstid. Filosofi, gymnastik, företagsadministration, räkenskap, stenografi, skattelagstiftning, lag och rätt, social lagstiftning, statistik och ekonomi, allt på förmiddagen. På kvällen vimlade det av kvinnliga elever i de lägre årskurserna. Bland dessa fanns en potential, röster med vilka FAI kunde gå segrande ur valet om alla kort sköttes rätt. Ett leende här och ett leende där. Vinka till dem som är på balkongen och glöm för helvete inte alla som köper läsk och låt dem bjuda dig på glass. Klä dig fint och bry dig om dem. Ett leende en röst, en röst ett leende, dagens leende blir morgondagens seger. Le mera.

Varje valkampanj har sin egen obevekliga logik. Det uppstår ett avgörande ögonblick då antagonisterna möts, då de applåderas av anhängare och buas av motståndare. På förmiddagen fanns det inget större utrymme för dramatik, eleverna i de högre årskurserna hade en ganska klar bild, de visste mycket väl vem de skulle rösta på. Annorlunda var det på kvällen, där såväl vuxna som ynglingar tog valet på stort allvar.

Bland lärarna saknades inte exalterade kollegor som öppet tog parti för kristdemokraternas och högerns kandidatur. Inför en förvånad klass bröt en lärare sönder en brödbit: titta noga på svinmjölet vi får av marxisterna, sade han och pekade hysteriskt på brödet som var något mörkare än vanligt. Den konservativa läraren var mycket noga med att inte säga ett ord om att mjölet, liksom landets livsmedel i allmänhet, hamstrades och distribuerades på den svarta marknaden av både stora och små företagare. Finns det fortfarande någon som tänker lägga sin röst på FAI, frågade lärarna retoriskt, svaret var givet, eleverna var i beroendeställning till sina lärare. Alla måste ta sitt ansvar, det är på er det hänger om vår skola ska bli ytterligare ett marxistiskt näste, låt er inte förgiftas av marxisternas demagogi. Om jag och herr X och herr Y vore i era kläder skulle vi utan tvekan rösta på Reveco och friheten. Glöm inte det, ingen ska kunna säga att jag inte varnade er. Är vi överens?

Skolans gård kryllade av ynglingar och det var kristdemokraternas tur att hålla tal inför eleverna från de lägre årskurserna. Elevrådet hade alltid varit i händerna på kristdemokraterna och det fanns ingen som helst anledning att lämna över rodret till marxisterna. Lärarna stod bokstavligen bakom Reveco och var tämligen säkra på sin sak. Den enda lärare som vågade gå emot strömmen var Nuñez. Han ansvarade för de estetiska ämnena, och var partipolitisk oberoende, homosexuell var han också. Nuñez kunde bli martyr för sin läggning, man måste vara beredd till mycket lidelse för att öppet visa att man är böj i ett så stenhårt machosamhälle, tyckte Ale. En ”riktig

karl” trots allt, sade han till sig själv. Eduardo, hans bror, hade hjälpt till att förbereda talet han skulle hålla. Papperet darrade i FAI-kandidatens hand och han hade inte riktigt klart för sig om talet hade gått hem eller inte. I handlingsprogrammet stod det att man skulle genomföra frivilligt arbete, både inne i skolan och i området. På skolans bakgård skulle man måla väggarna med olympiska motiv. Elevrådets rum skulle vara öppet för alla, tvärtmot kristdemokraternas praktik som bara släppte in skrupelfria opportunisterna eller ledarnas flickor. Solidaritet med alla som behöver det, från var och en efter förmåga, till var och en efter behov.

På skolgården rådde ett sådant oväsen att bara ett fåtal hängde med i vad han sade. Hälften av alla som fanns på skolgården buade och skrek sig hesa — ner med marxismen och låt oss rädda skolan från kommunismens ohyra, ner med dig, kamouflerade marxist! Vänd och vrid på dig din jävla marxist, skitstövel! Den andra hälften gjorde likadant. De skrek för full hals, som om det gällde livet — länge leve FAI, FAI, FAI. Nu är det vår tur, kristdemokrater, ni rodnar som tomater. Den som inte hoppar är en mumie! — och alla hoppade av förtjusning. Titta hit Reveco, du är en skit, släng dig i väggen och skit på dig! Segern är vår, segern är vår! En karneval av skrik, förolämpningar och förhoppningar, det var en illusorisk samlevnad.

Marcela å sin sida orsakade ännu fler konflikter. I takt med de växande motsättningarna mellan blocken bestämde hon i ett anfall av förbittring och raseri, att ställa sig i spetsen för den samlade högerns kandidatur. Alla häpnade över hennes förkunnelse, och till råga på allt gick hon och Reveco och höll varandra i händerna inför hela skolan. Det var höjden av fräckhet, tyckte många. Plötsligt gick allting från det personliga över till det politiska planet.

— Ni kan hälsa den besegrade när han kommer att jag är hemma!

Dagen före valet hade hon dykt upp i La Palmilla. Besegrad — på förhand — hade hon sagt, med sin typiska arrogans, sedan hade hon vänt på klackarna och gått sin väg. Valdagen, allting var knallrött i skolan. Ingen var säker på någonting vid det laget. I lärarrummet räknade man varje röst med förstoringsglas, det var ett jämt val, men till slut var det eleverna i de lägre årskurserna som fällde utslaget. Loppet är kört, sade Faundes som var en framstående ledare bland kristdemokraterna. Faundes var avvikande i sin klass, nästan alla klasskamrater var vänstervridna utom Calarce, lång som en stör, som sympatiserade med ultrahögern. I klassen skulle det nya elevrådet få en solid social bas. Det var en mycket speciell klass, flera av dess elever skulle senare agera som säkerhetsvakter åt elevrådsstyrelsen. Carlos Carrasco, Marco Poblete, Patricio Bustos, Luis Ferrada, Carlos Lopez, Hernan Riquelme, Miguel Vidal, Ruben Sheward, Maria Carilao, Monica Montenegro, Carlos Marquetti, Fernando Saldaño, Hilda Bautista, Gloria Bautista, Maria Ines Cortez...

För första gången i skolans historia hade vänstern lyckats besegra kristdemokraterna, tiden var inne för vänstern att leda elevrådet. De berusades av glädje, segeryran visste inga gränser. Någon föreslog att hela det nyvalda elevrådet skulle bege sig till kvällstidningen Puro Chile. Nästa dag fanns det en artikel i tidningen i vilken man beskrev vänsteruppsvinget bland studenterna. Hela elevrådet stoltserade på bild. Det kom mängder av lyckönskningar. Elevrådet från Institut 8, med Toño Villanueva i spetsen, var först på platsen. Senare på kvällen begav sig segrarna till en krog och firade med öl och kampsånger. Carlos Carrasco hade blivit en ny och lysande vice ordförande, Maria Ines, direkt hemkommen från Kuba blev kassör, Zelaya, vars långa ögonfransar gjorde succé bland flickorna, blev organisationsansvarig. Den blonde och blåögde Fernando Morales utsågs till att vara kulturorganisatör och ansvarig för kontakterna med andra skolor. I själva verket var det så att varje politisk förening på skolan själv tog kontakt med andra skolors elevråd utifrån närbesläktade politiska intressen.

De planerade för framtiden. De höll sig strikt till Che Guevaras slagord: Om vi kämpar i nuet är framtiden vår. Han tyckte om Ches slagord. En helg gick han tillsammans med sina kamrater upp på skolans tak och kom åt den gula väggen som syntes från hela skolan, särskilt från balkongen. De tog fram färg och penslar. Det fanns inte en enda student som kunde undgå att se vad som hade målats på väggen: Om vi kämpar i nuet är framtiden vår. Han påverkades av stämningen, det var som en fortsättning på den engelska filmen *If* som Gabriela hade visat för sina elever; Gabriela var skolans nya filosofilärare och nyutexaminerad från katolska universitetet. Det fanns i den och andra liknande handlingar en blandning av hämnd mot den gamla ordningen och oerhört många illusioner och förväntningar på ett nytt och rättvisare samhälle.

Omar, Victoria och Marco var redan konsultativa medlemmar i elevrådsstyrelsen, men i själva verket hade de betydligt mer att säga till om än andra styrelsemedlemmar. Omar för att han utan tvekan var projektets huvudarkitekt. Victoria för sin övertygelse, sin ihärdighet och de djupa banden hennes familj hade med det chilenska kommunistpartiets ledning. Marco å sin sida var en hyperaktivist i MAPU:s basgrupp i skolan. Elevrådet bidrog starkt till att väcka liv i skolans avpolitiserade studenter. Men även känslorna väcktes till liv. Patricia, en iögonfallande blond ung kvinna som hade vunnit en tävling i Santiago om vem som hade snyggast ben, syntes ett antal gånger tillsammans med elevrådets ordförande. Det blev en flyktig kärlekshistoria, det var framtiden som var viktig.

Ale insåg inte riktigt vidden av segern. Studenttiden skulle lämna oförglömliga spår hos den ungdom som visade ett brinnande intresse för revolutionära förändringar. De deltog i allehanda frivilligt arbete som dök upp och visade aldrig brist på arbetslust. Han kände sig viktig och var nog betydelsefull för rätt många studenter. Ömsom på väg till ett möte, ömsom springande, med den gröna mössan med en röd stjärna han hade fått av Isabel, ständigt på väg mot nya utmaningar. Isabel, Concepción, Juan och Luis var några av de medlemmar han lyckades värva till MAPU i skolan. MAPU låg rätt i tiden och alltfler unga människor rekryterades till den nya partikonstellationen som kom att bli den största på skolan. Precis som de hade lovat målade de skolbakgården med olympiska motiv. De trista gråa väggarna omvandlades över en natt till ljusa och glada konstverk. Till och med Cardenas, den ärkereaktionäre gymnastikläraren, häpnade när han såg skolgården.

Det var nya tider. De deltog i nästan samtliga demonstrationer som organiserades av gymnasieelevernas förbund och inte sällan i de oorganiserade, spontana och tumultartade protester som så ofta bröt ut på Santiagos gator. Vid ett av dessa tillfällen reagerade skolledningen skarpt. Ledningen opponerade sig mot att elevrådet avbröt lektionerna för att få eleverna med sig på en av de många studentprotesterna. Den spirande dubbelmakten i landet och ungdomarnas växande medvetenhet ledde till att elevrådet fattade mod. De låste in lärarna i lärarrummet och marscherade sedan mot Santiagos centrum. Väl nere i stan mötte de hårt motstånd. Detta hade blivit en vana. De slogs mot fascisterna på kvällarna, ömsom mot Fosterland och Frihet, ömsom mot kravallpolisen som gick till hård attack mot allt som rörde sig i stadens centrum och de närliggande gatorna. De härdades med polisens tårgas och de haglande stenarna. Det rådde ett allmänt klasshat i samhället, som utgjorde en oemotståndlig och oundviklig drivkraft. Att vara eller icke vara, det var frågan, och de studerande ville vara med. De var framtiden.

Två händelser skulle han för alltid lägga på minnet. En dag vände han sig med ett brandtal till eleverna om USA:s interventionspolitik i Latinamerika. Han var inte längre en nybörjare, en naiv FAI-anhängare, han talade väl, uttrycksfullt, han var en ung marxistisk aktivist härdad i kampen. Talet var övertygande och alla insåg allvaret i vad som sades. Han kunde höra sin egen röst, talet

lät som en kulspruta. Då hörde han ett ljud från balkongen, ovanför honom. Det började med en svag vissling som blev starkare allteftersom talet pågick. Visslingen blev till slut outhärdlig. Marco gick upp till balkongen och försökte tala förstånd med den störande gymnasieeleven. Det hjälpte inte. Marco blev hotfull när han varnade. Ingenting hände.

— Hörru var inte dum nu, hör du inte att ordföranden, vår kamrat, talar just nu?

— Vi lever i ett fritt land och i ett fritt land har vi yttrandefrihet!

— Ta dig i häcken, kan du inte vänta tills han är klar?!

— Jag lever i ett fritt land och talar när jag vill!

— Lägg av och håll käften!

— Varför ska jag lägga av?

— Jag varnade dig din dumma jävel!

Talet blev surrealistiskt. Å ena sidan ekot av hans egen röst och studenternas tystnad, å den andra en uppkäftig bråkstake på balkongen som vägrade ta sitt förnuft till fånga. Marcos knytnävslag i ansiktet på kristdemokraten hördes klart och tydligt och talet gick upp i rök. Elevrådets säkerhetsstyrka drog fram sina nunchacus för att skrämma ett gäng våldsamma kristdemokrater. Det blev bråk och en uppståndelse utan motstycke i skolans historia.

Några månader senare fick kristdemokraterna i samtliga gymnasieskolor i landet order om att bojkotta lektionerna och gå ut i strejk oavsett om de hade kontroll över elevråden eller inte. Reveco och Faundes, kristdemokraternas ledare i skolan, infann sig plötsligt men ryktet hade föregått dem. Elevrådets ledamöter bodde praktiskt taget i skolan, elevrådets lilla rum hade blivit deras högkvarter och ordern därifrån var klar och koncis. Denna skola leds av vänstern och eleverna går inte någonstans, punkt slut. Kristdemokraterna i skolan får vänta till nästa val, ifall det kristdemokratiska partiet vinner elevrådsvalet. Utsända kristdemokratiska aktivister anlände klockan fyra på eftermiddagen i stort antal. Skolan var omringad av studerande från äldre årskurser, många från andra skolor.

Bråkstakarna försökte ta sig in genom huvudentrén, men elevrådets ledamöter slog igen dörren mitt framför näsan på dem. Vid det laget agerade elevrådets vakter som ett pretorianskt garde. En kristdemokratisk ”fågelskrämma” togs på bar gärning när han försökte smyga in genom en dörr som låg bredvid lärarrummet, han hamnade emellertid på gatan med en rejäl spark i baken. Kristdemokraterna kämpade mot tiden och hade till slut inget annat val än att försöka storma byggnaden. De djärvaste klättrade upp över de svarta höga grindarna. Det blev för mycket för Carlos Lopez som såg allting i rött. Han var medlem i kommunistpartiets ungdomsförbund, men utåt såg han ut som en av överklassens snorkiga ungdomar. Nu hade den unge kommunisten fått nog. Hastigt, i ett slag, sprang han mot grinden med en knölpåk som kunde ingjuta respekt i den modigaste. Alla, utom kristdemokraterna, tyckte att det var tragikomiskt att se den puckerlyggige kristdemokraten som försökte ta sig in genom grinden. Men Carlos var på ett uselt humör.

— Gå ned och ta med dig din förbannade pucker om du inte vill att jag ska krossa den med knölpåken!

Sättet han sade det på gjorde starkt intryck i båda lägren. Studenternas strider och de samhällliga konflikterna var rena bataljer och elevrådets aktiviteter hade bidragit till en allmän politisering av studenterna på institutet.

— Ut med språket för helvete — var fan är Marcela!?

De elektriska stötarna avlöste varandra. Han hade inte tid att tänka på vad en elektrokardiograf skulle ha visat på skärmen. Samma sak igen, det var bara att de elektriska stötarna slog hårdare och hårdare. Varför inte? När allt kom omkring hade hon aldrig varit en vänstermänniska och ännu mindre gjort gemensam sak kring revolutionära aktiviteter. De enda egendomliga banden mellan henne och vänstern fanns kring ”Coco” Paredes. Eduardo Paredes, en vän till henne, hade varit medlem i socialistpartiets ledning och nära vän till president Allende. Han hade också varit chef för säkerhetspolisen ända fram till den 11 september 1973, dagen då militären genomförde sin militärkupp. Eduardo Paredes greps utanför presidentpalatset i Santiago och dog efter den brutala tortyr han utsattes för vid ett av stadens regementen. Militären brände honom sedan med en eldkastare och sköt den redan döda kroppen med femton skott. Liket slängdes sedan på en gata i Santiagos utkanter.

Marcela Paredes. Varför inte? Det var länge sedan sist. Han visste ingenting om var hon fanns eller vad hon gjorde.

Tortyrens smärtsamma logik ledde honom till slut till ett ställningstagande. Han sträckte båda händernas fingrar som tecken på att han var beredd att tala. Så småningom upphörde vevens surrande ljud. Smärtan ekade vidare i hela kroppen. Han var törstig, fruktansvärt törstig, men i det eländiga tillstånd han befann sig i, laddad med mekaniska, lysande, fysiologiska och kemiska företeelser, skulle de inte tillåta att han drack vatten. Risken för en elektrolys var överhängande, med 220 volt kunde den slå sönder inälvorna och allt han hade i kroppen.

De tog trasan ur hans mun.

— Visst, jag vet var ni kan hitta Marcela...

— Seru att alla snackar till slut?!

Sessionen upphörde. De var övertygade om att ha fått en viktig ledtråd, de var på rätt väg. Snart skulle DINA fångla en till som i sin tur skulle leda dem till att omintetgöra varje spår av motstånd mot militären och deras uppdragsgivare. Någon lossade Ale från metallsängen och gav honom hans kläder. Huden brände fortfarande, men han reste sig med en kraftansträngning. Fumligt försökte han klä på sig så fort som möjligt. Elektriciteten som fortsatte att verka i kroppen, påminde honom om att det inte var en mardröm. Bindeln för ögonen gjorde honom blind, men han var inte längre bunden till metallsängen och bödeln var inte heller längre vid hans sida med veven i handen. Han kunde inte se vevmannen. Mannen var varken kort till växten eller ovårdad som Ale hade föreställt sig. Han brukade komma på morgnarna till Villa Grimaldi, ofta klädd i blå kavaj och mässkjorta, likt en James Bond med portfölj i den högra handen. Han gick in i tortyrrummet och stannade där till nästa dag på morgonen då han avlöstes av andra. Mannen tvättade och kammade sig innan han for hem.

Ale spände kroppens alla muskler och väntade på nya slag. Vad kommer att hända när de förstår att påhittet med Marcela är en bluff som inte leder någon vart? Det spelar ingen roll, bara jag vinner tid. Jag slipper åtminstone tortyren, tänkte han. Någon tog av honom ögonbindeln och ersatte den med tejp och mörka solglasögon. Han knuffades ut ur tortyrrummet, han försökte gå utan att snubbla, men det var svårt. Några meter längre bort hörde han en röst.

— Hörru, se till att de inte dricker vatten annars dör de, då blir det ett jävla liv!

— Hörde ni!? Akta er skitstövlar, ni får för fan inte dricka vatten, det blir vi som får skit för det! Men okej, vill ni dö era jävlar, så drick vatten för fan! Skiter väl jag i...

— Vad i helvete kommer så många skitstövlar ifrån!? Det här tar aldrig slut för fan, så fort man vänder ryggen till, dyker det upp en jävla massa nya sånahära!

— Sätt fart för i helvete! Hörru inte vad jag säger, skynda på för faan!

Han hade svårt att gå. Genom tejpen, på det högra ögat, kunde han skönja en bit av en vitkalkad vägg och bredvid den en cementtrappa. Han fick syn på en svartklädd man. Han lutade sig mot väggen beväpnad med en kulsprutepistol. Ale hade ont i hela kroppen och gick i tankarna, på gränsen till medvetlöshet.

Han lyfte inte ögonen från risfältet i Vietnam. Han såg sig själv liggande med ryggen mot gytjtjan och med en bindel för ögonen i väntan på att någon skulle ge plutonen order. I tankarna en bonde, en medlem i befrielseörelsen FNL: Här och där med bindeln för ögonen. Han visste det inte, men i samma ögonblick hade Nordvietnams och Flo Chi Minhs militära styrkor inlett sin slutgiltiga offensiv, en månad senare skulle den leda till att regimen i Saigon föll. För första gången i historien hade ett fattigt bondefolk tillfogat supermakten USA ett militärt nederlag. I ett land där flygbombningarna var de mest massiva i mänsklighetens historia, i Asien. Myten om imperiets oöverbinnlighet hade spruckit. Utländska korrespondenter i Sydvietnam kablade ut sina upplevelser över världen. Ho Chi Minhs Viet Cong var på frammarsch, staden var belägrad. På dagarna kunde journalisterna höra kanonaderna och de beskrev hur de revolutionära marschkolonnerna markerade de alltmer närstående gränserna till den ansatta staden. På natten, på avstånd som brådstörtat minskade, lyste Saigons dödskamp genom explosionernas strålar, det tunga artilleriet och eldsvådornas ödesdiga skimmer.

Den sista knuffen fick honom att hamna i baksätet på en bil. Han antog att det var samma gula Fiat 125 som de hade kidnappat honom i. Han hörde mannen med den hesa rösten domdera högljutt, det gav ett skärande ljud i öronen som ökade överallt. Oväsen. Skrål från överordnade och underordnade, vrål från underordnade och hjärtslitande skrik från torterade fångar. Inne i bilen fanns två kvinnliga agenter, en av dem frågade otåligt.

— I vilken var du med i, i Gazmuris fraktion eller i Garretons extremvänster!?

Han tolkade kvinnans tjocka röst som en oavslutad epilög. Återigen hörde han hur järngrinden sakta öppnades liksom gummihjulens ljud på väg ut. Snabbt avlägsnade de sig från Lo Arrietagatan. Han rörde den vänstra handens handled där smärtan kändes mest, försiktigt nuddade han vid båda sina händer. Vänstra handleden var mer svullen än den högra. Han kände hur elektriciteten fortfarande verkade vid halsen, hur smärtan hade brett ut sig längs med hela ryggraden och hur allt utgjorde ett mönster av krampaktiga muskler. Han andades djupt, försökte lindra smärtan och fast han inte lyckades fortsatte han sitt sökande efter ett obefintligt lugn. Han ville sitta bättre i sätet. Italiatorget. Med ögonen förde han en ojämn kamp mot tejpen som satt hårt över ögonlocken. Med stor ansträngning började han skymta suddiga figurer. De hade kommit till innerstaden, där ständiga dagliga och nattliga strider hade ägt rum. Han hade slagits på barrikaderna, de oroliga gryningarnas och upphävda rösternas plats.

Kommer jag att gå på de här gatorna igen, frågade han sig. Att åter kunna gå på Santiagos blodfläckade gator. Djävulska kommande ljud, gående ljud, närmande ljud, avlägsnande ljud. Trafiksignal. Blott några sekunder, men tiden på det här stället har ingen varaktighet som bestäms av händelsernas följd, vilken tid har tiden — han undrade. Tiden som mäts genom jordens genomsnittliga hastighet eller den verkliga tiden som bedöms efter jordklotets reella rörelse. Tidlösa tider. Han befriade sig från tiden och tidpunkterna blev följaktligen oändliga. Han observerade hur de förbipasserande gick fram och tillbaka. De korsade gatan diagonalt, gick över mitt på den, försjunkna i den sedvanliga och konstanta tjänstemannaalienationen som var så karakteristisk i innerstan. Det var en oupphörlig och oordnad defilering, myrmänniskor. De gick, gick och gick förbi honom. Ingen tog notis om honom. Tiden, momenten.

Om jag i detta ögonblick lyckas sammanföra alla återstående krafter jag fortfarande har samlade i mina plågade händer, på ett sådant sätt att jag slår honom i ansiktet... plattar till hans näsa... jag skulle kunna åstadkomma tillräcklig förvirring... ta bort de här obehagliga glasögonen och den här förbaskade tejp... jag skulle kunna ta ifrån honom hans pistol, slå honom med pistolkolven i huvudet... springa och slingra mig undan genom stadens gråa gator... Men om jag missar? Det är möjligt att jag ändå lyckas men... om de skjuter mig när jag springer så att allt blir meningslöst... Till och med snutarna som dirigerar trafiken i hörnet skulle vara på jakt efter mig, det skulle bli ett jädrans skjutande. Vad tjänar det till att bli liggande i en blodpöl omringad av nyfikna förbipasserande? Det är nog ingen som kommer att fråga mig hur det känns efter tortyren... Möjligheterna är små, jag kan ta miste på slaget eller så blir det trassel när jag försöker ta bort glasögonen och tejp som gör mig blind Det är ingen idé. Det gör så satans ont.

Huvudet och ryggen. Försiktigt lutade han sig mot ryggstödet. Han kunde nästan höra det han sade till sig själv. Han försökte spänna av, men det sved i ryggen. Bilen accelererade. Snabba svängar. Bromsen. Ny fart. Till slut kom de fram till några gamla hus där motorn stängdes av. En av kvinnorna tog av honom glasögonen, han kände hur hennes kalla fingrar snuddade vid hans kinder. I ett svep drog hon bort tejp. Han försökte röra de trötta ögonlocken och vänja ögonen vid ljuset.

3

Echaurrengatans gamla byggnader låg framför honom. Hur länge sedan var det han hade varit där? Han ögnade på den koloniala arkitekturen och kastade en blick på de parkerade bilarna som stod i närheten av det gamla huset. Han mindes hur de hade träffats där en sommar för länge sedan. Han kom ihåg den lilla taxin och blev nyfiken. Som i en film kunde han framkalla bilden av sig själv och Marcela, hennes kompis som körde taxin och hans fräkniga fästmo. Tillsammans hade de haft en picknick i bergen. Han tänkte på Marcelas kraftige, skallige vän, som lånade ut sin lägenhet till dem på Maringatan i närheten av Vicuña Mackennagatan. Herre djävlar vad folk njöt när han bjöd på mat. Vem han egentligen var fick han aldrig klart för sig.

Även Eduardo Paredes, säkerhetspolisens chef, hade varit där. Vid ett av dessa tillfällen frågade polischefen Ale om han var medlem i MIR. Eduardo Paredes kom i egen hög person att leda polisens jakt på medlemmarna i Folkets Organiserade Avantgarde, en extremvänstergrupp som ägnade sig åt att göra tokerier i folkets namn. Polisen utrotade dem som råttor. Å andra sidan hade de haft djärvheten att försöka spränga säkerhetspolisens högkvarter i luften. Två av dem hade lyckats ta sig in i polishuset på General Mackennagatan, kring kropparna hade de virat flera kilo dynamit.

Minnena snurrade i hans huvud. Det fanns inte tillräckligt med tankeutrymme, varken för den stillsamma aftonen och dalande solen eller för de gamla trädens generösa skugga. Det var tomt på fotgängare, inga blickar som riktades mot honom. Han satt där, stundtals med ögonen mot verkligheten och i nästa ögonblick med tankarna bakåt i tiden. Från det förflutna ledde tankarna till att nuet var oavslutat, nuet var en i högsta grad oviss framtid. Han återgick till studenttiden. Till när lektionerna var över och han och Marcela lämnade skolbyggnaden, de vandrade och vandrade. De gick arm i arm, utom synhåll för historieläraren Celiria Caamaño, de njöt av livet och dess stunder utan att nödvändigtvis tänka på morgondagen. Korta och gåtfulla gator med blomkrukor proppfulla med blommor på balkongerna. De gick och trallade låtar av Manolo Galvan, de spanska sångarna som var på modet i Chile. Varför återvända till blomkrukorna och blommorna på balkongerna just nu? Varför romantiska låtar av en spanjor mitt i detta ödesdigra ögonblick? Han undrade men hade inga svar. Kvinnan bredvid följde honom med blicken, hon

var nervös och rökte, röken spred sig i bilen. Han hörde deras hesa röster och skratt. Hyenans hesa skratt, tänkte han.

— Nu ska du av, men passa dig djävligt noga! Fattar du!? Passa dig för vad du gör, vi har koll på dig! Så du vet, varje försök, minsta konstiga grej du gör... passa dig... hörde du det!?

Tre av agenterna stannade i bilen och följde honom noga med blicken. Den fjärde gick bredvid med en pistol i handen. Mannen tog det säkra före det osäkra, man kunde ta emot honom med eldvapen. Så som de hade fört honom från Villa Grimaldi, med skjortan i oordning, gick han nu mot det gamla husets dörr. Han kände pistolspipan mot sitt vänstra revben. Han tryckte på ringklockan, DINA-agenten var påtagligt nervös. Marcelas mor hade aldrig tyckt om honom.

Medan de väntade kom han att tänka på Jean Manuel Serrats sångtext.

*Innan ni förbannar mig ska ni komma
ihåg att även ni hade en fast ansiktshy
och en kyss på er hud fru
jag är den som er dotter...*

Den dag som hon fick reda på att han var ateist och till råga på det också marxist drabbades hon av en chock, men den envisa gamla damen återhämtade sig. Tre och ett halvt år hade gått sedan dess. På den tiden hade han hyst en stark aversion mot henne. När dörren öppnades tyckte han att allting var absurt. Vad gjorde han där? Vid första ögonkastet drog han slutsatsen att åren inte hade lämnat några djupare spår på den svartklädda gamla kvinnan. Hon stod där och granskade dem med glasartad blick. Ibland var hennes ögon gröna, men de ändrade färg lika snabbt som reptilerna på Madagaskar med sina långa rörliga och slemmiga tungor. Kameleontkärring, tänkte han. Lika morsk och högdragen som vanligt, med en oförsämdhet som var typisk för folk från överklassmiljöerna. Hon sade inte ett knyst. Ansiktet var stenhårt och i läpparnas mungipa fanns en demonisk grimas. Ingen skulle kunna övertyga henne om att den unge mannen hon nu hade framför sig inte var intresserad av hennes äldsta dotter. Det var ingen skillnad mellan nu och då, hon var sig lik.

— Träffas Marcela?

Hon tittade på honom som om hon alltid hade väntat på ögonblicket. Kvinnan höll tyst, hennes blick granskade mannen som frågade efter hennes dotter. Det var uppenbart att hon inte hade en aning om vad som föranledde det oväntade besöket. Hon visade både stolthet och misstro. Vad trodde han, att det bara var att komma dit och fråga efter flickan efter alla dessa år? Han betraktade den gröngråa röran i hennes ögon och förnam tydligt sin före detta svärmors linnestämning. Hon hade forskansat sig i långsinthet och hätskhet från det förflutna.

Hon ser på mig som då, hon är ju rubbad. Hon var nog halvblind redan då. Nu är det säkert värre, stackars tant, hon har inte den ringaste aning om vad jag gör här tillsammans med den här. Det är nog bäst så, det skulle inte förvåna mig ett dugg om hon började skälla på marxisterna. 'Jag sade det hela tiden till Marcela att han var ateist och marxist, men hon ville inte lyssna på mig och hon förlovade sig med honom i smyg...' Det skulle inte heller förvåna mig i fall hon kom ihåg den där surrealistiska träffen då Marcelas och mina föräldrar utbringade en skål i champagne för det disparata brudparets framtid. Så var det då. Ju mer vi fick höra att hon och jag inte passade ihop, desto mer övertygade blev vi om motsatsen. Har jag otur just nu säger tanten något osammanhängande på måfå. Men å andra sidan, vad spelar det för roll, ju fler dumheter hon kläcker ur sig desto större blir förvirringen hos DINA.

— Marcela bor inte här, hon är gift och har barn!

De lät henne stå vid det gamla husets tröskel, tackade för besväret och gick tillbaka mot den parkerade bilen. Han visste inte vad han skulle tro, han hade lyckats vilseleda DINA, men nu var det över.

— Vi går dit en gång till, sade den som ledde operationen, ni stannar kvar.

En man och en kvinna gick nu mot huset. De gick inte på vad kvinnan hade sagt, Marcela borde vara där. Minuterna gick och för honom verkade de ändlösa. När agenterna var tillbaka i bilen hörde han att de tyckte att kvinnan ljög. Det här är inte möjligt, tänkte han. Ale spekulerade i vad hans före detta svärmorsprojekt hade sagt till kidnapparna. Han grubblade över vilka frågor DINA-agenterna hade ställt och vilka historier hon hade kontrat med. Det skulle han dock aldrig få reda på. Ännu en gång färdades han i bilen, han lade inte längre märke till vilka gator de åkte genom. Han hade svårt med koncentrationen, satt som förhäxad av kvinnans underliga ögonfärg. Hennes kameleontaktiga ögon utövade en egendomlig makt över honom. Vad hade hon sagt till dem?

Han mindes särskilt en gång när han och Marcela bara hade varit ihop några månader, när han ställde upp och hjälpte kvinnan att flytta några möbler till Echaurrengatan. Han hade stämt träff med en man som ägde en liten sliten skåpbil, de skulle mötas på Italiatorget. Det var lustigt att se ett så skrangligt bilskrälle, men det komiska försvann väldigt snabbt. Han satt bredvid chauffören och kunde iaktta att han var runt 60. Han bar en svart skinnkeps på sitt gråa hår, liksom en brun skinnjacka. Det var den högra handen på ratten som gjorde honom högeligen förvånad. Det var ingen hand, han högg tag i ratten med en krok. Under resan vågade han inte säga ett knyst. Aldrig någonsin skulle han glömma bilden av en kapten Krok i det smoggiga Santiago.

Med hög hastighet lämnade bilen Echaurrengatan. Så småningom fastnade de i kvällens täta trafik. Han antog att de borde vara inom en radie av Teatinogatan mot norr, Huerfanosgatan mot väst, Monjitasgatan mot öst och MacIvergatan åt söder. Oändligt långa köer och tiden gick, DINA-agenternas irritation var påtaglig och de höll på att komma ur gängorna. De var förbannade.

— Sätt igång din jävel! Ska du samarbeta eller inte? Det är för din egen skull... vad fan tjänar du på att hålla käft... hör på... det är nog bäst att du fräschar upp minnet för annars...! Fattar du inte att du klantar dig? Vad fan håller du käft för? Vi ska i alla fall få reda på vad vi frågar dig. Det enda du gör är att slösa bort tiden... du ska få ångra dig din fähund! Så du vill inte snacka...! Hör på skitstövel, det är nog bäst du sjunger ut nu medan du kan, för i annat fall... du anar inte vad som väntar dig...! Ah, och om du inte är förståndig... så mycket värre för dig, för du kommer i alla fall att snacka! Det var värst vad du är tystlåten, din jävel! Vi ska grilla dig din skitstövel... så nog ska du få se vad vi kan göra med dig!

— Jag har ju sagt att jag inte vet...

— Samma jävla tjat igen!

Trafikljuset blev gult. Genom bilens högra fönsterruta såg han de gröna korta bussarna fyllas med folk bara några få meter ifrån honom. Han tittade på de sittande passagerarna. I deras blickar sökte han förståelse, uttryck för medkänsla. De tittade på honom som på alla andra som satt i bilarna som köade på Aveny Gral. Bernardo O'Higgins. Grönt ljus. Strax innan bilen accelererade fick han ett kraftigt slag mot bröstet, han skulle inte tro något, de ville bara påminna honom om vad som väntade när de kom fram. Ännu en gång upptogs hans tankar av det ohyggliga stället, metallsängen, de elektriska stötarna, stället där han skulle tvingas bära ögonbindel. Stundtals uppfattade han det som en makaber tystnad, förlängd av de plågade känslornas irrgångar. Känslor i ett andligt mörker.

Det mörknade i Santiago. Efter att ha åkt genom Santiagos huvudgator körde bilen i hög hastighet mot Providencia, de rikas kvarter. Dagen hade haft sin långsamma gång. Neonljusen syntes lite varstans. Borgarklassens höjder, byggnaderna hade en karakteristisk likhet som talade sitt tydliga språk. Herravälde, bestämmanderätt, våld, tvång. Några år tidigare hade Victor Jaras sång präglat tillvaron. De små husen i borgarnas kvarter, nu var det rikedomens magnifika prålighet han hade framför sig. Victor Jaras dagar slutade på Nationalstadion i Santiago, hans egna dagar omgavs av en dunkel ovisshet. Han riktade sin dimmiga blick mot de närmaste husens glittrande små ljus. Mörkrets ljus och gul fångenskap.

Vilken djävulsk väntan. Jag har aldrig tyckt om de här avenyerna. Sedan jag blev medveten om att vi människor kan använda vårt sunda förnuft har jag känt en stark aversion mot allt vad det här står för. En motvilja mot den enorma klassklyftan som skiljer området från det andra Chile. Landets fattiga vet ingenting om vare sig checker, bankkonton eller glittrande fester, men de vet allt om misär. De fattiga förhåller sig till samhället genom hungern och de hundratals fattiga barn som tvingas att tugga. Det är verkligen synd om dem, det är skillnad på barn och barn, de rikas och de fattigas. Nu närmar sig en uniformerad elev från kadettskolan och går förbi bilen, helvetes kadetter och piruetter. Paret i bilen framför tittar hit. Vad spelar det för roll, ingen vet veni jag är, vad jag gör här och vart jag är på väg. Jag hatar det här området. Någonstans i närheten bor Marcela, jag undrar var. Coventry? Aveny Apoquindo? Aveny Alexander Fleming? Alente. Soublette? Aveny Chesterton? Gral. Blanche? Sandro Boticelli? På den tiden kallade jag henne "läserska". Jag har ingen aning varför hon sade att hon var kristdemokrat, såvitt jag vet trodde hon inte på Gud. Vi till och med tävlade om vem som var mest ateistisk.

Hur han än försökte lyckades han inte se henne i rollen som maka och mor. Det bekräftade bara den obevekliga tesen om att allting är föränderligt. Även Rafaela dök upp i minnenas värld. Hon var något mindre än Marcela. Rafaela var mindre medveten och mer snorkig. Han kom ihåg kvällarna när den skäggige arkitekten med sin röda Volvo brukade komma hem till henne. Det var då Ale fick veta att Rafaela hade slutat gå på Providencias diskotek och att hon vid sidan av arkitekten träffade en synnerligen inåtvänd ung man i smyg. Vid ett tillfälle insinuerade hon att killen var med i MIR. Allting var som en upp- och nedvänd värld. Å ena sidan en blond och vältalig högborgerlig arkitekt och å andra sidan miristens ostracism. Ale brukade träffa båda, men han vantrivdes i deras sällskap. Rafaela såg sig till slut tvungen att välja, hon lämnade arkitekten och blev ihop med den till synes autistiske miristen. Kontakten med miristen blev på så sätt tätare hemma hos systarna.

Det dröjde inte länge förrän en grupp från MIR, som hade varit på Kuba, kom på besök hos Ale. De var utkommenderade och uppdraget var att värva honom till MIR. Gruppen lovprisade Lenins Staten och revolutionen och återgav ordagrant mängder av Marx-citat. Det var förgäves, de misslyckades med att övertyga honom, det blev snarare så att han uppfattade dem som en liten fanatisk sekt. Ale förstod sig inte på politik på den tiden och ännu mindre marxismens klassiker.

Under gymnasietiden och till följd av den tilltagande klasskampen blev Rafaela djupt involverad i studenternas kamp. Det blev en abrupt förändring. Från att ha varit salongsfascistoid, utan att vara medveten om fascismens sanna innebörd och natur, blev hon över en natt studentledare i Revolutionära Elevfronten. Ale träffade henne aldrig under klasskampens mest kritiska ögonblick, men han fick vetskap om att hon hade blivit fängslad efter militärkuppen 1973. Vad hade hänt med henne? Var fanns hon nu? Misshandlad och förödmjukad i någon mörk avkrok? Vad hade hon för relation till Marcela? DINA-agenterna som hade varit hos Marcela kom tillbaka. Nu är det kört, tänkte han.

— Du ljuger, din skitstövel! Åt helvete med dig, nu ska du fan i mig tala din jävel!

Ljudet från motorn var öronbedövande, han kände att han ville bedövas av surrande ljud för att, om än flyktigt, undvika att tänka på det som var i görningen. Ett oavslutat våld väntade på honom, det visste han, det var oundvikligt. De har förlorat dyrbar tid i alla fall, tänkte han.

Själv fick han inte veta ett ord om vad hans före detta fästmö hade yttrat. Han fantiserade vilt och kunde nästan se DINA-agenternas ansiktspiruetter när kvinnan med ett utseende likt en ung Lisa Minelli, berättade att hon faktiskt kände honom. Javisst, han hade varit ordförande i elevrådet på gymnasiet, de hade arbetat tillsammans i en skjortaffär mitt i centrala Santiago och så förlovningen så klart.

Tanken fascinerade honom, att kunna se hennes sensuella läppar och höra henne säga att de var ute och cyklade... javisst, jag heter ju Marcela Paredes men jag har inte ett dugg med honom att göra och än mindre med galningarna i MIR. Sorry grabbar, inbillade han sig höra. Vid det här laget hade det varit ett under om hon brydde sig om hans öde. Hon var inte skyldig honom någonting, han fick klara sig själv. Han visste inte om han borde känna lättnad över hans före detta fästmöes sociala klasstillhörighet, eller för det faktum att Maria Cristina Stewart hade valt att använda täcknamnet Marcela som ett av sina falska namn. Att tacka livet eller inte, det var bara att konstatera, tack vare namnet slapp han, åtminstone tillfälligt, ett rent helvete på det där hemska tortyrcentret.

Tillbaka till samma utgångspunkt. Mörkret hade klarnat något. Eller var det kanske det underjordiska tortyrcentrats djävulska symboler? Han var inte längre säker. Han hade nu en tjockare tejp för ögonen och kunde därför bara suddigt förnimma det som fanns runt omkring. En hes kvinnoröst bröt tystnaden.

— Antingen snackar du nu eller så får du fan för det, men snacka, det ska du! Det tjänar ingenting till att du håller käft, fattar du inte det!?

De möttes av en obstinat tystnad, varken hot eller slag utan förvarning fick honom att ändra attityd. DINA-agenternas förbittring blev alltmer pressande. Han hade inte mycket att välja på, bara vänta. Hans tidsuppfattning var diffus. Hans medvetande fylldes av ett omätligt tomrum när han hörde järngrinden öppnas igen samtidigt som bilen körde in på gården. Han knuffades ut ur bilen, snubblande gick han några meter på gruset. De höll fast honom.

— Ta hand om den här, han får inte tala med någon, fullständig isolering! Nog ska vi lära den här jäveln vem det är som bestämmer här!

Vakterna överlämnade sitt byte till andra vakter som i sin tur kastade sig över honom och slog med knytnävarna. De slog utan anledning för de visste ingenting om honom. Slag i huvudet, på revbenen, på benen, slag, slag och fler slag. De slog för slagens skull. De som hade slagit honom gick och han förstod att det var andra som nu grep honom i armen. Instinktivt försökte han gå med korta steg, han ville undvika att stöta emot det han inte kunde se. Tejpen, mörkret, ovissheten, känslan av att vara blind, rörelsehindrad, omringad och beroende av vakternas vilja och ovilja. Han fördes bort till en hörna där han inbillade sig att det fanns ljus. Här finns några till, tänkte han. Ale hörde ljudet från en TV-apparat och hur någon spände hanen på ett kulsprutegevär. En av männen svor och resten skrattade reflexmässigt. Rummet var förorenat av rök. TV-apparaten, kylans allsmäktiga närvaro och de blindas mörker fick honom att känna sig försvarslös.

— Ta av dig tejpen, men utan att öppna ögonen din jävel!

Han var obehagligt spänd i kroppen, någon bakom ryggen på honom satte en bindel för ögonen. Den andra knuten i nacken kändes ännu hårdare. De tog honom i högra armen, han knuffades

hela tiden, vilket gjorde att han hade svårt att hålla balansen. Han gick med trevande steg och var rädd att krocka med det han trodde fanns framför ansiktet och fötterna. Greppet kring armen var hårt. Det blev kallare och kallare. Han befann sig i närheten av Andernas höga snöklädda bergstoppar, den kalla vinden från Anderna nådde honom. De gick genom gruset som fanns på gården. Brisen fick trädens blad att susa. Inte så långt borta hörde han vatten som rann, i en närliggande park fanns en bassäng. Han stötte mot en träbit. Med sin högra fot upptäckte han en trappa med korta och breda trappsteg. Han och vakten fick inte plats samtidigt, vakten knuffade honom med kulsprutegeväret. Ett trappsteg, två trappsteg, ett slag på skenbenet, ett trappsteg och knuffarna i ryggen, knuffarna och trappstegen. Efter varandra. Vakten som gick bakom honom och som var klädd i svart bröt tystnaden.

— Vilken jävla belysning!

Vad i hela friden gnäller han för, det är väl jag som inte ser, det är jag som slår mig hela tiden. Verkligen, ingen blind vill tro på sin egen förmåga. Om jag åtminstone kunde se något, det här med att gå som en blind, känna sig som en blind, i blindo, slumpmässigt utan att se... inte ens det, för de blinda ser på sitt eget sätt, de är utrustade med ett medfött ljus som liknar elektromagnetiska vågor. De upptäcker det dolda, det gör inte jag. Jag ska försöka ta stöd med högra armens handflata mot trappstegen. Hur många trappsteg kan det vara? Det är en spiraltrappa, den här är nog andra eller tredje våningen. Jäklar.

— Ned med dig!

Vad? Vadå ned... vilken konstig cell. På golvet? Vad fasiken ska jag göra. På cirkusar och i diverse publikationer har jag otaliga gånger sett sådana gallerförsedda burar. Jag är tvungen att gå in på knä. det gör så satans ont. Han följer inte efter mig. Vad är det här? Det var nära, jag hann knappt gå in på alla fyra när luckan gick ner med en kraftig smäll. Det var på håret att han inte träffade mina fötter, djävla idiot.

Han visste inte att han befann sig på ett av landets mest fruktade hemliga platser. Villa Grimaldi på Jose Arrietagatan i kommunen Peñañolen. Tornet kallade DINA-vakterna den höga och smala byggnaden inne i Villa Grimaldi. Tornet bestod av en spiraltrappa och fyra minimala isolerade fångceller över varandra. De var så små att man inte ens kunde sitta upprätt i dem. Han var inburad i en halvmeters liten usel nisch, det insåg han nu. Men han var ovetande om att dessa trälådor i själva verket var avsedda för de fångar som officerarna i DINA betraktade som landets farligaste. Han frös, i fosterställning låg han mot golvet sträva plankor när han hörde en av vakternas skor klampa i närheten. Han var inte riktigt medveten om sitt verkliga fysiska tillstånd, för han försökte resa sig men klarade det inte. Sedan försökte han igen genom att stödja sig på kroppens högra sida, inte heller det hjälpte. Han var illa tilltygad.

Inte så här heller, det gör lika ont så, jag kan inte. Om jag sträcker benen... nej, det går inte, jag kan inte. Det måste vara en liten låda, jag kan inte sträcka mig, benen stöter alltid mot väggen. Att krypa ihop när det gör så ont, benen är alldeles stela. Hur länge kommer jag att vara här? Jäkla otur.. och de där ute? Folk där utanför... allt är nog som vanligt, utgångsförbud och undantagstillstånd... och jag här, liggande som en liten hund... Aznavour sjunger i en låt att elaka människor sparkar de små hemlösa byrackorna, men jag hade ett hem... visserligen bodde jag hemma hos min faster i Chillán... Nu är det kört. Jäkla otur, det dröjer inte länge innan de är här, snart är dessa bestar här igen, snart. Får väl lyfta ögonbindeln en aning. Det är inte mycket jag ser i mörkret men ändå, det känns bättre. Jaha, så fungerar det, några civila beväpnade griper en, man kidnappas, man slängs in i en bil, man sätter tejp och mörka glasögon på en... Inte ens vännerna skulle kunna känna igen en. Sedan kastas man på metalsängen och därefter

hit. Vilken mörk låda, kan inte göra annat än att ligga mot det sträva golvet. Plankorna är hårda. Såja, lite till så att den svullna armen inte hamnar på golvet... jag får ingen ordning på tankeverksamheten, det är lika bra att försöka bringa ordning i oredan... det är det enda jag kan göra just nu, Vad var det där? Någon som jämrar sig? Det låter som om det kommer från en närliggande låda... Ihållande jämmer.

Inför den internationella kommission som i Mexiko undersökte militärjuntans brott mot de mänskliga rättigheterna vittnade Angela Jeria om hur hennes man mötte sitt öde. Angela, frun till före detta generalen i flygvapnet Alberto Bachelet kände till det eländiga jämrandet. För kommissionen berättade hon vad hon visste: oavbrutet, särskilt på nätterna, hörde man skriken som kvävdes av handdukar som stoppades i munnen på de torterade i den så kallade elektriska grillen. Det var en metallisk resår madrass där fångarna spändes fast nakna, benen och armarna såg ut som ett kors, där utsattes de för elektriska stötar genom hela kroppen. Första gången jag hörde skriken trodde jag det var sårade hundar eller katter.

De jämrande skriken hörs inte längre. Hur många kan det finnas där? Och det här stället? Jag är nog nära bergskedjan... det gör ont i hela kroppen... jag fryser... kanske om jag får en blund... Jag hoppas att de dröjer ett tag... Tid Tid. Vad gör Isabel just nu? Jag värvade henne till partiet i skolan, hon har alltid varit effektiv och lojal. Det var hon som tillverkade och gav mig den gröna mössan med röd stjärna. Hon är fåordig men klok, en beundransvärd partimedlem. Fräknig, öm och beslutsam. När hon berättade för mig det där med bröderna Peredo från den bolivianska FLN-gerillan blev jag häpen. Jag överraskades av hennes ödmjukhet och träffsäkra handling. Jag hoppas att allt är väl med henne och att hon aldrig ska behöva gå igenom allt det här.

Tystnaden var total. Han hörde inget utom den av smärta halvt domnade kroppen. Han försökte vända sig utan att lyckas, minsta rörelse och den förfärliga värken spred sig genom hela kroppen. Åter hörde han jämmerropen från de närliggande lådorna. Han anade deras pryglade kroppar, utmattade av den ryckvis återkommande elektriciteten. Han var stel i benen och plågan förvärrades. Det föll honom in att han kunde lura sig själv och glömma smärtan i benen liksom svullnaden i skinnet. Sakta palperade han rännorna mellan brädorna. Allt föll som en bomb lastad med desperata idéer.

Plötsligt kom han ihåg jeansens lillficka, på ett cigarettpapper hade han fått ett kontaktnamn och en adress på en medlem i MIR i Chillán. Det hade han fått av Marco, sin före detta partikamrat från skoltiden två timmar innan han fördes bort av DINA. Han hade känt sig rotlös i tillvaron utan konkret politisk aktivitet, han hade inte velat göra annat än att ägna sig åt subversiv verksamhet, göra livet surt för militärdiktaturen helt enkelt... De hade inte gripit honom för hans politiska aktivitet på universitetet, men papperet med kontaktpersonen i Chillán var extremt farligt. Han gick från tanke till handling och tog papperet ur lillfickan, han skrynklade det med sin högra hand, den som värkte minst. Han tuggade snabbt, det var första gången. Aldrig tidigare hade han behövt mala sönder något liknande, det krossade papperet saknade smak och han ville kräkas. Men han hade inget val, han svalde det och kände sig genast lugnare. Det skulle ha varit en fin present till DINA, tänkte han. En egendomlig smak dröjde sig kvar i gommen.

I Chillán hade armén lyckats pulvrисera MIR:s viktigaste motståndsstyrkor, men han hade ändå varit beredd att arbeta med MIR i området. Hans faster hade berättat för honom vad som hade hänt i Chillán. Hennes ord klingade fortfarande i hans öron. Direkt efter militärkuppen hade ett antal medlemmar i MIR kidnappat en buss och kört den mot Anderna. De hade massakrerat skoningsslöst.

I början av sin vistelse i Chillán hade han dragit slutsatsen att staden saknade politiska

utmaningar, det var en livlös provinsieell stad. Möjligheterna att bedriva politiskt arbete var minimala. Genom ett vansinnigt voluntaristiskt beslut hade han övertalat sin kusin Patricia att måla militärfientliga slagord på väggarna, bara några meter ifrån förvaltningshuset. Nu, inne i den mörka buren, tvivlade han inte en sekund på att han hade agerat fullständigt ansvarslöst. Två soldater hade upptäckt dem så de fick fly hals över huvud. De sprang som besatta bakom buskarna och i skydd av mörkret. De kom hem flämtande, de hade kommit undan.

På universitetet var det likadant med alla föreläsningar. Undervisning i juridik, skattelagstiftning, företagsadministration och arbetspsykologi, han fick ofta ont i magen. Han kunde inte protestera och säga rakt ut att han inte stod ut med den institutionaliserade brutalitet som härskade i landet och på universitetet. Men en ekonomiföreläsning skilde sig från de övriga. När han fick syn på den förhållandevis mörkhyade läraren som var klädd i jeans, funderade han länge på hennes blick. Han fick för sig att hon var annorlunda än andra universitetslärare. Det var sant att matematikläraren, medlem i det förbjudna kommunistpartiet, hade suttit i fängelse, men tilläts att undervisa på universitetet. Han undervisade, men det var allt han gjorde. Han var en resignerad medelålders man. Men ekonomiläraren var annorlunda, det var inte bara det att hon var bra mycket yngre än resten av lärarkåren. Hon var måttligt intresserad av att säga mer än vad som var absolut nödvändigt och visade aldrig ett leende. Hon hade en sorgsen min. Han fängslades av hennes iskalla blick. Hon var brysk och föraktfull mot de studerande, i synnerhet mot de välbärgades söner.

Han ägnade särskild uppmärksamhet åt hennes föreläsningar, dels för att han var övertygad om att ekonomin var basen i hela den samhällsliga byggnaden, men framförallt för att han sökte ett omstörtande budskap i hennes röst. Han var hundra procentigt övertygad om att båda gillade det som höll på att hända i den studentikosa miljön. Han räknade kallt med att båda njöt av föreställningen när de konstaterade de studerandes ignorans och medelmåttighet. Det var just i dessa ögonblick som han brukade räcka upp handen för att ge de rätta svaren. Hon tyckte om det, det visste han. De kände sig som tysta medbrotslingar i en egendomlig politisk konstellation, det var ett spetsfundigt sätt att göra motstånd.

Efter föreläsningarna väntade han på henne utanför fakulteten, vid torget mitt emot arméofficerarnas högkvarter. Busshållplatsen med bussarna mot Concepción låg där. De konverserade försiktigt. De skrattade åt de andra, pratade politik utan att avslöja varandras hemligheter. Han bad henne att inte utsätta sig för fara i onödan. De studerande på administrationslinjen var bara en samling omedvetna unga konservativa, som var stelbenta i huvudet, helt hopplösa, hade han sagt. Han rådde henne att vara försiktig och det tackade hon honom för. De skildes med ett leende, deras blickar avslöjade ett vi ses på måndag igen. Aldrig mer skulle han få se henne.

Ale hörde ett ljud, reflexmässigt rättade han till bindeln så att den hindrade honom från att se. Han tryckte kroppen mot det sträva golvet och hörde hur någon gick upp för trappan med klampande steg. Han förde händerna mot ögonbindeln och försäkrade sig att den satt rätt. De är på väg hitåt, tänkte han. De stampande skorna stannade utanför lådan. Det skallrande ljudet från luckan lät fruktansvärt.

— Ut med dig, för fan!

Vaktens gormande kom ovanifrån, med en brysk rörelse, nästan våldsamt, drogs han ut ur lådan och knuffades nedför trappan. Han hade svårt att hålla balansen. Knuffandet blev alltmer våldsamt och omvandlades till sadistiska slag. Han trevade sig fram, trappsteg för trappsteg. Han var både utmattad och häpen på samma gång. Den allra första rösten han hade hört var den råa

mannens hesa röst och nu viskade någon mjukt i hans öron. Han undrade ännu en gång om han inte höll på att bli galen.

— Lugn... var inte rädd... försiktigt... gå sakta ner... sådär ja... lyft högra foten... sådär, så... Bra! Försiktigt, nu är det bra... vänstra foten nu... så ja, fortsatt...

Allting föreföll vara en hallucination. Aldrig tidigare hade han hört en så vänlig röst. Han drog slutsatsen att han befann sig bland andra fångar.

Jag ser ingenting... långsamt, såhär, annars ramlar jag... Det är flera, det verkar som om vi går på led. Det är väl en hand på min högra axel, vi går på led. Han som är bakom mig släpper inte skjortan... jag fryser... det verkar som om det finns folk som har varit här under en längre tid. Jäklar, det är en sten och så en till sten. Han som går bredvid varnar och hjälper oss hela tiden. Nu går vi över den stora grusgården. Nu är det stopp, ljudet kommer från tallrikar.

— Sätt er era djävlar!

Att vi ska sätta oss. Var ska man sätta sig? Jag får väl testa, sådär ja, här är det. Jag fryser så ... mina fötter håller på att frysa sönder. De skriker. Vad kan det vara för några? Aha... de är vakter. Det är de som domderade för en stund sedan. Någon är på väg hit...

— Ta emot.

Tonläget är annorlunda. En tallrik med mat. Förbaskade ögonbindeln, jag kan bara se mot marken, alltid något. Oj, friterad fisk och lite ris. Jag hade inte tänkt på att jag var så hungrig, men läpparna är svullna och uttorkade så jag kan inte svälja.

— När greps du?

— Idag, halvfyra ungefär.

— Och du är från...

— Från Santiago, och du själv?

Mumlandet omvandlades till skratt, men det fanns inga bitande sarkasmer i deras skratt, de skrattade vänligt. Han kunde inte se dem, men deras närhet kom som en oväntad och tröstande lättnad. Det mumlades kring honom.

— Nej, från vilket politiskt parti!

— Jag är med i MAPU.

— Ta det lugnt, här är vi alla från MIR.

— Hur länge har ni suttit här?

— Det varierar, jag har varit här i tre månader, det finns andra kamrater som har varit här en, två eller flera månader. Det finns även sådana som har varit här några veckor och en del några dagar.

— Och du då, vart tog de dig när du kom hit?

— In i en slags låda, en liten trälåda... jag var tvungen att gå upp för en spiraltrappa.

— Okej, Tornet...

— Tornet?

— Ja, vi kallar det så, det finns andra lådor som är smala och höga, en meter breda, där kan man vara inspärrad dag och natt. Ibland kan man vara där hela veckor, de är vad vi kallar Corvihuusen.

Sedan finns det andra lådor som är något breddare och som man är fler i, dessa kallar vi Chilehusen.

Villa Grimaldi låg långt från stan och var ett topphemligt tillhåll. Han fick uppfattningen att männen han småpratade med var vana vid att bli behandlade på det där sättet. Han undrade hur det såg ut där han befann sig. Runt det gamla huset liksom i det som en gång hade varit tjänstefolkets rum fanns en lång korridor. Nära korridoren låg ett litet rum som DINA använde som vaktkur. Förr i tiden hade båda tortyrrummen använts som kök.

Corvihuusen som en av fångarna hade nämnt för honom bestod av nio mindre trälådor i vilka fångarna tvingades stå hela tiden. Chilehusen omfattade tretton bredare trälådor och låg i närheten av de kvinnliga fångarnas rum. I dem fick flera fångar plats samtidigt. Bredvid kvinnornas rum fanns det ytterligare ett rum som ledarna i DINA använde för att bryta ned sina fångar; det handlade om förmåner för sådana som efter tortyrbehandlingen tvingades samarbeta. Där fanns det gott om cigaretter, choklad, frukter och liknande frestelser. Fångarnas känsla för satir hade lett dem till att döpa om Villa Grimaldi till Skrattpalatset. Det tortyrcentrum som låg på Londongatan i Santiago, som många av Grimaldis fångar suttit i, kallade de Sexbindeln. Det berodde på ögonbindlarna och alla sexuella trakasserier som de fängslade kvinnorna systematiskt utsattes för.

Jag får väl se om det går att lyfta ögonbindeln lite grann, jag tror inte att de kommer att lägga märke till det... vad konstigt... hon liknar henne... och han som är bredvid... jäklar vilken stor pistol den där har... fan också, han har upptäckt det, klantigt av mig...

— Vad fan glör du på? Ner med ögonbindeln! Vet du inte att här får man inte titta? Nu ska du få se din... Slå honom, så att han lär sig!

Vad fasiken skulle jag göra det för, frågade han sig samtidigt som han bet sig i läpparna. Vakten hade hotat honom med stryk, men tog i stället en tjock röd vattenslang. Det iskalla vattnet över hans kropp gjorde de redan domnade benen ännu stelare. Vattenstrålen fick honom att dra slutsatsen, att hädanefter vara försiktigare med både ögonbindeln och gaphalsarna som vaktade stället. Den bleka ljusblå skjortan och jeansen droppade. Han frös, de andra fångarna som satt runt omkring klagade inte över kylan, de hade varmare kläder. Den fånge som delade ut matransonerna gick fram till honom och lade en liten paletå i hans händer, den hade beige och bruna ränder med diskreta smalare vita ränder... Sätt på dig den här, sade fången nästan viskande. Paletån var ytterst liten, det var ingen lätt uppgift att få på sig den, plagget hade tillhört en kvinnlig fånge, det förstod han. Känslan av att ha en tvångströja på sig blev påtaglig men plagget värmdde vilket var huvudsaken. Han var inte ensam längre. Tack, var det enda han förmådde säga. Han förundrades. Han hade kommit in i en okänd ort, de okändas värld.

Den är för liten, men det vore värre utan. Vems paletå? Vart ska jag föras sedan? Att inte kunna se är värst... Om jag åtminstone kunde se... vart förs jag nu? Jag knuffas inte lika hårt längre. Det här framför mig är... ja, det är en trävägg. De väntar på något... och det där... det är en vakt sonz ryter, vem vill han ha ett svar från?

— Du, när kom du hit!

— I natt chef...

Vakten skrek åt den halvt paralyserade fången som stod i den smala lådan, smällde igen dörren med högafoten och låste. Sedan vände han sig till nästa.

— Du, när kom du hit!

— I går förmiddag chef...

Proceduren upprepades, vakten sparkade igen dörren och låste. Sedan öppnade han en tredje dörr.

— Hur många dar har du varit här!

— Fem...

— Vadå ”fem” din jävel!?

— Fem dagar chef...

— Så ska det låta din horunge!

Ale uppfattade det som en slags strafflag; fångvaktare, fångmisshandlare och fångtorturare kallades chefer i de okändas och försvunnas värld. Inte en enda fånge vågade säga annat, de lade alltid till chef i slutet av meningen. De kunde få förfärligt mycket stryk om svaren saknade det bisarra ordet chef, ett slag med pistolkolven eller en massa sparkar på revbenen.

— Och du då, när kom du hit din jävel!

— I lördags chef...

— Och du din fähund, hur länge har du varit här?

— Två dagar chef...

Den där besten som sparkar på dörrarna är ur gängorna, klackarnas ljud är outhärdligt. Det verkar som om alla celler är upptagna med nykomna fångar. De vill inte att jag ska komma i kontakt med de andra... Vad ska de hitta på?

Någon tog tag i Ales arm. Med nya knuffar föstes han in i en trälåda. Han var alldeles ensam i lådan, i mörkret. Den uppretade vakten låste dörren och det skarpa ljudet från hans hårda klackar tonade bort i nattens tystnad. Ögonbindeln pinade honom. Genom att lyfta den en aning trodde han att han skulle kunna se lite i mörkret, men han misstog sig. Det var lika kolsvart som tidigare, han såg ingenting. Han fick emellertid en känsla av trygghet. Han kände efter, med fingrarna tog han på brädorna. Han kände armaturens kalla metall. Tältsängar, han kom ihåg ordet Chilehusen, som han tidigare hade hört från en fånge. Med fingertopparna kände han efter, det fanns två britsar med var sin tunn madrass. Han kände mögellukten.

Ännu en gång förnam Ale regementets instängda lukt som han några år tidigare hade upplevt i staden Calama, i norra Chile. Studenterna hade inkvarterats vid Calamas regemente, det var stora salar och på nätterna kände han de gråa madrassernas förpestande lukt. Han förbannade de häftiga smärtorna i kroppen. Istället för att skänka skydd och stöd åt kroppens mjukdelar kände han en fruktansvärd smärta i skelettet. Han försökte klättra upp till tältsängen som fanns ovanför, men kroppens bedrövliga tillstånd gjorde att han avstod, det skulle ha gjort ännu mera ont.

Jag har ont i hela kroppen, svullnaden, den domnade huden... ryggen... just där, skulderbladen, längst ner genom ryggraden, handlederna är så känsliga att minsta kontakt med de svullnade fingertopparna känns outhärdligt. Elektrifierad. Det är bäst att jag inte rör mig, så gör det nog mindre ont. Fan också... de fortsätter i morgon. Men jag får se, det viktigaste just nu är att få ordning i huvudet... annars... det är inte troligt... det kanske går... låt oss se... javisst, givetvis, visst..., typiskt mig... okej men i så fall... hade det inte varit för att Carlos var med när de grep mig...

Han funderade, memorerade, och försökte vara så rigorös som möjligt när det gällde tiden. Han försökte få ordning på tankarnas oordning, men tröttheten och den förkrossande smärtan gjorde

till slut sitt och han somnade. Under tiden sprang råttorna som besatta på trälådornas tak. I urminnes tider hade de kommit från Asien. De var glupska och skadliga. Han väcktes av deras oväsen och undrade hela tiden var de gnagande däggdjuren satte svansen, han hörde det febrila springandet på taket. Råttorna skrämde honom. Vad kan klockan vara — undrade han och tänkte på sitt eget ur — tur att jag tog av mig klockan innan vi for iväg, de skulle ha tagit den liksom de tog plånboken och ID-kortet. 6 051 904 — 8 var numret på hans ID-kort, på kortet stod det inte att han var född i kommunen Providencia, bara att han var studerande. Civilstånd: ogift. Nu saknade han bostad, civilstånd, yrke, allt; han var en försvunnen.

Vad kan klockan vara? Ah... ljudet från järnporten... och kedjorna ... i natt hörde jag dem i flera timmar. Det är de. Jag står inte ut med deras förbannade trampande på golvet... de är på väg hit... undrar vem det är som de gapar åt... och ljudet i trälådorna. Det är någon som sparkar på dörrarna, de närmar sig hitåt... ögonbindeln. bäst att den sitter rätt i annat fall... Vad fan... vad i helvete gör jag i denna mörka låda. Det känns som jag är förvandlad av den nattliga gryningen i en underjordisk morgon. Återigen dessa hemiska ljud, herre jösses vad det stör mig.

— Ut härifrån! Här, på led, snabba på för fan!

Han hörde hur en av vakterna låste upp lådan, han gjorde sig färdig att lyda ordern från den man som stod framför honom. Mannen röt åt honom att gå ut och han steg sakta framåt. Han greps i armen och ställdes på led tillsammans med andra fångar.

— Händerna på varandras högra axlar!

Han lade sin hand på en axel och kände någon annans arm på sin egen högra axel. Ett tjugotal fångar på led bevakades av beväpnade civilklädda militärer. Korta rörelser med fötter, trevande steg i blindhetens ovisshet utgjorde en patetisk bild. Stegens tvivel. Sakta steg, några stegs avstånd, ett steg åt vänster och sedan vidare mot gruset. På led och med armarna på varandras axlar. Det var ett villrådigt och obeslutsamt gående... med tveksamhet ett steg åt höger. Högersidan. Högern betraktas alltid som konservativ, tänkte han, när den i själva verket är en reaktionär lära. Hur mycket av allt stryk han fick där hade tillfogats av bödlarnas högra händer? Han undrade vad rättsstaten och rätten att misshandla med högra handen hade med varandra att göra. Det var varken rättsligt, rättsinigt, rättfärdigt eller överhuvudtaget rätt, det var högerns rättshaveri. Han gick sakta, fortfarande mot högra sidan. Ett krigsbyte, en i raden av förlorare märkta med smutsiga ögonbindlar. Han gick med huvudet nedböjt, ville inte missa hämlarna på den som gick framför honom, och medan han gick föreställde han sig att han kunde se, det var önsketänkande, en chimär. Sakta gick han på det livlösa gruset. Den mänskliga raden vände ytterligare en gång åt höger, männen gick upp genom en trappa av tegelplattor. Med en långsam oro svängde alla åt vänster.

— Halt!

Klockan var sex på morgonen. Han stod där och tänkte på solens frånvaro. Då föll det honom in att han aldrig tidigare hade tänkt på att himlakroppen var luktfri.

— Hör på... de som ska göra det lilla ställer sig på den här sidan, de går före för det tar mindre tid. Sen går de in som ska göra det stora. Inte där, här!

Det lilla, det stora? Sida? Vilken sida? Vilken jäkla sida pratar han om? Jag ser ingenting. Det är ett djävla sätt att skrika som de har här... De andra har det likadant, alla har ögonbindlar,, de är både bakom och framför mig. Jag ska fråga den som är framför mig, det är bättre att jag viskar annars upptäcks jag igen...

— Hör du, hör du... hör du...

Att bli hängande från fötterna och med huvudet nedåt måste vara förfärligt, men det är lika bra att jag är beredd på det som ska hända. Jag förlorar ändå ingenting på att fråga, ovissheten är värre.

— Hör du... hör du... vad kommer efter den elektriska sängen? — Jag vet inte, jag har inte varit där än...

— Jaha, okej...

Nu begriper jag noll, han vet inte vad den elektriska sängen är och jag avvaktar vad som ska komma härnäst... Vad kan det vara? Något värre? Inte vet jag, men om jag klarade elchocken jag fick av den där tjuriga barbaren är det möjligt att jag även klarar av att bli hängande. Fattas bara det, hängande, med huvudet nedåt, som i den där filmen, med de strejkande gruvarbetarnas kindknotor mot marken i gruvan Siglo XX ...

— Nästa!

Det är väl jag, det är min tur... det är lika bra att jag går in med sträckta armar... hoppas att det är åt det här hållet.

Han var inte kissnödig men låtsades att han skulle urinera, ju mindre tid det tog för honom desto mindre anledning för vakterna att banka på hans huvud med järnstången. Han gick in med sträckta armar. Väl inne på toaletten drog han upp ögonbindeln. Att plötsligt stå där och kunna se var en upplevelse. Toaletten var extremt liten, i mitten fanns en toalettstol och på vänstra sidan av den ett litet gulaktigt handfat. Vart han än vände blicken kunde han se tidningspapper, det fanns spritt överallt. Det droppade från handfatets kran. Med hjälp av händerna samlade han vattendroppar som han sedan förde mot ansiktet, han gned händerna mot ögonen. Sedan samlade han så mycket vatten han kunde och drack i ett försök att släcka sin törst. Innan han lämnade toaletten rättade han till ögonbindeln, väl utanför kom han plötsligt på att han inte hade lagt märke till vilken färg tyget som berövade honom synen hade.

Han gick sakta fram och någon ställde in honom i ledet igen.

Överallt hördes vakternas skrik, de gormade över småsaker, över vad som helst. För utomstående kunde Villa Grimaldi vid ett första intryck mycket väl vara ett dårhus. Nu var fångarna tillbaka i sina trälådor, framför dem stod några hysteriska vakter. Vakterna skrek ömsom för det ena, ömsom för det andra, ett slag på huvudet för att fångarna gick för sakta och ett för att de gick för fort. Ömsom si ömsom så, ifall ifall, därför slog man fångarna. Hans enda tanke dessa ögonblick gick till vakterna, de var perverterade varelser. Högljutt överallt, minsta snubbling och vem som helst fick smaka på en kolvstöt. Fångarna var övertygade om att straffen hängde intimt samman med sadismens tröghet. Skorpioner, tänkte han och föreställde sig att han stod framför en plågsam maskin från medeltiden. Han tyckte sig se några medeltida fjättrar vars ändar slutade med krokar liknande skorpionernas.

När han hade låsts in i trälådan igen förde han åter händerna mot tyget, bindeln för ögonen var ett obeskrivligt helvete. Så fort han befriade sig från bindeln kände han sig lugnare fast det var en hägring i det slingrande mörkret. Han spetsade öronen i väntan på det okända och timmarna gick långsamt. Han hörde vaktens klackar närma sig, liksom järnportens förskräckliga ljud. Även bilarnas motorer på gårdens grus hörde han tydligt. Ljud, tystnad och en oavslutad väntetid. Skyndsamt fick han bindeln på plats igen. Varje gång en dörr öppnades påmindes alla om att gångjärnen behövde översyn. I själva verket hade gångjärnen aldrig tidigare smorts, stället hade byggts över en natt. När dörren till hans trälåda öppnades kunde Ale urskilja något av ljuset utifrån, det skedde i samma ögonblick som en utsträckt arm lämnade över en bägare av aluminium. Han väntade då på att tystnaden skulle infinna sig på nytt.

Shit, jag brände mig. Te, kaffe? Inget socker... jag är inte van vid att dricka utan socker men det är i alla fall varmt. Det smakar inget, men är gott ändå.

— Va fan! Va fan väntar ni på? Ja, ett, två, tre, nu har ni druckit färdigt! In med er igen!

Djävla idiot, det där med att man ska gå in gäller nog andra som är där utanför lådorna. Den som bad om att få tillbaka bägaren skrek inte... det brukar de göra. Himla oväsen... vad säger de... jaha... de byter vakter... och vad var det där? De sparkar på lådorna igen...

— Tjugo tjugosex!

— Här chef!

— Tjugo tjugofyra!

— Här chef!

Chef, chef och chef... chef... jag står inte ut med de här dumheterna. Alla är rubbade. Det är inte klokt, dårarna tycker om att bli kallade så. de är helt från vettet. Men vad ska man göra. jag är så illa tvungen att säga chef till den idioten som nu sparkar på dörrarna, jag har inget val... Men jag har inte tilldelats något nummer, det är i alla fall ingen som har sagt något till mig... hur ska jag svara? Jag kan inte hitta på ett nummer på måfå, de skulle slå ihjäl mig... vad i helvete ska jag säga?

— Tjugo tjugotåta!

— Här chef!

— Tjugo tjugotvå!

— Här chef!

— Här... vem är här inne!?

— Två tusen hundratjugo ett chef!

— Va, va fan sa'ru för nåt!?

— Jag menar tjugo ett tjugo ett chef!

— Okej för fan, vilken jävla röra!

Han närmar sig, det är min tur... och jag som inte fått något nummer... men jag... han närmar sig... säger jag inget blir jag mosad...

— Nummer!

— Jag har inte fått något nummer chef!

Han hade svårt att tro det, för första gången hörde han sig själv säga chef. Två chefer hade han haft, bara två. Den första var en arab, ägaren till Incazar, ett företag som tillverkade skjortor och där han hade arbetat under en kort tid. Den andra hade varit en partikamrat vars huvudansvar var att vara revisor, fast han i själva verket var revisorns politiske överordnade. Det bar honom emot att betrakta dessa plågoandar som chefer, de var bara ett mördargäng som utförde ett smutsigt jobb i skuggan av militärernas undantagstillstånd. Detta var absurt. Men det absurda tedde sig nu som den enda utvägen, det var fångarnas kod i ett försök att hålla sig fast vid livet.

— Okej... du får fanimej vänta!

— Ja chef!

— I den här andra, nummer!

— Tjugo ett tjugosju chef!

— I nummer tio, nummer!

— Här, nummer!

Ale hade tappat räkningen och hade ingen aning om hur många fångar som satt i lådorna. Vaktens domderande hördes nu långt borta. För femtioelfte gången hörde han vakternas klampande klackar. Han höll på att slitas sönder av tanken på vad som väntade honom. En outhärdlig vända av att inte veta vad som skulle hända dagen därpå. Det var en pina att sitta inburad i en trång trälåda. Utanför hörde han bilarnas ankomst, de parkerades på gruset. Motorer och brådslande steg, kedjan vid den svarta metallporten och fler kommande steg. Ett par klampande stövlar stannade utanför hans låda, gångjärnet som dörren hängde på lät länge i hans öron fast den öppnades våldsamt. Det gick en kall kår längs ryggraden och för ett ögonblick glömde han bort att han hade tvingats bära ögonbindel timmarna i ända.

— Alejandro Fuentes?

— Ja chef!

— Följ med!

Han hörde sig själv säga det hatade ordet och tyckte i samma ögonblick att det var obegripligt. Vakten grep hårt tag i hans högra arm. Han knuffades framåt och han snubblade. Han kände sig osäker och var rädd att stöta emot okända föremål, liksom för att krocka med hela den immateriella verkligheten. En överväldigande fasa växte inom honom. Han stod där slagen med blindhet, nedsänkt i terrorns bottenlösa värld.

Nu är det klippt ... förr eller senare skulle det här ske. det visste jag. så det är ingenting att förvånas över... vart för de mig nu? Vad ska hända? Aldrig hade jag trott att jag en dag skulle treva i mörkret med en bindel för ögonen. Knutarna i nacken är hårt åtdragna... om jag bara kunde ta bort ögonbindeln... nu då? Det här verkar vara ett stort rum... Här finns människor, jag hör kvinnoröster och skrivmaskinstangenter. Det här är en annorlunda miljö, den skiljer sig helt från vakternas skräckvälde. Skrivmaskinstangenternas klang låter som civilisationens signaler.

— Sätt dig!

— Nu ska du sjunga ut! Förstått! Annars jävlar...!

— Ja chef.

Hur många kan det vara? Vilka är det som glor på mig? Vilka är bakom mig? På bägge sidor om mig? Fan också, det här med att varken kunna se eller skydda sig emot slagen... Nu känner jag på mig att de ska slå mig och så ska det komma fler och fler... och nu... vad väntar de på?

Han förbluffades av skrivmaskinstangenternas ljud. Han kände sig helt överlämnad åt tyranniets rike när förhöret började. Frågor. Alla frågor i strikt kronologisk ordning. Om och om igen, samma helvetiska frågor. Och mellan frågorna slagen. Han försökte inte förklara för sig själv hur det kom sig att han kunde svara och samtidigt bringa ordning i oredan av idéer som dök upp i hans huvud. Att flyktigt tänka igenom idéer och gå igenom dem på nytt i den kaotiska värld som rådde i huvudet. Fråga. Tanke. Slag. Svar. Ihärdighet. Tankar. Svar. Obalanserade skrik. Tankar. Svar. Högljutt. Prata. Tala. Tala inte. Frågande. Nya slag. Han trodde sig kunna se. Javisst. Det stämmer visst inte. Svar. Fråga. Ihärdighet. Fråga. Talande tystnad. Frågor. Slag. Frågor. Slag. Ännu fler frågor. Tankar. Tala. Tankar. Tala. Tankar. Förhör. Tankar. Tala. Svar. Ihärdighet.

— Vilket är ditt tücke?!

Han hade aldrig tidigare hört talas om något tücke. Vilket satans tücke, tänkte han. Hur skulle han kunna svara på en fråga vars innebörd han inte hade en aning om? Tücke hit och tücke dit. Tücke eller inte tücke, det var frågan. Vilket är ditt tücke, vilket är ditt, vilket är, vilket är, vilket... T,T,T...

— Så du kan inte ditt tücke? Driver du med oss eller försöker du vara slug som en räv?

— Vet du inte att täcket är din täckmantel din skithög?

Bedövad som han var, hade Ale inte kommit att tänka på ett tacknamn. Det hade å andra sidan inte varit till någon större nytta, han brukade inte använda politiska alias. Nu var han dessvärre hårt ansatt för ett för honom meningslöst ord. Han försökte övertyga sina plågoandar om att han inte hade något tacknamn, att han ignorerade allt vad de frågade honom om, att han inte förstod sig på sådana saker. Men om torterarna hade kunnat tränga in i hans hjärna skulle de emellertid ha kommit underfund med vad han hade lust att säga: lägg av med det där med tacknamnet, ni är ute och cyklar.

Motspänstigt, men framförallt på grund av smärtan, utgick han ifrån att ju fler förbindelser det fanns mellan underjordiskt politiskt arbete och honom själv, desto värre inferno skulle han hamna i. Det var en vanskelig situation. På ett närmast djävulskt sätt såg han sig tvungen att göra sig fri från varje misstanke som kunde binda honom till det underjordiska arbetets jargong. Inga kontakter, inga hemliga möten, inga undanlagda politiska dokument, inga gömställen och framförallt ingenting som kunde förknippa honom med MIR. Hans minne gjorde sig redo att gå under jorden. Katolska kyrkan hade prackat på honom att lögnen var en svaghetssynd, men nu var lögnen en livförsäkring, en antiklerikal dygd. De visste ganska mycket om honom, det var en referenspunkt, men där gick gränsen. Han intalade sig själv en osann historia, han hade nämligen inte varit någon vänsteraktivist på landsbygden.

— Nej chef, jag ägnade mig enbart åt bokföring...

Han kunde inte göra annat än att förtränga sina partipolitiska aktiviteter inom lantarbetarnas fackförbund. Han erinrade sig namnet på lantarbetarnas fackförbund under kristdemokraternas tid vid makten, Eduardo Frei Montalva, och gjorde sitt yttersta för att försöka framstå som ett kristet helgon med gloria. Frei hade varit kristdemokraternas främsta ledare och Washingtons favorit i presidentvalet 1964.

Kvarterets slaktare var aktiv medlem i det kristdemokratiska partiet. Det ryktades i området att slaktaren förväntade sig särskilda ekonomiska förmåner från den kristdemokratiske Dualde som gjorde anspråk på att bli vald som borgmästare i kommunen Conchali. Varje gång som Luchito, som den bastanta slaktaren kallades av hemmafruarna, sålde nötkött, fläskkotlett eller köttfärs, passade tjockisen på att dela ut partiets affischer med Freis och Dualdes valfläsk. Guacolda, Ales mor, hade kommit hem med mängder av affischer. Affischerna var stora. Han mindes Frei, särskilt den före detta presidentens långa näsa. De röda bokstäverna FREI och den gråa bakgrunden liksom bokstävernans vita konturer mindes han mycket väl. Det var en förträfflig idé, han kunde mycket väl vara en anhängare till kristdemokraterna. En lögn mer, en lögn mindre, ändamålet helgar medlen. Han försökte inbilla sig att han var kristdemokrat.

Förhöret gick vidare. Vilka bilar hade Carlos pratat om, vilka bilmärken och när. Nej, ingenting, inget särskilt, svarade han. Carlos hade inte sagt något, det var bara tomt skryt över egna bedrifter. Carlos mådde inte bra, det var bara en massa allmänt osammanhängande prat, det var allt. Det var det intryck han hade fått av Carlos, sade han till dem.

— Hörru din jävel, det är inte vad negern säger, han säger något helt annat!

— Men det är sant chef... om ni inte tror mig kan ni ta hit honom så ser ni vem det är som talar sanning...

Han hann inte förutse vilket vådligt äventyr han kunde råka ut för med ett sådant svar. Vad hade flugit i honom? Vad skulle hända om de gjorde det? Hur skulle Carlos Carrasco bete sig i ett sådant besynnerligt förhör? Skulle Carlos stå emot och uthärda en sådan konfrontation med en före detta partikamrat? Å ena sidan hans före detta väns oförargliga version, å andra sidan säkerhetstjänstens skrämmande och hysteriska jakt på erkännande. Skulle han erkänna alltihop? Han tänkte på Carlos förlamade och förfärade kroppsbyggnad.

Skulle Carlos medge allt inför dem... att han visst hade lämnat en hel del hemlig information till fienden... att höga officerare, även generaler, hade gjort i byxorna när han drog fram sitt DINA-kort? Alla beskrivningar av torterade som låg kraftlösa på sandsäckar, helt värnlösa efter tortyrbehandlingen? Att somliga hade försökt stå emot in i det sista? Att han tyckte hemskt synd om kvinnorna... att se dem misshandlade, våldtagna... att han hade uppmuntrat dem när vakterna inte kunde höra?... Att han visst hade lämnat ut signalement på säkerhetstjänstens olika bilar... och förstås, att han hade berättat om den argentinska infiltratören som hade nästlat sig in i MIR... att han genom Ale hade varnat MIR om DINA:s omedelbart förestående repression... att han hade arbetat som livvakt åt Pinochet i dennes privata residens... att han hade råkat kommentera det till Ale... Hade han velat hade han kunnat hamna i historieböckerna, Pinochet gick ju varje dag förbi honom... det hade räckt med att höja kulsprutepistolen för att bli kvitt honom en gång för alla... att i början hade Ale inte krävt att få veta en massa saker, visst han hade berättat men det berodde på ett eget behov som växte fram någonstans ur det omedvetna... att han hade lämnat mängder av information till en subversiv organisation utan att någon ens bett honom om det, men att de sedan ville att han skulle samarbeta... Javisst, han hade gått med på det, gått över gränsen, han hade varit svag och förvirrad...

De struntade i det. Det blev aldrig någon konfrontation med Mauro, Carlos tacknamn inom DINA. Förhöret gick vidare. Vilka adresser, vilka kontaktträffar, var och när. De frågade hur som helst, utan kompass. Så vann han tid... mera tid... tid... Han hade ingen aning om hur lång tid som hade gått sedan han fördes dit. Partiets tidningar, i mikroskopiska format efter militärkuppen, hade inte varit förgäves. Ale intalade sig själv att vinna tid var A och O inför tortyren. Han var spänd och hela hans kropp väntade på nya slag. Själva existensen hade varken början eller slut. — Varför försökte du rymma!?

Han hörde frågan och erinrade sig samtidigt att på vägen dit hade den gula fiaten stannat och Mauro hade tvingats gå ur bilen. Mauro och Carlos, namnen förväxlades snabbt i hans huvud. När allt kom omkring var det som DINA-agent han hade kommit hem till honom. Mauros chef hade gestikulerat och klandrat Mauro när de hade stannat bilen, det kom han ihåg. Nu var det kristallklart. Hans före detta kamrat stod inte ut med pressen längre, utanför bilen hade Mauro förklarat för sin chef varför det hade tagit så lång tid i La Palmilla. Han förstod nu att Mauro hade berättat att han hade försökt fly hemifrån men att allt till slut hade gått som det var tänkt. Det var ett avgörande bevis på Mauros lojalitet mot den nya ordningen. Mauro var djupt förkrossad och drog sig inte för att säga betydligt mer än vad nödvändigheten krävde. Mauro hade nog pratat utan att utsättas för tortyr, vilket förvärrade saken. Men å andra sidan förstod han mycket väl; Mauro var illa tvungen att försöka rädda sitt knäckta anseende. Mauros blotta närvaro i DINA:s skrämmande verksamhet hade lett till en konstant psykisk tortyr. Mauro hade hamnat i en extremt motsägelsefull situation.

Ett nedbrytande slag på halsen fick honom att nästan tappa fattningen. Det följdes av ett flertal knytnävar mot bröstkorgen. Han fick svårt att andas och det blev allt svårare att ta emot slagen

som han inte kunde se. Ögonbindeln hindrade honom från att se var de kom ifrån. När han spände revbenens högra sida slog torterarna hans vänstra revben och så höll de på. Ett slag följdes av flera slag. Skrivmaskinstangenternas anslående ljud utgjorde en surrealistisk bild och slagen en ändlös mardröm. Han kunde höra hur man i rummet bredvid förhörde en ung kvinna.

— Kom igen tjejen, vi vill ha namn, adresser och kontakter!... Du vet... går du med på att samarbeta... så slipper du alla problem, inga fler elstötar förstår du...

Han kände ett djupt hat och vreden tog över. Han glömde för ett ögonblick den egna smärtan och oroade sig för hennes. Nästan samtidigt hörde han en grötig röst från en man som kom in i rummet där den unga kvinnan befann sig i.

— Samarbetar fröken?

— Inte än, men så fort vi är klara får du sätta på henne!

Jag vet inte vad du heter, det har ingen som helst betydelse just nu. Jag vill tala med dig, vill att du hör när jag säger: se upp, var på din vakt. Här, där det är fullt med dödligt sårade, bjuder jag dig att tillsammans med mig bygga upp arkitekturernas ihjälslagna ord, ovisshetens meningar, täckmantelns möjligheter, osynliga möten som inte existerar... ta fram alla dessa små ting för att täcka det väsentliga. Din fallna närvaro och blicken mot framtiden, nu, i detta ögonblick... Jag skulle vilja vara vid din sida och erbjuda dig min sorgsna kropp, låta mina ögon fara för att möta dina, lägga våra händer samman där de har svärtat ned dig, sammanföra oss hos alla plågade och sorgsna kroppar, även sådana som aldrig mer kommer att kunna resa sig. Jag skulle vilja, jag vill. Jag ska vara uppriktig, jag vill vara vid din sida för att minska känslan av vanmakt, känslan av att inte kunna ändra ödet från början till slut. På något sätt vill jag förkorta misshandeln, våldet, som gör att jag upplever mig själv som en olycklig varelse med hopplösa drömmar. Bödeln talar långsamt till mig, nästan viskande, liksom en snäll farbror som ger råd till en brorson som gått vilse. Att jag inte ska vara dum säger han, att det är bättre om jag talar. Och det är klart, vem gillar att gång på gång få stryk... De vill knäcka mig, bry dig inte om det, jag tänker på dig.

Han upplevde alltsammans som en djävulsk teaterpjäs, en hårresande pjäs mellan det onda och det goda å ena sidan och han själv som decimerad publik å den andra. Han spelade publikens roll, han kunde ingripa och delvis avgöra pjäsens upplösning. Den elake, som dagen innan fanns vid metallsängen och aldrig släppte handen från veven trots att han var praktiskt taget medvetlös. Han erkände ändå för sitt eget jag att den som spelade den godes roll var mindre vild än fåntratten som höll på med elstötarna eller han med de blixtnabba slagen. Bara om man var i hans kläder kunde man förstå att den snälla också var ondskefull och att den onda var expert på att misshandla med ont uppsåt. Det absurdas teater eller inte. Föreställningen liknade allmänna val där de därnere, de alltjämt förtryckta, lydigt åtog sig rollen som väljare mellan pest och kolera. Rollerna var tydliga och alla spelade sina karaktärsroller. Han uppskattade den godes roll och uppfattade den som en liten fredlig oas. Men för att han inte skulle glömma att drömmar är drömmar och verkligheten verklighet spelade den onde ondskefullt samtidigt som den gode gjorde sorti. Slagen var en oändlig pina, som en påle i köttet.

Det där knytnävsslaget gjorde mer ont än de andra... jag är trött, utmattad, svag... när som helst ramlar jag av stolen... mörkret... jag känner mig snurrig... allt svänger runt... känner mig illamående... jag ramlar av stolen, jag kommer att ramla av... jag måste stå ut, hämta krafter på något sätt, i annat fall är det slut med mig... ramlar jag av stolen sparkar de ihjäl mig, i ansiktet, på kroppen... nej. jag får inte ramla av, nej... nej...

— Du ljuger din jävel... flera elstötar!

Han visste inte riktigt hur länge det varade, hans begreppsuppfattning var som atomiserad i medvetandet. Han kände sig som en konvalescent, det gjorde ont, han bar det i sinnet. Han förflyttades ännu en gång, på väg mot mörkret i lådan, mot ensamhetens tragedi. Vakten som knuffade honom överlämnade fången till en annan vakt som då och då slog honom med en kulsprutepistol i huvudet. Det fanns ingenting som tydde på någon som helst ideologisk avsmak från vaktens sida. Den torftiga brottsliga miljön vakten kom ifrån och omskolningen i de hemliga officerarnas regi hade dragit upp varje form av mänskligt drag hos honom med rötterna. Tankemässigt var vakten analfabet, den unge mannen var mentalt förkrympt och nu var han besatt av en enda tanke, fångarna skulle gå törnestigens väg.

— Du kommer aldrig att komma ut levande härifrån din jävel!

Han var medveten om att dödshotet kom från en djup övertygelse hos vakterna. En av dem hade råkat i onåd hos sina överordnade och den skyldige skulle betala med sitt eget liv. När luckan hade smällts igen försvann ljudet från vaktens trampande klackar mot tegelplattorna. Det första Ale gjorde inne i lådan var att ta av sig ögonbindeln. Han kände en enorm lättnad. Timmarna gick. Han tänkte inte särskilt mycket på att han hade fått stryk eller på den argsinne vaktens dödshot. Allting kändes som en enda stor förvirring inombords, fruktansvärt avlägsen. Tiden hade stagnerat och en olycksdiger ro åldrades i takt med sekunderna och i och med dem föddes en tystlåten smärta, och för tidigt oändliga förhoppningar.

Timmarna gick. Han kände fruktan och hans nerver var spända till bristningsgränsen när han hörde att en vakt närmade sig lådan. Hjärnan arbetade för högtryck. Han förvissade sig om att ögonbindeln satt rätt och att han inte kunde se. Det blev helt mörkt för hans ögon. De ryckte ut honom och efter en stund knuffades han in i en större låda. Situationen kom helt överrumplande för honom. Ale var inte längre ensam, han hörde andra fångars röster alldeles intill. Dags att ta av sig ögonbindeln, tänkte han, och vänja sig vid mörkret. Det fanns ingenting att bekymra sig för, han var nu bland kamrater, hade någon sagt till honom. Långsamt lyfte han ögonbindeln, men han lyckades inte se något. En lång stund stod han där, förblindad trots att bindeln satt på pannan. De andra fångarna välkomnade honom, de var glada över att få någon ny att tala med. Somliga hade vistats där några dagar medan flertalet hade tillbringat flera veckor i lådorna.

4

Varje dag samma rutiner. Upp med ögonbindlarna och ner med ögonbindlarna, ja chef, nej chef, det urvattnade teet som serverades i metallkoppar, en bit hårt bröd, på led för att klockan sex på morgonen skyfflas i väg till toan, mörkret och en ändlös väntan. En morgon när Ale tillsammans med andra fångar var på väg till toaletterna tappade han nästan andan. Han gick på led som vanligt, med bindeln för ögonen och med högra armen på en annan fånges axel, när han plötsligt hörde något ovanligt på gruset. Vakterna hade stoppat ledet och ljudet blev allt tydligare. Stående kunde han se det fastkedjade benet. Det var Mauro, fjättrad vid en svart boja och med en kedja runt vänstra benet, bara tjugofem centimeter ifrån honom. Mauro slagen i bojor. Han hade svårt att tro att det var sant. Han kunde förstå att Mauro hölls fängslad, det var trots allt ganska logiskt. Men logikens lagar spelade ingen roll, han var ändå förbluffad. Det var häpnadsväckande att se hur man på 70-talet använde samma barbariska metoder som mot slavarna från Afrika för hundra år sedan. Även om han hade svårt att tro det var det så uppenbart att han inte kunde tvivla. Fångarna gick vidare, han kunde inte längre se det fjättrade benet, bara höra bojorna när de släpades genom gruset.

Ale kunde inte låta bli att tänka på Mauro, men kände samtidigt en obeskrivlig lättnad över att

vara tillsammans med andra fångar. Nu kunde han tala med andra värnlösa. Alla samtal handlade om en och samma sak. Antal häktningsdagar, tid och plats då man hade tillfångatagits, liksom tortyrmetoder. För första gången fick han reda på var han befann sig. Fångarna hade talat om att de befann sig i närheten av flygplatsen Tobalaba i kommunen Peñalolen. Han fick veta att man kunde höra de små och lätta flygplanen starta och landa. Fångarna, cheferna, ögonbindlarna, villan, trälådorna och DINA höll på att knäcka hans begreppsuppfattning.

Insikten om att det överkliga var makabert, reellt och normalt, och att det normala behärskades av en överklighet växte i hans tankeliv. Han kände att han kunde ställa sig under dessa försvunna fångars solidariska beskydd. Vem det var som började visste han inte riktigt, men tillsammans med de andra fyra fångarna i lådan sjöng han Internationalen. De sjöng så att bara de själva kunde höra, men med hänförelse. Efter Internationalen blev det fler kampsånger. Sånger från det spanska inbördeskriget, av Victor Jara, från Inti-Llimani... 1973 under Salvador Allendes folkfrontsregering hade det inträffat något liknande.

Under ett möte med arbetarkvarterets valda representanter i kommunen Conchali fick han veta att han och hans kamrater behövdes i ett förråd i närheten av Independenciagatan. Ungdomar från kommunistiska ungdomsförbundet hade upptäckt ett stort lager hamstrad matolja. Det var under kaosets tid. Överallt var högern på offensiv, politiskt, ekonomiskt, socialt och militärt. De politiska partierna som ingick i regeringskoalitionen var praktiskt taget förlamade och regeringen gjorde sitt yttersta för att uppnå en överenskommelse med kristdemokraternas partiledning. Det var det som landets politiska kommentatorer kallade en historisk kompromiss, fast alla visste eller förmodade att det var ett omöjligt uppdrag.

Att öka produktionen är att göra revolutionen, deklarerade både president Allende och kommunistpartiets högsta ledning högtidligt. Arbetarna och de lägre tjänstemännen bemödade sig till det yttersta för att öka produktionen och tack vare ansträngningen nådde man målet. Trots det saknades de flesta livsmedel i butikernas hyllor. Huvuddelen av befolkningen kom inte åt dem. Monopolet över distributionssystemet var intakt, det låg i händerna på storpampar vars känsla för allmänhetens välbefinnande var obefintlig. Den svarta marknaden blomstrade. Folk köade för att få ett halvt kilo bröd, diskmedel eller ett paket cigaretter, för att inte tala om hur omöjligt det var att få tag på kyckling eller kött. Köerna var obevekliga och ändlösa.

Ägaren till oljeförrådet hade tagits på bar gärning, tunnorna med matoljan staplades på varandra. Medlemmarna i kommunistiska ungdomsförbundet visste varken vad de skulle göra med matoljan eller mot ägaren. Det var därför ungdomarna från kommittéerna för försörjnings- och priskontroll från La Palmilla kallades dit. De anlände till hamstringsplatsen som musketörer, utrustade med ungdomlig driftighet. Ramon med sitt kolsvarta styva hår, han studerade ingenjörsvetenskap på tekniska universitetet och var medlem i MIR. Edgardo som var blond, hade blåa ögon och var något längre än Ramon, även han universitetsstuderande och medlem i det maoistiska PCR. Ale själv var medlem i MAPU och utbildad socionom. Alla tre tillhörde en generation som var övertygad om att man måste rensa livet från all ondska.

Över en natt organiserade de det allra nödvändigaste. De skaffade fram en gammal grå bil och en sliten högtalare och körde runt så att hemmafruarna i området kunde ta sig dit matoljan fanns. Sedan placerade de vakter utanför förrådet och ingen, och definitivt inte ägaren, fick lämna platsen. De tänkte emellertid inte på att händelseförloppet skulle få en så stark egen dynamik, som slutligen skulle föra dem rakt in i polisens högkvarter.

Folk kom från alla håll. Kön som i huvudsak bestod av hemmafruar och unga flickor växte. De som åkte runt kvarteret med bilen för att mobilisera de boende skrek sig fördärvade i den

halvtrasyga högtalaren.

— Hör på, där är de, det är sådana som hamstrar överskottet av produktionen, kom och hämta matoljan som mumierna har roffat åt sig.

Någon tipsade en radiostation om vad som höll på att ske och nyheten om matoljan spred sig som en löpeld över hela norra delen av kommunen. Kön växte så fort att det enda de kom på var att försöka skapa ordning i kön.

— Tryck inte på, trängs inte kamrater, alla ska få, det finns matolja så det räcker åt alla!

Tanter, hemmafruar, flickor och en och annan man kom från alla håll och med sig hade de en flaska, en damejeanne eller en kastrull. Mobiliseringen var ett faktum. Kvinnorna var fast beslutna att inte gå därifrån utan matolja. Kön fortsatte att växa och efter femtio meter, vid hörnet, svängde den åt höger. Ut ur Ovalle Negrete-bussarna klev hemmafruar i alla åldrar, alla på väg mot matoljan. Kvarterspolisen skickade en skåpbil till platsen och även polisen försökte bringa reda i oordningen, vilket visade sig omöjligt eftersom kvinnornas oväsen inte gick att överrösta.

Mitt under tumultet fick Ramon för sig att det var dags att hålla ett revolutionärt tal till massan. Ramon var en vanlig och lugn kille; på möten i kommittéerna för försörjnings- och priskontroll brukade Ramon ta kvadratrotten på befolkningsstatistiken. De hade själva genomfört en folkräkning bland de boende och försett alla palmillabor med ransoneringskort i enlighet med antal familjemedlemmar i varje hus. Den knappa tilldelning av förnödenheter som skickades ut från kommunen skulle delas rättvist. Ramon klättrade upp på Ales rygg och började sitt tal:

— Det är sådana som ägaren där inne, hamstrande bläckfiskar och mumier som svälter ut folket. Det är samma bedragare som hamstrar dag och natt och som aldrig får nog av att samla förmögenheter på bekostnad av hederliga människor som ni kamrater. Sedan har de mage att lägga skulden på folkfrontsregeringen... Vilken fräckhet kamrater! Men den där som är där inne... det är slut med hyckleriet för hans del.

Ramon skulle ha fortsatt med sitt uppviglande tal om inte polisen hade tyckt att den långhårige tog i för mycket. Ett par poliser kom fram och sade att polisbefälet hade fått nog. Ramon skulle hålla käften och gå ned från den andres rygg.

— Det är vi som står för ordningen här, sade den äldre av poliserna.

Ungdomarna tänkte på alla cylindrar. Var det inte de som hade tagit skurken på bar gärning och sett till att det blev ordning och reda i kön? Julio, en medlem i MAPU, ställde sig demonstrativt i karateställning, mitt emot polismännen.

— Kom igen din dumma snut eller törs du inte!?

En av polismännen tog fram sitt tjänstevapen ur sitt fodral och allt förvandlades till en enda röra. Djävulsansiktet, som Enrique kärleksfullt kallades av sina kamrater, hade kommit dit med sin yngre bror och det var just Djävulsansiktets bror som gav polisen en så hård knytnäve i huvudet att hans kropp blev liggande. Djävulsansiktets lillebror sprang för livet. Ett fåtal poliser följde ynglingen i hämlarna, efter polisen sprang flera från kommittéerna för försörjnings- och priskontroll. De jagades i sin tur av polisens skåpbil som följdes av ett femtiotal av dem som hade samlats för att få en liter matolja. Ett komiskt och dåraktigt följ.

Djävulsansiktets bror gjorde tvärstopp i en hörna och höll andan, polisens skåpbil skulle snart köra förbi. Missbedömningen skulle stå honom dyrt, poliserna drog fram sina batonger och slog gossen våldsamt tills han blev medvetslös. Polisen höll de upprörda boende i schack, flera

polismän riktade sina tjänstevapen mot dem och skåpbilen försvann hastigt därifrån.

I poliscentralen bedömde man händelseutvecklingen som mycket allvarlig och skickade förstärkning för att omedelbart få slut på upploppet. Kravallpolisen anlände till platsen i gröna polisbussar. Så mycket tjafs för några liter matolja, nu får det fan vara slut med eländet. Hit med upprorsmakarna, sade den ansvarige officeren.

Bland hemmafruarna spred sig nyheten att polisen jagade ledarna för kommittéerna för försörjning- och priskontroll.

— Akta dig Ale, snutarna är ute efter dig, sade Mercedes som var en granne till honom.

Han tog av sig den bruna kavajen och låtsades som ingenting, tog sedan plats i kön och fortsatte med att propagera för kvinnorna som fanns i närheten av honom. Det tog inte så lång tid, han greps av några uniformerade poliser och fördes till en av polisbussarna. På väg till bussen hörde han några kvinnor och i synnerhet Mercedes.

— Jävla snutjävlar, de har tagit Ale!

Flankerade av poliserna tittade han på den samlade folkmassan och kände sig rätt nöjd, på kort tid hade de, kring en så enkel sak som matoljan, åstadkommit en mäktig massmobilisering. Precis som han hade önskat. Några tunnor hamstrad matolja, en lämplig paroll och en obarmhärtig vilja hos militanta ungdomar var allt som behövdes.

Han andades lugnt, han var medveten om vad de hade uppnått och polismännen uppträdde hela tiden korrekt. Men så fort han klev in i polisbussen fick han en skog av batonger över sig, han insåg att läget var allvarligt. Han fick några sparkar och hamnade i ett bussäte. Han förstod så småningom att han satt på en polismössa och tyckte om det, det var komiskt. Han tryckte hårt med baken för att platta till mössan. Utanför polisbussen fick händelseförloppet en nästan revolutionär utveckling. Nu var folkmassan så stor att själva kön inte längre syntes. Knackningar på fönsterrutan där han satt fick honom att vända sig och titta ner genom glasrutan, det var Edgardo.

— Hallå kompis lugn bara, vi ska ta ut dig!

— Ta fast den blonde och ta hit honom, befallde officeren som ledde polisstyrkan.

Kravallpolisen kastade sig över Edgardo och i en handvändning befann sig även han inne i bussen. Det blev repris. Batonger, knytnävar och sparkar haglade över Edgardo. Varje gång han skrek av smärtan fick han dubbelt så mycket stryk, i både huvudet och på armarna. Nu återstod bara Ramon. Platsen var ett enda virrvarr. Ju fler representanter från ordningsmakten som kom till platsen, desto större oordning blev det. Spänningen steg till det olidliga, det var ovisst vad som väntade honom. Till allas förundran hade matolja börjat säljas, kvinnorna var överlyckliga. Knappheten på livsmedel var så stor att en liter matolja var att betrakta som en dyrbar skatt. Men virrvarret ville inte ta slut. Polisen gjorde sitt yttersta för att få läget under kontroll. En polisman fick för sig att en ung kvinna klädd i svart och med långa flätor hade trängt sig in i kön och tvekade därför inte en sekund att dra henne ur kön.

— Lagg av nu, jag har fått klara instruktioner och ska bringa ordning i oredan så nu får det vara slut! Ut med dig!

— Varför det!?

— Hör du dåligt? Ut sa jag!

— Varför ska jag lämna kön, jag har stått här i hela två timmar!

— Var inte så jävla envis, ut med dig!

Efter en hel del knuffande fram och tillbaka lyckades mannen dra henne ur kön. Den unga kvinnan blev ilsken, slog blixtnabbt med flaskan och träffade polismannen i huvudet. Mannen föll ihop med ett blodigt sår i huvudet medan hans kolleger kastade sig över den ursinniga kvinnan. Hon försvarade sig som en lejoninna och viftade med resten av flaskan, som hon fortfarande hade i sin högra hand. En hård knytnäve i ansiktet gjorde emellertid slut på hennes motstånd eller våld mot tjänsteman, som en av polismännen mumlade. Det stod illa till med den unga hemmafrun. Det var i det tillståndet han såg henne kliva in i bussen; kvinnan knuffades längst bak i bussen, nära Edgardo. Polismännen var helt upptagna med oväsendet utanför, vilket Edgardo utnyttjade för att fråga henne om vad som hade hänt. Edgardo viskade.

— Som ni ser ut... vad har hänt med er kamrat?

— Vadå, va har hänt, en jävla snut drog mig ur kön fast jag hade stått där i flera timmar... vad fan trodde snubben, bara för att han hade uniform? Han drog i mig, svor åt mig och var oförsämd så jag blev jättearg och slog honom med flaskan. Han bad om det. Det är därför böggjävlarerna misshandlade mig...

En halvtimme senare åkte bussen med de tre gripna iväg. De kom till femte poliskontoret, nära Chacabucotorget, där Sonia bodde. Sonia var en gammal ungmö och nära vän till hans familj. Avståndet mellan Sonias hus och poliskontoret var inte särskilt långt, bara ett tjugotal meter. Några dagar efter militärkuppen hade han tagit sin tillflykt dit och gömt sig i Sonias hus, platsen var skyddad för insyn utifrån. På poliskontoret var oväsendet stort. Nu satt Ale och Edgardo i en cell och timmarna gick. Ale var visserligen medlem i ett parti som satt i regeringen, men det ändrade ingenting, han satt ändå bakom lås och bom. De erinrade sig filmen De svarta änglarna där terrorismen utövades i folkets namn. De gjorde en tillbakablick över en del av det förflutna och med sikte på framtiden bestämde de sig för att klottra på cellens väggar: Att skapa folkmakt! Det hade inte gått särskilt lång tid förrän de hörde ett fasligt oväsen utanför poliskontoret. Det var kvarterets hemmafruar anförda av Mercedes:

— Det är lugnt grabbar, ingenting att bekymra sig för, vi är här för att ta ut er!

De såg knappast sorgsna ut över att ha suttit fängslade. I folkets namn hade de också ristat in slagord och sjungit kampsånger från spanska inbördeskriget.

*Officerare, officerare
ni är mycket modiga
vi får väl se om ni är lika modiga
när er stund är inne.*

Ale förvånades över fångarnas höga bildningsnivå och deras kunskap om Europas historia. Själv hade han ingen aning om vad som hade hänt med den tyske fursten Hohenzollern i Brandenburg eller med Fredrik II av Preussen. Han kände inte heller till vad som hade hänt när Wellington, med stöd av Blüchers trupper, besegrade Napoleon vid Waterloo. Historien och litteraturen liksom filosofin, allt upplevde han som en gigantisk parentes i nuet. Han var helt absorberad av dessa viskande meningsutbyten inne i lådorna. Fångarna ställde oupphörligen frågor till varandra och svarade snabbt och säkert. Han var imponerad av deras lärdom.

Ale kände sig inte längre riktigt i fångenskap, han fick nya krafter av att höra om Karl Liebknechts, Rosa Luxemburgs och Weimarrepublikens historia eller få kunskap om de tyska militärernas och kapitalisternas allsmäktiga makt. Ale såg sig plötsligt som privilegierad. Han kunde ta in nya kunskaper och även utbyta ståndpunkter. Till och med bindeln på pannan började

få en annan betydelse. Hade det inte varit för att det var ett hemligt fångläger, hade fångarna lika gärna kunnat föreställa långhåriga apacheindianer med färgstarka tygband runt huvudet. Vilda västern och vilda fångvakter som utsatte fångarna för barbarisk behandling.

När det var dags att äta middag togs fångarna ut ur trälådorna och fick oftast sitta med ryggen mot lådornas träväggar. Så småningom omvandlades allt till en vana för den nya fången. Det var fångarna själva som delade ut matransonen eller koppen med varmt vatten. Den var ibland god nog åt grisar, potatisskal och morotsskal flytande i varmt vatten, det var soppan. Ibland fick de äta rester från fångvakternas tallrikar nedstänkta med en och annan olivkärna eller fiskben, men smältbara var de inte. Matstunden gav ofta upphov till socialt umgänge, ett utrymme som fångarna fick låna av friheten och hålla sig i, liksom människor fäster sig vid liv. Fångarnas uppmärksamhet riktades nu mot nykomlingen. Det var så han kom i kontakt med Joel.

— Hur har de behandlat dig? Så här är det, det är lika bra att du talar sanning för dem, de vet ändå allt. Tro mig, berätta allt.

De vet allt. Det var just det Carlos Carrasco hade sagt till honom den dag han greps av DINA. Bland fångarna gick ryktet att Joel hade lidit uteslutande under tortyren. Miguel Krassnoff Marchenko hade personligen torterat honom. I själva verket var Krassnoff löjtnant i armén och inom DINA ledde han brigaden Caupolican, vars huvudsakliga uppgift var att förgöra MIR:s partistruktur. Krassnoff var också ställföreträdare för Marcelo Morén Brito, artillerimajor och högste DINA-chefen Manuel Contreras högra hand. Morén ansvarade för DINA:s samtliga brigader, han var utrustad med en mycket sträv röst, fångarna både fruktade och hatade majoren. Det var Morén, mannen med den grova rösten, som tog emot Ale när han fördes dit. Villa Grimaldi var Moréns rike, det var ett obestridligt faktum. Både Krassnoff och Morén hade lyckats omintetgöra och krossa sådana som Joel. Under tortyren brukade Morén ständigt upprepa samma sak: hårdare, hårdare, ni måste knäcka honom!

Vem Joel var eller vilken pina den unge mannen hade gått igenom hade han ingen vetskap om, men från och med den dagen undvek han Joel som pesten. Han tänkte på bödlarnas ökända knep och Joel kunde vara en kollaboratör. Men hur Joel hade kunnat bli en angivare, det övergick hans förstånd. Brist på ideologisk hållfasthet? För lång tid med elstötter i metallsängen? Kunde han inte bemästra rädslan och ovissheten? Svag personlighet innan fångslandet? Han förstod inte riktigt orsaken, men Joels blotta närvaro fick honom att känna avsky.

Några veckor senare fick han veta att Joel hade varit ledare inom MIR på regional nivå. Joel hade haft direkt kontakt med MIR:s centralledning som DINA var på god väg att smula sönder. I Villa Grimaldi ägnade Joel dagar åt att skissa bilder på före detta partikamraters ansikten. Han var en kollaboratör som gjorde sitt yttersta för att vinna DINA-officerarnas gillande. Ett annat sätt att fördriva tiden på som Joel var bra på var att analysera annonserna i tidningen *El Mercurio*. Han visste exakt vilka slags lägenheter MIR:s underjordiska högsta ledning behövde. DINA satte in annonser om lägenheter i tidningen, sen var det bara att vänta. DINA kunde därmed leka katt och råtta med sina offer.

Vad Ale inte visste var att Joel hade en överenskommelse med DINA. Joel hade åtagit sig att lämna information och ange medlemmar mot att DINA skulle släppa hans fru och deras gemensamma baby som hade Downs syndrom. Miristen befann sig bland de dödsdömda och DINA hade lyckats rubba hans övertygelse. Att vara hårt pressad av DINA kunde man bli tokig av och det var vad Joel just höll på att bli, dels på grund av den allmänna terrorn och dels för att han så innerligt älskade sina kära.

Gringa? Ale hörde att hon kallades så och undrade vem gringan var. Han fick veta att den unga

kvinnan var ihop med Lautaro som hade tillhört MIR:s politbyrå. Hon var blond och såg bra ut, och hade vant sig vid sitt fängelse. Just nu ler hon när jag går förbi... hur kan man le på det här lömska stället, undrade han.

Gringan, Lautaro Videlas fru, greps klockan nio på morgonen den 1 februari 1975, hon kidnappades från en taxi, i korsningen mellan gatorna Irarrazabal och Chile-Spanien. Vid gripandet blev hon skjuten i vänstra benet och ett par timmar senare torterades hon frenetiskt därför att DINA var helt besatt av tanken på att komma åt var hennes man, liksom den övriga ledningsgruppen, befann sig. I Villa Grimaldi fick Ale aldrig veta att den blonda unga kvinnan, som han hade sett le i närheten av trälådorna egentligen hette Elena Maria Altieri. Hennes man Lautaro Videla, mer känd inom MIR som "Santiago", gjorde ett starkt intryck på honom.

Första gången Ale såg Lautaro var miristen rakitisk, den unge mannen hade fått engelska sjukan och vägde inte mer än fyrtio kilo. Lautaro gick med i MIR 1966, under kristdemokraternas tid vid makten. Vid gripandet var han ansvarig för MIR:s samordning i hela landet. Den 10 februari 1975 nådde bilen han satt i korsningen mellan gatorna Tobalaba och Apoquindo, då en grupp beväpnade civilklädda män hejdade bilen. I Villa Grimaldi togs han emot av löjtnant Miguel Krassnoff.

På gränsen till det utsägliga utsattes Lautaro gång på gång för elstötar, han var så utmattad att han blev halvt medvetslös. För att väcka miristen tryckte torterarna ner offret i ett badkar fullt med vatten. En följd av det var att fången förlorade medvetandet helt och hållet. En hänsynslös man med vitt uppspärade ögon, som fången lyckats reta till vansinne, tappade fullständigt behärskningen och kastade sig över kroppen. Stordådet slutade med flera brutna revben och att hjärtat nästan stannade av alla slag.

Lautaro torterades i tre hela månader. Han var bror till Lumi Videla som också varit aktiv medlem i MIR. Tidningarna skrev att hon hade mördats inne på den italienska ambassaden av dem som hade tagit sin tillflykt dit efter militärkuppen. Den 7 november 1974 läste den kände radiomannen Pepe Abad upp den makabra nyheten om att den unga kvinnans stympade kropp hade hittats innanför ambassadens grindar. Vad chilenerna inte kunde läsa i pressen var att "Luisa" hade mördats i metalsängens i Villa Grimaldi och att en fet man kallad Osvaldo Romo på egen hand hade slängt den illa tilltygade kroppen över grindarna, där ambassadens personal hade hittat den.

Lumi Videla hade tidigare haft ett förhållande med Sergio Perez Molina, organisationsansvarig i MIR:s centralkommitté och politbyrå. Sergio Perez nya kärlek var en kvinna vid namn "Marcela". Det var samma "Marcela" som Morén Brito och hans folk hade torterat Ale för. De sökte en "Marcela" men visste inte vem hon var.

Perez hade tillfångatagits av DINA i en fälla den 21 september 1974. Tre dagar senare grep DINA en blond ung kvinna, med blåa ögon, som fångarna i Villa Grimaldi kände under täcknamnet "Chica Alejandra", "Marcela" eller "Alejandra", hon var en och samma person. Hon hade sedan en tid tillbaka arbetat sida vid sida med Perez i centralkommitténs säkerhetsavdelning. Kvinnoaffären liksom förväxlingen av politiska täcknamn, som agenterna i DINA hade missat helt, var inte heller något som Ale kände till. Han hade aldrig varit medlem i MIR. Lumi, den mörkhyade och behagfulla unga kvinnan med långa flätor, livskraftig för det mesta, var inte vid liv för att kunna återberätta äventyren från 60-talet. Lumi Videlas fall hade trots den härskande censuren skakat landet.

Nu satt Ale bredvid hennes bror Lautaro, medlem i MIR:s centralkommitté, och betygade sin högaktning. Det var på grund av sina kontakter och möten med den unga "Marcela" i MIR som

han satt i tortyrcentralen. Fyra månader innan han greps av Pinochets säkerhetstjänst hade DINA tillåtit Cristina Lopez Stewart, alias "Marcela" att ringa ett telefonsamtal till sina föräldrar. Då ljög hon för sin far och talade om för honom att hon mår bra. Hon sade inte ett ord om att hon hade suttit i ett hemligt tortyrcentrum i två månader. Det var den 21 november 1974. Nej, bry er inte, lugnade hon sin far, det är som vanligt och jag mår toppen. Aldrig mer skulle hon ses vid liv.

Grimaldi, Grimaldimuséet i Antibes, bästa möjliga miljö för giganter som Pablo Picasso. Villa Grimaldi var något helt annat. Det var Grimaldi i nuet, en villa för kidnappade och svårt misshandlade människor, för nedslagna, för slagna med pansarhandskar, för fastbundna fångar, för fångar med handklovar, för våldtagna kvinnor, för fångar med utdragna naglar, för stackare som tvingades både äta och spy avföring, för hjälplösa som tvingades dricka en blandning av kaffe och urin, för försvarslösa kroppar brända med cigaretter, för hängda kroppar, för ohyggligt hypnotiserade fångar, för fångar med ögonbindlar och fjättrade vid fotbojor. Hemska Grimaldi, diktaturens Grimaldi, helvetets Grimaldi.

Innan gripandet visste han vad klasshat var, men hans nyvunna hat mot de samvetslösas förtryckarapparat var något helt annat. Han undrade vad som skulle ha inträffat om händelseutvecklingen hade tagit en motsatt vändning. Vad skulle de själva ha gjort mot revolutionens ärkefiender? Han lyckades inte få fram något exakt svar. Skulle de segrande ha svarat med hjälp av proletariats diktatur? Han var inte så säker, men böjde sig inför möjligheten. Men arbetarklassens herravälde och kampen för att försvara den socialistiska revolutionen hade ingenting med tortyr att göra. Han föredrog ett regelrätt krig, direkta arkebuseringar. Han fylldes av vanmakt. De hade tillfogats ett fullständigt nederlag och nu var han själv i händerna på borgarklassens mest totalitära falang.

Var kan Carlos Carrasco vara? Ale hade ställt sig frågan så många gånger att hela han omvandlades till ett enda stort frågetecken. Han var 22 år gammal. Trots sin begränsade politiska erfarenhet förstod han mycket väl att han var inspärrad tillsammans med fångar som satt i MIR:s högsta ledning. Det var ett tecken på en påtaglig fara, omöjlig att missförstå. Militärdiktaturen hade förklarat krig mot den marxistiska svulsten och nu var sådana som han bannlysta och undanstoppade på en hemlig befäst plats. Vissheten om att vara bland ledande mirister var stark, han hade en obestämd känsla av att något hemska skulle hända. Om ledande mirister, som DINA ansträngde sig för att krossa, satt i dessa trälådor var han definitivt inte i gott sällskap. Det var en egendomlig börda. Han tyckte att han hade nog med sina egna problem.

Lugnet inföll på nätterna, men det var laddat med en spänd och orolig väntan. De satt inne i lådorna och lyssnade på råttornas galna springande, på de sårades jämmer eller på någon skrikig fångvaktare. Det dök alltid upp någon berusad fångvaktare som sparkade på lådorna och skrek att han ville ha hjälp med att få sysslolösheten att gå.

— Jag behöver någon som berättar en rolig historia, ta mig fan!

— Jag vill ha en rolig historia för att bli av med sömnlösheten för helvete!

Det rådde fullständigt lugn den helgen. Den avlösande officeren tyckte det var synd om alla dessa eländiga individer som hela tiden måste sitta på huk och äta. På eftermiddagen beslöt han att fångarna skulle få äta ute på gården. Först då förstod Ale att fångar som hade vistats där en längre tid hade en slappare attityd. Nästan alla hade ögonbindeln på pannan, han tyckte att de såg ut som tennisspelare. Somliga skrattade, de lossade på sina tunga band. Han förundrades över att han kunde använda ögonen för att se, ingenting av det han tittade på var inbillning. Han var bländad, som i trans. Han såg de orakade och utmärklade ansiktena.

Då fick han syn på en fånge som han tittade på med spänd uppmärksamhet. Ale hade alltid haft

ett fotografiskt minne, han kom ihåg ansikten. Mannens klädsel och rörelser skilde sig avsevärt från de övriga fångarna. En klanderfri vit skjorta och gråaktiga skrynkelfria byxor passade bra till den välskötta mustaschen. Mannen gick omkring och gav intryck av att vara i sin egen värld, som om han letade efter en yttervärld. Det var ingen vakt, det hade han redan uteslutit. Vakterna bar kulsprutegevär av märke AKA, två magasin och en pistol, och mannen som gick förbi honom var obehäpnad. Ale försökte erinra sig var han hade sett ansiktet. Han tuggade långsamt medan han tecknade ansiktet i minnet.

Jäklar... visst, det är... det kan inte vara möjligt... Kan det verkligen vara sant...? Det här stället måste vara ett fäste... Det är en grov tabbe, schysst ställe jag har hamnat på... Visst är det han, jag såg honom den 19 februari, för en månad sedan. Jag kommer ihåg alla detaljer från den där kvällen. Jag kommer exakt ihåg den dagen därför att Carlos stannade till ganska sent. Guacolda hade som vanligt visat sin gästfrihet mot Carlos och hade övertalat honom att stanna för att äta.

— Ni kan inte gå nu, när maten är klar, det är jättegott, herre jösses. Ni ska inte ångra er, det lovar jag.

Det hade varit en utsökt middag. Vid niotiden var både han och Carlos på väg ut när de hörde nationalsången. Landets samtliga radio- och TV-kanaler gjorde sig redo att sända militärernas budskap. Stående tittade de på TV-skärmen. Hallåmannens stela röst hördes tydligt i vardagsrummet: i det följande, från Diego Portales byggnad, sal nummer åtta, kommer fyra höga ledare i MIR att vända sig till hela landet. Från vänster till höger presenterade sig alla fyra. Humberto Menanteau alias ”Lucas”, Cristian Mallol alias ”Gustavo”, Hernán Gonzalez alias ”Nicolas”, José Carrasco alias ”Marco Antonio”. Han och Carlos stod som förstenede framför TV-apparaten, de kunde inte avlägsna sig från det som visades i rutan. En röst bakom kulisserna talade om för hela nationen att det handlade om fångar som frivilligt hade valt att vända sig till sina partikamrater och till allmänheten.

Till Chiles folk

Till MIR:s kadrer, medlemmar, sympatisörer och medhjälpare.

Kamrater:

Vi uppmanar alla, och i synnerhet våra ledare, att upphöra med partiets utsiktslösa handlingar. Ett år och sex månader efter militärregeringens maktövertagande kan vi klart se att MIR befinner sig i en vederlagssituation och därför vädjar vi till ledarnas ansvar... att upphöra med alla aktioner mot myndigheterna... att lägga ned krigföringen mot militärregeringen... partiet är idag nästan helt tillintetgjort... MIR:s nationella ledning har reducerats till ett fåtal personer... mellan- och basledningarna befinner sig inte i något bättre läge... förvirringen, deserteringen, exilen, flykten etc. är ett synbart uttryck för modlösheten och nedslitningen av många kadrers och medlemmars moral... den fruktlösa kampen som inleddes den 11 september... de speciella upplevelserna i vår egenskap av att vara fångar har gjort oss medvetna om att myndigheterna försöker åstadkomma en fredlig lösning gentemot dem som idag upplever nederlaget... det är dags att stoppa självförintelsen...

Därefter läste de upp en lista med sju landsförvisade, tjugotre i exil, åtta förrymda, trettiofem fångar och femton döda. De drabbade var, sades det, medlemmar i politbyrån, medlemmar i centralkommittén och framstående regionala ledare. De hade nu vänt sig till allmänheten och till MIR:s medlemmar för att undvika onödigt dödande, sade alla fyra i sitt TV-tal.

Många uppfattade budskapet som nederlagets blixtnabba utvärdering, andra tolkade det som en oanständig handling, som ett skott på nära håll. Händelsen skapade förvirring och uppfattades som mycket egendomlig bland allmänheten. Alla fyra såg magra ut. Nej, ansiktena var hårt

sminkade. Händerna syntes inte. De var säkert hopkedjade med handklovar. Det är ett påhitt från militärerna. Grabbarna från MIR skulle aldrig göra något sådant. Det var några av de vanligaste kommentarerna bland chilenaerna.

För vänstermänniskor i allmänhet var de fyra individerna helt okända. Men för MIR:s medlemmar var det annorlunda. För de hängivna aktivister som gjorde motstånd mot militärdiktaturen och för dem som hade DINA ständigt i hämlarna blev det ett hårt slag. Bestörtningen, bitterheten och vreden spred sig i MIR:s decimerade led. Liksom miljontals andra chilenaer som hade tittat på den av militären kontrollerade TV-sändningen var Ale tagen av vad han hade sett. Carlos kommenterade inte med ett ord vad han tyckte, han tackade artig för den goda middagen och gästfriheten och lämnade huset.

Under tiden fördjupade sig Ale i en värld av olika versioner som gränsade till det otroliga. Det kunde inte vara sant, det var en manöver från Pinochets säkerhetstjänst. Det var uppenbart att dessa stackars människor hade genomgått helvetets kval, annars hade spektaklet varit omöjligt. Trots det gjorde han då inga kopplingar till DINA:s samvetslösa göromål.

— Om manövern syftar till att vara skräckinjagande för att neutralisera alla som bekämpar militärjuntan så har diktaturens hjärnor misslyckats, åtminstone med mig, tänkte han.

Han var övertygad om att det var så och fattade raskt sitt beslut. Trots utgångsförbudet och trots riskerna gick han ut sent på natten. Med sig hade han en tjock svart tuschpenna. Han var både rädd och orädd på samma gång. Nervöst och försiktigt tog han sig efter tio minuter fram till en kalkstensvägg, snabbt skrev han NER MED JUNTAN, MIR!

Några dagar senare fick han av en medlem i MIR en kommuniké i vilken de som var kvar av MIR:s ledning, dömde de fyra miristerna till döden. Det svåra blev lätt, obeskrivligt lätt. Han erinrade sig hur de fyra ledarna hade uppmanat till allmän desertering. För honom handlade det om ett krig, visserligen ett ojämnt sådant, men ändå ett krig på liv och död. Det de fyra hade gjort sig skyldiga till var förräderi. Det fanns inte så mycket tid att fundera, så han gick från tanke till handling och tillverkade en silkscreenram som han fyllde med svart bläck. Kanonen på berget Santa Lucia dundrade, det var den 25 februari och mitt på dagen. Ricardo och Leonardo, hans yngre syskon hjälpte till. Ricardo var 10 år gammal och borde under normala förhållanden ha gjort sina läxor eller sparkat boll med kompisarna, men förhållandena var långt ifrån normala. Ricardo tog pappren ett efter ett, medan Leonardo, fyraåringen, stod vakt vid grinden och spanade efter militären. Efter en och en halv timma var arbetet klart.

”MIR vänder sig till arbetarklassen och det chilenska folket för att meddela att dessa fyra förrädare har ställts inför rätta och dömts till döden, de har gjort sig skyldiga till förräderi och angiveri, till medvetet och aktivt samarbete med gorilladiktaturen och dess repressiva apparat.”

Ale hade stått alldeles perplex inför ansiktet med den svarta mustaschen. Nu befann han sig på en hemlig plats bara några meter ifrån Hernán Gonzales, en av ledarna för MIR som han själv hade medverkat till att döma till döden.

Fängelse, fängslade, fångar. Förräderi, förrådada, förrädare. Fängelse, förräderi. Du vet att jag vet att du vet och så är det. Den här, liksom de andra... med ljus och lykta letar man efter dem... Om den här killen är dödsdömd och befinner sig här... det här är åt helvete, det är bara så. Jäkla ställe jag har hamnat på, jag lär aldrig komma härifrån med livet i behåll... Det är slut med mig, det är slut. Nu återstår bara att vänta och vänta. Jag har svårt att förstå att det är sant, men här är jag.

Sedan slutet av januari hade DINA förberett aktionen som skulle visa sig vara en fullträff mot

MIR. Krassnoff var djupt övertygad om att hans verk var av hög kvalitet och överträffade de klassiska metoder som säkerhetstjänsterna använde mot stadsgerillan. Under några få veckor hade Krassnoff lyckats bunta ihop sju ledande mirister i Villa Grimaldi och fått dem att tro att de kunde nå frihetens värld.

— Ni ställer upp för mig och jag hjälper er, vi ger varandra stöd. Det är hopplöst, ni ligger risigt till om ni inte håller ett TV-tal till nationen. Ni skriver ett dokument och beskriver den eländiga situationen som miristerna har hamnat i... vi gör vissa justeringar... för ni ska inte tro att ni får utnyttja tillfället... Vad sägs, ja eller ja?

De tillfångatagna tyckte inte att de hade mycket att välja på, så de gick med på Krassnoffs förslag. Var de tillräckligt skickliga skulle de dessutom kunna sända varningssignaler till MIR:s medlemmar som verkade underjordiskt. Förutom de fyra ledarna som dök upp i TV-rutan hade även Lautaro, Alberto och Joel varit med om att utarbeta dokumentet. Det hade rått oklarhet bland fångarna om varför de två första till slut avstod från att medverka i TV-sändningen. Men när det gällde Joel var det tveklöst DINA som hade fattat beslutet. Alla i Villa Grimaldi visste att DINA använde Joel för att lägga ut fallor för andra aktivister. Varje gång Joel togs ut på gatan för att kontakta medlemmar som verkade under jorden, inträffade någonting fullständigt omänskligt. På hans testiklar satte DINA ett bälte med explosiva ämnen som kunde utlösas med fjärrkontroll. Antingen gjorde Joel vad DINA krävde av honom eller så flög han i luften. Joel tvingades identifiera vänsteraktivister ute på Santiagos gator. Livet gav sig i väg. Då och då hade DINA tur i sin jakt på mirister och slog klorna i unga motståndare, så föll de en efter en. Det skedde dygnet runt.

De är förståndiga män de här urblåsta äggen, brukade Krassnoff säga när han hänvisade till de fyra ångerfulla miristerna. Alla fyra hade gått med på att läsa upp TV-talet som officerarna i DINA hade redigerat som det behagade Krassnoff. Teoretiskt sett hade det varit möjligt att miristerna ville rädda människoliv i ett läge där de var utsatta för ett omänskligt tryck. Sett ur andras perspektiv var det lätt att dra slutsatsen att i en sådan fasansfull värld rådde mer fruktan än i det av nazisterna ockuperade Frankrike. Men för dem som satt i Villa Grimaldis mörka lådor fanns det djupare dimensioner i dramat än fångenskapens eländiga liv. De allra flesta fångar hade varit utsatta för samma om inte ännu större press och tvång än de fyra miristerna. För dem var pratet om att rädda människoliv en försoningsgest mot bödlarna och gick betydligt längre än de fyra människors inåtvända reflexioner.

Den långa listan med namn på förföljda, bannlysta, förrymda, tillfångatagna och mördade, i landet och utomlands, som de hade läst upp i TV-talet var ingenting annat än en morbida och skräckinjagande föreställning. Juan Bautista Van Schowen kallades plötsligt landsförvisad, när han i själva verket hade mördats av DINA:s män. Han var en av många som försvann spårlöst. Lautaro Videla blev en förrymd fånge trots att han hade kidnappats och hållits inspärrad i Villa Grimaldis mörka lådor. Där hade han bevittnat hur torterarna med en operationskniv hade skurit bort en del av Ariel Mancillas kropp, fången fick sedan kallbrand i båda fötterna. Alfonso René Chanfreau kallades landsförvisad, trots att han hade torterats och inte överlevt. Filmteknikern Carlos Perelman, den kända journalisten Gladys Diaz man, berövades livet men återfanns inte på listan, varken som landsförvisad, förrymd fånge eller något annat. Perelman fanns helt enkelt inte, i tortyren upphörde han att existera. Jaime Enrique Vásquez Sáens låg i en av lådorna samma ögonblick som han dräptes på listan. Rätt som det är blir han levande igen, sade Manuel Contreras, men för att bevisa sitt alibi gjorde man slut på honom, fast inte på låtsas utan på riktigt.

Han kunde inte släppa mannen med den svarta mustaschen med blicken. Det vållade honom

allvarliga bekymmer. Han gick återigen igenom situationen och antog att anklagelserna var mer graverande än vad han hade trott. Blotta närvaron av mannen med den svarta mustaschen talade sitt tydliga språk. Han kände hur allt höll på att dö bort, det var livets upphörande. Han kände sig otrygg och glömde maten. En fånge hade hört att dagens mat kom från Unctad, den magnifika byggnaden som diktaturen hade döpt om till Diego Portales. Han hade förlorat aptiten men åt för ätandets skull.

Unctad fick honom att minnas behagliga stunder. Tillsammans med Victoria Guerrero brukade han äta lunch på Unctads restaurang. Den besöktes ofta av vänsterungdomar från ett närstående gymnasium och universiteten, liksom av regeringens tjänstemän. Det var en trivsamt miljö, i synnerhet på sommaren. När Manuel Guerrero såg sin yngre syster i Ales sällskap kommenterade han högljutt.

— Du vet mycket väl att det för ungdomsförbundets tjejer är förbjudet att umgås med de grönaktiga från MAPU.

Victoria log mot sin bror, Ale å sin sida tänkte på kommunistpartiets höga funktionärer. Victorias far var författare och hans söner framstående personligheter i det chilenska kommunistpartiet, Manuel satt i ungdomsförbundets centralkommitté. Ale och Victoria satt kvar på restaurangen, de hade mycket att prata om. Som vanligt talade de om elevrådet, om kristdemokraterna på skolan och givetvis om Omar. De tre utgjorde en särskild enhet, en trio av oskiljaktiga vänner. Det var en vänskap som bestod allehanda prov och som skulle hålla sig genom åren. De politiska meningsskiljaktigheter som fanns mellan dem kunde ses som olika sekvenser i en enda långfilm, men de var aldrig tillräckligt stora för att förstöra deras poetiska vänskap. Efter lunchen gick de vidare mot Alamedagatan för att ta bussen. De passerade en grå vägg och på den hade någon skrivit ordet kuk. Den eviga kandidaten hade Victoria sagt, och de kunde inte hålla sig för skratt.

Unctad påminde honom om Victor Jara, den chilenske folksångaren vars sånger hade satt djupa spår i chilensarnas medvetande. Redan på första maj 1967, när han var 15 år gammal, sjöng Victor Jara på en gigantisk demonstration som chilenska LO hade ordnat i Santiago. Två år senare blev låten La Plegaria känd i hela Latinamerika. Med tiden lärde han sig själv texten i vilken Victor Jara vänder sig till en fattig bonde.

*Res dig,
se på bergen,
källan till vinden, solen, vattnet.
Du som styr floders lopp,
som sådde din själs flykt,
res dig,
se på dina händer
räck handen åt din broder på det att du må växa.
Tillsammans går vi, förenade av blodet,
idag är den dag då vi kan skapa framtiden.*

Sedan glömde han aldrig sångtexter såsom Angelita Huenuman. Men den mest oförglömliga sången var kärlekssången Te recuerdo Amanda. Den var en hyllning till kärleken, till regnet och fabriken. Victor Jara sa ofta att han inte sjöng för sångens skull eller för att han hade en bra röst, han sjöng därför att gitarren hade både känsla och förnuft.

I början av 70-talet åkte Ale och Bernardo, en partikamrat från MAPU, till södra Chile, till Puerto Montt, för att delta i de frivilliga arbeten som vänsterstudenter drogs till. Tillsammans sjöng de Victor Jaras sång om Che Guevara. Sångtexten var epokens text, den var tidlös och lämpade sig

överallt. De mänskliga rättigheterna kränktes överallt, i Latinamerika, på söndagar, måndagar och tisdagar. Victor Jara var en godtrogen person och härrörde från leendets djup. Han tänkte länge på byggnaden, för honom hörde Unctad och Victor Jara ihop.

Vid militärkuppen den 11 september 1973 tillfångatogs Victor Jara i närheten av tekniska universitetet. Illa tilltygad fördes han till Nationalstadion. Landet låg i ett enda kaos. Fångarna som hade packats samman i stadion beskrev hur en blond och lång officer skrek att den kortväxte fången var hans och i samma ögonblick vände han sig till Victor Jara. Han krossade fångens händer och skrek:

— Spela nu om du kan, din djävel.

I *The Times* fanns en notis med rubriken ”British woman found her husband's bullet-riddled body in Santiago mortuary after army coup”. Ingen kunde någonsin mer sjunga till honom: res dig, se på dina händer, amen.

På baksidan av Unctad, en solig sommar, hade han plötsligt haft folksångaren framför sig. Det var i slutet av 1972. Det tycktes inte spela någon roll längre om ungdomarna studerade eller inte. De studerande skaffade sig inte längre kunskap enligt läroplanen. Det hade ingen betydelse om de var högervidna eller vänstersinnade, allt väsentligt lärde de sig utanför klassrummen, på stormöten i samband med demonstrationer och genom att ockupera och åter ockupera skolbyggnader. Tillsammans med Carlos Carrasco och andra skolkamrater hade han lärt sig att förfölja och bekämpa fascisterna på gatorna.

Medan han satt och höll tallriken i sina händer i Villa Grimaldi, mindes han det förflutna precis som det såg ut just då, fullt av utmaningar. Hade de inte varit revolutionens studenter? De anslöt sig inte till den klassiska logikens utgångspunkter utan till klasskampens. De mätte inte saker och ting i antal utdelade flygblad eller antal sålda tidningar. Inte heller förde de bok över hur många strejker eller ockupationer de hade varit med om.

Han tänkte på ockupationen av gymnasieskolan Lyceum 12. Laura hade bett honom hjälpa till och han tvekade inte, men det var nära att han genomborrades av kulor. Skolan hade ockuperats av högerstudenter och skulle befrias. När Ale och hans kamrater anlände på natten låg de och sov. De agerade som medlemmar ur en specialstyrka och efter bara en kort stund var samtliga ockupanter bundna till händer och fötter i olika klassrum. Tidigt på morgonen var allting klart för att överlämna byggnaden till skolans rektor, studenterna utanför gjorde sig redo att återuppta sina studier. Nästan. Extremhögern hade skickat efter förstärkning. Det var ingenting Ale hade räknat med. Högerextremisterna utanför byggnaden sköt helt vilt och inom en kort stund var han också tvungen att fly, skottlossningen varade länge och hördes i hela kvarteret. Plötsligt dök borgmästarens röda lastbil upp, Maria Lazos tjänstebil, och de kunde ta sig därifrån i ett regn av kulor.

Han kom också ihåg partimötet på Unctad. Talet som en ledande partimedlem höll hade gjort starkt intryck. Enrique Correa hade tidigare varit nationellt säkerhetsansvarig för kristdemokratiska partiet. Den politiska och militäriska retorik med vilken den korpulente mannen menade att vänstern borde försvara Santiago, stämde exakt på kaoset i landet. Den mäktiga arbetsgivarföreningen hade lyckats lamslå landets vitala ekonomiska centra. En stämning av inbördeskrig hade brett ut sig, den alltmer militanta högern hetsade chilensarna till kamp: ”Folkfronten manar till att likvidera prästerna!”, ”Offentligt hot mot godsägarna: vi ska döda dem utan nåd och barmhärtighet”, ”Mot marxismens diktatur, mot hatet, sekterismen, hungern och inflationen och till demokratins försvar!”. Hatet spred sig i rasande fart. Så småningom befäste Ale en politisk erfarenhet som empiriskt närmade honom kärnan av statens karaktär. Kampen om

maktövertagandet avtecknade sig mot gatustriderna.

Maten från Unctad var god och fångarna i Villa Grimaldi visade under helgerna god aptit. Vakterna var slöa och låtsades att de inte märkte hur fångarna talade med varandra medan de åt. Kontrasten mot veckans ständiga misshandel var tydlig. Bland fångarna fanns en som utmärkte sig mer än andra. Han åt glupskt, det var Ricardo Frodden Armstrong. Enligt listan som de fyra miristerna hade läst upp i sitt TV-tal var Frodden landsförvisad. Hans kamrater kallade honom gringo Richi. Till skillnad från de andra som befann sig där såg han europeisk ut. Frodden var 1,98 och mycket mager, trots omständigheterna hade han glimten i ögat och lätt för att le. Vid gripandet var han ansvarig för MIR:s säkerhetstjänst och internationella kontakter. Av en annan fånge fick Ale veta att Frodden hade tusen dollar på sig när han greps och att han hade utsatts för en fasansfull tortyr.

Dagarna gick och det uppstod alltid oväntade i det närmaste surrealistiska situationer. Alltid på led när han och de andra var på väg till toaletten, lådorna, ögonbindeln, varmt vatten istället för kaffe, hårt bröd, ljud från bilar på gården och vakternas eviga klampande. De fångar som hade vistats där länge var dödströtta på vakter såsom El Cucharita och El Charla. Den första hade ett maniskt behov av att slå fångarna i huvudet med en matsked. Pincetti Gac kallades El Charla just för att han var en charlatan. El Charla upphörde aldrig att skryta med att han hypnotiserade sina fångar för att få ur dem det de inte erkände under tortyren. Det ryktades bland fångarna att Luz Arce först blev torterad och att hon sedan hade gått med på att samarbeta med sina torterare. El Charla hade hypnotiserat Luz Arce och fått henne att gå igenom nästan hela Santiagos centrum i ett försök att komma åt var MIR:s högsta ledning höll sig gömd. Fångarna var utleda på allihop: El Troglo, El Negro Paz, El Cara de Santo, La Soledad, El Cachete chico, El Gato, El Pestañita, La Pepa, La Coja, La Rucia, El Clavito, El Pulgar, El Cara de Tuberculoso och alla de andra. De hade fått nog av alla dessa sinnesrubbade varelsers subkultur. De kom dit som fångar, höll på att dö som fångar, fördes fram och tillbaka som fångar, gick ut som fångar, behandlades som hopplösa fångar hos Krassnoff; de var i händerna på statsterrorismen. Fångarna kallade Krassnoff "den galna hästen". Vid tortyren sade han jämt till sina manar: hårdare... tills de blir knäckta.

Ju flera fångar som kom desto galnare blev råttorna runt omkring. Springande råttor och de torterades jämrade på nätterna. Förlorarna hade inte mycket att välja på, de kunde härdas eller knäckas, övervinna helvetet eller försvinna. För en av president Allendes före detta livvakter var saken klar; bara en psykiater hade kunnat bygga de avlånga trälådor de förvarades i. Den före detta livvakten var övertygad om att syftet med lådorna var att knäcka varenda fånge. Någonstans har han rätt i det, sade Ale till sig själv i en av sina många inre monologer.

En del lådor var som höga smala garderober, man kunde bara stå i dem. Dörren till Ales låda öppnades en natt och vakterna pressade in en fånge bredvid honom. Vakten skrek och hotade honom med döden om han talade med den blödande nya fången. Mannens plågade jämmer gjorde honom paralyserad av skräck. Han hörde sig själv säga: Det måste upphöra, folk dör som flugor. De har infiltrerat oss, de tar oss till fånga och de krossar oss. De håller på att utrota oss. Killen är döende, hans jämrade är en döendes ryckningar. Satans mördare.

Inget yttre ljus kom in i trälådorna, förutom det som kom in genom det lilla sluttande hål som fanns högst upp på dörren. Väl inne i lådorna reagerade alla likadant. I mörkret lyfte de ögonbindeln och tittade mot det egendomliga ögat som fanns ovanför deras huvuden. Som i trans kunde de stå där och titta i timmar, de sökte en ouppnåelig kontakt. Trögheten och vanmakten var den förhärskande stämningen i lådorna.

En morgon, när han drogs ut ur lådan, kunde han se hur Lautaro och en annan fånge bar en sårad

man. Stackars sate, tänkte han. Den misshandlade mannen hade brutna revben och kallbrand i ena benet. Mannen var praktiskt taget medvetlös, mer död än levande och Ale undrade om det inte vore bättre om offret dog. De andra fångar han kunde se låg utmattade utanför sina respektive lådor, det var en eländig syn och alla tyckte synd om varandra. De har nog med sig själva, tänkte han, de har inte tid att känna medlidande. Offret hade drabbats av kallbrand i "den galna hästens" rike, men det var varken det första eller det sista offret. Ale blev skrämmd av att se den invalidiserade mannen, han var dömd till döden, han skulle dö men levde ännu.

De kunde åtminstone göra pinan kort och ge honom dödsstöten, tänkte han. De hade inte gjort det och det var just det som var fasansfullt. Perverst. Han var uppskrämmd. Någon viskade i hans öra att både Lautaro och hans gringa hade varit hängda i ett par veckor. Detsamma hade de gjort med Frodden och ett flertal andra fångar.

Vad han hade fått veta av Carlos Carrasco om DINA:s verksamhet var bara en bråkdel av en större makaber värld. Det handlade inte längre om att tro eller inte tro på vad Carlos hade beskrivit, han höll på att uppleva det. Det var sant. Plågan har inga gränser. Han höll på att uppleva något ohyggligt, instängd i ett tredubbelt mörker: lådans, ögonbindelns och ögonblickets.

Av en kristdemokrat som mitt i natten hade slängts in i lådan fick han veta att säkerhetstjänstens styrkor var Hernan Aguiló på spåren. Hernan Aguiló satt i MIR:s högsta ledning.

Kristdemokraternas syster hade varit ihop med miristledaren och det låg honom i fatet. Ale hörde berättelsen men vägrade tro att den var sann, torterarna hade fått tag i mannens femåriga son. Gråtande hade han försäkrat för DINA att han inte visste någonting om Nacho, som han kallade Aguiló, eller La sueca, kvinnan som torterarna hävdade var den förrymdes nya fru. Carlos Carrasco hade rätt, de var hämningslösa och förstörde allt.

Tidigt på en fredag var det annorlunda. Han hörde en man som beklagade sig över allt. Han hade ont i hela kroppen och det sade han så att alla andra fångar kunde höra det. Han klagade men han jämrade sig inte. Mannen hade en grov röst och en centralamerikansk dialekt. När kubanen klagade skrattade alla andra runt honom. Kubanen var stor och knubbig, två meter lång och överviktig. Den bastanta kroppsbyggnaden fick inte plats i lådan han stod i, så mannen beklagade sig. Ingen militär hade tänkt på att iordningställa trälådor för korpulenta fångar. Ale hörde kubanen skryta med att han var en internationell bedragare. I hela Latinamerika fanns bara två regimer som hade lyckats förvara honom bakom lås och bom. Den ena var Fidel Castros och den andra Pinochets. Bluffmakaren hade haft stora framgångar, han var ytterst professionell när det gällde skumma affärer. Allt hade gått bra för honom i Chile tills han fick för sig att han kunde lura krigsflottan. Marinens säkerhetstjänst lyckades inte få ur honom annat än bekännelsen kring själva bedrägeriet. Men på grund av kubanens påhittighet och för alla eventualiteters skull, han kunde ju ändå vara med i MIR, överlämnades han till DINA.

De försvunna fångarnas öde i Villa Grimaldi var ovisst. Antingen torterades de ihjäl i metallsängen, eller så försvann de, vid medvetande eller som döda. Deras hjärtan klappade, men livsuppfattningen befann sig i ett livlöst tillstånd. Dessa unga människors framtid hade omvandlats till ett långvarigt lidande, till ett martyrium.

5

En kall natt, kallare än alla andra, nästan vid gryningen, skrek vakterna ut ett flertal nummer. Förblindade togs fångarna ut ur sina lådor och ställdes på led. Högljudda skrik blandades med ljud av kulsprutegevär. Det rådde förvirring och i den outhärdliga kylan tvingades alla att klä av sig. Det var ett stort antal fångar. En naken, två nakna, alla nakna. Vakterna gjorde en noggrann

undersökning av kläderna. Ale tänkte på det lilla papperet han hade ätit upp första natten i lådan i Tornet. Han hade haft tur, vilket han hade fångvaktarnas klantighet att tacka för. Nu stod han där naken, endast iklädd ögonbindel och frös. Vad gör de nu med oss och vart är vi på väg, frågade han sig darrande av köld. De fick tillbaka sina kläder och han klädde sig så fort han kunde. I bakgrunden surrade bilmotorer. Han knuffades i riktning mot gården och kunde ännu en gång höra grusets karakteristiska knastrande. Vakterna befallde fångarna att hoppa upp i bilarna. Gå, upp, släng dig på golvet, lägg dig. Det var order och han lydde. En av fångarna undrade viskande vart de var på väg och någon svarade att det kunde man aldrig veta.

Nu låg han och ett okänt antal andra fångar på mage på flaket av en röd Chevrolet pick-up med registreringsnumret C-10 HSN-36. Var och en med sin förtvivlan. Den röda pick-upen körde snabbt därifrån, följd av flera andra bilar. Alla lastade med försvunna fångar. Utegångsförbud rådde i hela landet. De åkte i hög fart genom Santiagos folktomma gator; varje gång bilarna gjorde häftiga svängar skadade fångarna sina ansikten mot flaket. Efter 45 minuter hade de kommit fram till målet. Fångarna fick hoppa ner och ställa upp på led. Han märkte att de nu befann sig inomhus. Han hörde mummel. Kylan i närheten av de majestätiska Anderna kändes nu långt borta. Det nya stället föreställde han sig som mycket större än Villa Grimaldis lådor. Blinda fick de gå genom en korridor.

— Ta av er ögonbindlarna!

Ale visste inte om det var en dröm eller om man drev med dem, han tvekade länge innan han långsamt började lyfta ögonbindeln mot pannan. Det kändes överkligt, han skulle få se igen. Ljuset från lampan slog honom i ansiktet och han såg först ingenting. När han lämnade det klenetrogna tillståndet kände han en enorm lättnad och en obeskrivlig glädje över att inte ha ögonbindeln på sig. När han till slut vande sig vid ljuset såg han en lång korridor med ett tjugotal utposterade poliser. Han var glad att kunna se poliserna i deras gröna uniformer. Om det berodde på Grimaldis inneboende dårskap och terror eller om det var ytterligare ett tecken från illusionernas värld spelade ingen större roll. Det saknade varje betydelse, för han hade klarat sig med livet i behåll och han var glad för det, glad att veta att det var sant.

De uppmanades att gå genom korridoren. På dess vänstersida såg han öppna dörrar. Vid varje dörr stoppade civila beväpnade vakter ledet och delade in fångarna i mindre grupper som fördes in i olika celler. Den största gruppen fick gå ända till slutet av korridoren, det var cell nummer 12. Det första han såg i det stora rummet, det enda som fanns där, var ett flertal enkla sängar. De var precis likadana som sängarna i Chilehusen, de större trälådorna i Villa Grimaldi. Han räknade till trettio sängar och omedvetet försökte han inbilla sig att de var värdshussängar. De hade samma gråa och lätta sängtäcken som användes i armén.

Nu var han på ett hemligt fångläger. Han upplevde att han fick tillbaka sitt människovärde, han kände sig inte som en liten frusen hund som skakade av köld inne i den mörka trälådan i Villa Grimaldi. Inte längre. Han kunde se de andra fångarna, han behövde inte försöka gissa hur deras ansikten såg ut. Häpna tittade alla på varandra. De behövde inte pressa sig samman i en liten lada. De gick glada in i det stora rummet. Alla var orakade och hade ovärdade ansikten, men glädjen kunde ingen missta sig på.

Det blev natt. Han var sömlös. Han kunde inte räkna hoppande lamm som han gjorde när han var liten, hjärnan var helt upptagen av fångar och de hörde inte till Guds bästa barn. Det var en egendomlig natt. Inga skrik; varken från torterare eller från de torterade. Inga galna råttor som sprang kors och tvärs. Inga ögonbindlar, inga imbecilla trampande vakter i närheten. Allt kändes lugnt, han borde ha somnat men låg vaken. Det var då han hörde att någon knackade på väggen.

Han var inte så särskilt bra på att orientera sig i Santiago, han hade sämsta tänkbara lokalsinne, men han anade att han befann sig någonstans i Santiago. De båda fånglägren Tres Alamos och Cuatro Alamos låg på Vicuña Mackenna 3000, vid busshållplats 5, i korsningen mellan Kanadagatan och Departamentalgatan. De var inhysta i ett gammalt nunnekloster som den störtade Salvador Allendes regering hade köpt.

Den paviljong Ale nu satt i låg i klostrets inre del som utgjorde Cuatro Alamos, ett hemligt läget. Byggnaderna runt omkring var det officiellt erkända fånglägret Tres Alamos. Cuatro Alamos var ett övergångsläger som endast DINA hade tillgång till, dit skickades alla nummerlösa fångar som hade hamnat i DINA:s klor. Där passerade i ena riktningen kidnappade och försvunna som skulle återuppstå bland de levande som officiellt erkända politiska fångar. I den andra riktningen överfördes politiska fångar som DINA ville förhöra, fångar som därefter kanske aldrig mer skulle återfinnas bland de levande.

Cuatro Alamos hade tagits i bruk i april 1974. Entrén utgjordes av en metall dörr målad med rödfärg där man kunde läsa tre ord skrivna med stora vita bokstäver: FARA EXPLOSIVA ÄMNEN. Något senare skulle Ale få veta att det inte var ett nytt tortyrcentrum han hade hamnat på och att han bara skulle vara där några dagar i väntan på att flyttas över till Tres Alamos där det fanns mängder av fångar. Chefen var en gendarm vid namn Manso Durand, mer känd som El Lucero eller El Cara pálida. Officeren var en cirka två meter lång man med ett dystert och lite skumt utseende.

Nu var Ale helt koncentrerad på de svaga knackningarna i väggen. Han var ännu inte medveten om att han var fånge där Mauro haft sin sista tjänst. Han lyssnade med största uppmärksamhet. Ljuden mot träväggen upprepades. Från andra sidan väggen svarade man på samma sätt. Det är lösen, tänkte han. Sömnbehovet försvann helt. Försiktigt reste han sig i sängen och vände blicken mot väggen. Det var mörkt, han kunde inte se men nåddes av mummel. Han kände igen rösten, det var Froddens. Han kommunicerade med en annan fånge inne i det officiella lägret Tres Alamos.

På andra sidan väggen lyssnade, mycket nervös, en medlem från MIR:s centralkommitté. Det var journalisten José Carrasco Tapia från tidskriften Punto Final. Inom MIR var han mer känd som Pepone. Pepone var MIR:s mest framstående ledare i Tres Alamos. Pepone var, enligt sina närmaste partikamrater, arkitekten bakom uppfattningen att MIR kunde återuppbyggas från fångset. Frodden gjorde en snabb och kortfattad redogörelse för sin vistelse i Villa Grimaldi. Med en nästan ohörbar röst beskrev han de senaste kontakterna han hade haft med kubanerna och Fidel Castro. Trots att det inte fanns en gnutta av politisk science fiction i Froddens skildring tecknade sig i Ales huvud en fantasivärld. Mardrömmen hade förvandlats till en dröm i vilken de svindlande händelserna var reella. Han tyckte sig se en intim dialektik mellan verkligheten och det imaginära.

Resan tillbaka från södra Chile till Santiago, det ödesdigra telefonsamtalet, Mauros och DINA:s ankomst, den gula Fiat 125, ”galna hästen” och alla andra i Villa Grimaldi... Tortyren, Marcela och Marcela, Tornet, ögonbindeln, Mauro i fotbojor... De vet allt, först från Mauro och sedan från Joel... Corviusen, Chilehusen, benet med kallbrand, krist- demokratens torterade son, La Gringa, de bildade, allvetande fångarna, de som kom och de som gick, bilarnas motorer, grusets oförglömliga ljud, de hårresande råttorna, de självuensedda cheferna, fångarnas nummer, skedslagen i huvudet, charlatanens misslyckade hypnos, den klassiska arbets- fördelningen mellan den gode och den onde, de fasansfulla skriken, det halvt mänskliga och halvt djuriska jämrandet vid tortyren, den unga tillfångatagna kvinnan i rummet intill som han hade vänt sig till i sitt inre med en maning att inte ge upp när han själv var på väg att förlora medvetandet, resan på

bilflaken genom Santiago mitt under utgångsförbudet, de som stannade kvar i Villa Grimaldis lådor... de som stannade för att sedan försvinna, tekniken att bortröva folk som tillämpades av DINA och som hade uppfunnits av Gestapo under andra världskriget. Minuterna gick och Frodden fortsatte med sin rapport. Resten sov. I Paraguay, berättade Frodden, är DINA helt besatt av att ta fast Trotsko Fuentes, han måste varnas. Hela DINA var ute på jakt. Trotsko Fuentes liv var i fara, men även Simon i Argentina hade DINA efter sig. Simon var ett täcknamn, hans verkliga namn var Edgardo Enriquez. Edgardo var bror till MIR:s generalsekreterare, som hade stupat i en eldstrid med DINA och armén 1974. Vi måste varna dem innan det blir för sent... Det var det sista han hörde Frodden säga genom väggen. Sedan blev det tyst.

Fångarna i rum 12 var lyckliga, de hade lämnat Villa Grimaldi bakom sig. Redan tidigt på morgonen gick de bredvid varandra, fram och tillbaka i det stora rummet. Det var som om alla ville återfå synen och ta igen de tidigare förbjudna stegen. Dörren öppnades och deras blickar vändes mot en man med gråa och svarta kläder som kom in i rummet. Mannen sade utan omsvep:

— Det är några jävla typer, gringon, från Röda Korset... de är på väg hitåt! Passa er era skitstövlar, ve den jävel som säger nåt, förstått!?

— Ja chef!

— Inga jävla namn eller sånt... om de frågar hur länge ni har varit här så har ni varit här tre dar, förstått!?

— Ja chef!

Alla svarade nästan enstämmigt. Han tyckte att det var som i Villa Grimaldi, ett pinsamt hackande och stammande. Slappna av, spänn dig inte, tänkte han. Ansikten med ovårdade skägg, skäggstubb och alla lika rufsiga i håret. Först då fäste han blicken på dem han hade runt omkring sig. Det hade gått hela två veckor utan dusch eller möjlighet att tvätta håret. Fattas bara att vi får löss i håret. Plötsligt flög det i honom:

— Men chef, hur kan ni tro att de ska svälja att vi har varit här tre dagar... titta på våra ansikten... med de här skäggen ... utlänningarna kommer knappast att gå på det.

Det var en egendomlig kommentar, men det reflekterade han inte över direkt. Något liknande hade hänt honom när han blev inkallad för att göra militärtjänst vid regementet Buin i norra Santiago.

Tidigare hade han kunnat skjuta upp sin tid som rekryt genom att hänvisa till pågående studier. Men att vara student efter militärens ställningstagande, den eufemism för Pinochets blodiga kupp som de av militären kontrollerade medierna insisterade på att använda, var sett ur militär synvinkel en belastning för fosterlandet. Han kunde inte skjuta upp militärtjänsten längre. Fem månader efter militärkuppen var det dags. Högljudda och bisarra skrik överallt. De var uppställda i stora grupper, i varje grupp fanns femtio unga män. De hotades med stryk, straff och våld. Officerarna skrek med höga röster, ungdomarna var uppskrämda, men det berodde inte på allt skrikande som var vardagsmat vid regementet. Det var militärkuppen och i synnerhet de knattrande helikoptrarnas nattliga raider med sitt ständiga skjutande och sina bengaliska eldar som framförallt invånarna i de fattiga kvarteren var rädda för.

Han hade kommit till regementet Buin hårt kammad med hårgelé, med glasögonen såg han ut som en ung tjänsteman med tillbehör; kostym, vit skjorta och slips. Han visste mycket väl att två officerare från Buin hade lovat att han skulle få så mycket han tålde. En av dem bodde mitt emot hans fästmö Olfa. Som representant för kommittéerna för försörjnings- och priskontroll i kommunen Conchali, liksom med beteckningen ”marxist” som stod som en gloria kring hans

huvud, hade han all anledning att vara rädd. De högljudda skriken blev allt råare. Alla soldater, varenda en, som gick förbi dem skrek så att de tappade fattningen. Officeren som förde befäl såg ut att vara femtio år, han hade grått hår och en robust kroppsbyggnad. Han påminde om gymnasietidens gymnastiklärare. Klädd i grön uniform inspekterade mannen de nyanlända, än med händerna bakom ryggen, än vilt gestikulerande. Han spred en obehaglig känsla bland de unga männen, han agerade hotfullt som om han höll på att ladda pistolen han viftade med. Han stannade plötsligt framför en av de unga männen och röt:

— Du röker hasch din jävel!

Han hade valt sitt offer på måfå och skrek obehärskat, inte så mycket för att skrämma den olycklige som för att skrämma alla de andra.

— Jag håller inte på med sånt. Det är sant, jag svär vid Gud!

Den unge mannen upprepade gång på gång att han inte hade någonting med droger att göra, men var så skräckslagen att han lät mindre trovärdig för var gång han sade det. Beväpnad med sin höga röst förolämpade officeren sitt offer. Alla andra lyssnade, de hade inget val, kring dem var det tyst som i graven. Alla tolkade det inträffade precis som det var meningen att man skulle tolka det. Den som för befäl här är jag och ve den som säger emot mig — få in det i skallen era skitstövlar, skrek officeren och hans skäll hördes långt utanför regementet.

— Nå väl, låt oss se... alla som är kommunister räcker upp handen nu!

— Va, finns det inga kommunister i det här landet?!

— Okej, okej grabbar, ta inte så allvarligt på det här. Vi glömmer det här med medlemskap, vi säger sympatisörer i stället. Alla som sympatiserar med kommunisterna.... upp med handen nu!

Många darrade, särskilt de som hade tillhört kommunistpartiets ungdomsförbund. Vladimir stod bara några meter ifrån honom. Han kände Vladimir. Eftersom ingen tordes säga något skrek officeren sedan att de som sympatiserade med socialisterna skulle räcka upp handen. När han sedan var i färd med att säga något annat såg Ale en lång ung man med armen i luften. Soldaterna kastade sig över ynglingen och förde bort honom. Även MIR:s, MAPU:s och Kristna Vänsterns sympatisörer uppmanades att räcka upp handen. Sedan skrek den gråhåriga, för den händelse att det skulle kunna finnas kristdemokrater närvarande och befallde även dem att räcka upp handen. En man som inte riktigt förstod vad som hade hänt med sympatisören till socialistpartiet lyfte upp sin högra arm. Soldaterna upprepade proceduren och kristdemokraten försvann.

Det var svårt för alla som var utsatta för det dystra spektaklet och solens stekande hetta gjorde det värre. Hur fasiken ska jag ta mig ur det här eländet, frågade han sig. Tjugo meter därifrån satt flera civilklädda män, klädda i grått och svart. Männens satt bakom tre fyrkantiga bord som var uppställda på gården, fyra män, alla med svarta glasögon på sig. På borden, skrek officeren, har de listor med mängder av efterlysta subversiva uslingar. Mannen uppträdde euforiskt, hysteriskt och hans skryt över arméns bedrifter tog aldrig slut. De väpnade styrkorna deltar nu i landets oundvikliga och patriotiska nationella återuppbyggnad, sade han med eftertryck. Marxisterna har förstört allt och nu skulle landet återuppbyggas med militären i spetsen. Och här bidrar alla, mina herrar!

— Seså... Lystring! Upp med handen alla som är för general Pinochet!

Idioten försöker vara listig, tänkte Ale, ve den förste som lyfter armen, han kommer att bli ihjälslagen. Nej, mig lurar du inte din lilla skit, ta det lugnt bara så får du se att det ordnar sig, sade han till sig själv. Han var nöjd, den gråhåriga kunde skrika sig hes, han var inget lätt byte.

Ale räknade emellertid inte med mannens klumpiga logik. Soldatmässigt ville mannen förvissa sig om att alla hade armarna uppe i luften och med en hatisk forskande blick inspekterade han gruppen. Ale var försjunken i egna tankar och såg inte skogen av armar i luften, han stod dessutom i första ledet och kunde inte se vad som hände bakom honom. Själv hade han båda händerna vid midjan. Ett förfärligt vrål fick honom att återvända till verkligheten.

— Och du din jävel, varför lyfter du inte armen? Är du för eller emot general Pinochet!?

— Det är relativt.

Relativt, hörde han sig själv säga. Han var inte medveten om vad han hade ställt till med. Den gråhåriga trodde inte sina öron. Det var för honom helt ofattbart att det kunde finnas rekryter som var så avlägsna från kasernernas värld. Den gråhåriga officeraren var inte längre handfallen, förvirringen hade övergått till bestörtning, han var rasande.

— Va i helvete menas med relativt... antingen är du för general Pinochet eller...

Innan den hysteriske mannen hade hunnit gapa färdigt sällade sig Ale till resten och lyfte sin högra arm i luften. Typiskt att det skulle hända just mig, jag överskattade den idioten, tänkte han. Han var ändå förvånad över militärens extremt enkelspåriga och fyrkantiga logik. Det var ett under att han klarade sig. De mörklädda männen hittade inte hans namn på de listor som låg på borden. Antingen finns jag inte med på dem eller så såg de mig inte, tänkte han. Solens hetta var outhärdlig. Hjärtat klappade av skräck och först då insåg han allvaret i det som hade hänt. Det var nära.

Han grubblade över de traumatiska upplevelsorna i Villa Grimaldi, nu mätte han bra. Det hade gått tjugo minuter sedan han hade fällt kommentaren om deras skäggiga ansikten när dörren till rummet öppnades. En av vakterna kom in och lämnade över en elektrisk rakapparat.

— Nu ska ni raka er, men passa er jävligt noga med vad ni säger! Inga namn, ingenting, om de frågar hur ni mår, så mår ni bra... och så tre dagar här, förstått! Ve den som tjallar!

Fångarna tittade på varandra och förvandlades till skådespelare i en dårarnas teater.

Representanterna för Internationella Röda Korset dök upp tillsammans med en löjtnant som förde befäl i fånglägret. Först då insåg Ale att den despotiske mannen han hade framför sig, bredvid utlänningarna, hade varit Mauros överordnade. Carlos hade berättat att han inte längre arbetade i DINA:s operativa verksamhet, han hade förflyttats och arbetade som fångvakt i Cuatro Alamos. Ale undrade ännu än gång vad DINA hade gjort med Carlos. Han hade nu fullständigt klart för sig att han levde farligt, han var inte i säkerhet i Cuatro Alamos. Han fattade ett orubbligt beslut. Han skulle tuga till hundra procent, ingen fånge skulle få veta anledningen till att DINA hade gripit honom. Hans nya tillvaro kändes helt surrealistisk. Tavlorna i hans tankar målades med blodets färger, grova och smala konturer, mjuka och små linjer. Allt skissades med sönderslagna lik. Hopplösa psykopater rövade bort folk, torterade, mördade, dikterade krigslagar och införde galna dekret på löpande band. Bara dödsfallens sanningar fanns kvar i censurans land.

Kontrasten mellan Röda Korsets sändebud och de nyrakade fångarna var skarp. Med ett stort leende skakade besökarna hand med fångarna. Utlänningarnas spanska lät något exotisk, men fångarna begrep vad de sade. Han sträckte ut armen och skakade hand med den som ledde gruppen.

— Hur mår ni?

— Bra.

— Hur lång tid har ni suttit fängslad?

— Tre dagar.

Besökarna var mycket diskreta, försiktigt gick de runt och hälsade på samtliga fångar. Européerna tittade på sängarna och vände sedan blicken mot taket, tittade på golvet och sedan återigen på fångarna. Besöket slutade med en ny handskakning, de utomstående sade adjö och försvann.

Djävla typer dessa gringon, vad är det för mening med att komma hit? "Hur mår ni?", "Bra"... bra kidnappad är jag och alla andra som är här med mig. Vem mår bra? Vem är vem? Vilka är vi? Var kommer vi ifrån? Vart är vi på väg? Tanklösa gringon — är ni medvetna om att ni gör er löjliga? Töntar! Så många varningar för ett sådant spektakel... De gör oss en björntjänst... Förbannade utlänningar! Egendomligt besök, det är det minsta man kan säga. Hur som helst så är vi inte i Villa Grimaldi och det är en avgörande skillnad. Jag skulle vilja se dem göra ett studiebesök i Villa Grimaldi... Nu har jag varit kidnappad i hela två veckor...

I Villa Grimaldi hade Mauro förflyttats till Tornet, dit han släpades med fotbojor på fötterna. Bland fångvakterna gav Mauros närvaro upphov till ett chockartat tillstånd. De första dagarna kom alla vakter dit för att titta på honom. Mauro var en av dem och därför var det för vakterna svårt att förstå det rysliga spektaklet som utspelades framför dem. De visste ingenting om det förflutna, ingenting om vad som hade hänt innan Mauro värvades till DINA. De var helt ovetande om att Carlos hade varit en aktiv partimedlem i MAPU. Ingen kände till att han hade blivit rekryt mot sin vilja, att han hade missat att skjuta upp sin militärtjänst. Sista dagen för att skjuta upp militärtjänsten hade han försovit sig efter att, mycket sent på natten, ha deltagit i den senaste valkampanjen. Medan Carlos var menig i Buin hade han ägnat mycket tid åt att läsa poeten Pablo Neruda som 1971 åkte till Stockholm för att ta emot Nobelpriset i litteratur. Varken operativa agenter eller fångvakter visste det.

Den dag som militärkuppen ägde rum hade Carlos otåligt väntat på att folket skulle resa sig och ta till vapen, det kände vakterna inte heller till. Carlos hade handplockats i armén för att delta i ett förmodat tjänsteuppdrag utanför regementet och hade, under hela två månader, tränats i regementet Tejas Verdes i konsten att krossa alla som vågade trotsa militärjuntan. Ingen vakt visste att Mauro var Carlos och att han under de senaste månaderna i DINA hade mått väldigt dåligt, att han inte hade kunnat få ro eller över huvud taget sova ordentligt. I Cuatro Alamos hade Mauro agerat kurir åt de fångar som satt i isoleringsceller och meddelat familjerna om de senaste gripandena, ingen annan vakt hade någon som helst vetskap om det. Ingen av dem kände till att Carlos mor var fullt medveten om att hennes son som socialist hade tvingats spela en av de svåraste rollerna någon vänstermänniska kunde föreställa sig.

Norma Carrasco, den olyckliges mor, var helt säker på att man måste vara tapper för att stå ut och klara sig som han gjorde. Han var så övertygad att han hade helt klart för sig vad det hela gick ut på, att ha en sådan inställning till saker och ting... som mor beundrar jag honom, han spelade en så fruktansvärt svår roll! När någon kämpar visar man det öppet, men han var tvungen att göra det i det fördolda. För mig var det ibland hemskt att se honom gråta, ibland var han på mycket dåligt humör. Jag var bekymrad och jag sade det till honom — det är något som är på tok eller hur? Nej mamma, sade han då, det är lugnt. Han ställde aldrig till det för någon, han höll allting för sig själv. Jag tror att han in i det sista höll allting för sig själv.

Ingen vakt visste hur det gick till när Mauro greps av sina egna. Mauro hämtades i sitt hem den 14 mars, DINA lurade honom att det handlade om ett enkelt och formellt ärende. Strax därpå medverkade Mauro till att DINA kunde göra ett nytt gripande, Ale fängslades. Vakterna stod där och tittade på Mauro, de kom och inspekterade honom. De vågade inte tro sina ögon. Mauro låg

på trägolvet, med fotbojorna på, han var medveten om att de kunde döda honom. På nätterna grät han som ett otröstligt och värnlöst litet barn. Om han klarade sig med livet i behåll ur DINA:s helvete skulle han aldrig mer hålla på med politik, det var hans enda tröst.

Ovanpå Mauros låda låg en kvinnlig fånge. 1972 hade hon vägrat ta emot Helena Rubensteinstiftelsens årliga pris. Hon betraktade stiftelsen som ett bihang till det internationella kosmetikamonopolet vars huvudsyfte var att exploatera den arbetande befolkningen. Hon hade arbetat som guide och medarbetare inom Röda Korset. Hon hade även utmärkt sig i bordtennis och som spelare i basketboll, hon hade varit delegat för Studenternas Förbund på Chileuniversitetet och fram till den 20 februari, då hon greps av DINA, var hon ordförande i Radiojournalisternas Förbund i Santiago. Gladys Diaz hade utstått en fasansfull tortyr, men hade en orubblig stridsmoral. Emellertid plågade det henne djupt att höra Mauros snyftande gråt så hon brukade sjunga för honom, Mauro skulle inte känna sig så ensam.

En söndag i april 1975 begav sig en elegant kvinna till Villa Grimaldi. Fyra fångar satt i Tornet. Mitt på dagen hörde fångarna hur några gick upp för Tornets trappa. En man och en kvinna. Mannen visade en överdrivet underdånig attityd gentemot kvinnan. Tillmötesgående förklarade han för henne.

— Här sitter de farligaste, de hårdaste, de chanslösa...

— Ska de dödas?

Kvinnans röst lät ytlig och lättsinnig. Den unge officeren undvek att svara på frågan, men kommenterade var och en av de fyra fångarna i trälådorna. Med pekfingret visade den civilklädde militären lådan där Alfredo Rojas satt och berättade att det var den störtade president Allendes direktör för statliga järnvägarna. I flera veckor hade de legat i lådorna. Ariel Mansilla var socialist, hans ben hade fått kallbrand. I samband med gripandet hade han blivit påkörd av en buss. Ariel hade aldrig haft tid att ta sin son till karusellerna och nu var det för sent, han höll på att gå bort. Lucia Pinochet Hiriart kommenterade den outhärdliga stanken som kom från lådorna.

— Vilken obehaglig lukt!

— De är mycket smutsiga.

— Låt mig se, öppna en dörr så jag får se en av dem.

— Ni skulle behöva huka er för det finns bara en lucka genom vilken de kryper in och ut. Cellerna har inga dörrar.

Generalens dotter böjde sig ner för att titta på Alfredo Rojas men beklagade sig, hon tyckte att det var besvärligt så hon avstod. Lucia Pinochet gick förbi Gladys Díaz låda och fick veta att i den fanns en farlig kvinnlig journalist. Lucia tyckte att det var roligt, men visade inget större intresse för att titta in. Pinochets dotter kunde inte se att inne i lådan fanns en lång och mager kvinna, någon hade klippt hennes hår utan minsta omsorg om hur det såg ut. Gladys Díaz, krigsfånge nummer 1020, den en gång så vackra kvinnan hade förvandlats till en fågelskrämma. Diktators dotter tittade inte heller in i lådan under journalisten. Där låg agenten som hade hamnat i onåd, med fotbojor på fötterna, den som när han tvingades gå ut förflyttade sig med hjälp av kaninhopp. Lucia Pinochets oväntade besök i Villa Grimaldi lämnade tydliga spår i hennes medvetande. Lagg dig aldrig i någonting, berättade hon sedan för en väninna, det jag såg där är obeskrivligt, jag kan inte tala om det med dig. Vid samma tillfälle berättade Pinochets dotter att hennes far hade skällt ut henne och nästan brutit all kontakt med henne på grund av hennes uppstudsighet.

Det var Ales tredje dag i Cuatro Alamos. En känsla av förskräckelse fyllde honom när elva av

fångarna fick lämna fångcellen. Till den stora cellen hade det kommit fjorton och det fanns nu endast tre kvar. Det var bara Frodden som visste att de andra var på väg till Tres Alamos. Froddens kidnappningstid hade varat längre än de andras, miristen kände till rutinerna. Hans egen fru satt i Tres Alamos kvinnliga avdelning. Fånglägret låg i ett område kantat av popplar. Trädstammarna var vitaktiga och tålde mycket vatten, träden växte framförallt i landets ljumma regioner.

De tre kvarvarande fångarna iakttog varandra, i tysthet undrade de hur det stod till med medfångarna. De ställde sig frågor men förväntade sig inga svar. Den tredje fången var rödhårig, med ansiktet fullt med fräknar. Han var medlem i socialistpartiet och DINA anklagade honom för att ha gömt vapen. Det är inte sant, sade den rödhåriga till sina cellkamrater i ett försök att lugna sig själv. Ale fäste blicken på hans fräknar och tyckte att han såg ut som en melankolisk förskollärare. Den blonde med blåa ögon, som Ale hade blivit bekant med redan i Villa Grimaldi, verkade inte särskilt förvånad över vad som hade hänt, men han var synnerligen nyfiken på de andra två. Frodden kliade sig i huvudet med höger hand, förde fingrarna till sitt glesa skägg, men han lyckades inte klura ut vad den tredje fången hade där att göra. Vad gjorde en basmedlem från MAPU där? I Villa Grimaldi och Cuatro Alamos tillhörde nästan samtliga fångar MIR, den revolutionära vänsterrörelsen. Ale noterade att Frodden tittade på honom som om han vore en konstig fågel, men att miristen gjorde det med en sympatisk min.

Ett par dagar tidigare hade han hamnat i en politisk diskussion med Zurita, en av miristerna som nu hade förflyttats till Tres Alamos. Efter att ha lyssnat på dem en stund ingrep Frodden och ledde över diskussionen till en mer principiell nivå. Frodden ville veta vad mapuiten hade för skäl till att inte vilja vara med i MIR.

Ale tog först upp det han uppfattade som MIR:s Castro-vänliga avvikelser och dess ringa förankring i arbetarrörelsen. Miristerna kritiserade i gengäld honom för det stöd hans parti hade givit folkfrontregeringens reformistiska och vacklande politik. I andra hand, men ändå som en viktig fråga eftersom katolicismen i Chile var så extremt stark, anförde Ale att så många kristna som möjligt måste dras med i kampen för att bygga socialismen. MAPU var som klippt och skuret för den uppgiften. I MAPU fanns radikala präster som såg socialismen som en teologisk befrielseprocess. Det unga partiet hade en stark ställning inom den kristdemokratiska fackföreningsrörelsen på landsbygden, som enligt Ale utgjorde en viktig bundsförvant till arbetarklassen. Vad hade MIR att erbjuda? Hade inte MIR vacklat i de allmänna valen 1970? Hur kunde de förklara MIR:s vilja att nå ut till massorna, utan att säga något om vem MIR tyckte att folk skulle rösta på? Det fanns förvisso stora grupper inom arbetarklassen som var klassmedvetna, men som samtidigt hade parlamentariska illusioner, liksom viktiga samhällsskikt som beundrade och hyllade president Allende. Med vilket budskap hade MIR vänt sig till dem? Försökte miristerna låtsas som om de inte hade erkänt de stora sociala omdaningar som hade genomförts under regeringens första år? Nej, MIR hade erkänt att Allendes regering lyckats med viktiga reformer såsom nationaliseringen av kopparindustrin, förstatliganden inom salpeter, järn, cement- och stålindustrin, en jordreform och mycket mer. Dessutom var MIR med om att bilda Salvador Allendes väpnade personliga skyddsgrupp. Vad var det, kritiskt stöd?

Argumenten blandades med minnen från tiden före kuppen. När det kom till kritan hade socialister, mapuiten och mirister nu hamnat på samma sida om barriaden och alla deras medlemmar hade varit beredda att kämpa in i det sista. I diskussionerna sökte var och en klarhet i vad som hade föregått kuppen och gjort den möjlig. Ordväxlingen i cellen var intensiv, men på intet sätt fientlig.

De hörde dörren öppnas och vände blickarna mot den. Två beväpnade civilklädda män kom in.

En av dem riktade sitt pekfinger mot den rödhåriga och tog med honom ut ur det stora rummet. Det var bara Ale och Frodden kvar. De spekulerade nu om vad som skulle hända, om även de skulle gå okända öden till mötes. Det följde en lång tystnad. Det hade gått några timmar när dörren öppnades på nytt. Nu är det slut med mig, tänkte Ale. DINA tog den ende cellkamrat han hade kvar. Så fort DINA:s agenter och Frodden hade lämnat rummet sprang han fram till dörren och kunde genom nyckelhålet se hur de förde bort miristen med det utländska utseendet. I korridoren fick Frodden en ögonbindel, sedan försvann han. Han tyckte synd om Frodden, i Villa Grimaldi hade han blivit utsatt för brutal tortyr. Han var helt övertygad om att Frodden var på väg tillbaka till Villa Grimaldi. Han kände ensamhetens tyngd.

Han väntade och väntade och timmarna gick. Han föreställde sig att någon skulle komma in och klistra en tunn självhäftande remsa över ögonen och föra bort honom. Timmarna gick. Han höll med sina händer i fönstrets järnstång och kände vinden blåsa, han saknade friheten. Han ville övertyga sig själv, om än bara en mycket kort stund, att han inte var beroende av någon och att han kunde agera efter eget tycke. Att han kunde tala djärvt utan att vara rädd för någon. Med ansiktet mot järnstången tänkte han tanken, han kunde tänka fritt och det var något helt annat än att vara inspärrad i en isoleringscell.

Dagarna gick och han förblev ensam. Varje gång han hörde ett ljud i korridoren stelnade han till, med tiden fick han vänja sig vid det. Så småningom vande han sig också vid de ständiga fångtransporterna. De kom in under natten från gården, genom en dörr på vänster sida av korridoren. På dess högra sida fanns olika rum och i vart och ett av dem en militär våningssäng med ett grått lätt täcke över. Korridorens två första rum var alltid reserverade för kvinnliga fångar. Än kom fångtransporten tidigt på morgonen, än mitt på dagen, men för det mesta mycket sent på natten. Vakterna stoppade två, tre, fyra och ibland fler fångar i de små cellerna. Det var ständig rörelse, fångar kom och gick. I det stora rummet var det annorlunda, det enda som kom in var vaktens arm med fet mat. Han tänkte att han nog skulle bli tjock av så mycket Tårffett. När han fick majsgröt, och det fick han ofta, åt han tillsammans med osynliga gäster. Han hade gott om tid och tiden var konstant. Han var avstängd från yttervärlden och undangömd som alla andra isolerade fångar. Han var ensam. Han beklagade att han aldrig hade hunnit läsa Hundra år av ensamhet av Gabriel Garcia Marquez. Han led av att vara avskild från andra fångar och grubblade över hur länge isoleringen skulle vara.

I fantasin kunde han se Mauro gå fram och tillbaka genom korridoren, dörrarna öppnades och låstes. Då och då lämnade han meddelanden till de anhöriga eller en cigarett till dem som satt där. Mauro tyckte synd om dem. Det Ale föreställde sig, hade Carlos själv berättat för honom 1974. Mauro vaktade fångar och uppmuntrade dem. Laura Allende var en av de fångar som Carlos mindes bäst, det hade han själv berättat vid ett tillfälle då han ville lindra sitt samvete. President Allendes syster greps den 9 november 1974 och även hon hade hamnat i Cuatro Alamos. Laura Allende var en vacker kvinna och hade behandlat honom med respekt, hade Carlos sagt och det hade han mått bra av. Ale kom ihåg vad Carlos hade berättat om den kvinnliga parlamentsledamoten och försökte återkalla i minnet varje liten detalj av den gångna tiden, samtidigt som han spekulerade kring sitt eget öde som ensamlevande varelse. Han kunde inte sia om framtiden, varken sin egen eller andras. Han hade inte en sådan gåva, i så fall hade han kunnat förutse det som skulle ske flera år senare. Laura Allende fick lämna fångelset och utvisades, hon åkte till Fidel Castros Kuba. Efter en tid på ön gick hon bort med ett änglalikt leende. Tack livet, sade hon, och tog livet av sig.

Allteftersom timmarna och tiden gick blev allt ändlöst oändligt. Han erinrade sig samtalen med Carlos. I början var han tvungen att lura honom. Mötena med den före detta vännen och

dödsgästen hade varit, förutom all information han fick av honom, långa terapisesioner. Dessa läkande möten fick sedan en annorlunda karaktär. Det hade Ale kommit överens med den unga kvinnan med ljusa ögon om, det var ett krav från MIR-ledningen. Från den dagen var Mauro fullt medveten om att han lämnade information till DINA:s fiende nummer ett. Det var bråttom, han hade inte tid att spela terapeut och dra informationen ur honom. Ale fick då använda all sin övertalningsförmåga och enträget bad han Mauro att samarbeta. Mauro blev inte förvånad utan gick med på det, som om han länge skulle ha väntat på ögonblicket.

När han nu satt där, alldeles ensam i det stora rummet med trista mörka väggar, återkallade han i minnet de beskrivningar Mauro hade lämnat om den hemliga plats för kidnappade fångar som han nu själv satt i. De uppskattar mig väldigt mycket, hade Mauro sagt om de försvunna fångar han hade haft till uppgift att vakta i Cuatro Alamos. Cigaretter, små korta meddelanden till plågade anhöriga och uppmuntrande ord till förlorarna i ett krig som aldrig hann bli ett krig mellan jämbördiga kombattanter. Mauro hade vuxit upp under mycket enkla förhållanden, de som satt där hade slagits för de fattigas sak och han ville hjälpa dem. Mauro mårde emellertid psykiskt dåligt, han fann ingen ro och hade dåligt samvete över mycket av det som hade hänt.

Ale kände sig lugn, antingen tänkte han på Marcela som var med i MIR eller på Mauros mörka ansikte. Han kände nu till att den Marcela som hade arbetat i MIR:s säkerhetstjänst hade tillfångatagits redan i september 1974. Det var han helt övertygad om. Eftersom han var helt isolerad från alla andra fångar, kände han ännu inte till att Cristina Stewart hade drabbats av blodbrist innan hon försvann. Hennes baneman, Osvaldo Romo var obalanserad och extremt våldsam. Han såg till att Cristina, liksom Lumi Videla och många andra fångar, försvann. Senast Cristina sågs vid liv var på ett hemligt tortyrcentrum som låg på en gata vid namn José Domingo Cañas. Efter den 24 november sågs hon aldrig mer. Mauro var inte där för att ge henne en cigarett eller för att lämna ett meddelande till hennes föräldrar.

Tid efter annan återkom Ale till samma tanke. Var kunde Carlos vara? Han var medveten om att tidpunkten var abnorm, avbruten och krossad genom terrorn. Han var isolerad. Det måste vara på grund av Mauro som jag är avskild från de andra fångarna, tänkte han. Men varför just här? Vad kan ha hänt honom? Varför fördes jag hit, varför är jag just här? Kan de ha tagit fel? Det är möjligt, att kalla och benämna fångarna med siffror kan bara leda till oreda, det är mycket möjligt.

Han plågades av ovissheten. Han anklagades för att ha infiltrerat DINA genom sin före detta skol- och partikamrat. De hade inte gjort sig av med honom och han förstod inte varför. Som överlevande kunde han bli till besvär för dem, han kunde berätta om en del av DINA:s uppkomst, detaljer som var helt okända för de flesta chilinare. Han var en kugge i det hela. När fångarna sköts med kulsprutepistoler eller dog av elektriska stötar svävade offren inte längre i tvivel. Efter tortyren förflyttades de flesta fångar till erkända koncentrationsläger och i och med det brukade också den hemska ovissheten upphöra. Han drog sin egen slutsats, han var levande men kunde lika gärna vara död, med alla sinnen upplevde han sig som en tavla på en makaber utställning. Aldrig, aldrig någonsin, hade någon talat om för honom hur hemskt ett ögonblick kunde vara och nu var det ögonblicket inne. I tystnadens monolog förkunnade han sin egen död.

En hel månad hade han suttit inspärrad i det stora rummet, ensam. Paviljongen räckte nu inte längre till efter den senaste förflyttningen av fångar. Han flyttades en tidig morgon till rum nummer nio samtidigt som det stora rummet fylldes med nya fångar. Hans nya cell var liten. En tältsäng, ett grått täcke och tjocka röda järnstänger vid fönstret. Runt fönsterkarmen såg han grått fönsterkitt, det var meningen att massan skulle täta fönstret, men det märktes inte inne i rummet. Det var fuktigt och kallt. En grå vägg avgränsade gården, ovanför den gråa väggen såg han

mängder av taggtråd. Det fanns nästan inget gräs kvar på gården, torkan hade gjort sitt. Han lade märke till ett litet apelsinträd. Det är skillnad mellan cell och cell, tänkte han och jämförde den nya cellen med trälådorna i Villa Grimaldi. Den nya cellen var inte lika nedslående. Beroende på sinnesstämningen kunde han uppfatta den nya cellen som mer eller mindre sorglig, men han höll oftast humöret uppe. Han var trots allt en obotlig optimist.

En kväll överraskades han av ljuvliga sångröster. Han drog slutsatsen att det hade kommit några unga kvinnor till cellen bredvid. De viskade till varandra och han kunde höra deras skygga skratt. Kvinnorna sjöng och han fann hopp i det, han försjönk i vackra drömmar. Kvinnornas sånger förtrollade honom och han lyssnade med alla sina sinnen, upplevelsen var mer än ett skenbart övertygande intryck från verkligheten. Han var långt borta, i såväl tid som rum, långt borta från dödens torn. Tid, tid, tid. Tid är något vardagligt och självklart för alla, men vad är tid? Han hade svårt att tänka sig tillvaron utan tidsfaktorn. Men vad visste han och alla andra dödliga om vad tid var för något? Det var onekligen en svår fråga. Han utgick från att även de mest klarsynta hade svårt att förklara vad tid var. Eller var det som Schopenhauer hade sagt, att tid var det som hindrade att allting skedde samtidigt? Kvinnornas ljuvliga sångröster sjöng viskande för honom. Rösternas gudomliga smekning.

*Att kämpa för ett stort ideal
att leva med öppna ögon...
Det är det ideal jag försöker nå...
det gör detsamma,
hur långt tid det tar...*

Det var utan tvekan den vackraste kväll han hade varit med om. Han gav sina känslor fritt spelrum och ville gå emot dem. Han stod där i sin cell och smekte väggen som skilde honom från dem, på det sättet kunde han vrida tillbaka ensamhetens och smärtans vilja. Han gick närmare fönstret så att kvinnorna kunde se hans värnlösa silhuett. Så började en sublim kärleksrelation i subvärldarnas underjordiska universum. De öppnade ointagliga fångceller, byggde upp en kärleksfull värld i sina tankar och målade med hoppets penslar. De talade v-i-s-k-a-n-d-e med varandra för att inte påkalla vakternas uppmärksamhet.

— De grep oss när vi försökte komma in på den colombianska ambassaden.

— Har ni varit i Villa Grimaldi?

— Nej vad är det?

— Det är ett hemligt tortyrcentra. Var har ni varit?

— Vi var hos polisen och sedan fördes vi hit.

— Det troligaste är att ni släpps inom kort.

— Varför tror du det?

— Om jag jämför ert fall med andra fångar som jag har varit i kontakt med i Villa Grimaldi borde ni släppas snart. De kan inte fylla vartenda hemligt fängelse med sådana som ni, det håller inte, det finns ju inte plats.

— Det låter lovande...

— Jag skulle vilja be er om en tjänst... — Javisst, säg bara vad det är.

— Eftersom jag antar att ni kommer ut inom kort skulle jag vilja att ni slår en signal till min familj, ni får memorera telefonnumret. Hälsa de mina att jag är vid liv och att jag mår bra även

om jag hålls isolerad från de andra fångarna. Jag vill inte att de ska bekymra sig för min skull.

— Självklart!

— Tack.

— Hur ser du ut?

Det var besvärligt att försöka beskriva sig själv under dessa omständigheter, men pinsamheten fogade sig till slut i hans både sköna och verkliga dröm. Han kom plötsligt ihåg att det i hans cell fanns en vägg som tidigare hade använts som garderob. I väggen finns ett litet hål, de kunde se varandra genom det, sade han till dem. Aldrig tidigare hade han upplevt något liknande. Sakta avlägsnade han sig från hålet, de ville se honom.

— Ah, vad stilig du är!

I tur och ordning hade alla tre tittat på honom. Han upplevde en innerlig tillgivenhet till kärleken. Deras viskande

kommentarer mjukade med gränslös ömhet upp honom. Det känns som om jag står fotomodell för dem, tänkte han. Han bad kvinnorna att avlägsna sig från hålet, nu var det hans tur att titta. Han fick syn på tre unga söta kvinnor, i ett

fångslande betraktande hörde han deras ljuvliga röster. Han behöll deras kärlek och detsamma gjorde de. Alla fyra gav intryck av att vara förälskade, de avlade löften inför en inte avlägsen framtid. De lovade varandra att åter ses i Amsterdam, de skulle dansa på Europas gator, fira att de var fria, att deras kärlek nådde sin fulländning. Av kvinnorna hörde han sånger som han aldrig tidigare hade hört, genom dem lärde han sig att uppskatta de fåglar som sedan skulle förbli hans vänner genom livet. Gråsparvarna.

*Den är liten som en pust
och har brun färg,
den tycker om att flyga lågt,
som en gråsparv,
och dua molnen,
och sova i en hörna
som ingen katt kan
som en gråsparv.
Kringirrande liten fågel,
som dricker vatten från vattendammen,
men som aldrig ätit från min hand...*

De sjöng till ganska sent på kvällen. När han vaknade på morgonen upptäckte han att alla tre var borta. Då sjöng han och han sjöng tills en känsla av tidlös ro och stillhet uppfyllde honom. Han sjöng inte för att han hade sångröst, han sjöng för det alla fyra hade varit med om, han sjöng för deras flyktiga närvaro, för att de var frånvarande och för framtiden. Han hörde sig själv sjunga ”jag är Don Quijote señor de la Mancha...” och han sjöng när han såg gråsparvarna komma utanför fönstret. Mitt på dagen brukade gråsparvarna samlas utanför fönstret. En dag fick han för sig att han skulle räkna dem, det blev fyrtionio bruna små fåglar, de flög lågt, som i sången. De kan inte vara kringirrande fåglar för de här sprider solidaritet, sade han till sig själv. Någonstans sådde han idén att fåglarna flög dit för att träffa honom och därför sjöng han. Brödet han fick varje morgon smulade han sönder med omsorg och tålmod. De smulor han samlade kastade han genom järnstången så att gråsparvarna kunde stilla sin hunger. Det blev en daglig syssla, han blev beroende av dem, de bruna fåglarna hjälpte honom att övervinna sin ensamhet.

En morgon öppnades celldörren ovanligt tidigt. Över tröskeln kom en korpulent man och bakom honom en annan mindre man. Den lilla mannen hade ett litet och smalt ansikte, mannen var mager och hade krokiga korta ben. Båda tittade förbluffade på honom. Han flyttade sig så att männen fick plats vid sängkanten. De tittade på honom och han tittade på dem. Efter en stund insåg han att det handlade om vanliga fångar, de hade ingenting med politiken att skaffa. Tjockisen var förtvivlad och ångerfull medan kumpanen hela tiden gnällde. Varje gång den kortväxte mannen öppnade munnen avslöjade han sig som en nästan tandlös gubbe. Tjockisen bröt till slut tystnaden och efter en halv timme visade han en hjärtlig vänlighet. Mycket detaljerat berättade den kraftige hur han hade gripits av DINA. Till hans fru hade DINA sagt att han bedrog henne med en annan kvinna, sade han med lugn röst, han var resignerad. DINA hade målat upp en hemsk historia, och till slut hade kvinnan blivit fullständigt duperad. Hon grät av svartsjuka och berättade allt för DINA. På så sätt upptäckte DINA en valutasmugglingsaffär och eftersom spanarna misstrodde allt drog de slutsatsen att alla dessa dollar, på ett eller annat sätt, gick till att finansiera miristernas verksamhet. Nu satt de där, som krigsfångar. Tjockisen frågade honom vad tusan han gjorde där.

— Va fan skulle du lägga dig i politiken för? Jag hajar ingenting, du är ung, du har ett yrke, en framtid... Vad mig beträffar och även min polare för den delen — sade mannen samtidigt som han pekade på kumpanen — hamnade vi här för smuggling och det kan man förstå, men du... du är inte klok för fan!

Det omaka paret hann vara några timmar hos honom, men deras blotta närvaro blev syre för honom i den kvävande ensamheten. Nu var han ensam igen.

Dagarna gick. Dörren öppnades en dag och framför honom stod en ny främling. Kontrasten mellan den nya cellkamraten och smugglarna från föregående vecka var slående. Den nya fången hade ett välskött silverfärgat skägg och lugna ljusgröna ögon. Ale fäste blicken på hans långa svarta hår. Från allra första stund visade mannen ett mycket belevat uppträdande. Efter en kort presentation kunde båda andas ut, hans nya cellkamrat blev emellertid förfärad när han hörde hur länge Ale hade suttit där. Mannen var konstnär och kom från en mycket fin borgerlig familj. Hans rörelser och gester var tillgjorda och krystade. När konstnären hade ätit färdigt torkade han mungiporna omsorgsfullt, han var en person från de fina salongerna. Konstnären beskrev sina utlandsresor, sina internationella kontakter med andra konstnärer och sitt liv som borgerlig och aristokratisk vänsterman. Det var en annan värld. Konstnären visste inte riktigt om det var DINA som hade tillfångatagit honom, idén var för honom absurd. Det enda han hade gjort var att låna ut sitt hus till en väns kompis. Konstnärens problem var att vännens bekant visade sig vara Victor Toro. Victor Toro var medlem i MIR:s centralkommitté och nationellt fackligt ansvarig inom organisationen. Det var det enda DINA kunde anklaga honom för. Det enda, som om det inte vore problematiskt nog, tänkte Ale. Men konstnärens problem var ändå små jämfört med allt som kretsade kring Mauro. Det var ändå ganska märkligt, tyckte Ale, därför att Melinka, Victor Toros täcknamn, hade tagits till fånga av flygvapnets säkerhetstjänst, medan konstnären hade gripits av DINA. Konstnären förstod sig inte riktigt på politikens invecklade förhållanden och kunde därför inte heller se skillnaden mellan säkerhetstjänsternas agerande. Ale tyckte att det var lika bra att det fick förbli på det sättet, i annat fall skulle konstnären säkert ha drabbats av en hjärtinfarkt.

Nykomlingen hade inte varit i Villa Grimaldi och visste därför inte vad sadistiska och paranoidea torterare som den feta Osvaldo Romo var kapabla till. Hur som helst kände sig konstnären utnyttjad av MIR och tyckte att de väpnade styrkorna hade behandlat honom kränkande. Mannen med det silvriga skägget fick aldrig veta varför han, en ung universitetsstudent, hade hamnat där men var tacksam för att denne hade varit hänsynsfull och vänlig mot honom. Cellkamraten

försvann snabbt och det skulle gå minst sexton år innan han fick ställa ut sina målningar i Isla Negra.

Dagarna fortsatte att gå. Gråsparvarna samlades i flockar utanför fönstret. De var små och lätta som vindpustar. Om inte fåglarna hade funnits, skulle hans tillvaro i cellen ha varit outhärdlig. Han studerade dem in i minsta detalj och ju mer han iakttog dem desto större blev hans beroende av dem. Till slut ägnade han dagarna helt och hållet till att ge gråsparvarna smulor genom järnstängerna. Ur smulor gjorde han fler smulor. Han tyckte om de bruna små fåglarna, de delade hans ensamma tillvaro. Han lärde sig att utveckla en ny form av vänskap. Gråsparvarna fick smulor och han deras sällskap.

I mitten av april dök Internationella Röda Korsets representanter åter upp i paviljongen. Samma män och samma kostymer som tidigare. Männerna hade svårt att komma över sin häpnad när de i cell nummer nio såg den gamle bekante fången sitta på golvet och spela schack med sig själv. Mållösa tittade de utländska besökarna på ett originellt spel mellan en reell och en skenbar spelare. Besökarna låtsades att de inte förstod. Vi minns faktiskt inte om vi har sett dig tidigare, tyckte han sig utläsa i deras klentrogna miner. Samtliga schackpjäser var gjorda av brödsmulor, även tornen. Farsen från förra besöket upprepade sig. Röda Korset kunde återigen konstatera att det fanns en överlevande fånge, visst fanns fången men inte för omvärlden, det hade DINA bestämt.

— Behöver ni något?

— Jag skulle hemskt gärna vilja ha någonting att läsa, det är så länge sedan jag gjorde det och jag skulle uppskatta att få se bokstäver tryckta på papper...

— Vill ni ha tillgång till Bibeln?

— Ja, givetvis.

— Inga problem, ni ska få den.

Han visste inte om de drev med honom eller om utlänningarna verkligen trodde att fången skulle kunna ångra de politiska synderna som ingick i hans medvetande. Han hade svarat dem reflexmässigt, han erkände för sig själv att han var beredd att läsa vad som helst för läsandets skull. Sedan den dag han kom till insikt om att han var ateist hade han inte gjort annat än kritiserat den heliga skriften och dess adept. Han mindes mycket väl den bastanta rödhåriga grannen som hade bott på Moraledagatan. Hon var en rabiät predikant som tog varje tillfälle att leverera moralkakor. Hans mor höll på att krevera när kvinnan försökte tjata ihjäl henne med sina varningsord. Guacolda visste till slut inte vart hon skulle ta vägen, hon stod bara inte ut med en sådan fundamentalist, så hon skickade henne till sin äldsta son.

— Vet ni vad, kan ni inte diskutera det med Ale, grabben älskar att diskutera sånt.

Han polemiserade med fanatikern som efter en kort stund gav upp tanken på att frälsa honom. Det enda bestående, sade han till kvinnan, är rörelsen och det jordiska och inte en massa religiösa idéer; vem som helst kan tro på vad som helst, men det bevisar absolut ingenting, ingenting. Den rödhåriga kvinnan tyckte att det var förfärligt, hon var helt utmattad och hade svårt att andas. Hennes hänförelse inför den Helige ande var total.

— Ni måste förstå, saken är den att den Helige ande särade på Marias ben och det blev som det blev. Synd om Maria; hon var säkert naiv och i stället för att stöna och njuta av orgasmen sade hon amen. Maria tänkte inte på hur det kom sig att hennes mage växte och blev större och större, sedan inbillade hon sig att lilla Jesus bara hamnade i hennes famn. Frun, ert prat är bara sagor.

Jag låter mig inte luras så lätt, bara så att ni vet. Bibeln, himmelriket, det gudomliga, påven, kyrkan, prästerna, nunnorna; allt är bara de rikas och de välbeställdas påhitt för att lura jordens fattiga. Sanningen är en annan, den är som Violeta Parra sjunger i sin sång:

*Eftersom de fattiga inte har
någonstans att vända blicken,
tvingas de vända den mot himlen,
med den oändliga förhoppningen
av att här på jorden
kunna hitta vad människorna berövas...
Och för att ljuga vidare,
talar man om för dem att Gud
varken vill ha några krav eller fackföreningar;
eller någon revolution...*

Den rödhåriga kvinnan hade blivit blossande röd om kinderna. Hon stirrade på honom. Med ett katakombernas hat förbannade hon honom till sjunde generation och lämnade sedan huset med sina armar krampaktigt riktade mot skyn. Det var sista gången han såg henne.

Röda Korsets representanter kände medlidande med Ale, mitt i vintern hade han bara sandaler så de lovade honom ett par skor. De ville ha frid i sitt samvete. Dagarna och nätterna gick, det blev ytterligare dagar och nätter. Han väntade på Bibeln och de skor Röda Korset hade lovat honom. Han väntade tills hans förhoppningar gick upp i rök. Han väntade förgäves. Han antog att européerna hade skickat honom Bibeln men att den glädjelöse chefen i Cuatro Alamos fatt för sig att utöva censur mot den heliga skriften. Det han inte kunde fastställa var om gendarmen hade vägrat honom Bibeln för att han fruktade den förföljda och torterade Jesus, eller bara för att han föraktade européernas barmhärtighet. Han bestämde sig för det senare, DINA:s gendarm ville göra livet surt för honom. Skorna hade vakterna däremot behållit för sig själva och använde dem för att sparka fotboll med ute på gården, bredvid fångarnas paviljong. Det hade de själva sagt till honom. En av fångvakterna fick dåligt samvete och tyckte synd om honom, tack vare det fick han ett ryskt cigarettpaket. Det här lämnade gringon till dig, sade en jämnårig vakt till honom. Vakten var klädd i svart. Ale hade aldrig tidigare rökt en cigarett, blicken fäste sig vid cigarettpaketet med de ryska bokstäverna. Med sin vänstra hand på fönstrets järnstång och med en cigarett i den andra tittade han senare med frånvarande blick in i skymningen.

Efter den rituella morgonceremonin, efter att han hade matat gråsparvarna, lät han timmarna gå i väntan på att den nya skymningen skulle falla. Varje dag samma sak. Gråsparvarna slogs alltid om smulorna, han fascinerades av att betrakta dem. När han inte var upptagen med fåglarna gick han i cirkel inne i cellen. Vid solnedgången tog han varje dag fram en cigarett ur det vita och ljusblå paketet, han kunde inte röka på riktigt men njöt ändå av varje bloss. Tankarna gick till Ryssland. Schyssta människor de där ryssarna, tyckte han. Cigaretterna förknippade han med frihetsberövandet och friheten. Varje kväll då han tände en cigarett vände han blicken i riktning mot berget Santa Lucia, där det brukade krylla av förälskade par. Hans fantasi hjälpte honom att framkalla inre bilder som skingrade ensamheten. På nätterna använde han all energi till att övertyga sig själv om att han inte frös, att det inte alls var kallt. Men han frös, det var inget han inbillade sig. Den ljusblåa skjortan och jeansen han hade på sig gav ingen värme. Aprilnätterna i Santiago är kalla.

6

Han började misstro allt och alla, till och med sin egen skugga. Ensamheten höll på att beröva honom hans sociala förmågor och förvandla honom till en eremit. Han hade bestämt sig för att aldrig tala om sin situation med andra fångar, han litade inte på någon. Fångar kom och gick i cellerna intill. Dörrarna öppnades och stängdes. Han satt i cell nummer nio, som en ensam relik, men han slapp i alla fall fångvakterna från Villa Grimaldi. Han var isolerad i Cuatro Alamos, försjunken i sina minnen. Han uppfattade sig själv som en medveten individ, men hade nu sjunkit ner i medvetlöshetens värld och bödlarnas brutala subkultur.

Minnena och det monotona livet i cellen avbröts på nytt. Ljudet kom från cellen bredvid, samma cell som de tre sjungande kvinnorna hade suttit i. Kontakten med den nye fången, i cellen till höger om honom, lättade upp den kompakta ensamheten. Nykomlingen härstammade från Chiloe och berättade att han vad han än gjorde alltid hade en poncho på sig, det var en gammal vana. Men vanan hade abrupt tagit slut i Villa Grimaldi. Ale kunde inte låta bli att skratta när fången beskrev att han hade torterats för att ha tillhört det maoistiska PCR:s ledning och extra mycket för att han gick barfota. Han vägrade ha skor på sig. Det var helt ofattbart att man kunde tortera en människa för att hon vägrade gå i ett par skor. I vilket fall som helst hade torterarna misslyckats, i cellen gick fången barfota.

Han var läkare till yrket och brukade kallas machi. Machi var ett papucheord för en spåman som utövade magi, men hade ingenting med läkarkonst att göra. Fången hade ett solbränt ansikte och stora ljusa mustascher som påminde om den historiske mexikanske bondeledaren Emiliano Zapatas. Doktorn talade sakta, Ale insåg snart att nykomlingen hade en filosofisk läggning. Eftersom han inte hade någonting att göra, men framförallt för att de hade all tid i världen fick han för sig att göra ett test. Han frågade om doktorn kunde förklara Einsteins relativitetsteori för honom. Att nästan allt i livet var relativt var någorlunda klart för Ale, men han hade svårt att riktigt gripa tag i relativitetsteorin. Jag ska försöka, sade Renato.

I allmänhet anser man att den allmänna relativitetsteorin är alltför svår och dunkel för oss människor, sade doktorn lugnt och tydligt. Många teoretiska fysiker saknar själva en verklig insikt i teorin och det enda dessa lyckas med är att förvirra saker och ting. Låt oss se. Einstein påstås ha hävdad att "allt är relativt", men det gjorde han inte alls. "Relativitetsteorin" är i själva verket en oriktig benämning och Einstein själv övervägde att kalla den för något annat. Han upptäckte vad som var "absolut" och tillförlitligt, trots de skenbara misstag, vrågbilder och motsägelser som följde med relativa rörelser. Den största fördelen med termen "relativitet" är att den påminner oss om att forskaren själv med nödvändighet är en del av det system han eller hon studerar. Människans förmåga att se saker, även ur andras synvinkel, utsträcks genom relativitetsteorin till fysikens och astronomins områden.

I sitt sociala beteende är människan medveten om hur hennes handlingar uppfattas av andra, dessutom tycks stora delar av hennes hjärna vara upptagen med detta. Till exempel, vi överlämnar till vårt medvetande "jag" och "andra" för att undvika trafikolyckor eller bråk av olika slag. I materiens och energins värld kan man på ett liknande sätt fråga sig hur solen skulle te sig för en astronom på en mer avlägsen himlakropp och snabbt dra slutsatsen att den på så långt håll måste se ut som en betydligt mindre himlakropp. Men vad händer om denna astronom färdas med hög hastighet i riktning mot solen: våra fysiker på jorden hävdar att vår vita sol i så fall måste se blå ut i hans eller hennes ögon. I denna fråga finns emellertid en stor skillnad mellan levande varelser och den livlösa materian. Människan och många andra djur anpassar sitt yttre, liksom sina handlingar, efter den som betraktar dem. Det inträffar dock inte samma sak med död materia, den beter sig på samma sätt oavsett vems teleskop som riktas mot den. Inte sant? Vi

förutsätter att iakttagelsen inte medför något större ingrepp, på så sätt väntar vi oss inte att kunna förändra den fysiska världen enbart genom att se på den. Det hindrar inte att den kan te sig mycket olika för oss i olika situationer. Hänger du med?

Vid det här laget lyssnade han inte längre på det föredrag som han själv hade bett om. Han var försjunken i en annan värld, men beundrade Renatos berättarförmåga. Läkaren pratade på. Om en astronaut flyger runt jorden med hög hastighet, så befinner han eller hon sig ur sin egen synvinkel i vila, medan jorden rusar förbi. Enligt astronautens bedömning måste jorden därför ha en enormt stor rörelseenergi. Det är bara det att hans eller hennes kollegor på jorden ingenting märker. Därför måste det på en och samma gång vara riktigt att påstå att jorden har en stor rörelseenergi och att den inte har någon rörelseenergi alls. Astronautens uppfattning är därmed lika koherent som kollegornas på jorden.

Ett annat exempel är tågets rörelse, det är klassiskt. Du har nog själv varit med om det. Som tågpassagerare lägger du märke till att du inte kan känna någon rörelse framåt när tåget väl kommit upp i jämn fart. Inte ens i en svindlande hastighet av 100 kilometer i timmen och trots att du är väl medveten om tågets skakningar på den något ojämna banan. På stationerna har du ibland, för ett ögonblick, känt dig osäker på om det varit ditt tåg eller tåget bredvid som satts i rörelse. Som du förstår är det omöjligt att skilja en rätlinjig rörelse från ett tillstånd i vila. Detsamma inträffar när två föremål passerar varandra i konstant hastighet, man kan lika gärna säga att det ena rör sig förbi det andra och tvärtom. Blir det något sånär klart?

Ale var förbluffad. Under diktaturen, och förutsatt att de överlevde tortyren, fylldes fängelserna med allvetande människor. Han hade hört dem i Villa Grimaldis trälådor, sysselsatta med kunskapsfrågor om Preussens historia och nu relativitetsteorin av en maoistisk läkare. Dagen därpå sade han god morgon, men fick inget svar. Renato fanns inte längre i cellen. Hela två dagar hade Renato varit i Cuatro Alamos. Det blev ett hårt slag för Ale, han behövde kontakt med andra mänskliga varelser.

Gråsparvarna tog emot de smulor han kastade genom fönstret, de bröt tidens och rummets likformighet. Han kände ett stort behov av kommunikation varje gång han hörde andra fångars röster, det var några meters avstånd och ändå så långt. Vid sådana tillfällen fanns det ingenting som kunde hejda honom från att vissla musiken från en anarkistiskt influerad film han hade sett ett år tidigare. Även musiken från den franska filmen *Mourir d'amour* gjorde sig påmind. Han kunde vissla i timmar, tidsuppfattningen hade han redan förlorat. Han var tvungen att vissla, för att inte drabbas av klaustrofobi. Han sökte väcka de andra fångarnas uppmärksamhet genom att vissla, de borde lyssna på honom. Han var ensam men gjorde motstånd, han visslade ihärdigt. Han fick aldrig någon vissling tillbaka, men vägrade att ge upp instängd mellan dessa fyra väggar där DINA hade bestämt att en del av honom varje dag skulle dö.

Första maj. Han vaknade och var fast besluten att bryta isoleringen och ensamheten. Om inte militärdiktaturen hade kommit till makten skulle han ha deltagit i landsorganisationens jättedemonstration. Han skulle ha varit där, mitt i människomassan, i en skog av gröna, röda och rödsvarta fanor: vi säger det med värdighet, vi ger blanka fan i Fosterland och Frihet! Vi säger det med stolthet, vi ger blanka fan i *El Mercurios* sammelsurium! Skapa ett, två, tre Vietnam! Vietnameserna är väldigt små, så här små är de, men de har stora hjärtan, så här stora! Yankeerna är mycket stora, några är som jättar och andra som elefanter, men alla saknar hjärtan! Sluta med det, sluta med det nu Salvador, är du från vettet? — sluta med klassarbetet! Såsom Corvalan sade, och med ett vrål, vi ska ge dem vad de tål!

En gång hade han befunnit sig i en demonstration som hade arrangerats av kommunistpartiets

ungdomsförbund och där träffade han Victoria och Omar. Om en mapuit ramlar ner så ska han sparkas ihjäl! Det var en sångvers, de skämtade med honom. Han mindes det väl, han log mot dem båda. Något distra gick tankarna vidare till en av de många protestyttringar med fascistiska inslag som var vardagsmat på den tiden: hittar jag en kommunist är kommunisten dödens — Rolando Matus kommandon! En bra kommunist är en död kommunist, så döda flera! Det var en ovanlig tid han hade vuxit upp i. Ilskna demonstranter och motdemonstranter, bråk och tumult för att ta makten och för att behålla en spillra av den. Han hade inte haft något val, det hade han aldrig haft. Den politiska och sociala atmosfären genomsyrades av klasshatet. Konfrontationerna hade hopat sig inför honom, han kunde inte låta bli att tänka på vad som hade utspelats framför försvarsministeriets byggnad, som låg i närheten av presidentpalatset.

Regeringen hade befunnit sig i en besvärlig situation. Å ena sidan var den hårt ansatt av den militanta högerfalangen, å andra sidan pressades regeringen av viktiga delar av folket, som ställde sig alltmer utanför överhetens legala ramar. I ett desperat försök att ta sig ur den eländiga situationen och framförallt för att lugna företrädarna för den reella makten, utsåg regeringen arméchefen Carlos Prats till inrikesminister. Den uniformerade ministern hade ofta inför allmänheten försäkrat att Chiles soldater inte skulle besudla sina händer med blod, armén skulle aldrig medverka i en blodig uppgörelse mellan chilensare. Detta hade Prats upprepat, trots det som hände hans företrädare. Fosterland och Frihets militära- och fascistvänliga styrkor hade, med hjälp av kulsprutegevärr, avrättat arméns överbefälhavare general René Schneider redan i oktober 1970. Det var ett terroristattentat som saknade motstycke i landets moderna historia. Utnämningen av Prats till statsråd i Allendes regering mildrade inte motsättningarna i samhället, de gav istället upphov till en våg av protester som generalernas fruar ställde sig i spetsen för.

Utanför försvarsministeriet stod de rika kvarterens fruar och öste galla över det de ansåg vara general Prats feghet. Av en ren slump var alla tre där. Marco, Carlos och han själv. Plötsligt hade både Carlos och Marco dykt upp bakom honom och utan minsta förvarning hållit fast honom i armarna. Han hade skakat till i hela kroppen och fruktat det värsta. Sedan hade de stått utanför försvarsministeriets mäktiga byggnad. Spektaklet var groteskt och alla tre blev illa berörda av vad de såg. Officerarnas fruar skyddades av beväpnade soldater ur flygvapnet och ett femtiotal medlemmar ur Fosterland och Frihet. Om fascisterna hade velat lyncha någon hade de kunnat det. En Allende-anhängare, en arbetare, befann sig också där. Mannen som tänkte med hjärtat, fick nog av alla högljudda grymtningar. Mitt uppe i alla förolämpningar och regeringsfientliga slagord röt mannen till.

– Länge leve folkfrontsregeringen och kamrat Salvador Allende!

En gravlik tystnad fångade under några sekunder den reaktionära skaran. Fosterland och Frihets medlemmar omringade snabbt den omtumlade mannen och gjorde sig beredda att mosa honom. Alla tre tittade på varandra och drog sig sakta ur folksamlingen. De beväpnade sig med mängder av stenar och kastade mot gruppen som höll på att misshandla den olycklige. Det ställde till med en stor oreda och när de var på väg därifrån sökte en annan ung man deras sällskap. De lyssnade på honom, han behövde hjälp med att dela ut marxist-fientliga flygblad inne i City. Satans marxister, sade han med vitt uppspärade ögon. Ja visst kompis, sade Marco och Carlos, nästan samtidigt. Ale själv var tvungen att gå tillbaka till kontoret och kunde inte följa med. Han såg dem bege sig mot stadens centrum. Några dagar senare fick han höra vad som hade hänt. När de väl kommit in i hälsovårdsmyndigheternas byggnad vände de sig mot fascisterna.

– Hörru kompis, så du är med i Fosterland och Frihet!?

Mannen häpnade, han hann inte riktigt svara innan knytnäven gick rakt in i munnen. När Marco

drog ut sin högra hand var den alldeles blodig. Fascisten hade varit så utmanande fräck att Carlos och Marco hade gett honom ett ordentligt kok stryk. De knuffade ner honom för trapporna och lämnade sedan byggnaden. Vad som egentligen hände med fascistens hälsotillstånd visste de ingenting om. De hade hört ambulansens sirener på väg till byggnaden.

– Djävla idiot, han tiggde om stryk, livvakt åt parasiters rika kärringar och fascist... han får skylla sig själv, han tiggde faktiskt om stryk!

Att avstå från att ta itu med en rabiast fascist från Fosterland och Frihet skulle de aldrig ha förlåtit sig själva. General Prats hade onekligen fel när han uttalade sig om sina vapenbröder. Om generalens syn på de väpnade styrkorna var önsketänkande eller vanföreställning fick man aldrig reda på. Några år senare lyckades andra landsmän i Buenos Aires, även de militärer, spränga generalen i luften. Bomben som berövade Prats livet gick till historieböckerna som en ovanlig illgärning. Prats hade haft fel; militärerna var visst beredda att besudla sina händer med landsmäns blod.

Han låg på resår madrassen och tittade mot våningssängen över honom. Festdag, tänkte han. Han hade inte bråttom med att gå till fönstret, gråsparvarna fick lov att vänta. Han fick en idé, och började leta efter något att skriva med. Första maj är första maj, det går inte att ändra på den saken, sade han till sig själv och hörde sin egen röst. Till slut lyckades han hitta en spik och lade sedan hela sin själ i arbetet med att måla imaginära och verkliga plakat och banderoller. På våningssängens botten ristade han två slagord: *Länge leve livet och länge leve döden om det tjänar kampens sak medan man lever!* Han hade aldrig tidigare sett en sådan paroll. I ensamheten, som ett försök att uppnå den totala totaliteten, kunde han se den. Parollen skulle för alltid komma att omsätta sig i hans medvetande. Han var ovetande om det då, men parollen var som hämtad ur ett fragment från Che Guevaras avskedsbrev till Fidel Castro och det kubanska folket: Varhelst döden möter oss välkomnar vi den förutsatt att vårt krigsrop har nått ett receptivt öra och en utsträckt hand vill gripa våra vapen. Den andra slogan han ristade in kände han till: *La lutte continue.* Det spelar ingen roll hur länge de tänker hålla mig här inne, sade han, kampen går vidare.

Medan han pratade med sig själv letade han efter lämpliga ytor på väggen, med spiken i högra handen ristade han sedan kända och okända ansikten. Det första var Lenins. Det var andra gången han kunde se den ryske revolutionärens ansikte i fångenskap. Han var inte isolerad i cellen längre. Ingen diktatur i världen kunde frånta honom friheten att tänka och kämpa.

Santiago utanför och Cuatro Alamos innanför, han undrade ofta om det hade något med relativitetsteorin att göra. Allteftersom tiden gick lärde han sig teckenspråk av andra fångar. På kvällarna reflekterades ljuset från cellen på den gråaktiga väggen utanför gården och då kunde man teckna meddelanden med hjälp av händernas skuggor. En kväll när han stod vid fönstret och övade sitt nyligen erövrade språk, lade han märke till ljuset från cell fyra. Flera fångar hade förts till paviljongen under kvällen. Han viftade ivrigt med händerna framför lampan, på väggen utanför syntes det tydligt. Han talade lågt, men tillräckligt högt för att fången från fyran kunde höra honom. Ale var övertygad om relativitetsteorins förträfflighet, han lärde den nya fången teckenspråket och med dess hjälp kunde de överbrygga avståndet och tystnadens barriärer.

Cristian Mallol var en av de fyra medlemmar i MIR som chilensarna hade sett på TV när de uppmanade sina kamrater att lägga ned vapnen. Ale tyckte att surrealismen gjorde sig påmind överallt, i synnerhet i fångelsernas labyrinter. Ännu än gång hade han fått kontakt med en mycket märklig person. Han kunde bara inte hålla inne med hemligheten utan avslöjade den för Mallol. Jag tror inte att ni lyckades säga det ni ville förmedla till MIR, sade han med hjälp av fingrarnas

siluetter. Ingen vänsteraktivist trodde på det ni sade, tillade han. De flesta tyckte att ni tvingades ljuga, att ni riskerade att bli avrättade ifall ni skulle ha vägrat ställa upp. Av de andra, alla som känner er inom MIR, kunde man inte förvänta sig annat än ett kraftfullt fördömande. Jag själv deltog, fast jag varken var eller är medlem i MIR, och var med om att trycka upp flygblad där ni dömdes till döden.

Cristian Mallol var varken förvånad eller ångerfull och svarade att han hade gjort det för att rädda MIR:s medlemmar från en säker död för att DINA höll på att förgöra dem. Båda höll fast vid sina ursprungliga ståndpunkter, men insåg samtidigt att de hade en gemensam nämnare, de var under samma fängelsetak och det fanns bara fyra celler mellan dem. Mallol fick inte reda på varför den man som han kommunicerade med hade fängslats av DINA. Mallol frågade inte, han hade nog med sina egna bekymmer. Mallols cell hade omvandlats till en liten etta, han fick besök, frukt och litteratur. Det är klart att det är en motprestation, tyckte Ale för sig själv i sin cell. Han hade emellertid svårt att tro att förmånerna Mallol berättade om var sanna. Mallol lovade honom frukt som han skulle börja lämna inne i toalettens vattenbehållare. Dagen efter hittade Ale ett äpple i den. Han började svettas, nervspänningen var både hetsande och outhärdligt. Han tog det röda äpplet i armhålan och återvände till sin cell. Vakten som följde honom märkte ingenting. Inne i cellen grubblade han mycket över äpplet, han uppfattade det som en krigstrofé, som ett underjordiskt surrealistiskt minne. Men han fick inte behålla sin trofé, det var för farligt för både Mallol och honom själv. Inte ens kärnorna skulle vakterna få hitta i cellen, han kastade ut dem genom fönstret, i förhoppning att gråsparvarna skulle ta hand om dem.

Följande kväll, när ljuset på väggen gjorde det möjligt, tackade han Mallol för omtanken. Mallol uppskattade den dagliga kontakten med fången i cell nio och lovade mera frukt, vilket han också gav. En kväll frågade Mallol om han ville läsa något. Ale blev häpen och visste inte vad han skulle svara. Han erinrade sig Röda Korsets löfte som aldrig hade infriats och tänkte på säkerheten. Till slut föll han för frestelsen. Han tackade för gesten som om det avsåg en present som hörde till gudarna på Olympen. Liksom äpplena lämnades boken, i en platspåse, i toalettens vattenbehållare. Han var på väg till toaletten, med vakten efter sig, hans nerver var spända till bristningsgränsen. När vakten låste dörren om honom kände han sig som en osynlig varelse. Efter en stund tog han fram boken och luktade i flera minuter på trycksvärtan. Instinktivt gömde han boken under madrassen och lade sig på den med armarna bakom nacken. Han var lycklig, allting tecknade sig som en roman med ett lyckligt slut.

Han läste boken med skärpta sinnen. Vid minsta ljud, gömde han boken under madrassen. Den handlade om det grekiska upproret under andra världskriget. De grekiska partisanernas motstånd hade lett till att viktiga delar av tyskarnas ockuperade områden befriades. Gerillan hade gjort stora ansträngningar för att skapa folkliga maktorgan i de befriade områdena. I slutet av 1944 gick de grekiska motståndstyrkorna mot segern. Det grekiska kommunistpartiets ledning hade dock gett efter för påtryckningar från kommunistpartiet i Moskva, till förmån för en nationell samlingsregering. De allierade, i synnerhet engelsmännen, fick fria händer att bestämma över Greklands politiska kurs och gav följaktligen grönt ljus för att hejda det revolutionära uppsvinget i landet.

Det han var mest intresserad av var att den grekiska gerillan ELAS inte hörsammade kommunistpartiets uppmaningar, utan fortsatte sin kamp mot den brittiska invasionen. Gerillamännens envisa kamp ledde till att många av dem fängslades. I boken beskrevs hur en av partisanerna isolerades och torterades i en cell i Aten. Boken handlade om det. Torterad, isolerad, utlämnad till sitt eget öde. De torterades och de isolerades underjordiska historia. Aten och Santiago, tänkte han. När han hade läst färdigt, drog han slutsatsen att i hans och den grekiska

partisanens fall gällde inte relativitetsteorin. Tortyren och isoleringen i militärens händer, det är inget som är relativt utan objektivt och det sker gång på gång. Ale lämnade tillbaka boken till Mallol på samma sätt som han hade fått den. När han stoppade plastpåsen med boken i vattenbehållaren hittade han ett gult papper och ett meddelande. Mallol insisterade på att presskonferensen var ett försök att hjälpa MIR:s medlemmar, men erkände att han kunde ha fel. Just när han läste papperet hörde han steg i korridoren. Ale tänkte på Villa Grimaldi och handlade snabbt, han stoppade papperet i munnen och tuggade så fort han kunde, men den här gången var papperet både tjockare och större. Tuggandet ledde ingenstans, som en desperat utväg såg han sig tvungen att ändå svälja det. Ingen måltid hade någonsin lämnat en sådan egendomlig känsla i smaksinnet. Det blev inga fler böcker, meddelanden eller frukter, samma dag fördes Mallol bort från Cuatro Alamos. Ale saknade kontakten med honom.

Miguel Krassnoff hade sagt att de fyra mirister som visades på TV var förnuftiga individer. Men det hade inte varit lätt att handla i enlighet med de sansades klokhets, sanningen trängde sig igenom medvetandet som en outhärdlig mardröm. På sätt och vis hade presskonferensen varit frivillig. Men reaktionen på dödsdomen hade fått stor återverkan på äggen, som de fyra miristerna kallades i Villa Grimaldi, så de hade själva begärt att få framträda på en ny presskonferens. De ville förbättra sitt anseende. Vi fruktar ingen vedergällning, upprepade de på den nya presskonferensen inför journalisterna.

Bland fångarna spred sig ryktet att ett av de fyra äggen, Cristian Mallol, hade ångrat sig när han insåg att DINA utnyttjat dem. Mallol hade kommit fram till att allting var en vulgär och grov manöver. Att alla de döda, de efterlysta, de landsförvisade, ja, att alla personer som överhuvudtaget räknades upp på presskonferensen var eller hade varit i Villa Grimaldi. Jag vill inte bli särbehandlad, jag vill inte ha några privilegier, jag ska behandlas som alla andra fångar, sade sedan Mallol. Krassnoff ogillade Mallols utspel starkt, men han kunde inte låta honom försvinna utan att det skulle skapa problem för militärjuntan.

— Den där jäveln ska stanna med alla andra fångar, men på ett villkor: han ska bli den siste som släpps ur ett fängelse i Chile!

När det blev känt att de fyra var dödsdömda av sina egna drabbades de av en förfärlig ångest. Hernan Gonzalez kände sig som en paria. DINA frigav alla utom Cristian Mallol, och Hernan Gonzalez tilläts att åka till Spanien. José Carrasco och Humberto Menanteau hann uppleva en kort tids bedräglig frihet innan de greps på nytt. De hann skriva ett brev till MIR:s ledning i vilket de erkände sitt misstag och bad att få sina fall prövade på nytt och slippa uteslutas ur MIR, eftersom de fortfarande trodde på MIR:s politik. Men det var för sent, bland de egna betraktades de som förrädare.

I mitten av november kidnappades de på nytt och fördes tillbaka till Villa Grimaldi. Denna gång utan returbiljett. De var resignerade och förstod att det inte fanns någon återvändo. De fjättrades med fotbojor och när den galne Krassnoff och hans medarbetare var färdig med dem flögs resterna av deras kroppar till Anderna. Där hittades de brända och stympade liken den 1 december av en bonde nära berget Cuesta del Chada. Några dagar efter mordet beviljades Humberto Menanteau politisk asyl i Frankrike, men då hade hans stoft redan börjat bli ett med den chilenska jorden.

Han kände sig osäker. Det drällde in nya fångar i de närliggande cellerna. Plötsligt visste han inte om samhället utanför var fyllt av protester eller om mängden nya tillfångatagna pekade på nya förluster för förlorarna. I cellen bredvid hörde han att någon visslade lågmält. Genast svarade han med att vissla tillbaka en italiensk filmmelodi. Han hade ett oerhört behov av mänsklig kontakt.

Fången bredvid visade sig vara en präst. Prästen var lång och hade kraftig kroppsbyggnad, såg europeisk ut med blåa ögon och blont hår. I en kyrka där prästen förrättade sina predikningar påminde han församlingsborna om att Jesus värnade om de förföljda. Det var en fredag och prästen förföljdes av otur. I femte bänkraden satt hustrun till en general, hon blev bestört över hans predikan och berättade för sin man om Mariano Pugas subversiva verksamhet. Som en blyxt från klar himmel fick prästen oväntat besök i Guds hus och till sin fasa fördes han till det förskräckliga Villa Grimaldi. Nu hörde prästen, av fången bredvid, vad som väntade honom i Cuatro Alamos.

Innan han blev präst hade Mariano studerat vid militärhögskolan i Santiago och gjort en lovande karriär som officer. En dag kom han till insikt om det chilenska samhällets orättvisor och hoppade av det militära. Han kom från en högborgerlig miljö och hans far hade varit Chiles ambassadör i USA. Därför blev omgivningen tagen på sängen när han gjorde en intellektuell kullerbytta och blev präst. Inte nog med att Mariano följde sitt kall, tog parti för de många och blev arbetarpräst. Halva tiden predikade han till förmån för de fattiga, resten av tiden lönearbetade han som byggnadsarbetare.

Nu försökte Ale uppmuntra prästen, han sjöng protestsånger, det var de enda sånger han kunde utantill. Flera gånger sjöng han sången om Camilo Torres, en colombiansk präst som lämnade prästrocken och bytte den mot ett gevär.

*Jag sjunger ty
det är inte sant
att du är död Camilo,
på bergens väg
och på barnens stig.*

Han erbjöd prästen att dela ett av de äpplen han hade fått av Mallol. Mariano tackade nej, prästen ville inte beröva sin långtidsisolerade medfånge frukten. Ale påminde honom om att erbjudandet var i enlighet med den kristna läran, att det inte var något konstigt med att vara barmhärtig.

— Du behöver det mer än jag, du har suttit länge här.

— Lyssna, ta halva äpplet, det är gott. Dessutom är det precis som du själv säger, jag har varit här längre och vet hur det går till. Seså och amen.

Ale sträckte ut sin högra arm med halva äpplet genom järnstängerna och gav det till mannen. För Mariano var saken klar, fången i cellen bredvid hade visat ett kristligt sinnelag, snart uppstod tillit mellan dem. Ale berättade för Mariano hur han såg på läget. Inom kort kommer du att lämna det här stället, sade han till prästen och bad honom att lära sig telefonnumret till hans föräldrar utantill. Mariano lovade det.

Dagen därpå var cell nummer åtta tom igen. Mariano hade lämnat Cuatro Alamos och Ale var åter ensam med sina gråsparvar. Han hade vant sig vid cellen, men hade svårt att stå ut med ensamheten. En dag frågade han en av vakterna om han fick städa korridoren, han var beredd att göra nästan vad som helst för att få se lite ansikten. Vakten tittade och tyckte synd om honom. Det var en eländig syn han hade framför sig, en övergiven och värnlös ung man. Vakten kände medlidande och han fick lov att städa den långa korridoren.

– Okej inventariet, du får städa, men ve dig om du hittar på något djävulskap!

Ale var överlycklig, han fick göra något annat än bara vara med fåglarna dagarna i ända. Aldrig tidigare hade han städat med en sådan iver. De mörkgröna tegelplattorna var ovanligt glänsande när han var färdig med dem. Fyrtiofem minuter av en upplevelse, han njöt av tiden fast den var

kort. Dagarna och nätterna gick och allting var sig likt. Smulorna till gråsparvarna, avsaknaden av mänsklig kontakt, ensamheten.

En natt öppnades plötsligt dörren och in kom en vakt klädd i svart. Han hade aldrig sett mannen tidigare.

– Raska på, ta dina grejer och följ med!

Han hade ingenting att ta med sig, så det var ganska dumt sagt, tänkte han samtidigt som det gick en kall kår längs ryggen. Han lämnade cellen. Ute i korridoren tvingades han, av ett för honom okänt par, att blunda och i samma ögonblick kände han tejpen på ögonlocken. Det var på exakt samma sätt som de tidigare hade hämtat Frodden. Nu är det min tur, tänkte han. Han fördes av de båda civilklädda männen genom korridoren och efter att ha gått genom en dörr kom alla tre fram till en väntande bil. Utan omsvep knuffades han in i bilen. Efter att ha åkt en halvtimme stannade bilen och han tvingades gå ur den. Han stod i den råa nattkylan och kände kölden sprida sig i hela kroppen.

– Det är kört grabben, hit men inte längre!

Han hörde DINA-agenterna mumla något och avvaktade spánt. Han var vettskrämd. Han kunde nästan känna kulorna tränga in i kroppen och såg i sitt inre hur hans egen kropp rullade ner för en slänt. Sen skulle den ligga där på en ödlig plats i Santiagos utkanter. På morgonen skulle herrelösa hundar nosa på hans döda kropp. I samband med kidnappningen hade han sett sig själv framför en exekutionspluton, ett nackskott var inte detsamma som en arkebusering.

Ale hann inte tänka mer. Hårdhänt greps han i vänster arm. Skenavrättningen var över. Lite torrt konstaterade en av dem:

– Du gick på det va!?

De åkte vidare. Ale satt försjunken i sin egen rädsla. Det han fasade för mest av allt var att återvända till Villa Grimaldi, det skrämde honom till och med mer än döden. När bilen stannade besannades hans värsta farhågor. Han kunde inte se på grund av tejpen, men kände lätt igen grusets karakteristiska knastrande.

Skrikande fångvaktare förde honom tillbaka till verkligheten, i vilken Cuatro Alamos bara hade varit en parentes med patetiska frågetecken. Fångarna, ett dussin trodde han, sprang runt på gruset. De sprang och på vakternas befallningar slog de sig själva med knytnävarna på bröstet samtidigt som de skrek att de var bögdjävlar.

Han upplevde nu en fruktan som överträffade den rädsla och ängslighet han hade känt den 14 mars. Det var inte längre en fråga om vad som kunde hända med honom. Han kände väl till Morens, Krassnoffs, Romos och alla andra officerares gränslösa våld. Han visste inte vad han skulle ta sig till. Han knuffades förbi de springande männen och fördes sedan till raden av höga avlånga lådor. Vakten öppnade den ena efter den andra och svor över att de redan var upptagna. Till sist hittade han en tom och slängde in Ale i den. Han var tillbaka, mitt i helvetesmaskinen. Ögonbindelns knutar satt hårt i nacken. Inne i lådan var mörkret totalt. Där stod han, ännu en gång som ett inburat djur i väntan på den avgörande slakten. Sin vistelse i cell nio i Cuatro Alamos upplevde han nu som en flyktig illusion.

Ale kunde inte sova. Han hindrades av alla fasansfulla skrik från tortyrrummet i närheten, han förfärades ännu en gång av vakternas ständiga trampande på golvet utanför lådorna och av de galna råttorna som sprang på taket. Ensamheten kändes än mer genomgripande, han var totalt utlämnad till sitt öde. Han var vid sina sinnens fulla bruk, hela tiden medveten om nattens fasor.

Han hörde hur en tidningsf rs ljare från staden Antofagasta torterades. Den olycklige mannen förväntades erkänna att han enligt DINA hade gjort sig skyldig till subversiv verksamhet. Mannen var uppenbarligen oskyldig, han visste ingenting om vad han anklagades för. Ale hörde den torterades ändlösa hjärtslitande klagorop, med en känsla av vanmakt vände han sin smärta mot en hopplös mänsklighet.

Vid gryningen hörde han ljud han kände igen. Vakterna gick och vakterna kom, vakternas trampande på golvet var outhärdligt, han var nu nära ett nervsammanbrott. Han inbillade sig att han kunde se solen över Anderna. Klockan tio på morgonen öppnades dörren och han tvingades ut ur lådan han stod i. Han hade svårt att gå när han fördes bort till ett litet rum. Han hörde f rh rsledarens röst och ljudet från tr stolen han själv satt på. Han handikappades svårt av ögonbindeln och fick för sig att militären framför honom var en man, fyrtiofem  r med krulligt h r och utan mustasch. Han har nog en grå kavaj, vit skjorta fast utan slips, tänkte han. Mannen förhörde honom samtidigt som han tryckte på skrivmaskinstangenterna. Det var en enorm skillnad jämfört med de sadister som drog i veven som var kopplad till metallsängen, han antog att mannen inte hade deltagit i den tidigare tortyren av honom.

Frågorna han ställde saknade sammanhang, de ville ha uppgifter om hans kusin Miguel som ingick i polisens kravallstyrka. De vill veta allt om ens anhöriga, tänkte han. Men det är klart, fortsatte han f r sig själv, det kan också hänga samman med arbetet inom de väpnade styrkorna, det är ju det de anklagade mig för när jag fördes hit första gången. Vid det här laget hade Miguel f rv ndlats till en fundamentalistiskt troende kristen så DINA hade ingen tr d att följa.

Ögonfärg? Frågan kom oväntat för honom, blixtsnabbt, nästan automatiskt, svarade han att de var ljusgröna. Det handlade inte om f rgsemantik, det var en lögn, hans ögon var bruna, det hade de alltid varit. Det var mera tur  n skicklighet att officeren inte fick för sig att ta ner ögonbindeln för att kontrollera om svaret stämde. Han hade utsatt sig själv f r en risk, men nu kunde han inte ändra sig. I DINA:s hemliga register skrevs han in med ljusgröna ögon och utan  rr på kroppen. Efter förhörets formaliteter hörde han ett prasslande med papper.

— Skriv under h r!

Han tänkte på ögonbindeln och inte på vad som stod på papperet. Han fick en penna i handen och skrev på utan att säga ett knyst. Efter förhöret fördes han till de större trälådorna där det fanns flera fångar. För honom var det en glädje att återse fångar som Frodden, Lautaro Videla och Patricio Negr n. F r dem beskrev han snabbt det han kände till. Han berättade om sina sporadiska kontakter med andra fångar i Cuatro Alamos, om sina hemliga diskussioner med Mallol och om Röda Korsets senaste farsartade besök. Själv blev han uppdaterad om den senaste utvecklingen i Villa Grimaldi. En del var samma fångar som han hade träffat tidigare, andra bara namnlösa ansikten. De hade alla ett gemensamt, de var vana vid strapatserna i de hemliga lådorna.

Dagen där på, mitt på dagen, hämtade DINA honom. Han sattes i en r d Austin Mini som hastigt lämnade Villa Grimaldi. Efter en halvtimme var den lilla r da bilen i närheten av Departamentalgatan och Vicu a Mackenna. Hans tvivel skingrades, han lyckades fånga en skymt av den röda porten med texten FARA EXPLOSIVA ÄMNEN på. Han var glad att återvända till isoleringspaviljongen. Han var tillbaka i cell nummer nio i Cuatro Alamos.

Han hörde röster i de närliggande cellerna och förstod att de olika rummen var fulla av nya fångar. Han tog kontakt med en grupp ungdomar i cell åtta och fick reda på att alla kom från staden Talca och tillhörde kommunistpartiet. Det h r är något nytt, tänkte han, hittills har jag bara kommit i kontakt med mirister. Han hade inte mycket gemensamt med folk som var med i

kommunistpartiet, förutom Laura, Victoria och Omar. Efter att ha pratat en stund med ungdomarna vände han sig mot gråsparvarna och de ansikten han hade ristat på cellens fyra väggar.

Det hade gått några dagar sedan det nattliga blixtpbesöket i Villa Grimaldi. Han stod vid fönstret som vanligt en förmiddag och kastade smulor genom järnstången. Det var ett ovanligt stort antal fåglar som flockades kring apelsinträdet. Särskilt en fågel iakttog han noga. Den var helt vit. Det där är ingen gråsparv, tänkte han först, kanske är det en vit kanariefågel eller en vit undulat. Han frågade sig vad en vit kanariefågel gjorde där, mitt i den stora skaran gråbruna sparvar. Han hade aldrig hört talas om några vita sparvar, men han kunde inte utesluta en mutation. Han kände på sig att det inte var någon kanariefågel. Han skärskådade den vita fågeln länge innan den flög sin väg.

Händelsen gjorde ett så starkt intryck på honom att han tog spiken och skrev några verser på den vita väggen, till höger om fönstret, på samma ställe som han hade stått när de tre kvinnliga fångarna sjöng gråsparvarnas sång för honom. Han utgick från att den vita fågeln hade varit inburad och att den hade återfått sin frihet. Tack vare dikten kände han en inre frid och med hjälp av den känslan fäste han åter sitt hopp vid livet.

Samma dag kom löjtnant Orlando José Manso Durand in i hans cell. Löjtnanten var mycket spänd, hotfullt höll han upp sin knutna högerhand. Ale såg in i hans stränga kalla ögon, Carlos Carrascos chef fäste blicken på honom. Ale insåg att löjtnanten ville skrika något, men av någon anledning hade militären svårt att få ut sin ilska. Mannen tittade föraktfullt på fången, som om han kunde mörda med blicken, spy ut sitt hat och sina slag och omintetgöra honom.

— Jag ska strypa dig med mina egna händer din jävel!

Löjtnanten sade inget mer, med en våldsamt kraft smällde han igen dörren och gick sin väg. Ale tänkte på hur länge han hade hållits kidnappad, två månader fick han det till. Början av maj 1975. Varför löjtnanten kommit in och hotat honom först nu och inte tidigare förstod han inte. Det är osannolikt att fanskapet först nu fått klart för sig vem jag är, tänkte han. Fast det är ändå möjligt, tillade han högt för sig själv. Han stod vid fönstret och gnuggade sin hjärna med obesvarade frågor kring Carlos Carrascos och Mauros öde. Tiden gick.

För femtielfte gången hörde han ljud i korridoren och ansträngde sin hörsel. När celldörren öppnades blev han spänd, lunchsoppan hade han fått för flera timmar sedan. Han tittade snabbt genom fönstret. Att döma av solens strålar på den gråa väggen utanför gården var klockan förmodligen sex på kvällen. För första gången i fångenskap såg han hur den svartklädda vakten log mot honom, de vita tänderna kontrasterade med klädseln.

— Okej inventariet, nu sticker du!

— Va!?

— Nu sticker du, hajar du, du går över till andra sidan, ta dina grejer!

Ale trodde inte sina öron. Ljudet i korridoren tilltog. Han hörde folk gå, hörde glada skratt och allmänt mummel.

Vistelsen i såväl Villa Grimaldi som i Cuatro Alamos hade lärt honom att vara misstänksam, skeptisk. Hela hans sätt att uppleva saker rörde en uppenbar misstänksamhet, han kände sig som en skygg fågel. Han stod där, utanför cell nio och hade svårt att tro att just han nu var på väg till Tres Alamos. Skulle han inte vara en outsider, en eremit längre? Fångvakterna samlades kring honom, de hade också svårt att tro att det var sant. Två långa månader av isolering var slut, och

han kände ett oöverskådligt kaos i huvudet. Förvirring och glädje gick in i varandra. En sak snurrade i hans huvud. Ta dina grejer, hade vakten sagt. Men hur skulle han kunna ta med sig allt, både det som var sant och riktigt, imaginärt och oavslutat? Hur skulle han bära sig åt för att sträcka ut sina egna händer och ta emot alla andras händer? Hur skulle han bete sig för att återkalla i minnet och inte glömma alla dessa livsinytryck, alla gångna ögonblick och alla försvunna? Och gråsparvarna?

Grubblande ställde han in sig i kön, han kände igen rösterna från kommunistpartiets medlemmar i Talca. Femton fångar från södra Chile stod nu där i kön. De hade tillbringat några dagar där, men nu var alla ivriga att lämna paviljongen. Längre fram i kön såg han tre kvinnliga fångar, en av dem gjorde ett skrämmande och nästan illusoriskt intryck på honom. Han tyckte synd om henne. Hon var utmärkt glad och hade svårt att gå. Hon gick i ett par för henne alldeles för stora skor som starkt kontrasterade mot hennes kraftlösa fysionomi. Det var uppenbart att de aldrig hade varit hennes egna.

— Renata? frågade poliskonstapeln som satt vid ett skrivbord och skrev in fångarnas personuppgifter.

— Nej, Renata är mitt täcknamn, jag heter Gladys Díaz Armijo och är journalist samt medlem i MIR:s centralkommitté.

Ale blev förbluffad när han hörde namnet. Kvinnan i det eländiga tillståndet var den kända radiojournalisten. Hennes osannolika närvaro i korridoren och den egendomliga dialogen några meter ifrån honom övertygade honom ändå. Hon hade under flera månader varit utsatt för fruktansvärd tortyr. Fjorton dagar innan Mauro och de andra DINA-agenterna kom till La Palmilla för att slå klorna i honom låg hon redan illa därän i Tornet. DINA:s högsta ledning, med Manuel Contreras i spetsen, hade redan bestämt försvinnandet av hennes man, liksom av ett stort antal andra MIR-medlemmar från Valparaiso.

Nu flyttades han, tillsammans med de andra i kön, över till Tres Alamos. För de levande var det inte många steg att ta mellan Cuatro Alamos och Tres Alamos, men i verkligheten innebar det att förflyttas från de kidnappades och ”försvunnas” hemliga värld till en värld där de åtminstone erkändes som politiska fångar. För Ale kändes det ofattbart att isoleringen äntligen var bruten. Han gick till korridorens slut, men innan han gick genom dörren som fanns till höger vände han sig om och kastade en sista blick på platsen där han hade varit ett farligt explosivt ämne.

Han fortsatte genom en korridor och efter femton meter släppte en uniformerad polis ut honom genom en port. När den öppnades gick han sakta ut på en stor gård, ovanför syntes en klarblå himmel. Han tyckte gården påminde om en av de många ödsliga platser som fanns runt omkring de fattigas kvarter i Santiago.

Efter en kort stund dök det upp en barfota man i grå poncho. Han stirrade på Ale och tyckte sig se en ny skygg fånge. Strax därefter hörde Ale ordet MOTTAGNING och överallt dök det upp fångar som kom för att ta emot honom. Han var omtumlad och lade inte märke till att korridorens välvda tak hade en klosterlik arkitektur. Förr i tiden hade byggnaden varit ett nunnekloster. De omfamnade honom, de tittade på honom och han fick svara på frågor om sitt välbefinnande och mycket annat. Han kände sig helt upp och ned. Han såg sig om, tittade på de andra och hade svårt att tro att det var sant. Han visste inte riktigt vad han skulle säga, han blev yr av att ha så mycket folk omkring sig. Han fick samma obehagliga känsla som när han första gången fick ta av sig ögonbindeln, det var en märklig sinnesstämning.

Han befann sig i ett psykiskt sömntillstånd, men kände genast igen en för honom karakteristisk röst. Han tittade på den barfota mannen med det runda bruna ansiktet och mindes läkarens

beskrivning av relativitetsteorin. Översvallande omfamnade de varandra och sedan kramades han av många andra som han aldrig tidigare sett. De tog in honom i en cell, han behövde äta och vila ut, sade de till honom. Medan han drack mjölk ur glaset undersöktes han av en annan läkare bland fångarna, för hälsotillståndet var viktigt fick han höra. Från och med nu erkänner militärjuntan mig som politisk fånge, upprepade han för sig själv.

När lugnet hade återställts lämnade han en rapport om situationen. Han berättade att han hade hämtats mitt i natten till Villa Grimaldi, berättade om vilka fångar han hade sett där, om Gladys Díaz och allt som han kom ihåg och som de politiska partiledningarna inne i koncentrationslägret tyckte det var viktigt att känna till. Han fick träffa en ledande partikader från MAPU som begärde en utförlig rapport om allt som hade hänt kring Carlos Carrasco. De gick fram och tillbaka i lägret, och han redogjorde för det han visste.

”Den 14 mars 1975 rövades jag bort av DINA. Tusentals chilensare har förvisso fängslats och torterats av DINA. Det som utgör en speciell omständighet i mitt fall är det faktum att jag sedan tidigare kände en av dem, Carlos Carrasco. Till saken hör att sedan den 14 mars är även han försvunnen. Jag lärde känna Carlos 1971, då vi båda studerade vid handelsinstitutet i Santiago, vi skulle bli revisorer. Carlos blev inkallad till regementet Buin. Efter ett tag befordrades han till korpral, antagligen berodde det på att Carlos var begåvad, stor och kraftig.

Efter militärkuppen, när jag träffade honom, avslöjade han för mig att han ingick i en topphemlig underrättelsetjänst vid namn DINA. Carlos beskrev för mig hur han värvades och att han under två månader förflyttades till en militär byggnad i närheten av Rocas de Santo Domingo där utländska höga officerare indoktrinerade DINA:s blivande styrkor i den machiavelliska konsten att krossa subversiva upprorsmakare. Psykiskt mårde Carlos inte bra, han var knäckt. Å ena sidan hade han ett politiskt förflutet och i nuet var han en del av diktaturens våldsapparat.

Carlos blev då erbjuden att lämna landet, men tackade nej av rädsla för vad hans familj i så fall kunde råka ut för. Indirekt och omedvetet, lämnade han information först om den terroristiska subkultur som han var en del av. Sedan övertalades han att medvetet lämna information om DINA:s planer på att omintetgöra MIR. Allt Carlos berättade för mig lämnades vidare till en högt uppsatt kvinna i MIR:s ledning. MAPU:s partistrukturer fungerade inte längre, de ledande kadreerna flydde hals över huvud eller hade sökt asyl på olika ambassader. Mauro deltog i en av DINA:s operativa brigader, ända tills han förflyttades till Cuatro Alamos som fångvakt.

Mitt sista möte med Carlos ägde rum den 19 februari 1975, och cirka en månad senare, den 14 mars, kom Mauro tillsammans med DINA och tog mig till fånga. Innan jag kidnappades föreslog jag att vi skulle fly tillsammans, men han avböjde förslaget. Han hänvisade till DINA:s förmåga att krossa allt och alla. Jag sattes i en bil och fördes till Villa Grimaldi. Tidigt en morgon skymtade jag honom där. Trots ögonbindeln kunde jag se att han var fjättrad vid fötterna. Vad som har hänt honom sedan dess har jag ingen aning om, jag har inte heller diskuterat saken med andra fångar eftersom jag anser att det är för riskabelt.”

Det var en kortfattad redogörelse, men han tyckte att det fick räcka.

Fångarna i Tres Alamos bar blåa kläder och överallt fanns det små grupper som pratade i det oändliga. De talade med varandra på dagen, på kvällarna, på natten, i drömmarna, i mardrömmen, i avvaktan, i hoppet. De pendlade mellan två ytterligheter, mellan vissheten om att vara fängslade och tanken på en osäker framtid. På nätterna lyssnade man på sändningarna från Radio Moskva. Ale fick veta att hans fall hade tagits upp i en av de internationella sändningarna. Han iakttog dem och tyckte att fångarna såg ut som mänskliga druvklasar runt små mobila radioapparater, som fastklistrade vid sanningen. Han kände igen den ryska hallåkvinnans spanska uttal, för han

hade hört några sändningar innan han själv föll i DINA:s händer. Miljontals chilenaers förhoppningar och längtan efter sanning var kopplad till den ryska kvinnans budskap: Escucha Chile!

I förhållande till Cuatro Alamos och framförallt till Villa Grimaldi var regelsystemet i Tres Alamos inte lika strängt. Men han insåg att det inte spelade någon större roll, ty fångarnas aktiviteter präglades i alla fall av hemlighetsmakeri. Fångvakterna bestod inte längre av civilklädda män. Överallt syntes polisens gröna uniformer, de var beväpnade med kulsprutegevär och tågade fram och tillbaka på taket. Taket var försett med taggtråd, vilket påminde honom om gamla filmer från 50-talet. Vid ett tillfälle kom han att tänka på flykten från Alcatraz, fängelset på en ö utanför San Francisco i USA. Fångarna hade nu ordnat en plats på golvet åt honom och han fick två sängtäcken. Han hade välkomnats in i kollektivet.

Ale greps av vemod när han tänkte på gråsparvarna. Han saknade dem, han saknade också fångvaktaren som gav honom hans dagliga matportion. Maten var annorlunda i Tres Alamos. Han fick vänja sig vid ett karottsystem, och all mat man fick delades rättvist. Eftersom fångarna var officiellt erkända som politiska fångar hade de, enligt internationell rätt, möjlighet att ta emot besök. Men Ale var ny och det gällde ännu inte honom. Jag har väntat så länge, tänkte han, så en vecka hit eller dit gör ingenting.

En morgon kallades han av en uniformerad polis och fick lämna gården. Han gick genom en korridor, utan att få veta varför eller vart han var på väg. En civilklädd man med kamera dök plötsligt upp. Mannen stirrade på honom. Sedan fotograferades Ale, vänsterprofil, högerprofil och framifrån.

— Ingen säger något och vad ska jag själv säga, jag är ju fånge och har just återuppstått bland de levande, det är lika bra jag håller truten, tänkte han medan han fördes tillbaka till gården.

Han undrade varför inte de andra som kom från Cuatro Alamos samtidigt fotograferades på samma sätt. Och som så många gånger tidigare sade han sig att hans fall var speciellt.

Livet i lägret var enahanda. Då och då hördes kvinnoröster, de kvinnliga fångarna satt i en parallell byggnad, en mur med taggtråd och beväpnade uniformerade poliser bevakade åt båda håll. Varje gång han hörde kvinnoröster tänkte han på blommor.

En dag, tidigt på morgonen, handplockade en officer en grupp fångar som kommenderades att städa i byggnadens centrala del. Ale fick order om att gå ner i en källare, och utrustades med en hink vatten och en trasa. I källaren var det kallt och fuktigt. Det fanns ingen lampa och det var alldeles mörkt. Kontrasten mot ljuset ute var stark, han väntade så att ögonen skulle vänja sig vid mörkret. Långsamt kunde han skönja de gamla och utslitna väggarna, han tänkte att de för många år sedan hade varit vita. Med trasan torkade han av väggens smutsiga ytor, han förstod att det inte skulle bli lätt att få den ren. Han höll på att tvätta väggen när han upptäckte mörka fläckar. Det var blod. Mörkt, intorkat blod.

Källaren användes av löjtnant Conrado Pacheco, ”den svarta handen” kallades han inom poliskåren. Den var avsedd för de fångar som Pacheco tyckte var uppkäftiga. Senare fick Ale veta att Pacheco ansågs vara en galning och ingen tvivlade på hur han skulle sluta sina dagar, förr eller senare skulle löjtnanten föras till ett riktigt dårhus. På nytt gick tankarna till Villa Grimaldi. Helvetes djävla dårar, så mycket blodsutgjutelse. Ale tittade på de intorkade blodfläckarna och lät bli att torka av dem. Han gick upp och lämnade tillbaka hinken med trasan i. Han kände sig som en sann rebell i händer på depraverade militärer och han fattade mycket väl vad saken gällde, han hade varit beredd att offra sig för den goda sakens skull, för de mångas skull.

Fånglägret låg mitt i Santiago och inne i byggnaden satt hundratals politiska fångar. Alla utan

undantag var offer för den godtyckliga militärjuntan som sedan september 1973 styrde landet. Ale tyckte att lägret var hemskt för att där satt den misslyckade revolutionens själ inspärrad. Fångarna genomled tiden i ständig avvaktan. En väntan med uppgivna förhoppningar och skingrade illusioner. De var så illa tvungna att avvakta, tvungna att förlita sig på att något skulle inträffa, något som kunde förbättra deras situation. De kunde tappa allt mod och då lade sig mörkret igen, framtiden såg svart ut. Alla avvaktade. Många väntade på brev som aldrig kom, andra fick förgäves vänta på ett söndagsbesök som aldrig blev av. De hade inget annat val än att låta tiden gå fast den gick ändå. Ordet tålmod fick en ny innebörd.

Helgernas besök påverkade den vardagliga fångenskapen. Saker och ting förändrades när fångarna fick träffa de sina, barnen, kvinnorna, föräldrarna och alla andra som kom. De anhöriga utsattes för noggranna kroppsvisiteringar, militären ville undvika varje försök till omstörtande verksamhet. Fångarna hade en annan syn på det, inte ens Jesus skulle ha kunnat stoppa den subversiva tankeverksamheten i lägret.

Han kunde uthärda nästan allt, att inte få besök bekymrade honom inte så mycket, han befann sig i en annan värld. Han tittade på träborden mot cementväggarna där fångarna ställde det de fick av sina anhöriga, sen tittade han på sina egna fångkläder. Plaggen bidrog starkt till att han kunde leva sig in i sin nya roll som officiellt erkänd politisk fånge. Inte enbart ett nummer som i Villa Grimaldi eller en namnlös varelse som i Cuatro Alamos. Han behövde inte hemlighålla sin identitet längre eller vara inkognito i den dystra ensamhetens ointagliga gömställen. Den tidigare försvunna fången fick äntligen vara synlig igen. Visserligen ingen segerrik synlighet, tyckte han, men han hade klarat sig med livet i behåll. Dagarna gick och han kände en bitter längtan efter gråsparvarna. Han var helt i sina egna drömmar när polismannen läste upp hans namn.

— Hörrudu, du har besök!

Det var fången bredvid honom som sade det. Först trodde han att det var ett dåligt skämt, men det var sant, han hade fått besök. När han gick ut på gården där fångarna tog emot sina besök såg han bara uniformerade poliser beväpnade med kulsprutepistoler av märket Carl Gustaf. Det fanns några bänkar man kunde sitta på, och nära honom några fångar som väntade på sina kära. Han räknade dem, det var åtta fångar. Polisen syntes överallt runt gården. Solen sken över hela Santiago.

Han möttes av moderns ohejdade glädje och faderns samlade bekymmer. Olfa stod bredvid dem, som vanligt näpen som en docka. Det var ett efterlängtat möte, otroligt efterlängtat, sade Guacolda, och kramade honom hårt. Han såg dem gråta, de grät av glädje och oro. Seså, gråt inte mera, det är över nu, sade han i ett försök att skapa en annan stämning. Det är över, det värsta är över, nu är jag här, sade han till dem. Det är som att vara på ett hotell, till och med kläder får man här. Titta på mig, vad tycks? Nu är jag officiellt erkänd som politisk fånge. Med ett leende visade han sina slitna fångkläder.

Det var som att trycka på en knapp. Han började prata oavbrutet, som en dödsdömd som hade kort tid kvar att leva, men mycket viktigt att säga. Snabbt berättade han om mardrömmen i Villa Grimaldi, om tortyren i metalsängen, om Tornet och de olika lådorna han hade suttit i. Han berättade även om vad han tyckte om Mauro och sin långa isolering i Cuatro Alamos. Den vita fågeln bland alla andra livliga gråsparvar dök också upp i skildringen, liksom journalisten Gladys Díaz. Han var på ett strålände humör, något som besökarna uppfattade som låtsad glädje. Han var verkligen glad och pigg. På grund av sin verklighetsfrämmande idealism kunde han just då inte inse hur allvarligt det var att vara inspärrad där. Å andra sidan hade han anledning att vara glad, han hade överlevt i DINA:s monstruösa värld.

Själv fick han veta vad som hade hänt med resten av familjen liksom med Edgardo, Ramon, Julio och andra kamrater. Alla mådde bra. Hemma hos hans vän Julio var emellertid stämningen dyster. Julios mor hade ådragit sig de styrandes onåd och fått sitt hus raserat. Julio var nu arbetslös och tvingades att leva underjordiskt, systemen var djupt deprimerad och bekymrad över sin förkrossade mor. Till råga på allt hade Julios förhållande med en flicka i kommunisternas ungdomsförbund fått ett abrupt slut.

Familjens hus hade många gånger före militärkuppen tjänat socialisternas sak. Två dagar efter militärernas blodiga maktövertagande hade kvarterets främsta aktivister samlats där för att organisera ett lokalt motstånd. Medlemmar i MIR, MAPU, socialistpartiet och kristna vänstern, alla ungdomar. De var beväpnade med ett fåtal revolverar, men framförallt utrustade med en gränslös naivitet, ivriga att göra slut på det militärkuppen hade ställt till med. Det omedelbara målet var att ta över områdets närmaste polisstation. Själva anfallet hade diskuterats flera gånger. Klockan fem på kvällen skildes de åt. De hade kommit överens om att ses igen efter tre timmar. Strax före den överenskomna tiden anlände två armélastbilar med rekryter från norra Chile till korsningen mellan Toltengatan och Andernasgatan. Soldaterna stormade huset som totalförstördes. Planerna på att ta över polisstationen gick upp i rök, istället tvingades var och en att söka skydd. Likt barn hade de lekt kurragömman, men efter det gömde sig alla på riktigt. Ända sedan soldaterna förstörde hennes hus hade Julios mor varit deprimerad och hon återhämtade sig aldrig. Ale hade alltid tyckt om henne. Nu var det över.

Han betraktade dem, samtidigt som han lyssnade på sin mor. Dumma i huvudet är de här snutarna. De har fått för sig att vi kan kroppsvisiteras hur som helst, vad fasiken tror dom, hörde han Guacolda säga. Imbecilla, inte sant? lade hon till i väntan på ett jakande svar från sin äldste son. Men, fortsatte hon, de var så ivriga i att flänga omkring att de aldrig kom på att Ricardos mamma stoppade in en halv friterad kyckling mellan tutarna, dumma gorillor, sade Guacolda och alla brast ut i ett gapskratt. De utposterade poliserna såg undrande ut, de kunde inte begripa att dessa människor kunde skratta gott på den galne Conrado Pachecos domäner.

Först när han hade lyssnat på sin fars berättelse förstod han att det hade funnits flera orsaker till att han hade klarat sig med livet i behåll. Han far hade bedrivit ett intensivt och mödosamt arbete. All kritik mot den äldsta sonens revolutionära åsikter var som bortblåst. Fadern hade formats av livet själv, vid livets universitet, som han själv brukade säga. Efter militärernas maktövertagande fanns det inte längre någon som helst förståelse för alla brott de hade gjort sig skyldiga till. Vadå extremister och sånt prat, sade Julio, det är ju de som håller på att förgöra landet. Det han hade hört om arméns nattliga verksamhet var inte fantasier. Militärerna passade på att plundra affärer och butiker under utgångsförbudet för att dagen därpå skylla på förmodade extremister och marxister av allehanda slag. De väpnade styrkorna såg med djävulusiskt trolleri till att vänsterfolk försvann på löpande band. Julio hade ett levande bevis: hans egen son som var rapporterad försvunnen.

Med egna ögon kunde han se att Ale, den äldste av hans fem söner, var fylld av glädje och stark livslust, men det fanns inget i världen som kunde få honom att förlåta militärernas uppenbara brott mot hans son. I två månader hade de fräckheten att säga att ingen visste var han fanns. Hur kunde man bara göra så? Hade inte DINA fängslat honom mitt framför ögonen på familjen? Tortyren i Villa Grimaldi, vad skulle de militära myndigheterna säga om den? Samhällets ideologiska grundvalar höll på att rasa samman i huvudet på en konservativ man som Julio. Talet om att militären i Chile inte blandade sig i politik var bara tomt prat. Nu hade de händerna fläckade med blod.

Ale lyssnade noga på vad Julio hade gjort för att få reda på vad som hade hänt honom. Hans

aktning för sin far växte. Han visste mycket väl att det fanns många föräldrar som hade vänt sina söner och döttrar ryggen, sedan dessa hade demoniserats för att ha varit marxister, ett skällsord som var på modet efter militärkuppen. Hans far var annorlunda. Julio hade kontaktat en advokat vid namn Chiffelle. Med advokatens hjälp hade han vänt sig till högsta domstolen och begärt skydd för sin son enligt habeas corpus-principen, skyddet mot godtyckliga arresteringar som var en hörnsten i en modern rättsstat, vilket juntan sade sig vara. Trots alla begångna hemskheter hade rättsväsendet fortfarande ett gott anseende hos etablissemanget.

Till Ers Excellens i högsta domstolen... härmed fordrar jag en förklaring till förmån för min son Alejandro Fuentes Díaz, studerande, 22 år gammal... Julio framhöll att det fanns vittnen då Carlos Carrasco hotfullt uppmanade hans son att överlämna sig till DINA. Vidare konstaterade Julio det obestridliga faktum att hans son greps utan någon arresteringsorder, att han tvingades in i en gul Fiat 125 som förde bort honom till okänd ort. I sin framställning nämnde han också den ångest familjen hade drabbats av, sonen var en välartad och aktningvärd ung man, han studerade företagsadministration vid Chiles universitetet. Han tillade att det fanns en överhängande fara och att alltsammans skulle förstöras på grund av de absurda och dramatiska händelser som hans son hade tvingats gå igenom. Julio hade appellerat både till sunt förnuft och ur moralisk synvinkel, vilket också skrevs in i framställningen till högsta domstolen.

Han försäkrade att säkerhetstjänsten onekligen hade handlat i strid med militärjuntans alla konstitutionella normer om full respekt för individens demokratiska rättigheter. Han hänvisade till kränkningen av artikel 13 i landets konstitution, som reglerade även exceptionella situationer. Han skrev att det bekräftades genom lagstiftning med dekret nummer 228 från januari 1974. I det sammanhanget hänvisade han till paragraf 17, artikel 72, som fanns inskriven i det så kallade grundläggande brev där det tydligt stod att det var inrikesministeriets sak att utfärda en arresteringsorder. Det handlar således inte bara om ett godtycklig gripande, argumenterade Julio. Hans son hade förts till en okänd plats, man hade handlat i strid med artikel 14 i konstitutionen, som slår fast att det är förbjudet att hålla folk fängslade på icke offentliga platser.

Julio undrade samtidigt över anledningen till att hans son hade berövats friheten. Det var således inte bara fråga om att gripa folk hur som helst, även om det föreligger särskilda skäl till det. Man måste tala om var medborgarna hålls fängslade. Vare sig medborgaren hålls fången i hemmet eller på annan plats än ett vanligt fängelse, så ska man klart och tydligt precisera platsen, menade Julio. Det var inget märkvärdigt med det, det handlade om redan existerande lagar, det var bara att förhålla sig till paragraf 7 i artikel 201 i strafflagen. Men det handlade inte enbart om paragraf 7, utan om varje paragraf i strafflagen.

Julio var övertygad om att bevisföringen mot DINA och till sonens försvar var obestridlig, därför vände han sig till landets högsta domstol. De militära myndigheterna hade haft gott om tid, och borde följaktligen ha talat om för honom var Ale befann sig. ”Jag vädjar till Ers Excellens att ta del av denna framställan samt att, i enlighet med landets konstitution, besluta om att upphäva isoleringen av min son.”

För att det inte skulle råda något tvivel om att han menade allvar, och för att undvika att framställningen kom bort hos posten, skickade han kopior till flera andra instanser. Bland andra skickade han till Internationella Röda Korset och till överste Espinoza, ansvarig för Chiles alla fängelser och fångläger. Espinoza hade tidigare fört befälet i Chiles nationalstadion som hade varit överhopad med politiska fångar. Det var samma Espinoza som i en intervju med ett tyskt TV-team hade hävdade att regeringarna i Europa var tvungna att erbjuda fångarna politisk asyl. Saken är den att de vill förbättra rasen, sade kommandanten till journalisten. Julios brev sändes vidare till regeringschefens pressekreterare, till DINA:s högsta chef samt till Fredskommittén, en

ekumenisk organisation bestående av lutheranska, metodistiska och judiska församlingar som ordnade advokathjälp, sökte efter försvunna och hjälpte förföljda människor. Julio gav sig inte.

Rättvisan var orättvis, enögd och förblindad. Högsta domstolens mäktiga domare ville inte befatta sig med Julios brev och avtog dess rättsliga begäran. Det fanns ingen anledning till så mycket stöj, så mycket oväsen, tyckte domarna. En försvunnen mer eller mindre, än sen då? Det fanns så många försvunna i landet, så många som hade försvunnit på nätterna, under utgångsförbudet, så många som hade gått i landsflykt, så många flyktingar, så många förföljda. En försvunnen till gjorde varken till eller från.

Men Julio vägrade att ge upp. Han insisterade. En månad senare vände han sig till landets inrikesminister. Enligt det officiella protokollet förklarade Julio vördnadsfullt för statsrådet att DINA hade kidnappat hans son i hemmet den 14 mars kl 15.20. Han hade tagits till fånga av Carlos Carrasco Matus, korpral i regementet Buins 1:a kompani, stod det i den nya skrivelsen till inrikesministeriet. Julio skrev i sitt brev att Carlos Carrasco gick över till DINA i november 1973. Inte ens med hjälp av en privatdetektiv hade det gått att få reda på var Carlos Carrasco höll hus. Avslutningsvis skrev Julio till ministern att han kände till att sonen hade arresterats till följd av undantagstillståndet, som härskat sedan militärkuppen 1973. Julio upplyste ministern om att han också kände till att hans son hölls isolerad i ett hemligt centrum vid namn Cuatro Alamos, något som till och med högsta domstolen hade bekräftat den 8 april 1975. Jag begär därför, skrev Julio, att få se anklagelsepunkterna mot min son för att på så sätt få igång rättegångsordningen och få honom fri. Herr minister, ni får väl antingen bevisa min sons skuld eller frige honom. Brevet var daterat den 10 april 1975.

Militärregimens internationella anseende var i botten. Inte en dag gick utan att internationella organ för mänskliga rättigheter eller framstående politiska ledare och kulturpersonligheter fördömde militärens barbari. Kritiska och fördömande resolutioner flöt in i jämn ström till militärjuntan och eftersom militären envisades med illdåden fortsatte omvärldens fördömanden. De ytterst få civila som ingick i militärjuntans regering, ökända högerextremister, försökte ivrigt att förklara militärens folkmordspolitik. Det var ett omöjligt uppdrag.

Julios demokratiska kallelse och faderliga omsorg fortsatte. Den 24 april överklagade han högsta domstolens avslag av hans habeas corpus-begäran till förmån för sonen. När ni avtog min ansökan, skrev han, hänvisade ni till inrikesministeriets rapport, enligt vilken min son skulle vara isolerad i Cuatro Alamos till följd av dekret nummer 925. Det är bara det, skrev Julio, att det senare finns överhuvudtaget inte i ministeriets rapport. Det här överklagandet tar fasta på att myndigheterna har överskridit sina befogenheter i samband med arresteringen. Med hänsyn till den tid som har gått och med hänsyn till gällande konstitution är det uppenbart att min sons isolering är olaglig. Således, frånsatt att isoleringen som sådan har överskridit gränsen för det tillåtna och vad som kan anses normalt i sådana situationer, kan jag påpeka för Ers Excellens att undantagstillståndet inte ger myndigheterna befogenheter att agera på detta sätt. Det enda som ger myndigheterna sådana extraordinära befogenheter, nämligen artikel 72 § 7 i den politiska konstitutionen, slår entydigt fast att: ”ENDAST Republikens president har befogenheter att förflytta människor från en stadsdel till en annan. Endast presidenten kan fatta beslut om att arresteras dem i hemmet eller hålla dem fångna på platser som inte är avsedda som fängelsebyggnader för vanliga fångar”. Ingenstans i lagtexten sägs det att man får isolera människor och i enlighet med konstitutionens anda ska politiska fångar beviljas en välvilligare behandling än vanliga fångar. FÖLJAKTLIGEN: Ers Excellens, jag begär att ni tar del av min överklagan och, i enlighet med landets konstitution, beslutar om att upphäva min sons isolering. Å ANDRA SIDAN: jag begär att Ers Excellens expedierar förfrågan till inrikesministeriet för att

få ett svar på om dekret nummer 925 medger att min son isoleras i Cuatro Alamos. Och till kommandanten i Cuatro Alamos så att han talar om vilken myndighet som gav order om att fängsla honom och vad som föranledde detta.

Fyra dagar senare fick Julio ett brev från försvarsministeriet, undertecknat av Jorge Espinoza Ulloa, ansvarig för landets alla fångar: Med hänsyn till vad som står i ert brev från den 10 april 1975 vill jag meddela att er son Fuentes Díaz Alejandro har häktats i enlighet med undantagstillståndets bestämmelser. Brevet hade försvarsministeriets brevhuvud och var undertecknat med överste Espinozas pompösa och oläsliga namnunderskrift. Ale drog slutsatsen att Julios påtryckningar på ett eller annat sätt hade lett till att han nu befann sig tillsammans med de övriga politiska fångarna i Tres Alamos. Söndagens besök gick mot sitt slut.

Den 15 maj fick Julio ett nytt brev, denna gång från Enrique Montero Marx, biträdande inrikesminister: I enlighet med de konstitutionella bestämmelserna härledda ur undantagstillståndet vill jag meddela er att Alejandro Fuentes Díaz häktades i enlighet med inrikesministeriets dekret nummer 925. Härmed slår jag fast att anklagelseakten som DINA sänt till ministeriet helt och hållet rättfärdigar den vidtagna åtgärden.

Julio var beväpnad med ett oändligt tålamod och den 17 maj gjorde han ett nytt försök. Ännu en gång vände han sig till inrikesministeriet. Efter internationella påtryckningar hade juntan offentligt tillkännagivit nya normer för den nationella säkerheten. Enligt dessa normer skulle de anhöriga underrättas senast 48 timmar efter att någon gripits och de gripna fick hållas fängslade i högst fem dagar. Inom ramarna för en sådan frist, och om det inte fanns anklagelser mot honom, borde han släppas fri. Vördnadsfullt begär jag, att han friges omedelbart eftersom han riskerar att missa universitetets läsår. Det är just sådana överträdelser, som jag tar upp här, skrev Julio, som skadar Chiles anseende utomlands och legitimerar Gallups undersökningar. Det vore inte så dumt, anser jag, att man kunde undvika så pass många irriterande frågor.

I Villa Grimaldi var allt sig likt. Slagen mot MIR skadade alltmer den sedan länge bräckliga partistrukturen. DINA hade lyckats med sitt uppsåt att kidnappa Trotsko Fuentes i Paraguay, det skedde den 17 maj, samma dag som Julio hade sänt brevet till inrikesministeriet. Att se Trotsko Fuentes i en låda, snaggad som ett skabbigt djur, var en mardröm för fångarna i Villa Grimaldi. Hela landet hade förvandlats till ett enda stort fängelse. Människor togs till fånga och försvann, de betalade nederlagets räkning, räkningen för ett historiskt misslyckande. Han erinrade sig något Charles Dickens hade sagt: varje misslyckande lär människan något hon måste lära. Vad har jag lärt mig, undrade han. Han visste inte riktigt vad det var och kunde därför inte förstå det, men trots att han befann sig bland andra fångar vantrivdes han alltmer i fånglägret. Det handlade inte om att han saknade hemmets värme, han hade ju inte bott hemma under den senaste tiden. Att han inte kunde komma underfund med vad det var som gjorde att han vantrivdes gjorde honom på dåligt humör. Trots den enorma skillnaden gentemot Villa Grimaldi och Cuatro Alamos var han bekymrad.

7

Efter två veckor i lägret blev det en dag stor uppståndelse bland fångarna, nyheten om en ny förflyttning spred sig snabbt. En våg av rykten gick genom Tres Alamos. Han brydde sig inte om listan på alla som skulle förflyttas, han hade bara varit där i två veckor, det var för kort tid. Därför blev han häpen när han fick höra att hans namn fanns med på listan. Det var mitt på dagen, uniformerade poliser ställde upp dem på gården. Åttiotre politiska fångar. Han fick ingen möjlighet att meddela sin familj.

Två bussar fylldes med fångar. Han fick en plats vid fönstret i en av dem. Han tänkte att han hade tur, för flera fångar tvingades ligga på golvet. Ve den som rör sig, sade den ansvarige officeren bryskt. Ett antal polismän beväpnade med kulsprutepistoler underströk allvaret i varningen. Bussen åkte genom Santiagos gator och därefter norr ut mot kusten. Strax innan bussen skulle köra in i den mörka tunneln mellan Santiago och hamnstaden Valparaiso såg han polismännen placera fingrarna på sina vapens avtryckare. De hade stränga order, platsen lämpade sig för fritagningsförsök. Fångarna pustade ut när tunneln tog slut.

Efter en timmas resa hade de kommit till Viña del Mar, en av Chiles populäraste semesterorter. Fem mil från Viña del Mar låg Maitencillo och i dess närhet en by vid namn Puchuncavi. Det var en vacker trakt, med gröna ängar och åkrar omgivna av berg längs kusten. Under folkfronts regeringens tid byggdes i Puchuncavi sommarstugor för arbetarfamiljer. På samma sätt som med så mycket annat hade militärdiktaturen hittat ny användning för det som skapades under Allendes tid. Arbetarnas semesterby hade förvandlats till ett mäktigt koncentrationsläger.

Bussarna närmade sig sitt mål. Utanför var det svårt att skydda sig mot solens obevekliga hetta och vägarnas grus bildade stora dammoln bakom bussarna. Höns irrade hit och dit på vägen, bara deras överlevnadsinstinkt hindrade dem från att bli påkörda av bussarna. Från sin fönsterplats kunde Ale iakttä byn och han lade märke till att det kryllade av gathundar. Herrelösa hundar var vanliga i landets fattiga områden, men i Puchuncavi verkade de vara extremt många. Dammet bakom den främre bussen hindrade honom först att upptäcka fånglägret, men så småningom kunde han skönja sommarstugornas konturer. Ur dammet framträdde blåa, orange och gula baracker och runt dem taggråd och ett stängsel krönt av fyra höga torn. Högst upp i varje torn vaktade beväpnade marinsoldater.

Det ser för djävligt ut, precis som koncentrationslägren under nazitiden. DINA som en avbild av Gestapo och detta som ett återupplivande av Hitlers koncentrationsläger. Jäklar, jag är säker på att de överlevande judarnas vittnesmål skulle kunna bekräfta det, tänkte han. Han var chockad. Bilder och föremål från Auschwitz visades på europeiska museer, de ingick i en väl bevarad historisk dokumentation. Judarnas liksom andra förföljdas minnen och erfarenheter var en del av folkens kulturella arv. Det visste han. Syftet med museerna och arkiven från nazitiden var att mänskligheten skulle lära av historien, att den aldrig någonsin skulle glömma nazismens barbari. Tankarna skakade honom in i själen.

De härskande försökte på sin tid inskräpa hos judarna att det var judarnas eget fel, de förpestade rasen. Nu försökte vinnarna pracka på det chilenska folket att existensen av militärregimen och dess brott är de envisas eget fel. De som framhärdat i att det behövdes en samhällsomdaning. Eftersom det fanns så många hårdnackade människor räckte fängelserna inte längre till, så myndigheterna hade inget annat val än att ordna nya interneringsläger. *New York Times* ledarskribenter beskrev samtidigt Chile som ett exceptionellt land: visserligen hade många av förändringarna genomförts på ett något orättvist och grovt sätt, men de hade skapat en fri marknad.

Från fönstret såg han två fångar som gick fram och tillbaka inne i lägret. De första fångar han fick syn på var magra och helt snaggade. En av dem bar starka glasögon som han tyckte liknade flaskbottnar. Det hela såg bedrövligt ut, om han hade varit troende hade han gjort korstecknet.

Ale tänkte på de plågade offren i Auschwitz och vilka skurkar landet hade råkat ut för. Det var en relevant jämförelse. I DINA, och direkt under Manuel Contreras och Pinochets ledning, fanns bland andra sådana som Die Deutsche Clique: Mario Jahn, Rolf Wenderoth, Hubert Fuchs, Konrad Werner, Gerardo Hubert, Edgardo Hasse, Antal Liphay, Wolf Hartwig von Answard,

Albert Schreiber, Hermann Schmidt, Kurt Schnellen Kamp och Paul Schaeffer. Den senare var också ledare i en tysk sekt som hade sitt säte i staden Parral, söder om Santiago. Sekten hade kommit till Chile 1961, den köpte då tre tusen hektar jord och isolerade sig från resten av samhället. Colonia Dignidad var, till skillnad från många andra, ingen sekt som väntade på Messias, deras enda syfte var att förbättra rasen. I sektens domäner bodde nu hundratals tyskar. Sekten hade varit i direkt kontakt med Josef Mengele, en ledande nazist som ledde experiment på fångar under andra världskriget.

Fjorton år hade gått sedan tyskarna bosatte sig i Parral. DINA handplockade fångar i Villa Grimaldi och överlämnade dem till Schaeffer som i sin tur överlämnade dem till sitt folk. Alvaro Vallejos Villagran, medicinstuderande, var en av de första som avrättades av Paul Schaeffers underhuggare. I Puchuncavi satt nu en fånge som hade överlevt Colonia Dignidads fasansfulla mardröm.

Ale fick en känsla av att fånglägret han hade framför sig inte var ett fängelse bland andra. Taggtråden och vaktornen bar en omisskännlig prägel av koncentrationsläger. De nyanlända omringades av tungt beväpnade poliser och infanterieter. Fångarna var chockade. De fick gå på led genom en port krönt med taggtråd och därefter fick de order att stanna på en gård med flera baracker.

En tjock sergeant som frenetiskt blåste i en visselpipa fångade hans uppmärksamhet. Den slitna gröna uniformen var för liten för mannen. Sergeant Nuñez kom från en fattig bondefamilj och var till hälften analfabet. Nuñez hade ett säreget sätt att tolka saker och han var helt övertygad om att hans uppdrag var att tjänstgöra som kapten på ett skepp. Nuñez såg inte lägret som ett läger för politiska fångar, utan som en fregatt med matros ombord. Ale lade märke till hur de andra fångarna reagerade på visselpipans bedövande ljud. De är redan knäckta, de springer hit och dit så fort tjockisen blåser i visselpipan — det är sanslöst, de är helt förstörda, men jag går inte på sånt, ingen knäcker mig med en satans visselpipa, försäkrade han sig själv.

Samtliga fångar, även de nykomna var nu uppställda i olika skvadroner runt gården. En korpral läste upp en lista med regler; disciplin, lydnad, martialiska hymner, hissa upp och hissa ner flaggan, låtsade sjöstrider, passa tider... Korpralen pratade, men Ale hade slutat att lyssna. Han var upptagen av sina egna tankar, fixerad vid tanken på hur livet kunde te sig i ett koncentrationsläger.

Han placerades i ett av de gröna husen, barack nummer nio, återigen hade han fått nummer nio. Han blev hjärtligt mottagen av de andra fångarna. De var tre i baracken. Carlos Gonzalez var den förste som skakade hand med honom, han följdes av Jorge Weil och sedan av Carlos Ayres. Gonzalez var 1,70 lång, hade svart hår och ett tjockt pipskägg. Hans glasögon gav honom ett intellektuellt utseende. Weil var annorlunda. Atletisk kroppsbyggnad, blond och intensiva blå ögon. Weil var fåordig utom när han själv hade något viktigt att säga, och hans göromål hade en konspiratorisk prägel. Såväl Gonzalez som Weil tillhörde MIR:s ledande kärna i lägret. Den tredje, Carlos Ayres, hade varit sympatisör till socialistpartiet och skulle inom kort utvisas ur landet.

Fångarnas rutiner var anpassade till en militär organisation. Två gånger om dagen tvingades alla skvadroner att ställa upp. Vid båda tillfällena gick Nuñez, eller andra underofficerare, igenom närvarolistan. I början hade Ale svårt att tro det han såg. Chiles nationalsång, till vilken militärjuntan hade lagt ytterligare några verser, sjöngs enligt hans tycke med alldeles för stor kraft. Han betraktade sig som politisk fånge och hade följaktligen svårt att förstå varför de andra fångarna sjöng på det sättet. ”Era namn modiga soldater som har varit Chiles stöttepelare”, som

versen löd, hade inkorporerats i nationalsången efter militärkuppen. Själv tyckte han att fega torterare inte kunde vara särskilt modiga. Den nya versen var Pinochets påhitt och inget som borde sjungas högt. Ale låtsades sjunga och rörde läpparna som om han gjorde det, ingen kunde höra om han sjöng eller inte. Han mådde genast mycket bättre. Han mimade ljudlöst, medan de andra sjöng för full hals, in absurdum, tyckte han. Kontrasten var fullständig. För alla som hade suttit länge var det en säkerhetsventil att sjunga ut, de drev gäck med militärmakten.

*Chile, ren är din blå himmel
även rena briser korsar tvärs över dig
och ditt fält broderat med blommor
är Edens lyckliga kopia.
Och havet som du lugnt badar i
lovar dig en glänsande framtid.*

Fångarna associerade Chiles nationalsång till helt andra saker. Var och en tolkade verserna som det behagade dem och alla menade ungefär samma sak. Att driva med infanteristerna var ett sätt att få ett drägligare liv.

*Stackars Chile, de har skitit i dig
och snutarna fängslar dig med
och det här fältet fullt av taggtråd
är en nazikopia av igår.
Pinochet som upprepar bedriften
lovar dig en häktad framtid.*

Gravarna var inte de frias gravar, nationalsången stämde inte, det var de tusentals försvunnas namnlösa gravplatser. Han tyckte att allt var en grotesk show och det gjorde honom bitter. Det var samma sak jämt, på morgonen och på kvällen. Upp med flaggan och ned med flaggan, sjung så det hörs och lyft på huvudet. Han stod inte ut. Men med tiden lärde han sig Marinens hymn utantill, och många liknande sånger, han vrålade nu som alla andra.

På kvällarna ägnade Ale mycket tid åt att betrakta mäsarnas flykt. Han hade vant sig vid miljön, även om han inte ville erkänna det för sig själv. Bortsett från alla militära ritualer och all städning och rengöring de tvingades till, disponerade fångarna den mesta tiden till egna aktiviteter.

Många av det chilenska folkets största begåvningar befann sig i fängelser och läger. Kunskapen fanns bland fångarna och okunnigheten präglade maktavarna. Instängda bakom taggtråd arrangerade fångarna allt från alfabetiseringskampanjer till universitetskurser i ekonomi och filosofi. För första gången fick Ale möjlighet att i lugn och ro ägna sig åt Hegels och Feuerbachs teser och åt filosofins materialistiska uppfattningar.

Det var uppenbart för var och en att lägret såg ut som nazitidens deporteringsläger, men fångarnas utbildning omvandlades inne i lägret till en skapande, omstörtande verksamhet. På något underligt sätt var det som nazismens antites, tyckte han. Fångarna betedde sig som obotliga optimister som höll fast vid sin framtidstro. Han berikades av sina nya erfarenheter och livet i lägret började kännas meningsfullt, vilket gjorde honom gott.

Det tog inte lång tid för honom att förstå att fångarnas organisation gentemot fånglägrets ledning var en ren formalitet. I själva verket skilde den sig helt från den egna organiseringen som istället motsvarade de politiska grupperingar som fanns i lägret. De gamlas råd, en urgammal tradition som härstammade från mapuchefolket, var bara ett alibi gentemot marinledningen. Nöden drev alla att frambringa gemensamma aktiviteter, det var ett effektivt sätt att tillsammans bemöta officerarnas ständiga provokationer.

Varje veckohelg anlände en ny löjtnant som ställföreträdande chef för fånglägret. Allt är möjligt, tyckte fångarna så fort de såg de nya löjtnanterna. Några officerare ville lägga sig i allt som hade med fångarnas aktiviteter att göra, medan andra inte gjorde mer än det absolut nödvändiga. Ju fortare veckan gick, desto bättre, tycktes de resonera. Som politiska fångar förde de en konstant kamp för att behålla så stort självbestämmande som möjligt. Det var ett permanent givande och tagande som aldrig ville ta slut.

En lördag rubbades allt. Veckans löjtnant var kort till växten, men synnerligen maktfullkomlig. Ingen skulle kunna ta miste på att det var han som härskade i lägret. Löjtnanten brukade gå omkring i en marinblå uniform och en keps märkt med bokstäverna CL 4 vilket antydde att han i vanliga fall tjänstgjorde på en snabb kryssare. Snart fanns det inte en enda bland de hundratals fångarna som inte såg en galning i honom. Fångarna gav honom öknamnet Tokfan nummer 4. Även marinen förmådde producera psykopater på löpande band.

På måndagen var alla uppställda som vanligt. CL 4 gick fram och tillbaka framför fångarna, han var extravagant och hans pompösa sätt att trampa med stövlarna var bisarrt. Från hans höfter hängde två stora pistoler som fullständigt kontrasterade med hans korta gestalt. CL 4 gick tyst med händerna på ryggen, sedan stannade han abrupt och skrek högt, så att alla kunde höra honom, att han kände igen en av de uppställda fångarna. CL 4 röt åt fången, som uppmanades att avslöja inför alla var han hade gömt alla vapen som han under tortyren hade erkänt fanns på ett gömställe. Fångarna hade svårt att tro att det var sant. CL 4 hade personligen torterat fången. Lilla djävel, oxöga, full av napoleonkomplex och torterare på köpet, tänkte Ale.

CL 4:s blodsprängda ögon, hans entoniga verbala flöde lyckades reta samtliga fångar. Mitt under spektaklet dök det upp en liten brun hundvalp från en av barackerna. Hundvalpen var fångarnas maskot, vilket CL 4 också intuitivt insåg. Hundvalpen tittade på CL 4 och mötte den lilla mannens sjuka ögon med en lekfull blick. CL 4 tog då pistolen vid högra höften och siktade mot det lilla försvarslösa djuret. Ingen, varken fångarna eller infanteristerna, förstod riktigt vad som tog åt CL 4, men han var mycket exalterad. Med en otrolig överlevnadsinstinkt sprang hundvalpen och gömde sig under baracken. CL 4 kröp då ner på alla fyra, på jakt efter en hundvalp medan mängder av marinsoldater siktade på hundratals argisinta politiska fångar.

När CL 4 till slut hade hundvalpen inom räckhåll, trasade han sönder den med flera skott. Den fascistoida illgärningen följdes av en lång tystnad. Luften förtätades av ett kollektivt hat. Fångarna var fortfarande uppställda, med knutna nävar, väl medvetna om sin vanmakt. De hade just bevittnat ett möte mellan livet och döden där livet inte hade en chans. CL 4 kommenderade soldaterna att plocka upp den livlösa hunden. Blodpölen började torka i solens hetta. CL 4 vände fångarna ryggen och stirrade mot den darrande sergeanten, också Nuñez fruktade den brutala galningen. CL 4 kontrollerade nu flaggans hissande. Då hördes en av fångarnas röst, den gav genklang i hela lägret.

— Degenererad skitstövel!

Först kom ordets eko och sedan tystnaden. Endast vindens lätta fläktar hördes runt fångarna.

— Vem var det? Den som sa det, var modig och stig fram!

Galningens order dundrade över hela koncentrationslägret. Ale var veckans ansvarige i sin skvadron, det var hans tur att lämna uppgifter om eventuellt manfall. Därför stod han i första ledet på höger sida. Han hade en gul basker som Maria Rozas, hans studiekamrat från universitetet, hade vävt åt honom. Maria hade besökt honom ett par gånger och hon hade givit honom några baskrar som minne. Gaston Muñoz, en ledande mirist från universitetet i Concepción hade behållit den röda baskern. Ale stod där, som fastnaglad på sin plats och hörde

CL 4:s hysteriska utbrott. När han insåg att löjtnanten stirrade på just honom befarade han det värsta. CL 4 stirrade med hatisk blick på Ale. Tystnaden i lägret var total.

— Ni!

CL 4 pekade med pekfingret mot honom. Ale försökte inbilla sig att det inte var så, men han insåg att det var oundvikligt.

— Ta ett steg framåt!

— Vem, jag?

— Ja, ni med den gula mössan!

I samma ögonblick blev allt mycket lättare. Tystnaden hade brutits och den spända höjdpunkten gick mot sitt slut.

Han reflekterade inte längre, det behövdes inte, och gick fram mot CL 4.

— Vill ni upprepa det ni sa!?

— Vad ska jag upprepa?

— Det ni sa, upprepa det!

— Jag kan inte upprepa något jag inte sagt och som jag inte ens hört.

Det var en ren provokation och det insåg han, men det var omedvetet och han hade redan sagt det. Svaret förvirrade den demoniske löjtnanten, som under ett kort ögonblick tappade tal-förmågan.

CL 4 hotade honom framför alla, talade i dolda ordalag om en helvetisk tortyr, men lyckades inte med sin skrämsektaktik. CL 4 visste inte vad han skulle ta sig till och just därför, för att ta sig ur den situation han hade hamnat i, skrek han att fången med omedelbar verkan skulle isoleras på obestämd tid. Ale fick följa med honom till hans kontor. Ale stod framför skrivbordet och såg hur CL 4 drog ut en låda från skrivbordet och tog ut en pistol ur den.

— Vet ni en sak? Vet ni att om jag dödar er kommer ingen att tro er? Okej, jag vet att det inte var ni som sa det, men säg för Guds skull vem det var som sa det!

CL 4 insisterade ett antal gånger; han ville komma åt den skyldige.

— Hör på löjtnant, jag är en politisk fånge och det ni begär av mig är något som har en polisiär karaktär. Ni vet mycket väl att det inte var jag som skrek. Det är er uppgift att avslöja den skyldige, ni kan inte begära det av mig.

CL 4 satt på sin stol och petade på pistolens pipa samtidigt som han stirrade på fången han hade framför sig. Löjtnanten gav till slut upp och beordrade marinsoldaterna som stod vakt utanför kontoret att föra bort fången. Han var nu isolerad, fick han veta av dem.

Ale var på dåligt humör, det var självklart att alla former av angiveri var otänkbart politiska fångar emellan, även om det innebar nackdelar för egen del. Så långt var allt okej, men att, efter det som hänt, tvingas till tvångsarbete under apan Nuñez var förödmjukande, kränkande och mycket svårt att stå ut med. Det var helt meningslösa sysslor. Att dra upp stenar ur jorden för att sedan lägga tillbaka dem på samma ställe, betraktade han som fullständigt absurt. Han arbetade motvilligt. Han hörde sergeantens frågor, men fortsatte med stenhögen utan att säga ett knyst.

— Va hende me dei fö fan?

Veckan med CL 4 hade varit ett dårhus. Men löjtnantens sjuka mani att döda hundar hade inte upphört. CL 4 ville göra allt efter sitt eget tycke, nyckfullt röt han plötsligt en dag.

— Jag vill ha några hundar, hit med hundar!

CL 4 skickade en handfull marinsoldater till närmaste by. Ta hit alla hundar ni hittar, sade han till sina mannar som redan hunnit vänja sig vid löjtnantens vanvett. Några timmar senare dök soldaterna upp med en lastbil och ett halvt dussin magra byrackor. Bondhundarna var rakitiska och hade varsitt rep runt halsen. Djuren fördes till ett av lägrets gränser som var märkt med taggtråd. Där band soldaterna fast dem. CL 4 var i sitt esse. Han sköt gång på gång utan att döda hundarna som tjöt av smärtan av alla blödande sår. Fångarna hade aldrig tidigare bevittnat en så iögonfallande råhet, det var svårt att förstå hur en människa kunde tömma sitt raseri över människans bästa vän på det sättet. Dagen därpå hotade löjtnanten att han skulle skjuta skallen av alla med ett kulsprutegevär. Han var rasande för det som hade hänt dagen innan. Som en protest mot den perversa hundmisshandeln hade fångarna bestämt sig för att bojkotta matsalen. Nog hade CL 4 lyckats med sitt uppsåt att skjuta skallen av alla om inte en äldre officer förmått den besinningslöse löjtnanten att komma på andra tankar. På onsdagen klättrade CL 4 högt upp på lägrets kraftledning, från höjden och med högra handen över ögonbrynen, tittade han på fångarna som fanns utspridda innanför taggtråden. De tittade på galningen och därefter på varandra, alla skakade på sina huvuden, sedan vände de honom ryggen.

På kvällen fick CL 4 för sig att han ville klättra upp på ett litet berg, han hade en cykel med sig. Likt en tävlingscyklist vände CL 4 kepsen bak och fram, och sträckte sedan ut både armar och ben och cyklade nedför backen. Nere vid målet väntade soldaterna på sin överordnade, infanteristerna tvingades bilda en mänsklig sköld.

På kvällsuppställningen dagen efter envisades CL 4 med att fångarna skulle sjunga den tyska sångerskan Marlene Dietrichs sång Lili Marlene, i vilken hon förföriskt uppmuntrade engelska och amerikanska soldater vid fronten att slåss vidare. Därefter skulle fångarna vissla melodin från filmen Bron över floden Kwai. Politiska fångar på vänsterkanten, som per definition var antinazister, jämfördes i ett slag med hitlervänliga tyska soldaters längtan efter en tysk skådespelerska.

Det var CL 4:s verk, löjtnanten ville samtidigt spela rollen av den japanske officeren som förde befäl över besegrade brittiska krigsfångar. Dagen efter kom CL 4 in i Ales barack, plötsligt bara stod han där, med händerna på ryggen och med en skrytsam uppsyn.

— Fuentes, vet ni att jag är fascist!?

— Nej, det visste jag inte.

CL 4 skröt med att han hade skrivit en fascistisk pamflett för marinens räkning. Ale visste inte riktigt hur han skulle förhålla sig, det var praktiskt taget omöjligt att kommentera den labile löjtnantens propåer. Den obehagliga känslan försvann när hans cellkamrater kom in i baracken, och löjtnantens uppmärksamhet riktades mot dem. Det är klart att den här jäveln är psykiskt sjuk, men det gör honom inte mindre fascistoid. Först sadismen mot hundvalpen och hundarna, sedan cyklandet nedför berget och hans tjugiga hymner och nu det här, han är inte klok, tänkte Ale.

Överallt i lägret blomstrade kulturen. Samma sak fast i större skala hade inträffat under folkfrontregeringens tid vid makten. För fångarna var fredagarnas kulturella inslag veckans höjdpunkt. Varje fredag kväll lämnade fångarna barackerna och gick ner till matsalen. Det fanns gott om konstnärer, skådespelare, sångare, tekniker och fantasianhängare, ivriga att leva intensivt.

De lyckades sätta upp sagolika teaterpjäser. Lägrets löjtnanter granskade manusen med lupp, det

hörde liksom till, men fångarna utövade sin makt över det skrivna ordet och rörde sig smidigt i kulturens värld. För det mesta svalde militärledningen manuskriptens subversiva innehåll med hull och hår utan att märka det. Tack vare den konstnärliga symboliken och rebellernas intellektuella abstraktionsnivå blev Ale åskådare till allehanda kulturella och politiska manifestationer. Fångarna utnyttjade militärernas brist på bildning och lyckades få ideologiskt präglade föreställningar att passera officerarnas censur. På så sätt kunde han njuta av föreställningar såsom Lille prinsen av Antoine de Saint-Exupéry, attacken mot Moncadakasernen, Pablo Nerudas sinnliga diktsamlingar och många andra för fångarna oförglömliga teaterföreställningar.

För att få tiden att gå började även Ale att arbeta med att väva handväskor och filter. Tillsammans med sina cellkamrater sågade han av sängarnas ben för att använda dem till att bygga en vävstol. Av olika mynt och djurben tillverkade fångarna medaljonger. Hans favoritmotiv var taggtråden och koncentrationslägrets fyra vaktorn. Han kände ett starkt behov av att grafiskt fånga in det han iakttog, han ville inte vakna en dag och upptäcka att allt hade varit en blandning av mardröm och dröm. På kvällarna försjönk han i djup melankoli och började så småningom ägna sig åt poesi.

LIV

*Ack vad obekvämt jag upplever dig ibland
vid min sida, segrare bland människorna.
Ty du vet ej
att genom mig segrade
tusentals ansikten som du inte kan se,
tusentals fötter och bröst
som marscherade med mig.
Att jag inte är
att jag inte finns
att jag bara är ansiktet för alla som går med mig.
Att jag är starkare
för att inom mig
inte ryms mitt ringa liv
utan allas liv
och jag går säkert framåt
för jag har tusentals ögon.
Jag slår med stenens tyngd
för jag har tusentals händer
och min röst hörs vid jordens kanter
för det är de mångas röster
röster från alla som inte talade.*

FLAMMA UPP PÅ NYTT

*Jag känner mig inte ensam i natten
i jordens mörker.
Jag är folk, oräkneligt folk.
Genom min röst har jag en ren styrka
för att fara genom tystnaden
och gro i mörkret.
Död, martyrium, skugga, is*

*täcker plötsligt frön
och folket tycks vara begravet.
Men de många återvänder till jorden
med sina obevekliga knytnävar
för de genom tystnaden.
Vi återuppstår ur döden.*

Varje vecka kom de anhöriga till Puchuncavi. I hans barack dök det då upp kaviar och mängder av andra delikatesser som fördelades utifrån vars och ens möjligheter till var och en efter behov. Vid ett av dessa besök fick han veta att Julio fortsatte sin brevväxling med de militära myndigheterna. I början av juli hade Julio fått ett brev från inrikesministeriets konfidentiella departement. Brevet hade undertecknats av armégeneral och inrikesminister Raul Benavides Escobar:

”Härmed och som svar på ert brev i vilket ni begär tillämpning av förmildrande åtgärder angående er son, anhållen i enlighet med undantagstillståndets konstitutionella fakultativa bestämmelser, får jag lov att meddela er att det just nu inte är möjligt att, enligt de uppgifter vi fått från vår säkerhetstjänst, bevilja er begäran, eftersom det är olämpligt med hänsyn till landets säkerhet.”

Ale reflekterade över generalens logik och undrade hur landets säkerhet hängde samman med Carlos Carrascos öde. I ett annat brev som hans far hade skickat till arméns rekryteringskontor i Santiago bad Julio om att få skjuta upp sonens militärtjänst: ”Att min son berövats friheten och sitter i fängelse som politisk fånge utgör inget hinder för att han ska göra sin medborgerliga samhällstjänst. Således begär jag härmed en ny uppskjutning av hans militärtjänst.” Officeren vid rekryteringskontoret 25 skyndade sig och beviljade certifikat 407292 och därmed blev Ale reservsoldat utan militärutbildning.

Av den gamla kärleken med Olfa återstod nu bara minnen. Hans liv som fånge på obestämd tid hade lärt honom att han inte skulle få se en skymt av Olfa så länge han satt inne i ett koncentrationsläger. Han blev medveten om att under sådana omständigheter var parförhållanden dömda att gå under och i bästa fall vissna. Själv hade han ingen uppfattning om vad det innebar att ha egna barn och den tanken fanns därför inte med i hans analys. Det var enkelt: världen var inte bara uppdelad i en politisk skala mellan vänster och höger, mellan gott och ont, mellan uniformerade och civila, mellan rasister och antirasister, mellan tjocka och smala, mellan vuxna och barn, mellan intelligenta och imbecilla, mellan män och kvinnor, utan även mellan dem som hade barn och de som inte visste vad det innebar. Han hörde till den senare kategorin. Snabbt insåg han att han i bästa fall kunde bevara ett kamratskap, men ett parförhållande var omöjligt så länge han hölls inspärrad av militären. Varje gång han såg fångar som fick besök av sina hustrur eller kvinnliga partner blev han mer övertygad om sin sak och han höll fast vid det som om det vore en tes.

Sin egen relation betraktade han nu som en sjuklig passion. Innan han fängslades uppstod en situation som med tiden skulle ha blivit ohållbar. Långt innan han och Olfa åkte till södra Chile hade hon berättat om en kusin som bodde vid Anderna. Han kom fortfarande ihåg den röda kjolen Olfa hade på sig den dag då solen sken så behagligt. Hennes kusin hade varit medlem i kommunistpartiet, hade Olfa sagt, och sedan gått över till MIR och varit aktiv i kampen mot militärdiktaturen. Kusinen var inte den sorts skygga rebell som bara tänkte på att rädda sitt eget skinn, han var djupt inblandad i det underjordiska motståndsarbetet och reste ständigt runt i landet på olika mer eller mindre farliga uppdrag, 25 år gammal var han.

Den inställning som efter kuppen hade blivit norm inom vänstern var: titta inte, berätta inget och låt ingen berätta något. Ale hade därför avstått från att lägga sig i vad hon hade sagt. Olfas kusin, fick han veta, var släkt med Luis Emilio Recabarren, den chilenska arbetarrörelsens fader. Senare hade Olfa själv gått med i MIR och fungerade som kurir inom organisationens ledande instanser vilket hade lett till att hon fått kontakt med Victor Toro, en av ledarna i det förbjudna MIR.

I censuren och självcensuren värld valde Ale att låta bli att engagera sig i flickvännens eskalerande politiska verksamhet och föredrog kärlekens stillhet. Saker och ting komplicerades när hon berättade för honom att en kamouflerad CIA-agent hade börjat snoka runt i en mystisk bil i området där hon själv bodde.

Bubblan sprack till slut. Olfa var söt och attraktiv, men parallellt med att hon allt oftare svimmade hade Olfa utvecklat en otrolig tendens att fabulera ihop osannolika berättelser. Ett läkarbesök hade kunnat skapa klarhet kring hennes maniska karaktär. Med tiden avslöjades att Olfas kusin varken hade varit med i MIR eller bekämpat diktaturen, han existerade inte ens. Även hennes kontakt med Victor Toro och CIA-agenten hade varit struntprat. Den påstådda CIA-agenten var en ivrig beundrare.

Vid ett besök i Puchuncavi uttryckte Ales familj sitt starka missnöje med Olfa, efter att hon inför andra anhöriga berättat om en fiktiv händelse. Enligt Olfa hade Ale varit med om en mycket djärv aktion. Iförd polisuniform hade han deltagit i ett framgångsrikt bankrån. Ales anhöriga tyckte först att det var förbluffande, men förvåningen övergick i bestörtning och de bestämde sig därför för att ta tjuren vid hornen. Nu får det vara nog, sade de till honom, och frågade retoriskt om det inte räckte med allt som var förknippat med Carlos Carrasco. Som bankrånare och med snutmundering till på köpet kommer du till slut att ruttna i Pinochets fängelsehålor, sade de. De var inte nådiga. Kontakten med Olfa upphörde och ett egendomligt kärleksförhållande och de påhittade berättelserna tog slut.

Enligt sin egen bedömning borde han sitta inne i hela fjorton år. Som referenspunkt utgick han från det som hade hänt med de politiska fångarna i Salazars diktatur och nejlornas revolution i Portugal. Teoretiskt sett skulle han vid 36 års ålder kunna börja leva sitt liv i frihet, men det berodde helt på om Pinochets militärregim kunde avlägsnas från makten.

Han funderade ofta på vad som kunde ha hänt med Mauro, vilket fick honom att tycka att Puchuncavi inte var så omöjligt att stå ut med. Han var en politisk fånge och hade klarat sig med livet i behåll. I fånglägret räknade han dessutom med en flödande solidaritet. En för alla och alla för en. Hans brits hängde numera från taket, sedan dess ben blivit en del av en vävstol. Han hade tillverkat några ullväskor och en svartröd poncho som han hade givit i present till en gravid svägerska.

Vardagen i lägret flöt på. Fångarna hade tillkämpat sig rätten att ha en slags kiosk som fungerade som en liten affär inne i lägret. Där kunde de köpa tidningar och göra enkla beställningar från närmaste by. De var i första hand politiskt tänkande varelser och nyhetsflödet var för dem som vatten för fiskarna. Censuren var de vana vid, man kunde ändå läsa mellan raderna. Som ett komplement till utrikesnyheterna lyckades fångarna göra i ordning en kortvågsradio. Avståndet till yttervärlden minskade.

I Puchuncavi lärde han känna José Carrasco Tapia, en av medlemmarna i MIR:s centralkommitté som hade överlevt DINA:s terror. Han kallades Pepone och det var till honom som Frodden hade lämnat den nattliga rapporten första natten i Cuatro Alamos. Pepone hade tillfångatagits i december 1974 och hade utmärkt sig för att vara en outtröttlig kämpe för sitt parti. Innan han kidnappades av DINA och in i det sista delade Pepone MIR:s främsta ledares uppfattning: Även

om bara tio mirister är i stånd att bjuda motstånd, ska de agitera för det revolutionära budskapet och återuppbygga partiet; kampen ska föras vidare till sitt slutliga mål. Den revolutionära romantiken visste inga gränser. Men diktaturens fobi mot revolutionärerna hade visat sig vara starkare än retoriken, viljorna och drömmarna. Nu försökte Pepone återuppbygga MIR:s decimerade styrkor inne i ett fångläger. Trots att Ale inte var spinkig sade Pepone vid ett tillfälle:

— Hör du Stickan, varför bestämmer du dig inte en gång för alla och går med i MIR? Här i lägret är du ensam och har ingen att diskutera med, tänk på saken... vem vet, rätt som det är släpps du fri.

Ale svarade att han hade stor respekt för MIR:s ledande kadrer. Det fanns inget formellt i svaret, han menade det och det fanns mängder av frågor i vilka han kände samhörighet med miristerna, men han ville inte blanda ihop den respekt han hyste för kämpande aktivister med en politik han inte trodde på.

— Före militärkuppen var mycket av mitt politiska engagemang en fråga om känslor, förklarade Ale för Pepone, känslan för rätt och orätt. Det var i mångt och mycket empirismens väg. Jag var medlem i ett jämförelsevis nytt politiskt parti, men mitt ideologiska bagage var lätt; det var snarare så att det var klasskampen som drev mig framåt, jag knuffades mot att söka ett alternativ. Jag säger inte att det var en katastrof eller något liknande, men jag hade gärna velat fördjupa mig i den marxistiska teorin. Jag hade förstått att revolutionen skulle uppfattas som en helhet, som en oavbruten revolutionär process, och delade därför inte kommunistpartiets etappteori. Givetvis räcker det inte i ett land som Chile att först ta itu med de demokratiska eller nationella frågorna isolerat. Dessa förändringar handlade om reformer och borde ha setts inom ramarna för en kamp mot monopol och kapitalism. Men det räcker inte för att förstå nederlaget vi har tillfogats.

Ni i MIR har en annan tradition, ideologiskt har ni formats av den kubanska revolutionen och Che Guevaras revolutionära humanistiska tänkande. MIR:s ledning är i stort sett i händerna på militären, det här koncentrationslägret kryllar av mirister. Man kan inte bara skylla på kontrarevolutionen och statens repressiva apparat så som kommunistpartiet gör. De beskyller CIA för folkfrontens misslyckande, men inte bara det, de påstår att extremvänstern satte käppar i hjulet för regeringen och att även det var CIA:s verk. Ni borde ta itu med det här och göra en ordentlig analys av denna katastrof.

Pepone hävdade att MIR:s politiska alternativ hade en latinamerikansk särprägel. Ingen revolution går fri från förödelser och det som hade hänt MIR var ett bevis på det. Diktaturens starka vilja att förgöra organisationen talade sitt tydliga språk, fortsatte Pepone. I MIR fanns de mest osjälviska, de mest medvetna.

Ales behov av en mer global analys vägde emellertid tyngre än miristens retorik. Men hans respekt för Pepones vägran att ge upp förblev intakt. Pepone ägnade mycket tid åt att prata med fångarna, han talade med alla oavsett partitillhörighet. Även löjtnanterna såg i Pepone en obestridlig ledare. Ale lärde sig att uppskatta den revolutionära journalisten och trots alla deras politiska motsättningar fortsatte han att bemöta honom med tillbörlig aktning.

Marinsoldaternas revelj på morgonen, det rituella sjungandet av Marinens hymn, de dagliga uppställningarna inför sergeanten; allt var sig likt i Puchuncavi. Att ställa upp inför sergeanten var alltid extremt tidsödande. Sergeant Nuñez gick fram och tillbaka och räknade upp fångarna.

Nuñez var obildad, ineffektiv och oduglig, det visste alla som hade med honom att göra. Det fanns alltid någon fånge som var beredd att spela sergeanten ett spratt, han fick ofta felaktiga uppgifter. När siffrorna och antalet fångar inte stämde kliade han sig länge i huvudet. Nuñez gjorde sig ofta till åtlöje och var allas driftkucku.

En dag vid uppställningen närmade sig Nuñez Ale som stod uppställd längst ut till höger i egenskap av skvadronansvarig. Nuñez var något mörkhyad, svampig och fyllig, ölmagen hängde ner över det breda militära bältet. På halsen syntes det att han var smutsig, särskilt när det var varmt. Svetten trängde ut genom huden. Medan sergeanten böjde sig ner och skrev krumelurer på ett litet block fäste Ale blicken på hans hals och såg, som så många gånger tidigare, en vårta stor som en ärta. Han tyckte illa om Nuñez, sergeantens blotta närvaro plågade honom.

Det var inte bara siffrorna sergeanten hade svårt med, han var en obildad analfabet, med ett uselt uttal. Han sade aldrig: ”låt oss se, hur många har ni idag uppställda i er skvadron”. Med en onaturlig och obehaglig stämma sade han istället med ett enformigt nasalt uttal: ”Höni, hu många ha ni fö fa!” Sergeantens nasala pratmakeri gjorde livet surt för Ale. Djävla drummel, tänkte han när han var i närheten av Nuñez, och lyfte blicken mot den blåa himmeln. Jag är hjärtligt trött på hans fula tryne. Han ville inte finna sig i att varelser med starkt begränsad intellektuell förmåga förde befälet över kunskapen.

Med juli månad kom svåra nyheter för fångarna. Hernan Brain hade hand om kiosken och när han såg tidningarnas feta rubriker blev han helt paralyserad. Det var som om en blixtnedslåg hade träffat honom rakt i hjärnan. När Hernan Brain återhämtat sig sprang han till de andra och meddelade den hemska nyheten. Alla läste: *Mirister utrotade som råttor. Grym utrensning mellan chilenska marxister. Chilenska extremister har ihjäl varandra. Mirister mördar 60 av sina egna kamrater, blodig intern vendetta inom MIR. Slakt mellan mirister avslöjar grov manöver mot Chile.*

Alla undrade om det var möjligt. Det omöjliga var möjligt och tidningsrubrikerna upplyste dem om det. Den 18 juli hade det i Argentina kommit ut en tidning vid namn Lea, och den chilenska pressen citerade rikligt ur den: under de senaste tre månaderna har 60 chilenska extremister eliminerats av sina egna kamrater i en omfattande och obeveklig politiskt utrensning. Ett par dagar senare kom det ut en liknande tidning, O'Dia, denna gång i Brasilien. Uppgifterna var nästan identiska, sånär som på en siffra. I den argentinska Lea var det 60 namn, medan O'Dia rapporterade om 59.

De sammanlagt 119 mördade var till största del studerande. 101 män och 18 kvinnor. Alla hade varit hos DINA i slutet av 1974 och början av 1975. Fångarna i Puchuncavi hade suttit med många av dem i Villa Grimaldis trälådor. En del av de försvunna började komma fram offentligt, åtminstone deras namn. Mord till följd av undantagstillståndet.

De mördades anhöriga i lägret drabbades av panik och förskräckelse. Det var hjärtslitande ögonblick. De svimmade, skrek ut sin smärta och en del kvinnor slog sina huvuden mot murarna. Det kunde inte vara sant och det var sant, det var inte möjligt och det var det. De drack vatten och tog smärtstillande medel, men ingenting kunde lindra smärtan av att veta att någon de älskade fanns med på den fasansfulla listan.

Man diskuterade det som hänt, samtal och åter nya samtal. MIR:s ledning i Puchuncavilägret kom fram till att man måste göra något och miristerna var beredda att ta det historiska ansvaret för vad som skulle kunna inträffa. Ledningen informerade sina medlemmar och även de andra partiledningarna i lägret. Beslutet var fattat. En hungerstrejk skulle genomföras, mitt i lejonets kula. Kommunistpartiets liksom socialistpartiets ledningar var emot en sådan aktion: *vi är politiska fångar i händerna på en fascistisk diktatur och medvetna om vår situation som fångar. därför är vi emot idén.*

Vare sig MIR:s ledning gillade det eller inte så var kommunistpartiets svar ett politiskt ställningstagande och det fanns därför ingen anledning till anklagelser av moralistisk karaktär. Ale hade inga partikamrater i lägret och var därför en av de sista som fick reda på vad som var i

görningen. Det föll på Weil att informera honom, miristen gjorde en lång analys av det politiska läget i landet och i Latinamerika. Efter redogörelsen deklarerade Ale att även han var redo. De strejkandes uppfattning om vad det innebär att vara politisk fånge skilde sig helt från kommunistpartiets. Det grundläggande, tyckte de strejkande, var att utgå från klasskampens blotta existens och brännande behov, det gällde också inne i diktaturens fångelser. Nu hade de en unik chans: de kunde själva gripa in i kampen. Weil talade även med den PCRmedlem som delade deras barack. Det var en universitetsstuderande från den övre medelklassen. Weil fick ännu ett ja till svar vilket gjorde miristen på solskenshumör.

Den 25 juli, det var en solig vinterdag. Weil ledde gruppen som informerade den löjtnant som för tillfället förde befäl över fånglägret. Löjtnanten, en förhållandevis sansad marinofficer, fick ta emot ett brev undertecknat av sextio fångar. Vissa utvalda fångar hölls medvetet utanför aktionen för att garantera kommunikationen med anhöriga och därmed även med fångarna runt om i landet liksom med yttervärlden:

— Herr löjtnant, från och med eftermiddagen kommer vi att avstå från att, förutom vatten, inta någon som helst mat eller dryck. Det är vårt sätt att protestera mot morderna på de kamrater, som tillsammans med oss, varit kidnappade i Villa Grimaldi och andra tortyrcentra. Många av oss som är här i Puchuncavi har varit vittnen till vad som har hänt med våra kamrater, de som man nu i tidningarna rapporterat som döda i interna utrensningar utomlands.

Löjtnanten läste texten han hade i sin hand och lyfte sedan blicken och frågade om det var ett skämt. Weil och de andra i gruppen svarade att de inte kände sig speciellt glada till sinnes, att det inte var rätt tillfälle att vara på något skämtsamt och glatt humör. Det torteras och mördas i Chile, sade de till löjtnanten, och nu försöker man dölja en massaker. Vi är beredda att offra våra liv, om regeringen inte ger oss ett tillfredsställande svar. Löjtnanten sade sig förstå men att man också borde förstå honom. Han var tvungen att rapportera till sina överordnade. Weil var euforisk när han kom tillbaka till cellen.

— Vad är det här för fångelse där man nästan blir gratulerad för att man går ut i strejk?!

Vid lunchtiden kom ingen av de sextio som hade undertecknat brevet till matsalen. Det hade inte gått fem minuter förrän en ovanlig trupprörelse syntes i lägret. Överallt dök det upp tungt beväpnade marinsoldater och militära fordon. Till lägret anlände förstärkning i full stridsmundering, kamouflerade och beväpnade till tänderna. Soldaterna omringade allt och alla. Omgiven av ett livgarde och i spetsen för elitstyrkorna gick kommandant Soto Aguila. Han var klädd i marinblå uniform utsmyckad med förgyllda utmärkelser. Fångslägrats larmsystem tjöt oavbrutet. Samtliga fångar, också de sjuka som knappt kunde stå på benen, skulle ställa upp sig på gården. Bakom fångarna fanns rader med utposterade soldater som siktade med sina kulsprutegevär åt alla håll där det fanns fångar. Luften tyngdes av en dyster stämning och soldaterna ur elitstyrkan kastade mordiska blickar på dem. Soto Aguila bröt den spända tystnaden och gastade för full hals:

— Det här är en skymf mot Chile, en nedrig akt, röt han åt alla häpna fångar. De försvunna är kommunisters påfund, fortsatte Soto Aguila, och frågade retoriskt om det var meningen att strejken skulle nämnas i Moskvas internationella radiosändningar.

— Det var tänkt att några av er skulle frigges om några dagar, glöm det! Om ni inte avstår från denna galenskap ska vi tortera er på nytt, kom ihåg vad jag säger! Det här ska regeringen tysta ner! Vi kommer att gå till väga i enlighet med den militära rättvisan! Ni får tio minuter på er att tänka igenom det hela!

Soto Aguila var hysterisk. Inför alla rev han sönder papperet med fångarnas krav och sedan

ställde han sig med armarna i kors och väntade.

Att skriva under ett papper var en sak, att trotsa en galen officer och riskera att föras tillbaka till Villa Grimaldis tortyrkamarer var en helt annan. Det var en stor skillnad. De hotades till livet, igen. Ju mer oväsen, desto färre strejkande, resonerade Soto Aguila. Dra åt skruven tills de blir knäckta, vad fan tror kommunistdjävlarerna, sade han till sina underordnade. Innan de tio minuterna hade gått tog han till orda igen.

— Jag vet att alla inte håller med om den här vansinniga idén, så tänk igenom saken. Nå väl, nu ska rättvisans anförare ta ett steg framåt!

Han sade det i en hånande och aggressiv ton. Soto Aguila var säker på att han hade rätt, att ett antal fångar nu tänkte på dödshotet. Till att börja med ska vi slänga er på taggtråden, hade han sagt. Rädslan härskade i lägret, men det hindrade inte ett hundratal fångar från att ta ett steg framåt. Marinens högste representant på platsen trodde inte sina ögon, upprorsmakarnas antal hade inte minskat utan ökat. Något hade gått snett, det blev inte som mannen hade tänkt sig.

Ale fanns bland dem som hade tagit ett steg framåt, han kände en stor lättnad när han såg att de var så många. Medan Soto Aguila gormade hade han hört en kort dialog mellan två fångar.

— Det här ser förfärligt ut...

— Och vad fan hade du trott, trodde du att du skulle få tårta din dummer!?

Ale såg också hur den anarkistiske skomakaren vacklade, mannen hade kommit till hans cell den sista månaden. Ett steg framåt och med samma fot ett steg tillbaka. Skomakaren visste inte på vilken fot han skulle stå, han var rädd om sitt liv. Anarkistens vänstra fot var i luften, foten pendlade fram och tillbaka. I samma ögonblick hördes Carlos Gonzalez röst.

— Kom igen, anarko!

Gonzalez talade med låg röst, uppmuntrande. Skomakaren tog slutligen ett steg framåt och kände glädje över sitt beslut, ingen skulle nu kunna förebrå honom för att inte ställa upp när det verkligen gällde. Det var många som hade trotsat Soto Aguilas gapighet, vilket ledde till att alltfler tog mod till sig och tog ett steg framåt. Revolten var ett faktum. Nästan hälften av lägrets fångar ställde sig nu bakom strejkaktionen. Bland officerarna rådde förvirring och militärledningen försökte reda ut vad som hade hänt. En fånge tog då till orda, det var försvarsadvokaten för kommunistpartiets generalsekreterare. Advokaten vände sig till Soto Aguila.

— Herr kommandant, när saker och ting nu klarnat skulle jag vilja be om en sak. Vi som inte har tagit ett steg framåt är fullt medvetna om att vi är här i egenskap av politiska fångar och i händerna på de militära myndigheterna. Vi begär således att man går igenom våra fall, vi längtar efter att bli frigivna.

För de strejkande var det inte längre en fråga om antagoniska politiska motsättningar, det var förräderi. De satt i ett koncentrationsläger och inte en rättssal där en bondadvokat kunde överklaga en orättvis dom, det var en principalsak. Advokaten hade glömt att DINA:s systematiska förföljelse, och Pinochets godkännande av densamma, var den enda lag som gällde i landet.

Soto Aguila bestämde att de strejkande omedelbart skulle isoleras i obebodda baracker helt skilda från de övriga barackerna. De isolerade fångarna fick tydliga order, under inga omständigheter fick de konferera med varandra eller ännu mindre delta i konspiratoriska möten. Men soldaterna hade svårt att fullfölja kommandantens beslut, de upproriska var alldeles för många. I varje barack hade militärerna placerat femton strejkande män.

Beslutet om isolering uppfattades av fångarna som rena rama idiotin. Efter ett tag började de sjunga och recitera den kubanske poeten Nicolás Guilléns dikter. I varje barack valde man dessutom en representant till en samordningsgrupp, som utgjorde ledning för de straffade. Ale utsågs som barack-ansvarig och var därför med i samordningsgruppen. Hungerstrejken var ett faktum. Samordningsgruppen gav order om att inte röra sig i onödan, nu handlade det om att spara kroppens energi.

Morgonen därpå väcktes de strejkande av en officer som bjöd på närande frukost: stekta ägg, bacon, nybakat bröd med smör och ost och varmt kaffe med mjölk. Soto Aguilas instruktioner var enkla: knäck de strejkande. Andra dagen upprepades farsen och fångarna fick höra en lång harang om saftiga måltider och hot om repressalier mot deras anhöriga. Alla medel var tillåtna, de strejkandes stridsvilja skulle brytas ned. Fångarna var nu inne på sin tredje strejkdag och brydde sig inte längre om vad officerarna skrek åt dem. Från andra sidan kastades det ibland in cigarettpaket och tidningar. De strejkande var inne i barackerna, några satt bredvid varandra medan andra låg på golvet; ingen talade.

Marinledningen bestämde sig för att skicka löjtnant Villalon till lägret, löjtnanten visste hur man skulle handskas med de subversiva. Villalon var lång och mörkhyad, hans ansiktsuttryck var surt, det fanns en utmaning i det. Ale såg på officeren och tyckte att han såg ut som en chilensk version av Clint Eastwood. En kväll kom Villalon för att möta de fångar som militärledningen anklagade för lydnadsbrott. Det uppstod en besynnerligt högtidlig stämning.

Solidaritetsbegreppet ”accektas” inte här! Om det finns någon som har nåt att säga, nåt att deklarerat, eller känner någon av dem som finns med på listorna över mördade, får han göra det personligen. Man gör en ansökan hos militärledningen på lägret för att berätta vad som har hänt med personen i fråga. Men är man inte släkting till någon av de drabbade får man inte göra det. Endast ansökningar från nära anhöriga ”accektas” av oss, solidaritet ”accektas” inte!

Villalon kunde inte uttala ordet acceptera, hans bildningsgång lämnade mycket övrigt att önska. Varje gång Villalon sade ordet ”accektas” skakade fångarna på sina huvuden. Officeren kom från enkla och torftiga förhållanden. Trots sitt plebejiska ursprung hade han gjort karriär som officerare, hans ställning inom marinen kom i kläm. Å ena sidan föraktades han av officerare av högre rang, å andra sidan uppfattades han som en suspekt individ bland sergenter, korpraler och definitivt bland marininfanterister. Villalons återkommande tjat till fångarna blev rutin bland de strejkande, ingen orkade bry sig eller lyssna på honom längre. Fångarnas tålmod hade utstått många prövningar, men en dag tog Pepones tålmod slut. Pepone bemötte Villalon med ett tal som varade flera minuter.

Hör på löjtnant, och det säger jag med vördnad, ni förstår inte innebörden av begreppet solidaritet och än mindre den solidaritet som vi visar våra egna kamrater i detta smärtsamma ögonblick. Ni tycks inte veta vilket öde våra försvunna kamrater har gått till mötes. Ni kanske inte vet något om det förtryck och den hänsynslösa tortyr som de fick utstå. Ni tycks inte heller veta av vilka skäl de är försvunna. I landets historia finns ingen motsvarighet till ett sådant massivt försvinnande av människor. Vi är inte bara politiska fångar, vi är anhöriga till offren; syskon, kusiner och i flera fall makar. Vi var tillsammans med dem under tortyrens svåraste stunder och vi kommer aldrig någonsin att glömma var och under vilka förhållanden vi såg dem. Ni kanske inte vet, men då levde de, precis som vi gör idag. De kidnappades av DINA precis som vi, det har vi åtskilliga bevis på. Löjtnant, det minsta vi kan göra är att kräva av er regering ett koherent svar av vad som har hänt. Vi vägrar att acceptera den grova och makabra massmediala manövern om att de skulle ha omintetgjort varandra som ”rättor”. Vi antar att Ni inte utgår från att vi har fantiserat ihop all tortyr eller att vi själva skulle ha omvandlats till monster och mördare

dem. Det är därför vi protesterar, det är anledningen till hungerstrejken, för att visa offrens anhöriga att de inte är ensamma i denna smärtsamma förlust. Sorgen når oss ända in i själen. Vi kräver att få veta vad som har hänt med dem. Löjtnant, vare sig ni accepterar det eller ej kallar vi det vi gör vid dess rätta namn: solidaritet.

Pepones lugna och sansade tal gjorde ett djupt intryck. Det var sista gången de strejkande såg Villalon i lägret.

I takt med att de strejkande visade tydliga tecken på försvagning, växte det en slags mystik bland marinsoldaterna gentemot rebellerna. Soldaterna förstod sig inte på några politiska analyser och än mindre politiska meningsskiljaktigheter, men bland dem växte en bild fram av att fånglägret var delat i två läger; de modiga och de feiga. De strejkande tvingades till regelbundna militära uppställningar och vid en av dem säckade en av fångarna ihop. Flera fångar försökte spontant komma till undsättning, men soldaternas bajonethugg hindrade dem. När de meniga bar bort den medvetlösa fången på en sjukbår applåderade alla kvarvarande kamrater. Fångarnas orubbliga kampvilja imponerade på soldaterna, respekten för de strejkande växte.

Trots besöksförbudet nådde nyheten om hungerstrejken folk utanför koncentrationslägret och den spred sig snabbt även utanför landets gränser. När de anhöriga fick veta vad som pågick i Puchuncavi hyste de inombords ett hopp, de var inte ensamma. Samtidigt drabbades de av ett förfärligt mörker. I själva verket visste ingen anhörig om deras käraste var vid liv eller var döda, men blotta tanken var skrämmande. Rädslan för vad som kunde hända med de strejkande, som riskerade sina liv för släktingar, vänner och kamrater, bidrog till att göra den olycksdigra stämningen tyngre. Livet letade efter döden i ett koncentrationsläger.

Soto Aguila hade försäkrat dem om att regeringen skulle tysta ned revolten, men nyheten om hungerstrejken nådde solidaritetsrörelsen utomlands i samma ögonblick som Pinochet själv fick reda på det. Generalen blev rasande när han fick höra hur Radio Moskva lovordade de strejkandes protester som ”de chilenska patrioternas aktion mot fascistjuntan som leds av tyrannen”. Kommunistiska as, hördes den övermäktige Pinochet muttra till sina närmaste. Det var den första strejken mot hans despotiska regim.

I *El Mercurio*, den ärkekonservativa högertidningen, skrev man efter internationella påtryckningar, att regeringen gjorde klokt i att försöka komma med en mer trovärdig version kring de mördades öde. För den internationella pressen var den chilenska regeringens tolkning fullkomligt osannolik. Den katolska kyrkans högsta ledning såg sig tvungen att stödja de anhörigas offer. Den förhärskande uppfattningen bland biskoparna var att militärerna hade gått för långt. De strejkandes ledning i Puchuncavi ansåg för sin del att målet med aktionen hade uppnåtts och avblåste strejken. Hungerstrejken varade i åtta dagar. Vid midnatt, när de övriga fångarna var inlåsta i sina celler, förflyttades alla utmattade män till matsalen. De hade försvagats avsevärt och såg utmärklade ut, men var samtidigt övertygade om sin sak; de hade segrat. Soldaterna lagade sparrissoppa åt dem.

I början av augusti, en vecka efter hungerstrejken, anlände till Puchuncavi en jeep med infanterieter från hamnstaden Valparaiso. De talade med löjtnanten, de hade order om att ta en av fångarna med sig. Nu börjar den repressiva apparaten göra sitt, de som ledde strejken kommer att råka illa ut, kommenterade fångarna sinsemellan. De hade fel. Ale blev oerhört förvånad när han fick reda på att det var honom soldaterna var ute efter. Tankarna for fram och tillbaka i huvudet. Jag begriper ingenting, här inne finns trehundra politiska fångar, olika partiledningar och miristerna som gick i spetsen för strejken och den enda som förs bort är jag. Vart i hela friden ska de föra mig, undrade han medan han gick mot den väntande jeepen. Det är klart, det kan bero på

MAPU:s politiska arbete inom marinen, men det var Oscar Garreton, partiets generalsekreterare, som har anklagats för det. Var kommer jag in i bilden? Vad vet jag, det skulle inte förvåna mig om de har dragit stora växlar på det politiska militära arbetet och Carlos Carrascos förbindelser med DINA. Klockan var 16.02 och solen sken. Han hade inte ens hunnit sätta sig i jeepen när han hörde soldaternas hot.

— Ta de jävligt lugnt, annars pepprar vi dig med kulor!

Han flankerades av fyra beväpnade marinsoldater. Samtidigt som han spekulerade kring sitt eget öde betraktade han dem noggrant.

— Vad fan gjorde du innan dom tillfångatog dig?

— Jag studerade företagsadministration vid Chiles universitetet.

— Och när grep de dig?

— I början av mars, i år.

— Men vad fan, det här med politiken i landet tog ju slut 1973!

— Och än sen?

— Vad då ”och än sen”, det har ju gått två år sen dess! Läger du aldrig av?

— Ni fattar inte, ni förstår inte att den som en gång blir medveten om saker och ting aldrig mer kan bli en passiv åskådare till vad som händer.

— Hur länge tror du att du kommer att sitta inne?

— Vad vet jag, det är era chefer som håller mig fängslad, såvitt jag vet finns det inga tecken på rättegång eller något sådant. Hur som helst, det tjänar ingenting till att spekulera. Förresten, vem vet, rätt som det är blir jag utvisad från landet. Tänk tanken, jag i frihet utomlands, får chansen att lära mig nya saker och får uppleva nya erfarenheter. Medan ni... vad blir det av er? Har ni något jobb efter militärtjänsten? Vem blir förlorare i hela den här soppan, jag eller ni?

— Va i helvete vad optimistisk du är, det var som fan!

Efter en halvtimmes resa kom jeepen fram till militäråklagaren i Valparaiso. Han fick gå in i byggnaden och upp för trapporna som såg ut att vara av marmor. Inne på ett kontor väntade en hög officer. Stående såg han hur officeren gjorde i ordning en skrivmaskin av märket Adler.

— Ni måste svara på en del frågor, varsågod och sitt.

— Tack.

— Känner ni Carlos Carrasco Matus?

— Ja, jag lärde känna honom på handelsinstitutet nr 5 i Santiago där jag gick min gymnasiala utbildning. Både han och jag satt i elevrådsstyrelsen.

— Har ni sett honom i Puchuncavi?

— Nej, aldrig.

— När såg ni honom sist?

— Den 14 mars 1975, samma dag då han och andra säkerhetsagenter från DINA grep mig i Santiago. I en Fiat 125 fördes jag sedan till Villa Grimaldi, där kunde jag en morgon se honom, han var fjättrad med fotbojor.

— Tack, ni kan gå.

— Ni får ursäkta mig, men vad handlar det om, varför alla de här frågorna?

— Vi har inlett en rättslig process mot Carrasco Matus. Han har deserterat från armén.

Drygt fyra månader hade gått sedan DINA hade kidnappat honom, Carrasco-spöket gjorde sig påmint. Förhörsfarsen var så uppenbar att han befarade det värsta, han drog slutsatsen att för Carrascos del såg det hopplöst ut. I samma jeep fördes han tillbaka till Puchuncavi där kamraterna väntade på honom.

Under tiden förde Pinochet sitt eget krig mot den ”perversa kommunismen”. Nu hävdade diktatorn att bestörtningen över nyheten kring de 119 mördade var ett knep från den världsomspännande kommunismen för att attackera militärregimen. Det var en del av den internationella marxismens sammansvärjning, vars syfte var att sprida en falsk bild av Chile. Pinochet tvingades dock förkunna, från Consistorial-byggnadens balkong på Plaza de Armas i San Bernardo, att han hade givit order om en utredning för att skapa klarhet kring händelsen. Generalens utredning blev inte ens en fars, den blev aldrig av.

En annan utredning, som några advokater för mänskliga rättigheter ansvarade för och som kyrkan gav sitt stöd, ledde till något helt annat. Advokaternas heder var höjd över allt tvivel. Deras slutsats var träffsäker. I så gott som samtliga fall hade anhöriga till de 119 mördade försökt få rättsväsendet att ta offren under lagens skydd. Tidningarna där listorna med de mördades namn hade publicerats var fullständigt okända, både för allmänheten och inom mediavärlden, de var en ren skenmanöver. Såväl Lea i Buenos Aires som O’Dia i Curitiba saknade ansvarig utgivare, de trycktes varken i Argentina eller i Brasilien. Första och sista dagen tidningarna kom ut var den dag listorna med de 119 chilensarna fanns i dem. Utredningens resultat föll ned med en duns i Chile, militärernas bluff var ett makabert faktum och ridån hade gått upp för en ny dragkamp.

I DINA:s fasansfulla listor hittade Ale Maria Cristina Stewart alias ”Marcela”, den MIR-medlem som han själv hade haft hemliga möten med, liksom Miguel Pizarro Meniconi, en av Doris Meniconis söner. Doris hade letat överallt mellan himmel och jord och nu vågade militären med fullständigt förakt för de anhöriga påstå att Miguel’s egna kamrater hade eliminerat honom som en råtta.

— De kan plocka bort blommorna men kan aldrig någonsin hindra våren, sade Doris medan hon tittade djupt och kärleksfullt på ett foto av den försvunna sonen. Vem som helst skulle kunna ha brutit ihop av en sådan nyhet och dö av sorg efteråt, men Doris var annorlunda. Doris bestämde sig för att göra livet surt för regeringen och ägnade sig med förnyad styrka åt att kämpa för att få reda på sanningen. Hon gick med i föreningen för anhöriga till de försvunna politiska fångarna.

8

Varje kväll klockan åtta låstes de in i sina celler, de enda som gick runt i lägret var infanteristerna. En timme senare brukade sergeant Nuñez flabbande skrika åt fångarna inne i barackerna att de skulle släcka ljuset

— Sleck ljuse fö fan!

Nuñez gapade med sin nasala röst och tvingade alla att släcka ljuset. Men det var inte alltid sergeanten lyckades i sitt uppsåt. I cell nummer nio tyckte fångarna inte att Nuñez hade rätt att beröva dem deras möjligheter att läsa och skriva. De hade lyckats smuggla in böcker i lägret och enda sättet att få läsa i fred var efter klockan åtta då soldaterna låste barackerna. Det var bara att

ta alla sängtäcken och täcka för alla springor så att inget ljus kom ut.

Själv befann sig Ale i Dublin, han höll på att sluka Odysseus av James Joyce. Det enda som ibland störde läsningen var löjtnanternas stridsövningar sent på kvällarna. Dessa fejkade sjostrider genomfördes mer för att skrämma fångarna än som militär träning. Vid sådana tillfällen rådde det absolut tystnad i barackerna. Utanför sprang soldaterna i vild flykt och sköt som galningar mot imaginära fiender. Det fanns en kategorisk order om att soldaterna vid minsta ljud oavsett var det kom ifrån skulle skjuta. Skjutandet varade i hela femton minuter, men det var tillräckligt för att vem som helst skulle bli nervös. Sönderskjutna nätter var alla vana vid.

Han tyckte att de mest givande kvällarna var de då fångarna i cellen bredvid låste upp låset mellan dem och tio fångar samlades i cell nio. Dessa sammankomster kretsade alltid kring två ledande mirister, Gaston Muñoz och en som alla kallade ”den galna Gomez”. Muñoz var lång och hade en atletisk kroppsbyggnad, var något mörkhyad och hade stora mustascher. Han hade varit en av MIR:s mest framstående studentledare på universitetet i staden Concepción. Gomez var son till Mario Gomez Lopez, en känd radiojournalist. Sonen var mycket impulsiv, därför kallades han ”dåre” av sina egna inom MIR. För Ale var dessa kvällar mycket lärorika.

För första gången hörde han helt otroliga skildringar om den ryska revolutionen. Tsarregimens öde, attacken mot Vinterpalatset, Alexander Kerenskij's misslyckande och bolsjevikernas maktövertagande. Han reflekterade samtidigt som han lyssnade på episoder från den ryska revolutionen och han insåg att det inte räckte med Marta Harneckers handböcker om den historiska materialismen. Harnecker var en marxistisk sociolog och under folkfrontsregeringens tid var hennes böcker och broschyrer ett måste för alla som gjorde anspråk på att kunna marxismens ABC. Han mindes mycket väl den interna debatten inför partiets andra kongress. Då hade man också dragit fram bolsjevikernas maktövertagande, men den lysande framställning miristerna gjorde av revolutionen var annorlunda. Han kände ett starkt behov av att sätta sig in i den ryska arbetarrörelsens historia, i bolsjevikernas och arbetarrådets fascinerande kamp, i den kinesiska och kubanska revolutionens och för den delen i alla revolutioners historia. Det var lärorikt. Detta fick han aldrig tillfälle att lära sig i partiets kaderskolor, däremot inne i koncentrationslägret.

September månad: stämningen var laddad. De besegrade påmindes om att kuppen den 11 september hade varit en patriotisk räddningsaktion för att förintna marxisterna, både fysiskt och psykiskt. Löjtnanterna var på ett uselt humör. En kväll när Ale hade fått nog av lammfett och inte hade lust att äta, stannade han i cellen för att läsa en tidning. Så småningom blev han medveten om tystnaden, han var ensam och det gjorde honom gott. Då och då lyfte han huvudet och tittade på fotot av Violeta Parra som han hade klistrat upp i taket över sängen. Han klippte ut foton som de internationella pressbyråerna skickade till tidningarna runt om i världen. Ibland hittade han bilder på kvinnliga gerillasoldater, de hjälpte honom att sublimeras sina känslor för det motsatta könet.

Han höll på att läsa en artikel om Nordirland, då soldaterna plötsligt rusade in i hans cell. Han vände blicken mot dörren och såg två meniga sikta med sina k-pistar mot honom. De tvingade honom att hålla händerna bakom nacken och gå ut ur cellen. Han först och de bakom. De gick förbi de gröna och orange barackerna och sedan de rosa och slutligen de gula barackerna. Sedan kommenderades han att gå till höger.

När de hade passerat samtliga baracker, även matsalen och sjukstugan, kunde han i nattens mörker skönja fångar som springande silhuetter med händerna bakom nacken. Han visste inte vad som hade hänt, men alla sprang för att undvika att bli slagna med gevärskolvorna. Han fick order

om att sälla sig till resten och sprang på led som alla andra. Han var så snabb han kunde för att undgå soldaternas slag. Aldrig tidigare hade han sprungit med händerna bakom huvudet och det var mycket obekvämt. Fångarna tvingades att kasta sig på marken och sen direkt resa sig igen. De äldre och de sjuka som ramlade blev ohyggligt slagna med gevärskolvorna. Den djävulska proceduren varade i en dryg timma. Sedan fick alla ställa upp.

Uppställningen varade ytterligare några timmar. Långt in på natten fick fånggrupper marschera mot köksbyggnaden. En officer läste upp namn efter namn, en efter en försvann fångarna in i köket. Resten stod kvar under bar himmel, det blåste kallt och han frös. Till slut blev det hans tur, han följde soldaten som förde honom till köket där löjtnanten väntade. Officeren granskade honom uppifrån och ner, och gick sedan fram och tillbaka med händerna bakom ryggen. Han var obehärskad.

— Ser ni vad som står skrivet där?!

— Ja, löjtnant.

— Var det ni som gjorde det?

— Nej, löjtnant.

— Är ni säker?

— Ja, löjtnant.

— Okej, ni kan gå.

Var och en av fångarna fick exakt samma frågor. För löjtnanten var det ett illdåd. De vita bokstäverna MIR lyste mot väggens mörka bakgrund. Eftersom ingen erkände gav löjtnanten order om allmän razzia i samtliga celler. Allt vändes ut och in, men varken målarborsten eller färgen hittades. Som genom ett trolleri hade alltsammans försvunnit.

På andra sidan jordklotet, i Båstad i Sverige, förberedde chilенaren Jaime Fillol sig inför en tennismatch mot Björn Borg. Det var många som såg fram emot Davis Cup mellan Chile och Sverige, inte minst med tanke på att chilенarna sågs som militärjuntans representanter i Europa. Solidaritetsrörelsen med Chiles folk i Europa hade nått sin höjdpunkt. I Sverige hade solidaritetsarbetet med Allendes regering startat redan 1971, två år före militärkuppen. Tennismatchen mellan Chile och Sverige gav upphov till en enorm protestvåg. Den svenska vänstern hade fått nog av Nixons folkmord i Vietnam. Nu ropade svenskarna högljutt: *Bojkotta juntan!* och *Stoppa matchen!* Tusentals demonstranter utrustade med banderoller, plakat, flygblad, megafoner, visselpipor och allt som kunde ställa till oväsen, samlades i den lilla staden Båstad för att visa Pinochets regim sitt förakt. *Pinochet, mördare! Pinochet, mördare!* skanderade demonstranterna. Pinochet var en mördare och Chile en diktatur med tusentals politiska fångar. Jaime Fillol var inte välkommen!

Som vanligt ägnade sig de militärvänliga journalisterna, med tidningen *El Mercurio* i spetsen, åt att fabricera och förmedla lögner. *El Mercurio* skrev att Chilekommittén störde tennismatchen med hjälp av knattret från helikoptrar. Chilенarna, somliga skeptiska och andra mer vana vid att svälja lögner, blev itutade historier om svenska gerillasoldater utrustade med helikoptrar och tungt artilleri. Det var förklaringen till att Fillol förlorade matchen, skrev tidningen. Journalistkåren i Chile hade fått sina direktiv, deras uppdrag var att bemöta attackerna mot fosterlandet och skriva om chilенarnas mänskliga värme, vänlighet och uppriktighet. ”*Det finns en annan viktig aspekt hos chilенarna som är värd att påpeka för dessa européer*”, skrev Rabia Contreras i en krönika, ”*något som är avgörande för den mänskliga värdegrunden och som*

européerna tappat för länge sedan: glädjen över att leva livet, känslan av att njuta av livet oavsett de materiella, sociala eller politiska omständigheter som finns runt omkring hos människor.”

Fångarna i Puchuncavi hade en annan uppfattning. De godtog inte det som många andra svalde med hull och hår. Det var inte alls sant att chilenaerna hade en särskild benägenhet att vara mysiga medmänniskor och därför särskilt angenäma att ha att göra med. Rabia Contreras etnocentrism var orimlig och hennes krönika en skymf. De 119 mördade och alla andra försvunna och torterade hade inte bara berövats ”glädjen över att leva livet”, de hade berövats själva livet. Om deras rätt att leva skrev *El Mercurio* ingenting. Journalisten skrävde istället om att chilenaerna inte var besmittade av européernas dödsångest. För de inlåsta i Puchuncavi var det uppenbart att det gick att skriva vad som helst på tidningspapper.

Men Ale och hans likasinnade var inte de enda som såg saken på ett annat sätt. Varken den svenska eller den europeiska opinionen accepterade de vilda och hämningslösa blodsorgier som orkestrerades av Pinochets psykopater. Och inför världen gav den chilenska generalen prov på en häpnadsväckande tjurskallighet: Jag har inget på mitt samvete, jag har ett gott och rent samvete, försäkrade enväldshärskaren de få journalister som vågade ta upp frågan. Diktatorn ville inte kännas vid begångna våldshandlingar och än mindre ta något personligt ansvar. Vilket moraliskt ansvar skulle jag ha för något jag inte ens visste pågick? Inget. Och vilka mänskliga rättigheter pratar ni om? Den hedervärda juntan har aldrig varit emot sådana rättigheter, aldrig. Ja okej, om det har begåtts några fel mot de mänskliga rättigheterna beror det på att det funnits en förbittring mot våra fiender.

Ordet koncentrationsläger började användas av spanjorerna under 1800-talet, när de hade kuvat folket på Kuba. Engelsmännen tog över begreppet och använde det när de med våld besegrade boerna i södra Afrika år 1902. Nordamerikanerna gjorde termen mer anglosaxisk och serverade den som på ett silverfat till Hitlers nazister. Diktatorn i Chile hade inte upptäckt något nytt, han strök bara över en eufemistisk fernissa och koncentrationslägren kallades officiellt för anhållningsläger. Allt fler anlände till Puchuncavi. Då och då lämnade någon lägret för att motvilligt tvingas ut ur landet.

— Jag har fått nog av dem, de är bara till besvär, låt dem djävlans någon annanstans, brukade Pinochet säga om landets politiska fångar.

När några av dem lämnade lägret för att utvisas fylldes det av spänning och starka känslor. När överste Espinoza dök upp i Puchuncavi höjde han sin mörka röst och talade om för dem att utländska regeringar hade erbjudit mängder av visum. Han skrek och hotade fångarna.

— Men ni ska inte tro att vi låter er lämna landet hur som helst! Passa er djävligt noga!

Vid det här laget var fångarna vana vid sådana utfall och reagerade inte. De internationella påtryckningarna mot militärjuntan hade intensifierats och regeringen var tvungen att spela teater. Överste Espinoza var teatralisk och gestikulerade vilt.

— Om en vecka kommer ordföranden i högsta domstolen hit. Ni ska ha djävligt klart för er, att om ni någon gång vill lämna det här stället så ska ni passa er djävligt noga när domaren dyker upp! Jag säger det bara för att ni ska få in det i era tjocka skallar!

Det var allt han hade att säga. Espinoza vände på klacken och gick. Veckan därpå var det stor uppståndelse bland soldaterna. De sprang hit och dit och kommenderade fångarna att städa i vartenda hörn och måla allt som gick att måla. Dagen till ära slapp fångarna lammfettet med potatis och fick bättre mat än vanligt. Sergeant Nuñez sprang flämtande genom lägret när han

hörde helikopterns öronbedövande dån. Fångarna tittade på sergeanten. Alla insåg att det fanns gott om plats att landa och att piloten knappast skulle missa landningen, men Nuñez viftade ändå med armarna och försökte visa piloten en lämplig landningsplats.

Ordföranden i högsta domstolen gjorde precis vad som förväntades av honom och hans officiella delegation. Han var omgiven av säkerhetsvakter och handplockade journalister, han talade med löjtnanten som förde befälet och låtsades inspektera cellerna. Han blundade för allt och visade ringa intresse för att lyssna på vad fångarna kunde ha att säga. Jag är imponerad, sade han till löjtnanten. Med sin högra hand borstade domaren bort dammet från sin sandgula rock. Löjtnanten skyndade sig att påpeka för domaren att fångarna behandlades väl. Det hade aldrig varit nödvändigt att vidta extrema åtgärder, berättade han stolt.

— Ni ska veta att inte ens soldaterna som vaktar lägret har det så bekvämt som de anhållna.

Domaren sade sig vara nöjd och passade på att tala om för journalisterna att de rykten om de politiska fångarna som cirkulerade utomlands inte stämde med verkligheten.

Måndagen därpå kom ännu en polisbuss lastad med nya politiska fångar. Men bara fem av lägrets fångar fick hoppa in i bussen för att åka med den därifrån; de skulle utvisas ur landet. Pepone var en av dem. Man passade också på att förflytta två fångar som hade ingått i strejkledningen. Den ena var lång och med ett stort skägg, han var en ledande medlem i en radikal falang inom socialistpartiet. Den andra var en ledande mirist som kallades El Pájaro och hade ansiktsdrag som påminde om en uggle. El Pájaro hade ingått i ledningen för MIR i Santiagos norra del och var känd för sin vältalighet. Ale hade inte ens hunnit vara i Puchuncavi en vecka förrän El Pájaro var på honom. Ännu än gång försökte MIR värva honom. Han lyssnade på argumenten, men kom hela tiden med motinlägg. Till slut gav miristerna upp och lämnade honom i fred. Ale visste att Osvaldo Torres, El Pájaro, in i det sista haft täta kontakter med Marco som han själv hade haft en träff med bara ett par timmar innan DINA grep honom i La Palmilla. Nu stod fångarna vid taggtråden och såg hur Pepone, El Pájaro och de andra fördes bort från lägret. Fångar hit och dit, några få förflyttades och utvisades, medan de flesta satt kvar bakom lås och bom. Sju månader hade gått sedan han greps.

I samma stund hämtades Gladys Díaz från den kvinnliga paviljongen i Tres Alamos för att ännu en gång föras till Villa Grimaldis inferno. De styrande fortsatte att förgöra sina offer, fast det nu gjordes mer selektivt. Det handlade inte längre om ett krigstillstånd, som de upproriska bland arbetarna och studenterna skulle ha provocerat fram i militärkuppens initialskede. Det handlade varken om landets inre säkerhet på grund av upplopp eller om extraordinära åtgärder. Det handlade om något annat: hittar vi dig är du dödens, men det räcker inte för inte ens i döden får du kroppen tillbaka.

Gladys Díaz hade ögonbindel och satt med handklovar i Tornets mörker. Carlos Perelman, hennes fästman och partikamrat hade försvunnit tillsammans med ett stort antal partimedlemmar, medan hon själv låg sönderslagen i fängelsehålan. Hon fann sig aldrig i sitt öde och därför blev hon heller inte tokig av sin sorg. I ett ögonblick av klarsyn, såg hon att landet led av en förödande sjukdom. Samtliga invånare var sjuka: offren, plågoandarna, hjältarna, kollaboratorerna, de aktiva eller de passiva, de lidande och de likgiltiga. Medan hon i sitt totala mörker envist höll fast vid livet, letade fästmannens amerikanska familj efter mannen hon älskade. De sökte både bland de levande och de döda, men ingenstans fann de honom. Inte ens det faktum att Carlos Perelman var den amerikanska vicepresidentens hjärtläkare kunde skydda honom.

De stod med alla sina sinnen fast vid taggtråden. Fångarna tog farväl av de sina medan de sjöng Beethovens nionde symfoni. Om det var ett uttryck för djup solidaritet eller bara en patetisk bild,

berodde på med vilka glasögon man betraktade dem. Högt över dem flög en och en annan fiskmås.

*Lyssna min bror
på lyckans sång
genom vilken människorna
återigen blir bröder.
Kom, sjung, dröm med din sång,
dröm och upplev den nya solen,
genom vilken människorna
återigen blir bröder.
Om du inte hittar lyckan
här på jorden
får du väl söka den
bortom gränserna.*

Till hans cell kom en dag en historieforskare som var medlem i kommunistpartiet. Ale tyckte att han var egendomlig, det var som om han inte var vid sina sinnens fulla bruk. Den unge mannen hade en ovanlig stor mun och när han skrattade visade han alla sina tänder. Han kunde börja skratta när som helst utan anledning. Som medlem i kommunistpartiet var han ovanlig, de brukade ha ett mer fyrkantigt beteende. Ale kunde inte utesluta ett nervöst sammanbrott, men efter ett par veckor insåg han att mannen upplevde fångenskapen som ett skämt. Visserligen ett dåligt skämt, men ändå ett skämt. Han skrattade oavsett om det fanns någon orsak eller inte. Ingen verkade tycka att det han sade var särskilt roligt och det ledde till ännu mer ohejdade skratt. Historieforskaren berättade i cellen att han inte hade varit i Villa Grimaldi, däremot i Cuatro Alamos. Den vimsige mannens vistelse där var full av anekdoter. Han berättade om en fånge som hade skrivit en dikt på den vita väggen i cell nummer nio. Dikten var skriven på höger sida om fönstret.

— Jag är bergis på att det var en galning som skrev dikten, men det är en dikt fylld av inre mänsklig skönhet för den handlar om frihet, sade mannen.

Till Ales stora häpnad mindes han dikten utantill och reciterade den för de andra.

*Den vita sparven
Vit som själva oskulden
och full av ömhet.
Var kommer du ifrån vita fjäder?
Vilken bur tog du dig ur?
Hölls du i fångenskap liksom jag?
Berördes du av den eviga rörelsen?
Du fick nog av fångenskapen, inte sant?
Var du annorlunda då?
Fågel bland fåglar, men du är så olik alla andra.
Du påminner mig om en fläkt
från de fria vindarna.
Vit bland gråsparvarna,
brödsulor vid apelsinträdet
vill du inte ha.
Jag kan inte,
visa mig med dina små vingor*

vägen till friheten.

Cellkamraterna tittade på forskaren, som om han vore en konstig fågel. Ale själv betraktade mannen och erinrade sig mötet med gråsparvarna och den vita fågel. Det var i fåglarna han hade hämtat inspiration till dikten. Åtskilliga månader hade gått sedan dess och fler kidnappade fångar hade vistats i cell nummer nio i Cuatro Alamos. Alla hade läst dikten om den vita fågel. Alla med en obändig längtan efter att åter möta friheten. Tokiga människor är ett frihetstecken, tänkte han och vände blicken mot fiskmåsarna som i Puchuncavi hade tagit gråsparvarnas plats i hans värld.

Fram till slutet av 1971 hade han levt i en fantasivärld fri från bekymmer, omedveten om samhällsklassernas brännande motsättningar. Det var en värld av melankolier, transparenta drömmar och fåglar, särskilt duvor. Han saknade de fallande eukalyptusbladen som den ljumma vinden förde bort, vilket var ett förspel till vintern och han kände dess frånvaro. Exotiska fåglar såsom tiuques och queltehues liksom hans flyktiga tankar ovanför storgodsägarnas jord, allt blandades i ett. Han trodde att eukalyptusträden var de högsta i världen. Han kände inte till att de högsta hette sequoia sempervirens, och var 120 meter höga. Han hade kunnat åka till den nordamerikanska kusten och beskåda dem, om han inte hade suttit inspärrad. Fjädrarnas och fåglarnas värld bar däremot friheten i sitt sköte, och det var en tröst för honom.

Hade han inte varit så flyktig, skulle han i stället ha tänkt på kycklingsoppa, friterade fiskbitar vid Mapochoflodens bro eller på Guacoldas majs-paj och goda piroger. Att Guacolda betydde lilla majssten, på mapudungo, mapuchefolkets språk hade han fått veta av en mirist i Puchuncavi. Först då föddes tanken på att han ville veta mer om sitt eget ursprung. Rann det mapucheblood i hans ådror, fanns det överhuvudtaget sådana släktband? Hans mor hade en gång talat om minnet:

— Att gå tillbaka till det förflutna, att leva i nuet och att tänka på framtiden. Varje dag sätter jag igång mitt hjärnkort och oundvikligen minns jag det förgångna. Det är klart, vissa saker suddas ut ur minnet. Men att komma ihåg är min kamp. Jag är som mapuchefolket, de behöver inte skriva för att minnas sin historia. Tack vare deras minne är vi medvetna om det barbari som de spanska inkräktarna gjorde sig skyldiga till. I skolan fick vi aldrig lära oss den sanna historien.

Det var vad hans mor brukade säga. Åren hade gått och under hela sin skolgång hade han inte lärt sig särskilt mycket om mapuchefolkets historia, bara enstaka fragmentariska heroiska episoder ryckta ur sitt historiska och sociala sammanhang. Han kände visserligen till spanjorernas brutala folk-mord och efter dem tog den chilenska härskande klassen över. Den fortsatte utrotning-politiken och gjorde sig med våld till herre över jord och naturtillgångar. Mapuchefolket föstes sakta men säkert ihop i reservat och de ursprungliga chilenaerna framtogs möjligheten att skriva sin egen historia. Bland mapuchefolket tvingades många att lämna ifrån sig sin bästa jord, förfädernas jord. De styrande påstod att jordens folk hade pacificerats när det i själva verket handlade om att skapa andra klassens medborgare i utkanterna av Santiagos många fattiga förorter. Att vara mapuche var detsamma som att vara indian, vilket i sin tur, i enlighet med den förhärskande ideologin, var detsamma som att vara en lägre stående varelse. Men det värsta som någonsin hade drabbat mapuchefolket var Pinochets diktatur, som i ett svep tog ifrån det rätten att kalla sig ursprungsbefolkning. Mapuche, bottenskikt, lat indian, fyllo, drägg, stinkande och lusig, slödder, avskum, patrisk, mobb; kom inte hit för då får du en örfil, stanna i din hydda förbaskade indian, vi skyr dig som pesten.

Han förstod sin mor. Hennes morfar hette Vicente Díaz och hennes mormor Ismenia Vazquez. I staden Curico, söder om Santiago, föddes i deras äktenskap Maria Luisa Díaz, Ales mormor. Maria Luisa gifte sig sedan med Ismael Soto Lantaño.

Maria Luisa dog av tuberkulos när hon bara var tjugofem år gammal. Ale visste inte att hans mormors tidiga bortgång hängde intimt samman med den utsugning hon hade utsatts för tidigt i sitt liv. Det var en sjuksköterska som kom på idén att döpa Ales mor till Guacolda, lilla majssten. Lilla majssten var bara tre år gammal när mamman gick bort och sin far träffade hon första gången när hon var fjorton år. I tre månader hann Guacolda lära känna honom innan en dödlig tuberkulos satte punkt också för hans liv. Han dog vid samma ålder som Jesus.

Det var Guacolda som talade om för Ale att han och hans syskon hade mer spanska förfäder än någon annan härstamning, men att hon tyckte om sitt namn för att det var inhemskt och ovanligt. Hon var stolt över att hövdingen Lautaros kvinna också hade hetat Guacolda. Lautaro gick till historien som en av mapuchefolkets främsta ledare i kampen mot de spanska erövrarna.

Året 1975 gick mot sitt slut och det anlände ständigt nya politiska fångar till Puchuncavi från andra läger. Bland de nyanlända såg han en dag en lång och mager man, klädd i poncho och vars ansikte påminde om en örn. Mannens smala svarta mustasch täckte överläppen och pekade nedåt, utmed mungiporna. Något sade Ale att han stod inför en speciell individ. Han kom att tänka på kvinnornas förmåga att förutse något utan att känna till alla fakta. Han hade alltid tyckt att sådant var sofistikerad vidskepelse eller bara dumheter, men nu resonerade han annorlunda. Han lät tiden ha sin gång och först efter en vecka fick han tillfälle att ta en naturlig kontakt med örnansiktet. Mannen beskrev sin vistelse i händerna på DINA. I sak skilde sig inte hans berättelse från alla andras; kidnappning, tortyr, isolering och allt som hörde till i Villa Grimaldi. Örnansiktets tid i Villa Grimaldi sammanföll med Mauros, så Ale förde samtalet dit.

Örnansiktet hade själv hört Mauro i Tornet och beskrev hur han grät på nätterna. Mauro jämrade sig som ett litet barn, berättade örnansiktet.

*Sov, sov lilla neger
för din mamma gråter just nu, lilla neger.
Hon letar efter dig,
hon letar efter dig,
och hon vilar inte upp,
nej, hon vilar inte upp.
Om du inte somnar
kommer ångesten och pang
då grips du av löjtnanten
ja, var så säker,
ja, var så säker.
Sov, sov lilla neger,
det spelar ingen roll,
du anses ändå vara död,
ja, död ja
de gör dig medvetlös
och vem vet
på vilket obrukat filt
berövar de dig sedan rätten att leva, ja.*

På bergets topp i Puchuncavi syntes de spensliga vita fiskmåsarnas snabba och lätta flykt. Bredvid honom, i närheten av cell nio, låg vaktornet och taggtråden. Han såg ut som om han lyssnade på Hawker Hunters bedövande ljud och på pansarvagnarna från Pansrad nummer 2. Liksom på den förlorade tystnaden hos de hypnotiserade och nu för alltid livlösa. Frånvarande stirrade han in i intet. Carlos Carrascos öde gjorde sig påmint. Negro, sade han för sig själv,

varför i helvete sökte du inte asyl och åkte till något av jordklotets ointagliga ställen? Vid det här laget har de nog mördat dig och lämnat dig åt glömskan.

Barmhärtighet i höjderna, i de stjärnbeströdda nätterna, i skogarnas kulturella arv, halshuggna själar. Han tänkte på alla som hade stupat i en så ojämn strid och på alla deras anhöriga. Han påminde sig de nätter han hade tagit skydd bakom buskarna på Americo Vespucio och hur han med hjärtat i halsgropen hade följt pansarvagnarnas rörelse. Enligt det politiska och militära språkbruket som de använde inom vänstern före militärkuppen hade han och de andra intagit högsta beredskap. De kände till att generalerna konspirerade och att en spektakulär kalabalik kunde bryta ut när som helst. De hade sjungit obeväpnade kampsånger, varken kulor och gevär, och nivån på det allmänna medvetandet hade varit otillräckligt, det visste han nu i Puchuncavi. Det hade också Viglietti, den uruguayanske protestsångaren förutsett: en obeväpnad sång förslår inte mot ett gevär och han sjöng för alla stupade och de överlevande som offrade livet i kampen mot fienden.

Ale mindes kommandant Roberto Soupers resning med hjälp av ett pansarregemente den 29 juni 1973. Omständigheterna hade placerat Ale på åskådarpåls i ett historiskt ögonblick. Veckorna innan hade det kritiska läget i landet förvärrats. Också han hade deltagit i de kaotiska mobiliseringarna längs Santiagos gator. I staden Rancagua hade det kristdemokratiska partiet lyckats vända en del av gruvarbetarna mot den sittande regeringen och förmått dem att åka mot huvudstaden.

På kvällarna hade allt i Santiago förvandlats till ett slagfält efter sammanstötningar mellan å ena sidan folkfrontsregeringens anhängare och å den andra halvmilitära fascistiska grupperingar och upproriska gruvarbetare. Upploppens epicentrum utgjordes av respektive lägers förtrupp. Arbetare och studenter från båda sidor möttes i rasande konfrontationer. Regeringen och myndigheterna kände sig maktlösa och kunde inte bryta våldsspiralen. Striderna runt huvudstaden hade trappat upp spänningen till bristningsgränsen i hela det avlånga landet. Sent på kvällen den 16 juni hörde han skotten och det luktade krut på gatorna. Milton da Silva, en brasiliansk student och medlem i MIR hade träffats av ett dödande skott och han avled samma natt.

Den 29 juni, nästan två veckor senare, hörde han på radio att kuppmaakare inom de väpnade styrkorna hade inlett ett försök till militärkupp. Han begav sig omedelbart i riktning mot presidentpalatset. Han visste inte riktigt vad han skulle möta där, han bara åkte dit. Ale var på intet sätt överens med regeringens officiella ställningstaganden, men en ovanlig kraft drev honom mot palatset La Moneda. När han nådde korsningen Teatinosgatan och Morandegatan såg han en militärjeep köra rakt emot de människor som hade samlats där. Han sprang därifrån, precis som alla andra, han sprang för livet.

Något fick honom att stanna till, reflexen kom plötsligt. Han vände sig mot militärens jeep där soldaterna sköt mot folkmassan, kastade sig på asfalten och hamnade under en röd parkerad bil. Tack vare den reflexen förblev han oskadd. Den svenska televisionens utrikeskorrespondent Leonardo Henrichsen hade inte samma tur, han mördades på samma plats. Hans sista tagning blev att filma sin egen död. Ales granne råkade vara i närheten och flydde bort från jeepen men sköts i ryggen. Kvinnan dog omedelbart. Kvinnans make, en ung och stilig karl, enligt kvinnorna i kvarteret, omvandlades i samma ögonblick till en eftertraktad änkling. Resterna av blodiga sönderslitna kroppar och ben var fastklistrade på de gråa fasadernas väggar eller låg utspridda på asfalten och trottoaren. Soldaterna hade utan att blinka slaktat hela människoskaror.

Mirakulöst nog var han inte bland dem som skulle stryka med den dagen. Han sprang mot Banco

Osorno y la Unións höga byggnad. Väl inne stannade han och vände sig om. Han tittade ut genom ingångens svarta galler och såg en rekryt i sin egen ålder sikta med ett kulsprutegevär mot en polisofficer med gulaktiga axelklaffar med generalsbeteckning. När han såg generalen med sina uppsträckta händer över huvudet och den unge soldaten bakom hade han svårt att tro sina ögon.

Skottlossningen var öronbedövande och nästan reflexmässigt gick han upp för bankens trappor. Varje gång han gick förbi ett kontor såg han tjänstemän sätta eld på mängder av papper, kontoren låg insvepta i rök. Röken som sökte sig ut genom fönstren blandades med rökmolnen från eldgivningen utanför byggnaden. Han fortsatt upp för trapporna tills han nådde terrassen. Byggnaden var en av de högsta i området och från terrassen hade han utsikt över hela presidentpalatset. Han häpnade inför ödeläggelsen nere på torget. Skottlossning pågick överallt nedanför och ljudet från kulsprutegevären bedövade honom. Efter ungefär fem minuter hörde han att någon skrek åt honom.

— Gå ner för fan, annars dödar dom dig!

Han betedde sig respektlöst inför döden. Följde händelseutvecklingen med nyfikenhet och spant intresse, utan att vara medveten om att det just då skrevs en viktig del av landets historia. Han kunde när som helst bli genomborrad av kulor, men han var förhäxad av krutlukten. Försiktigt stack han upp huvudet och tittade ned mot torget. Han öste ur sig förbannelser för att han inte hade några projektiler han kunde använda, en granat hade varit perfekt. Han tittade med vitt uppspärrade ögon. Längst ner på gatan, under honom, fanns en utposterad stridsvagn och vagnsluckan var öppen. Han fylldes av vanmakt när han såg soldatens hjälm och kastade ner fantasigranater. Sedan vände han blicken åt vänster, fortfarande nedåt och blev förbryllad. Vid butikerna såg han en lång rad beväpnade soldater. Samtliga bar på krigshjälmarna och hade vit bindel kring den ena armen. Han förstod inte riktigt, skjutandet fortsatte med oförminskad intensitet, men han följde soldaterna med blicken. Den ena sidan av torget ockuperades av kommandant Soupers stridsvagnar, på den andra närmade sig mängder av soldater vars uppenbara mål var att överrumpla kuppmakarna. Han hade bokstavligen hela föreställningen framför sina ögon, men hade ändå svårt att tro att det han såg var sant.

Hans minnen från den dagen var fortfarande starka. Med samma klarhet som då såg han hur soldaterna flyttade fram sina positioner kring torget. Allting var både fjuttigt och stort på en gång. Han erinrade sig hur han, på terrassen mitt emot honom, kände igen journalisten från TV 9. På nytt hörde han vad han själv skrek den gången.

— Jorquera!

Journalisten såg hur han från den andra terrassen pekade ner med pekfingret mot de nya trupperna. Carlos Jorquera beordrade då TV-teamet att vända TV-kameran från presidentpalatset mot Morandegatan. Kuppförsöket hade varit en generalrepetition, det fick han veta senare, samma dag som militärkuppen ägde rum. Händelserna den 29 juni hade skapat mycket förvirring bland chilienarna. Han blundade och såg sig själv på bankens terrass, han mindes vad han hade sett mitt på torget den dagen. General Carlos Prats, arméns befälhavare, befallde Souper att ge upp. Kuppmakarna sköt mot allt och alla, mot byggnader och mot förvirrade fotgängare medan de nya trupperna ryckte fram. Han iakttog Soupers stridsvagnar när de försvann mot Alamedagatan.

Krutlukten låg kvar mellan husen och hade en hänförande effekt på honom. Några timmar senare kunde han äntligen lämna byggnaden som bevakades av de väpnade styrkorna. Han kroppsvisiterades noggrant av soldaterna, man tog för givet att det hade funnits regeringstroga

krypskyttar inne i byggnaden. Från de närliggande byggnaderna hade man besvarat elden mot Soupers män. När han hade passerat alla militära kontroller sprang han mot partilokalen som låg på San Isidro gatan, mängder av studerande ungdomar hade kommit dit.

Nu, när han satt i lägret, hade han en känsla av att det hade varit ganska fånigt. Den 29 juni hade det varit helt annorlunda, då tyckte han att händelserna präglades av en förrevolutionär stämning. Han bar en gul hjälm och hade en tjock träpinne med den gröna fanan med en röd stjärna i mitten. Tillsammans med andra ungdomar hade han övervakat Santiagos gator, de var övertygade om att fascistiska grupperingar när som helst kunde komma och eftersom dessa inte dök upp föreställde de sig fascistiska fiender. Stolt kände han sig som en aktiv medlem i en arbetarmilis. De marscherade längs gatorna och sjöng revolutionära sånger för att varsko Chile och hela världen om att revolutionens timme var inne.

Han tittade på fångvaktaren i tornet som flyttade sitt kulsprutegevär från vänster sida till höger. Men i tankarna befann han sig fortfarande i tiden kring det första kuppforsöket. Carlos Carrasco hade varit en av rekryterna som var med och kvävde kuppmakarnas försök den 29 juni 1973. Carlos hade varit stolt över det och helt övertygad om att folket och soldaterna hade gjort gemensam sak. Det regnade ihärdigt den dagen. MAPU:s unga partimedlemmar patrullerade på ga tor och torg runt om i Santiago. Under tiden strömmade människor till presidentpalatset. Folkmassan blev större och större och inom loppet av ett par timmar var torget helt fullt med folk. Drygt en miljon människor hade gått man ur huse för att säga ifrån. Stämningen präglades av ett mäktigt allvar. Den samlade folkmassan hade verkligen fått nog av allehanda politiska piruetter och ville nu bli tagen på allvar. På kvällen, när president Allende visade sig på presidentpalatsets balkong, ropade den gigantiska folksamlingen att det var dags att göra slut på den nationella cirkusen.

Kristdemokraterna och de högerextrema politikerna hade från kongressen, vid upprepade tillfällen, uppmanat generalerna att sätta stopp för de fattigas och förtrycktas frammarsch. Den etablerade högern förfärades eftersom den betraktade folkets slagord som uttryck för de fattigas herravälde, de förtrycktas rätt att börja bestämma och vänstersinnade människors längtan efter våld och tvång. Den samlade högern menade att folkmakten organiserades uppifrån av regeringen och beskyddades av regimens säkerhetsstyrkor.

Högern upprepade att de där nere hade ockuperat fabriker, beväpnat sig och skapat miliser för att ta itu med politiska, ekonomiska och militära angelägenheter. De hade attackerat själva grunden för landets konstitutionella system, ägnat sig åt omstörtande verksamhet mot den chilenska staten och dess institutioner och varit mot lag och ordning. Men det allvarligaste för högern, fast de aldrig erkände det, var att även de kristdemokratiska arbetarna hade börjat gå med i de framväxande folkmaktsorganen. Vänstersinnade arbetare och bönder skapade och byggde upp dessa råd och kommittéer själva för att de följde en för dem glasklar logik: folkmakten stärker oss arbetare och bönder och vi utgör den folkliga regeringens sociala bas. Ju större folkmakt det finns i landet desto starkare blir vårt stöd till arbetarregeringen.

Han befann sig mitt i en folklig glöd och var i sitt esse. Han mindes hur folkmassan hade pressats samman och det hade blivit trångt om plats. Folk skrek för full hals. Det rådde ingen tvekan om att varje demonstrant var beredd att vandra långt på de sociala motsättningarnas väg. Högljutt krävde demonstranterna att regeringen skulle nationalisera industrin och ställa den under arbetarkontroll. I samma ögonblick som folkmassan gjorde sin röst hörd framför presidentpalatset, ockuperade arbetarna landets viktigaste fabriker och industrier. Från Arica till Valdivia utlöstes en våg av fabriksockupationer, som saknade motstycke i Chiles historia. Bönderna genomförde ett motsvarande uppror på landsbygden.

— Hör på mumie, vi är stridsberedda!

I hela landet växte det fram olika typer av folkmaktsorgan. På landsbygden skapade bönderna lokala och regionala bonderåd och på industrierna organiserade arbetarna råd på sina arbetsplatser, råd som i sin tur gick samman i arbetarråd för hela grupper av företag. Därmed talade arbetarna öppet om för kuppmaakarna, borgarklassen och dess bundsförvanter att timmen var slagen och det var dags att stoppa kaoset. Den här regeringen må vara en skitregering, men den är vår, resonerade de arbetande. Allt fler inom arbetarrörelsen krävde att den folkvalde presidenten skulle visa musklerna och resolut stoppa det gnälliga svammel som hördes från parlamentet.

— Upplös den nationella farsen! Hårt mot hårt, kamrat president, nu eller aldrig!

Med sin välkända karismatiska retorik vände sig Allende till den samlade folkmassan:

— Jag ska tala om för er något som somliga kommer att ogilla, men jag måste göra det för jag har alltid talat klar språk med arbetarna. Jag ska inte stänga parlamentet. Det vore absurt. Vi har sagt att vi ska fullfölja programmet och vi kommer att föra den här processen vidare inom ramarna för konstitutionen och lagstiftningen.

Sedan bad han dem gå hem, läget var under kontroll. Med de lojala militärernas hjälp hade man kvävt kupp försöket.

— Jag vänder mig främst till mitt fosterlands män, gå hem med er, krama era kvinnor och barn, läget är under kontroll!

Chile var ett utpräglat machosamhälle. Det är lugnt, fortsatte Allende, lita på er kamrat president.

Genom en offentlig tillit till president Allende, genom tilltron till de väpnade styrkorna, hade miljontals människor över en natt förvandlats till gisslan. Då förstod han det inte, men nu i Puchuncavi var det uppenbart.

Vaktornen i Puchuncavi var identiska med de som fanns i nazisternas koncentrationsläger. Han hade svårt att förstå varför militärjuntan och marinens officerare hade tillåtit att fånglägret såg ut på det viset. Carlos, en av miristerna i cell nummer nio, avslöjade hemligheten för honom. När de allra första fångarna kom till Puchuncavi fanns det bara taggtråd runt barackerna och bland de fångslade fanns det flera ingenjörer. Några av dem kom på idén att bygga vaktorn. Ingenjörerna övertalade marinledningen. Av säkerhetsskäl borde man bygga fyra vaktorn som täckte hela området. Det skulle ge vakterna bättre möjligheter att bevaka lägret. Marinens ledning tyckte att det var en magnifik idé och gav de påhittiga ingenjörerna klartecken.

När han hade hört Carlos förklaring tänkte han på hur djarva de besegrade var, och samtidigt på hur imbecilla maktens företrädare var. Utomlands publicerades det i otaliga tidningar och tidskrifter i hemlighet tagna fotografier av vaktornen och taggtråden. Ingen kunde undgå att associera dem till tyska koncentrationsläger. Små tröga hjärnor som alla kan driva med, tänkte han.

Vistelsen i lägret var en paradoxal motsägelse. Han var förvisso politisk fånge men hade ändå mer handlingsfrihet än alla som var med i motståndsrörelsen tillsammans. De som befann sig utanför fångelserna riskerade att när som helst bli måltavla för de repressiva styrkorna. Angivare fanns överallt. Samtidigt gick han på ett universitet, han läste, reflekterade och diskuterade. Det fanns något djävulskt dialektiskt bakom taggtråden.

Löjtnanternas attityd mot fångarna var enkel. Var lydiga och gör inga dumheter, bete er som fångar, för er egen skull — se till att ni gör det ni ska, resten av tiden får ni göra vad fan ni vill.

Ni ska hissa flaggan, sjunga patriotiska hymner, sköta uppställningen, göra rent överallt och skala potatis. Själv tyckte Ale att lite idrott kunde komma väl till pass och att ett schackparti bidrog till det logiska tänkandet; sedan fanns det mycket att läsa, han hade inte tid att grubbla över saker och ting. Han betraktade fiskmåsar, som flög förbi vaktornen på samma sätt som fångarna på Alcatraz hade betraktat måsarna utanför San Francisco ända fram till 1963. Det här är livet, hörde han en löjtnant säga. När Ale var fyra år fick fångarna lämna Alcatraz och fängelset omvandlades till Alcatrazön. Nu satt han själv i Puchuncavi, fiskmåsarernas berg. Stjärnhimmel i minikjol, kustvindar, fjädrar i luften, nattliga halvskuggor, förvisnings- och inspärningspoesi. I tankarna återvände han ofta till den tid då han blev politiskt medveten. Han trivdes med den sortens akrobatisk tankeverksamhet och skymningsromantik. Medan solen gick ned inbillade sig att han skrev brev till sin gamle vän Omar från gymnasieskolan:

Strategiske kommandant,

För det första, tack för alla dessa oförglömliga minnen, det förflutna och nuet ramlar över mig som en lavin av osedvanlig kraft. Jag minns våra trevliga och givande stunder och blir än mer övertygad om att dessa idag utgör en surrealistisk kafkabild. Du vet, sedan kidnappningen har min tillvaro präglats av en mardrömslik uppfattning om verkligheten. Allt ter sig absurt på något sätt. Totalitarismen förvränger nog människan. Ibland får jag en känsla av att allt liknar en stor picassotavla, i vilken vårt elevråd intar en symboliskt central plats. Gemenskapen med Victoria, minister i vår före detta studentregering, och med dig, den abstrakte och subtile brevväxlingsministern, skapade ett utrymme för intellektuell utveckling och för vår fortsatta kamp. Det är som att utbringa en skål för livet. Jag försöker ge näring åt mina minnen med hjälp av vår gamla, goda vana att analysera allt. Det var en vana full av ädla ideal och av naivitet. Världen skakades och vi ungdomar gick den till mötes, nyfikna och fulla av ilska och kärlek. Med samma självklarhet som hos barnen, var vi ute efter den totala sanningen. I början av 70-talet var vi överdrivet idealistiska som Don Quijote. Än idag är det som den sång som jag lärde mig bakom järnstängerna i Cuatro Alamos: att kämpa för ett stort ideal, att leva och vara klipsk, det är våra ideal och vi försöker nå dem, det spelar ingen roll hur lång tid det tar. Visst är det så? Tiden har gått, men minnena finns kvar. Striderna och glädjen omsattes i medvetandet och hjälpte oss att lugna stormen, att tackla högerns extrema våld.

Politiskt var jag aldrig överens med er, men gudarna ska veta att jag tyckte om er. Jag går tillbaka i historien, för mig var det som om vi ingick i samma blodsystem. Med tiden, med åren, har minnena och föreställningarna, såsom Cantata de Santa Maria, hopat sig i medvetandet precis som gamla saker växer till högar i källarna. När jag tänker på vad vi gjorde och inte gjorde, öppnar sig dörrarna på vid gavel. Mot det förflutna, mot framtiden och jag i mitten. Jag behöver komma ihåg. Vi utsätter våra kroppar för solsken och vinden ler som medansvarig för jag vet inte vad. Slitna byggnader, eroderade av vindarna, regnen, solen, förorenade av giftiga utsläpp i ett konsumtionssamhälle i förfall.

Minns du ditt gamla projekt att göra muralmålningar på väggarna och hur du jagade potentiella medarbetare som kunde hjälpa dig att skriva om allt möjligt? Det gick inte så himla bra med mig, men det gick hem hos Amelita som du kallade henne den där gången. Minns du det? Jag skrev inte så mycket, men å andra sidan var jag helt upptagen med vårt elevråd. Det tråkiga pluggandet med sega debiteringar, kredit och bokslut kom i andra hand. Vilken härlig tid! Tiden går, men väsentliga minnen fastnar i våra medvetanden. Just nu känns det som om jag tar med dem på en promenad.

Vi kastade sten på fascisterna i otaliga gatustriden vi deltog i frivilliga arbeten och ägnade mycket tid åt att diskutera med kristdemokrater av alla möjliga schatteringar. Vid ett tillfälle, i

Puente Alto, talade du med mig om det förträffliga med Tredje Internationalen och dess plats i historien. Vi målade upp världen såsom vi ville se den medan den var alldeles inpå oss. Nu, åter alla dessa minnen. Ana Jarpa, vår spansklärare, som jag avskydde och tyckte om på samma gång. Det berodde nog på en inneboende kluvenhet mellan den schizofrena paranoian och längtan efter kärlek. Jag lyckades inte spåra den listige och framstående medlemmen i kommunisternas ungdomsförbund och allt försvann som ett poem i det dunkla.

Du anar inte hur mycket jag önskar att jag hade ett utrymme utan taggtråd för att komma in i den moderna litteraturens värld eller besöka Bucanero tillsammans med er. Vägång till partiet, minns du det? Jag saknar er så oerhört mycket, jag är en hopplös optimist och uppfylld av tanken att få träffa er igen. Vem vet, just nu kanske vi är mitt i en direkt kommunikation trots att vi är långt från varandra. Om du har tid och kan återuppta brevväxlingen med mig så gör det, men skriv tydligt, inte med doktorsstil, så att jag kan tyda vad som står i breven. Om tankeöverföringen finns, ber jag dig att ömt hälsa kommandant Victoria från mig.

Att dag efter dag tvingas äta lammkött kunde bara leda till att han blev tjock. Han insåg att Weil hade rätt, det var inte för inte som den blonde miristen hade varit mästare på 400 meter löpning. Ale gjorde som Weil. Han började springa kilometer efter kilometer runt taggtråden. Ibland sprang han som om han ville driva djävulen ur kroppen, i en apokalyptisk kapplöpning mot tiden, som om allt skulle ta slut och ersättas med den totala saknaden. Men för det mesta joggade han lugnt, vilket gjorde det möjligt för honom att tänka. Varje gång han sprang förbi vaktornen undrade han hur det folkliga uppsvinget kunde sluta i ett så fullständigt nederlag. Han förundrades över att händelseutvecklingen hade tagit en sådan vändning. Han hade varit både vittne och aktör i en ovanlig process som nu hade omsatt sig i chilensarnas kollektiva medvetande. I en svindlande fart fylldes han av minnen som han försökte förstå.

Den argentinske läkaren som hade åkt motorcykel genom hela Latinamerika övergick från gerillasoldat till industriminister på Kuba efter den segerrika kubanska revolutionen 1959. Ale gick då i första klass i grundskolan. Protestvågor och revolutionära stämningar drog över hela den latinamerikanska kontinenten. Bönderna längtade efter att få del av den jord de brukade och arbetarna i storstäderna blev alltmer medvetna. Det politiska uppvaknandet spred sig bland de breda lagren av fattiga på landsbygden och i storstäderna. Studenterna drogs med i den pågående radikaliseringsvågen vare sig de ville eller inte och till slut fanns det inte en enda skola som inte påverkades av kampen mellan de motsatta samhällsklasserna.

Ale var inte det minsta politiskt medveten under presidentvalskampanjen mellan Tomic, Alessandri och Allende 1970. Kristdemokraterna, högern och vänstern ansträngde sig för att komma i regeringsställning. Sakta men säkert började statens grundvalar undermineras. Staten var ett begrepp som de flesta chilensare förknippade med nationellt territorium eller regering. Som genom ett trollslag ändrades plötsligt förutsättningarna, för ingen kunde föreställa sig att utvecklingen skulle ta en sådan vändning. De förtrycktas presidentkandidat fördes till en valseger. I världspressen spekulerade man om vart utvecklingen i landet var på väg. Det skrevs att det var första gången i Chiles historia som marxisterna hade kommit till makten via allmänna val. Man skrev också att detta saknade motstycke och därför döpte man processen till den chilenska vägen till socialismen.

Den radikala vänstern framförde, främst genom MIR, att vänsterns valseger inledde en unik epok i landets historia. MIR:s ledning hade inte uppmanat sina anhängare att rösta på folkfronten, men drog ändå slutsatsen att folkets kamp för att ta makten skulle gynnas om Allende hade regeringsmakten. Därför skulle det också gynna miristerna. Ägarna till transnationella företag av nordamerikanskt ursprung var bekymrade över regeringsskiftet. Enligt landets konstitution kunde

parlamentet utse någon av de två presidentkandidater som hade flest röster till president. Till synes var saken klar. Först Allende och Alessandri i andra hand. Antingen röstade man på den som de värnlösa och förtryckta hoppades på eller så röstade man på motsatsen, nämligen storgodsägarnas och den inhemska borgerlighetens representant. Det sjöd av oro i samtliga sociala skikt. I de folkliga lagren var det kristallklart: ve och förbannelse över dem om de röstar fram gubbjäveln, då djävlar, vi är beredda att försvara folksegern in i det sista. Vad tror dom, att vi ska låta oss bli bestulna på segern? Aldrig i livet att vi går med på att man väljer Alessandri som segrare.

I det motsatta lägret var det likadant: man måste vara politiskt blåögd för att riskera friheten genom att rösta fram en marxistisk regering. Sluta med alla eufemismer och låt oss tala klarspråk; rätten till privategendom är helig och den saken avgörs inte av parlamentet utan av dem som äger landet. Högerns tongångar var inte nya. I slutet av 1800-talet hade den härskande överheten varit kategorisk när den slog fast det som sitter i ryggmärgen på varje sann kapitalist. Det är vi kapital- och jordägare som är herrar i Chile.

Inför allmänheten intog kristdemokraterna en medlande roll. Vi, hette det i ett uttalande, är beredda att erkänna folkviljan såsom den uttrycktes i valurnorna, men bara om herr Salvador Allende och hans anhängare garanterar att de kommer att respektera privategendomen.

Men det var till syvende och sist inom armén den verkliga makten fanns. I själva verket var det generalerna som utgjorde tungan på vågen. René Schneider, som var arméns överbefälhavare, hade vid upprepade tillfällen deklarerat att de väpnade styrkorna skulle inta en oföränderligt konstitutionell hållning. De väpnade styrkorna, hävdade Schneider, skulle respektera den presidentkandidat som parlamentet röstade fram. Somliga drabbades av långa hysteriska nervsammanbrott och gick från galenskapens rand över till regelrätta illdåd. Från verbala hot till konkreta handlingar. En dag då smog och tjocka moln hade lagt sig över Santiago, gick ett högerextremt paramilitärt kommando till aktion. Schneider suddades i ett svep ut från den institutionella politiska och militära kartan. Han mejades ner med flera kulsprutegevär och en spänd och orolig väntan spred sig i landet. Legenden blomstrade och den mördade generalen förklarades nästan för helgon i enlighet med institutionernas himmelska rike. General Viaux, en individ med tvivelaktig moral och ledd av CIA, hade givit order om att likvidera Schneider, sin egen chef. Viaux såg det hela genom sina egna enfärgade glasögon: djävla förrädare.

Allende skrev på de konstitutionella garantier som kristdemokraterna hade krävt, och under november månad installerades den nya regeringschefen i presidentpalatset. Enligt många bedömare blev den nya regeringen med garantierna själv bunden till händer och fötter, vilket skulle visa sig ödesdigert för arbetarrörelsens framtida öde. Politiken omvandlades till en ojämn match. Regeringen var uppfylld av tanken på att bevara den lagstiftning som hela tiden sattes ur spel genom oppositionens revanschlust. Under tiden konspirerades det oupphörligen inom högerblocket.

Redan under valrörelsen hade mäktiga potentater i Nordamerika bildat en kommitté: Onkel Sam och de fyrtio rövarna. I september samma år bestämde sig kommittén för att iscensätta konspirationen. Kosta vad det kosta vill, sade man i kommittén, och för att skingra varje tvivel överlämnade man till kristdemokraternas partitopp en summa på 160 000 dollar. Det här med Allende vid makten är en osmaklig historia, historiskt sett avvikande från de västerländska traditionerna och måste därför stoppas: kosta vad det kosta vill. Vi kan aldrig tillåta att ett ansvarslost folk låter sig förföras av kommunismens locktoner. Nej, låt oss stoppa eländet, ju fortare desto bättre.

För amerikanerna gick det inte fort nog och att accelerera händelseförloppet var framförallt en kostnadsfråga. Kommittén beslöt att anslå 815 000 dollar till för att underblåsa elden. Hitta på, hitta på bara, någonting måste fastna till slut, så resonerade den ivrige chefredaktören på den största dagstidningen *El Mercurio*. Mot bakgrund av vilka mirakel en överväldigande lögnfabrik hade åstadkommit för nationalsocialismen 40 år tidigare överlämnade kommittén ytter- ligare 965 000 dollar till familjen Edward som ägde *El Mercurio*.

— Den chilenska ekonomin ska knäckas, kosta vad det kosta vill!

Edward Korry, USA:s ambassadör, skyndade sig att försäkra Nixon. Allt är under kontroll, sade Korry. Vi ska göra allt som står i vår makt för att knäcka dem. Av allt att döma kommer regimen att styra i extrem försakelse och fattigdom. Så uttalade sig Korry, fast han var helt övertygad om att högern i Chile var glupsk och fylld av arrogant dumhet. Det som USA:s representanter gjorde i Chile var en lag made in USA och som i de europeiska ambassadkretsarna var känd som Involving Foreign Leaders.

Folkfrontsregeringen genomförde viktiga förändringar i den chilenska ekonomin. Det handlade förvisso inte om någon revolutionär samhällsomdaning, men förändringarna gagnade de värnlösa i samhället. Finansiärerna i stora företag och framförallt i sådana som Anaconda, Braden och Kennecott var djupt sårade. De åtgärder som orsakade mest smärta i Washington var nationaliseringen av kopparindustrin, förstatligandet av salpeter-, järn-, stål- och cementindustrin, regeringens ingripanden i textil- och telefonmonopolen såsom ITT.

På så sätt växte det inom ekonomin fram något som regeringen kallade ”socialt ägda områden”. De hade enligt ekonomerna i koalitionsregeringen till syfte att skapa sociala egendomsförhållanden lämpliga för övergången till socialismen. På landsbygden inträffade något liknande, och trots storgodsägarnas protester intensifierades jordreformen. Storgodsägarna gick då från ord till handling och anlätade vitgardister som skulle bekämpa bönderna. Så började en lång rad mord på sådana som Huentelaf och likasinnade. Bönderna bland mapucheindianerna svarade på sitt sätt: nu är det slut med det roliga, nu är lantegendomen vår, bröd åt de fattiga och skit åt de rika!

*Jag hade ett litet torp,
på knappast hundra hektar,
sen kom jordreformen och
tog den ifrån mig.
Det är kommunisterna mamma,
det är socialisterna mamma,
det är mapuiterna mamma.
Vi har inte lugn och ro längre,
vi kan inte leva i fred längre.*

Kosta vad det kosta vill. Ett år efter valet fick de inhemska agenterna för kommittén i *El Mercurio*, *La Segunda*, *SEPA*, *Tribuna* och *La Prensa* en icke föraktlig summa på 24 000 dollar. Dagen efter basunerade den borgerliga pressen med förnyad aggressivitet ut sitt hat mot allehanda ateister och marxister. Ledarskribenterna skrev så mycket om en och samma sak att de till slut själva svalde sagan om den totalitära marxismen och enpartisystemet inom den regerande koalitionen.

Påståendet att regimen skulle vara totalitär var enligt Ale ogrundad. Individens fri- och rättigheter var knappast avskaffade och pratet om enpartisystem var lögnaktigt eftersom folkfronten bestod av en politisk allians. Inom regeringen samarbetade både arbetarpartier och borgerliga partier. Det var dessutom en bräcklig allians på grund av de garantier om rätten till privategendom som

Allende hade gått med på. Men eftersom principen kosta vad det kosta vill var en penningfråga dök ytterligare 427 666 dollar upp, pengarna delades rättvist bland de olika borgerliga partierna och bland diverse olagliga och obskyra föreningar.

I parlamentet var den stående dagordningen att förkasta alla regeringsförslag. Vänsterns parlamentsledamöter talade inför döva öron. Statsråden lindrade sina formuleringar till det yttersta, men den samlade högerns dövhet var total. I kommunalvalen röstade drygt femtio procent av väljarkåren på vänstern, regeringskoalitionen fick därmed en majoritet av rösterna. Regeringen hade därmed utan tvekan ett starkt mandat. I presidentvalet hade vänstern fått 36,3 procent av rösterna och i kommunalvalen sju månader senare 50,9 procent.

Stödet till regeringen hängde samman med en ökning av bruttonationalprodukten, en rättvisare fördelningspolitik och att arbetslösheten hade sjunkit till fyra procent. Spelar roll, sa man i den massmediala värld som Edwardkoncernen och deras gelikar kontrollerade. Kosta vad det kosta vill, dundrade Nixons kommitté och hans rövare. Export Import Bank satte sig på tvären och vägrade bevilja några som helst lån till Allende. Detsamma gjorde Internationella Valutafonden. Internationella Valutafonden hade bildats 1945 med huvudsyfte att förhindra ett tredje världskrig, nu förde den krig mot vänstern i Chile. Inte ett enda lån, tills det kvävs, förkunnade Nixons doktrinära kommitté.

Kosta vad det kosta vill, vi måste snarast möjligt störta Allende, annars kommer mobben att ingjutas med tillräckligt mycket självförtroende och då är det kört. Vad oss beträffar, upprepade de mäktiga inom ITT och liknande storföretag, fortsätter vi den ekonomiska blockaden. Men det räcker inte, tillade magnaterna, för att åstadkomma Allen-des fall krävs att samtliga nordamerikanska banker gör exakt likadant.

Ale erinrade sig hur man hade diskuterat inom MAPU: USA-imperialismen tillämpar en osynlig blockad. Mapuiterna hade haft rätt. USA:s regering lyssnade på ITT:s krav och avbröt omedelbart alla inköp av koppar från Chile, samtidigt som Nixons administration vidtog ytterligare åtgärder för att skapa ekonomiskt kaos i Chile. CIA gjorde också sitt. Tack vare sina goda förbindelser med den amerikanska säkerhetstjänsten konspirerade de höga officerarna för fullt. Vänstern i Chile skulle tvingas att svälja sin kritik mot Förenta Staterna. I Washington var alla övertygade om att de chilenska generalerna inte kunde motstå en ny summa på hundratusen dollar och de fyrtio rövarnas kommitté fördubblade dollarsändningarna till Chile.

Destabiliseringen blev alltmer effektiv. Företagare, läkare, ingenjörer, advokater, revisorer och journalister hjärntvättade chilena. Näringslivets uppror blev den enda vägen mot de röda. Generalerna Canales och Hiriart tappade tålamodet. Det får vara nog med allt prat, sade de och gav sig ut på ett eget äventyr. Självmant gjorde de sig till språkrör för de mest reaktionära krafterna i landet och ställde sig i spetsen för ett civilt uppror med syfte att störta Allende och hejda det revolutionära uppsvinget. Kuppmakarnas odysse slutade dock i ett fullständigt fiasko. Det enda de lyckades med var att få den mäktiga landsorganisationen att kalla samman till en omfattande storstrejk. Folkmobiliseringen följde krigets logik. Bland arbetarna i storstäderna, bland bönderna på landsbygden, bland de fattiga, bland studenterna och bland kulturarbetarna i allmänhet drog en våg av radikaliserings fram.

Vid det här laget protesterade de borgerliga partierna och argsinta präster som Hasbun. Alla krävde att landets president skulle avsättas. I en blandning av ynkliga krav och uselt förtal vände de sig dagligen till allmänheten och bönföll de väpnade styrkorna om att en gång för alla bestämma sig och störta regeringen. Ned med den sataniska regeringen, ropade de. Regeringen var helt på det klara med att de samlade reaktionära krafterna satte käppar i hjulen och gav mi-

litärledningen order om att ta hand om lag och ordning. För att ingen skulle tvivla på vad regeringen avsåg att åstadkomma, utsågs militärer till statsråd i regeringen. Det var kristallklart. Världens mest avlång land var fullständigt polariserat i två motsatta block. Motsättningarna var uteslutande av antagonistisk karaktär. Det värsta är, resonerade då de naiva, att viljorna blir än mer oförenliga.

Regeringen gick från grubblerier till eftergifter, dialogförslagen avlöste varandra, men kristdemokraterna förhöll sig kallsinniga. Det föreföll som om regeringen inte insåg att kristdemokraterna leddes av en ivrig anhängare till att störta regeringen. Aylwin, kristdemokraternas nye partiledare, inte bara ignorerade folkfrontsregeringens maningar om dialog, utan allierade sig öppet med Nationalpartiet. Tillsammans bildade de en konstellation vid namn CODE. CODE var en långt ifrån rumsren allians, utan snarare ett tillhåll för diverse kuppmaakare vars enda gemensamma nämnare var att de till varje pris ville störta Allende. I ett av Aylwins vanliga utfall mot marxisterna förutsåg han en fruktansvärd blodutgjutelse, värre än den starka sjögången som Noaks ark hade råkat ut för. Det handlade inte om universums syndaflod utan om den internationella marxismens blodbad, hävdade Aylwin.

Nixons kommitté följde dagligen händelseutvecklingen i Chile. Kosta vad det kosta vill, upprepade kommitténs medlemmar och pumpade in mer dollar i landet. Den politiken innebar stora politiska problem och enda sättet att lösa dem var med vapnen. Att beväpna sig eller bli avväpnad, det var frågan. Så resonerade Nixon och hans sympatisörer. Samma sak upprepades sedan av högern och basunerades ut av massmedia som ägdes av de mäktiga.

Pressad av den hetsiga oppositionen och för att åstadkomma en kompromiss utfärdade regeringen lagen om vapenkontroll. Inom arbetarrörelsen kallades den ”den förbannade lagen”. En liknande lag hade stiftats på 40-talet under Gonzalez Videlas folkfrontsliknande regering. En lag är en lag, sades det, och med nästan religiösa förbannelser bannlyste man kommunistpartiets medlemmar. Inte ens kyrkogårdens gravar lämnades i fred i jakten på kommunisterna. Av sin vän Lauras mor hade han hört om gömställena och förföljelserna på begravningsplatserna.

Den nya lagen hade arbetats fram av Allende och de väpnade styrkornas högsta ledning. Från den stund lagen trädde i kraft bröt en våg av militära raider lös på fabriker från norr till söder. Arbetarpartiernas ledningar höjde sina röster eftersom samtliga raider uteslutande drabbade industriarbetarna. Man låtsades inte ens försöka komma åt Fosterland och Frihets fästen trots att alla visste att fascisterna hade gott om vapen. Arméledningens svar på vänsterns kritik var korta och torra kommunicéer som slog fast att det berodde på tillfälligheter.

I Chile hade staten hamnat i ett urtillstånd. Å ena sidan växte det fram arbetarråd på alla nivåer och lokala arbetarkommandon i hela landet. Å den andra sidan växte kuppmaakarnas konspirationsdynamik hos dem som hade den verkliga makten. Allendes regering gjorde som vanligt anspråk på att ställa sig på arbetarnas sida, men de borgerliga ideologerna visste mycket väl att regeringen som institution betraktad hängde i luften. Den revolutionära vänstern hade dragit exakt samma slutsats. De motsatta polerna närmade sig varandra så tillvida att man hade samma syn på regeringens prekära läge.

Nu satt han i Puchuncavi och mindes det förgångna. Regeringen bönföll alla att respektera lag och ordning, samtidigt som den militanta oppositionen tillämpade en aggressiv utomparlamentarisk linje. Ibland beskylldes landets president för att vara formalist och paragrafryttare, men för det mesta utsattes Allende för osanna anklagelser om brott mot grundläggande konstitutionella garantier. Regeringens blotta existens var skäl nog att ge sig på den för vad som helst. Den skulle attackeras vad den än gjorde. I de militära kretsarna växte

uppfattningen att regeringens legitimitet hängde på en tråd. Höga officerare iscensatte aktioner med det klara syftet att fördjupa krisen. Giriga företagsägare, syndiga präster, frustrerade politiker och åsidosatta domare började ge militären eloger och bad den att värna om frihet, demokrati och legalitet. Högerns massmediala propaganda gick från hysteriska angrepp till en regelrätt offensiv.

Statsråden ville inte tro sina ögon och ansträngde sig till det yttersta. De underlät att använda all sin makt till att återställa ordningen. Den samlade högern förberedde en ny fas i kontrarevolutionen och genom tidningen *El Mercurio* och andra epigoner propagerade den sin paranoia. Tidningarnas ledarsidor skrev att den marxistisk-leninistiska och totalitära regeringen undergrävde ordningen och utgjorde en säkerhetsrisk för nationen. I det här landet härskar anarkin och vi står inför ett maktvakuum. Nu återstår det bara för våra väpnade styrkor att göra det de måste: återställa lag och ordning i vårt fosterland. Chefredaktören för kvällstidningen *La Segunda* tillade i tydlig machostil att det var dags för militären att visa att de är män. På *El Mercurio*s tidningsredaktion arbetade man med översättningar, det skedde på övertid, även medarbetarna ville vara med om att skapa oreda: *The role and psychological operations in naval missions. Constabulary Capabilities for low-level conflict. Planned Social Change. Human Sciences Research. How much is it? What is the price? At any cost!* De ekonomiska sanktionerna och ett nytt inflöde av åtta miljoner dollar tog knäcken på det bräckliga institutionella systemet och banade väg för det avgörande slaget.

Så var tillståndet i Chile i september 1973. Allt utan undantag kokade. Han mindes den dag han träffade Victoria Guerrero efter skolan, han hade tid hos tandläkaren. Han hade alltid haft krångel med sina tänder. Tandläkarbesöket gjorde honom på dåligt humör, men nu hade han sällskap av Victoria och det kändes bättre. De tog en trolleybuss och under resan passade de på att dissekera de få tänkande kristdemokrater som fanns i skolan. De var nöjda med resultatet och skrattade. Efter några snabba politiska analyser ägnade de sig åt att skapa utopier. Det var en egendomlig och sprudlande fantasivärld. Från Plaza de Armas gick de mot Ahumadagatan. Det politiska läget var spänt i Santiago. Fabriks- och högskoleockupationer var vardagsmat och det gick inte en dag utan att skolor ockuperades för att därefter attackeras av motockupanter.

Fast han satt i väntrummet gick tandläkarklinikens lukter rakt in i hans näsborrar. Under armen hade han veckotidningen *El Rebelde*. Han höll inte med om allt som stod i MIR:s veckotidning, men han hade ett enormt behov av att revoltera mot allt. Han tittade på vad de andra patienterna läste: Deras klädsel och allmänna beteende fick honom att dra slutsatsen att de tillhörde den övre medelklassen. Han hyste ett ackumulerat förakt för etablissemanget och de människor han tyckte hörde dit. Ibland tyckte han att han hade burit det förakt han kände ända sedan födelsen, trots att han inte alls trodde på ödet. Det var inte tandläkarstolen, den lilla apparaten som sög upp vattnet, lampan ovanför hans huvud eller odontologens arbetsbord som oroade honom. Det var den politiska utvecklingen och de växande motsättningarna som gjorde honom otålig. När tandläkaren kom åt tandköttet med sprutan ville han bara försvinna från jordens yta. Bedövningen gjorde att han blev alldeles snurrig i huvudet. Han utstrålade emellertid en nästan obeskrivlig glädje, det var motsägelsefullt liksom allt annat motsägelsefullt i denna omvälvande tid. Det var hans sista tandläkarbesök.

Tillsammans med Victoria tog han hissen ner. Nere på gatan kände de en stark obehaglig lukt. Luften var tät av smog och kravallpolisens tårgas hade förpestat luften ytterligare. De önskade att de hade haft tillgång till två saftiga citroner för att motverka tårgasen som trängde in i ögonen och genom näsborrarna. Varken fotgängare, bilar eller bussar syntes till. Några hundra meter mot Plaza de Armas rusade polisen efter ett hundratal individer som sprang i riktning mot honom och

Victoria. De tog varandra i hand och skyndade sig mot Aveny Alameda. Det var lugnast så, de ville undvika att hamna mitt i ett regelrätt slag mellan fascisterna från Fosterland och Frihet och kravallpolisen. De sprang för att slippa bli gisslan i oroligheternas mitt.

Till slut nådde de framsidan av Chiles universitet. Mitt i kaoset upptäckte han att det kom ut en grupp svartklädda män ur universitetsbyggnadens stora portar. De bar hjälmar och var beväpnade med kedjor och nunchacus. Ale och Victoria stod som förstenade, hjärnans signaler tycktes inte fungera. Tandläkarens bedövning började släppa. Beväpnade med kedjor och påkar hade miristerna som ockuperat universitetet rusat mot dem. Miristerna antog att han och Victoria var högerextremister från Fosterland och Frihet som sprang ifrån kravallpolisen. För miristerna var saken glasklar; de var upploppsmakarna som hade brutit sig ur polisavspärningarna och nu skulle revolutionärerna ta itu med det som ordningsmakten misslyckats med.

Luften var tung av tårgas och han hade svårt att tänka klart. Han föreställde sig att han levde i grottornas tid och såg primitiva män beväpnade med knölpåkar. Med ett enda slag skulle de fällas omkull, bredvid varandra. De skulle dras i håret och släpas in i grottan. Det är väl klart, miristerna kommer att ge oss ett ordentligt kok stryk, sade han till sig själv. Förhasta er inte kamrater: lyssna på oss innan ni slår ihjäl oss; vi är inte sådana som ni tror, vi är inga fascister. Jag är ordförande i ett elevråd som leds av vänstern och med i MAPU. Min kamrat är Victoria Guerrero och kommer från en mycket känd kommunistisk familj och har inte heller med fascisterna att göra. Vi är precis motsatsen, antitesen, sådana som ni.

Förlamningen släppte och han återvände till verkligheten. Han såg miristerna springa mot dem med sina kedjor och nunchacus. Kom igen, sade han till Victoria, det handlar om att komma undan med livet i behåll. Victoria lyssnade, utan att vända miristerna ryggen. Hennes stora mandel-formade ögon blev ännu större. Vicky, upprepade han, om vi backar hamnar vi mellan snutarna och fascisterna och om miristerna tar oss kommer vi inte att klara oss, vi måste vara rädda om vårt skinn, spring fort!

De sprang för livet med miristerna efter sig. De kunde inte gärna stanna och säga ”lägg av, vi har ju redan sagt att vi inte är några fascister, utan just kommit från tandläkaren”. Flåsande nådde de Bulnestorget, sedan svängde de till vänster och sprang vidare. När miristerna inte längre hängde dem i hälarna stannade de. De hade svårt att andas, det är ingen lätt sak att förnya syret under sådana omständigheter. När han äntligen började andas någorlunda normalt sade han till Victoria att allt i landet var på tok.

— Va? Fascisterna bygger brinnande barrikader, plundrar och förstör, skapar ett jäkla kaos och leker katt och råtta med polisen — nästan så att snutarna är rädda för dem, det är inte klokt! Och som om denna röra inte vore nog, blir vi nästan ihjälslagna av en handfull mirister, ingen kommer att tro oss.

De återhämtade sig med ett skratt och gick sedan mot busshållplatsen där bussarna mot Maipu väntade.

Det hade förflutit två år sedan dess och det inträffade hade för alltid trängt sig djupt in i hans medvetande. Han skrattade inte längre som förr, både glädjen och leendet hölls tillbaka av taggtråden, men han var vid liv och reste i tankarna, genom sina minnen.

9

Fem månader före militärkuppen var det allmänna val. Många inom högern ville ha

utomparlamentariska lösningar. Den uteslöt inte att Allende kunde störtas i valet, men ville med sitt eget deltagande framför allt vinna tid. Att ställa upp var därför en skenmanöver. Folkfronten gick framåt och lyckades trots den ekonomiska och politiska blockaden, och trots massmedias regelrätta krig mot regeringen, få 44 procent av rösterna. Högern däremot stöddes bara av 31 procent av väljarkåren. Valresultatet skapade förvirring inom högern, det var uppenbart att det inte fanns något folkligt stöd för att störta Allendes folkfrontsregering. Samtidigt drog många inom vänstern slutsatsen att högern hade missuppfattat det politiska läget. Parallellt med det parlamentariska spelet stärktes det fenomen som den radikala vänstern kallade folkmakt. Det bestod av otaliga lokala kommittéer som slutit sig samman via samordningsråd på kommunal, provinsiell och nationell nivå. Ett slags arbetar-och bonderåd som tog sig an de angelägenheter folket i kommittéerna tyckte var viktiga.

Det rådde ett spänt klimat i hela landet. Kompromisser och kuppmakeri och vice versa; konspirationer och eftergifter och tvärtom. Konspirera, konspirera mera, de kommer att göra slut på vår frihet och demokrati, skrek prästen Hasbun på TV 13. Situationen blev mer tillspetsad för var dag. I det läget utsåg Allende och regeringen en högt uppsatt general till försvarsminister. Det skulle inte råda minsta tvivel om att lag och ordning skulle respekteras. Det var emellertid en ståndpunkt som Nixons kommitté struntade fullständigt i. Istället anklagade de sammansvurna Allende för att vilja politisera armén.

Händelserna fick ett vådligt förlopp. Det kristdemokratiska partiet som leddes av Aylwin, eller Pontius Pilatus som han kallades inom Kristna Vänstern, sällade sig till de fariseiska kuppmakarna, lejda av och finansierade av Nixons kommitté. Det parti Ale var med i fortsatte med sin revolutionära retorik. MAPU hävdade att det som pågick i landet inte var något annat än en fördjupning av klasskampen mellan två oförenliga läger och att en omedelbart förestående väpnad kraftmätning mellan dem var oundviklig. Partikongressens slutsatser hade klargjort såväl nuet som den förestående framtiden för de studenter som var med i MAPU. Det officiella firandet av kongressen, den andra i raden i partiets korta historia, ägde rum i stadion Santa Laura i närheten av Aveny Einstein. På gräsmattan hade han deltagit i en föreställning för partiets åtta tusen medlemmar. Han spelade rollen som vietnamesisk gerillasoldat och sköt mot de amerikanska bombplanen, han sköt med hela sitt hjärta och upplevde att han även ville skjuta på riktigt, mot varje orättvisa runt om i världen som supermakten i norr hade gjort sig skyldig till. På stadion hade han agerat som teateramatör, men i själva verket var han en av hundratusentals aktörer i verkligheten. Han upplevde den gångna historiska upplösningen som en inledning till en ödesdiger framtid. Det hade varit dåtidens nu, nu tillhörde den det förflutna.

Hans tankar uppehöll sig vid händelserna några månader före militärkuppen. En dag då han befann sig i skolan splittrades MAPU. Från partilokalen på San Isidro gatan blev han ombedd att mobilisera basgruppens medlemmar och bege sig dit för att försvara lokalen. Efter splittringen med Gazmuris reformistiska falang ockuperades partilokaler runt om i landet, frän-ist i Santiago. Dessa och andra obehagliga incidenter ville han helst glömma. Den MAPU-falang som leddes av Eduardo Aquevedo och som formellt leddes av Oscar Garreton, folkfrontsregeringens biträdande finansminister, hade bidragit till att polarisera den politiska stämningen inom vänstern. Nu får det vara nog, sade president Allende till sin spanske politiske rådgivare Joan Garces, MAPU måste splittras.

Tidningen *El Mercurio* hade lyckats komma över ett internt dokument från MAPU, och publicerade det på tidningens första sida: att utveckla en alternativ folkmakt, parallell till de gamla härskande klassernas makt — en makt som byggs underifrån — är den effektivaste och mest konsekventa vägen för att gå framåt mot erövringen av makten och socialismen. Det är

också det viktigaste och mest avgörande stödet till regeringen. Vår styrka finns inte i regeringen utan hos de arbetande massorna. Den ekonomiska och politiska krisen fördjupas alltmer, vilket innebär att klasskampen ställs på sin spets. Vi får inte utesluta att det leder till ett inbördeskrig.

Det väsentliga i dokumentet som publicerades i klanen Edwards tidning var att dess påståenden hade grund i verkligheten. Redan när texten publicerades hade konfrontationen börjat, diskret och i smyg. Några dagar senare såg sig arméns säkerhetstjänst tvungen att gripa en handfull officerare. De hade tagits på bar gärning när de förberedde ett kupp försök för att störta den sittande regeringen.

I alla de diskussioner Ale hamnade i på möten och i andra sammanhang, hävdade han att uppgiften inte var att inleda ett inbördeskrig. Det var han fortfarande övertygad om, trots militärkuppen och trots att han nu satt inspärrad. Det handlade om att förhindra inbördeskriget genom att förändra styrkeförhållandena så mycket att kupp makarna aldrig skulle få en reell chans att börja skjuta. Allt annat kunde utmynna i en slakt. Socialisternas uppgift var att hindra slakten genom en upprorisk massmobilisering. Kristdemokraterna var av exakt samma uppfattning fast utifrån motsatt synvinkel. För Den helige andes skull, men framförallt till förmån för de stora transnationella företagen, röstade kristdemokraterna i parlamentet för att förklara den folkvalda regeringen som illegitim. Kupp makarnas högsta topp inom armén lyckades snabbt och effektivt manövrera ut den vacklande general Prats som ersattes av en sprattelgubbe vid namn Pickering. Man försökte göra Allende schack matt.

Borgarklassens samlade styrkor anslöt sig till Nixons kommitté och krigföringen var i full gång med sabotage, bojkottaktioner och allmänt ekonomiskt kaos. Dessa krigshandlingar hade bland annat lett till att kapital- och åkeriägarna iscensatte en allomfattande borgerlig strejk med syfte att lamslå landets viktigaste centra. Samtidigt som massmedia attackerade regeringen, organiserade storgodsägarna fascistiska kommandogrupper som sprättade upp magarna på kor ute på fälten, något som massmedia jublande recenserade som en slakt på marxismens boskap.

Landsorganisationens ledning hade inget annat val än att utlysa storstrejk till försvar för den folkvalda regeringen. Framför presidentpalatset La Moneda samlades ett hav av människor med röda fanor och traktorer. Allende talade inför folkmassan med sedvanlig skicklighet. Han uppmanade oppositionen att lägga alla kort på bordet. Han anmodade regeringens anhängare och vänstern att stödja folkfronten. Den del av den massiva demonstrationen som stod kommunist- och socialistpartiet nära hördes tydligt på det stora torget. Det var en enstämmig talkör.

— Allt stöd åt folkets regering!

Och hur? Skrek en ledare i MAPU högt direkt efter talkören och MAPU:s partimedlemmar liksom mirister och en stor del av de församlade socialisterna svarade unisont att stödet till regeringen bara kunde ske på ett sätt:

— Genom att kämpa och genom att skapa folkmakt!

Demonstrationen delades mitt itu av kraven. En del skrek allt stöd åt regeringen och de andra skanderade slagord om folkmakt. Allende blev mycket irriterad, regeringschefen gick då ifrån sitt manuskript och vände sig från talarstolen på den stora scenen till den radikala samlingen på torget. Allende sade sig vara överens med dem, folkmakt måste skapas, men tillade han, den kan inte uppstå som en parallell makt till regeringen utan måste vara underordnad den regering han stod i spetsen för. Allende tolkade skapandet av folkmakt som en splittringsmanöver från politiska romantiker och den saknade, enligt honom, verklighetsförankring. Det fanns bara en regering i arbetarnas tjänst, hävdade Allende, och det var den som han förestod. Den var lagligt tillsatt och han tänkte inte tillåta extremvänstern att attackera den. Allendes hårda ord gav upphov

till blandade känslor bland de församlade. Slagorden för och emot skapande av folkmakt ljöd allt högre utanför La Monedapalatset och ledde till bråk mellan det officiella MAPU och den kommunistvänliga utbrytargruppen. Ale och hans kamrater hamnade mitt emot de militära instruktörer som hade tränat dem i den revolutionära urbana kampens konst. Minnena var många.

General Prats lämnade in sin avskedsansökan och avgick både som statsråd och arméchef. De nya förutsättningarna underlättade för militärernas sammansvärjningar på regementena. Landsorganisationen manade till en ny stor politisk strejk, kuppmakarna inom de väpnade styrkorna använde arbetarstrejken som en förevändning för att höja beredskapen. Mitt i uppståndelsen vände sig den katolska kyrkans kardinal till regeringssidan och manade den att återställa lugnet och kompromissa mera. Kardinal Raul Silva Enriquez hänvisade till Vatikanens maning enligt vilken freden höll på att omvandlas till rökelse och det var inte alls säkert att den nådde himlen.

Ju mer vacklande folkfrontens och regeringens positioner blev desto djärvare blev också kuppmakarna som var lejda av Nixons kommitté. Kosta vad det kosta vill och pang, använde högern en tillfällig knapp majoritet i senaten till att häva den parlamentariska immuniteten för såväl socialistpartiets som MAPU:s generalsekreterare. Generalsekreteraren i MIR åtnjöt ingen immunitet, varför han över en natt blev officiellt bannlyst från det offentliga politiska rummet. Det var oklart vem som hade gett ordern, men den trädde i kraft med omedelbar verkan. Samtidigt grep och torterade marinledningen flera underofficerare och matrosar som hade underrättat regeringen om förberedelserna till en militärkupp. En ren tillfällighet, förklarade marinens högsta ledning med amiralen Merino i täten. De borde ha tänkt sig för, djävla förrädare, kommenterade marinens officerare. Olydnad mot överordnad kontrade å sin sida regeringens talesman.

Han mindes mer än väl den där kvällen på Aveny Alameda då tusentals mapuiter tågade förbi försvarsministeriet.

— Merino fascist, släpp marinsoldaterna fria!

Regeringens officiella ställningstagande till de torterade underofficerarna och matroserna fick den radikala vänstern att rasa. Regeringen gick ut med en deklARATION, där den kraftfullt fördömde varje försök till omstörtande politisk infiltration från extremvänsterns sida inom de väpnade styrkorna. Såväl MIR som MAPU och i viss mån även socialistpartiet hade rekryterat några underofficerare och matrosar inne i flottan. För att vilseleda allmänheten och få bort uppmärksamheten från den tortyr marinsoldaterna hade utsatts för delade marinledningen ut ett flygblad i hamnstaden Valparaiso: de väpnade styrkorna är en garant för lag och ordning, säkerhet och välbefinnande, och det gäller för samtliga chilensare.

Regeringen hade onekligen hamnat i en återvändsgränd. Den hade att välja mellan att desperat utlysa en folkomröstning, vilket kunde leda till en katastrof, eller att uppnå en förnedrande överenskommelse med kristdemokraterna. Det senare skulle leda till ett ramaskri inom stora delar av arbetarrörelsen, det var regeringen helt medveten om. Ett tredje alternativ var att bilda en nationell säkerhets- och försvarsminister. Det var en förskönande omskrivning för att undvika att kalla saker och ting vid deras rätta namn; det innebar att utse en regering som enbart bestod av militärer. Det fjärde alternativet var inte uteslutet, men det talade man aldrig öppet om. Det var hotet om en omedelbart förestående militär kupp.

I början av september 1973 var de paramilitära grupperna, ledda av Fosterland och Frihet, ute och plundrade och satte eld på allt som kom i deras väg. Vänsterns partilokaler var alltid ett favoritmål. Attentaten kom tätare och blev till slut så många att ingen längre brydde sig om att

räkna dem. Mitt under det rådande kaoset tog de paramilitära kommandona fram vapen, något som ackompanjerades med slagord mot marxismen: hittar jag en kommunist, så dödar jag den, Rolando Matus kommando!

Den 4 september marscherade Ale tillsammans med drygt sjuhundratusen människor förbi presidentpalatset. Det var ingen manifestation för att fira valsegern som 1970, av den segern återstod nu ingenting. Regeringen befann sig i ett eländigt tillstånd, i regeringskansliet rådde begravnings- stämning och i de lokala och regionala myndigheterna runt om i landet likaså. När MAPU-kolonnen marscherade förbi palatset La Moneda höjdes en skog av knutna nävar i luften, som ett sista försök till folkuppror. När Allende såg tusentals gröna fanor passera förbi, hörde han åter mapuiternas främsta slagord: att kämpa och skapa en folklig dubbelmakt.

Allende insåg att det var ett avgörande ögonblick, och han bjöd därför tio generaler till middag i sitt privata residens i Tomas Moro. Allendes sista middag med generalerna skilde sig inte mycket från den nattvard som Jesus bjöd sina apostlar på och där hans efterföljare mottog sakramentet. Det fanns bara en grundläggande skillnad. I sakramentet omvandlas nattvardsbrödet i andlig mening till Kristi kött och blod. Efter Allendes exklusiva middag med generalerna skulle det flyta verkligt blod. Frågan om makten löste man genom att utrota motståndarsidan. Allt kändes patetiskt när han nu i Puchuncavi tänkte på vad han hade varit med om. Pengarna från Nixons kommitté och kommunistfobin hade härjat fritt, de knutna nävarna hade höjts förgäves.

Att folkfrontsregeringen var ett av högerens främsta hatobjekt rådde det inget tvivel om: den ska falla, kosta vad det kosta vill! Nationalpartiet manade arbetsgivarna och allmänheten till en storstrejk på obestämd tid. För att göra högerens styrkedemonstration ännu tydligare ägnade sig den nordamerikanska flottan, som låg för ankar i hamnstaden Valparaiso, åt diverse manövrer. Den chilenska marinens ledning kände sig trygg, storebror från norr gav dem sitt fulla stöd. Samtidigt trappade militären upp sina razzior mot fabriker och industriområden, allt i enlighet med lagen om vapenkontroll. När president Allende skrev under den lag som vänstern betraktade som den förbannade lagen, hävdade kristdemokraterna att lagen var en seger för demokratin. Arbetarrörelsen och dess bundsförvanter stod som förlamade och arbetarorganisationerna hade förlorat sin initiativkraft. Det var stökigt överallt, den institutionella oordningen var så allvarlig att Allendes rådgivare bad presidenten att tillkänna att det var fara för nationell katastrof.

De militära raiderna avlöste varandra, näringslivets proteststrejker skapade ständigt kaos, hela tiden slöt nya handelskedjor upp bakom dem. Advokatsamfundet konspirerade för fullt, läkarna strejkade och någon hänsyn till tredje man visades överhuvudtaget inte. Kollektivtrafiken hade nästan upphört sedan arbetsgivarna inom transportbranschen hade anslutit sig till högerens destabiliseringskampanj. De av högeren influerade studenterna lockades av fascismens melodi, de gick ut på gator och torg och vandaliserade. Borgerligheten sökte ivrigt att provocera mera, så tusentals kvinnor gick ut på gatorna och slog koleriskt med sina kastruller. Högeren räknade kallt med att de marxistiska horderna skulle gå till attack mot kvinnorna, gärna med lite blodutgjutelse. Det blev en stor besvikelse, det enda kvinnorna mötte under demonstrationen var ett antal råttor som ungdomar från Ramona Parra-brigaden släppte ut i demonstrationståget. Dagen därpå kunde man läsa i dagspressen att marxisterna var besatta av en gnagande passion och att råttorna var inledningen till en av högeren fabricerad Plan Z.

Livet gick vidare, chilenerna hade vant sig vid kaoset. Den nordamerikanska flottans manövrer var inte längre någon hemlighet, sabotageverksamheten hade lyckats lamslå städer samtidigt som officerarnas inblandning i politiken var ett faktum. Betalda våldsverkare skar av trafiken på motorvägen mellan Santiago och Valparaiso, och tog betalt av alla fordon som skulle passera. Polisstyrkan som kommenderades ut för att återställa ordningen betraktade hänsynsfullt den

laglösa aktionen utan att ingripa. En sak hade särskilt fastnat i hans minne, åkeriägarna hade en dag attackerat en lastbilskaravan fullastad med kycklingar på väg till Santiago. Det inträffade i en tid då den svarta marknaden härskade överallt. Åkeriägarna hade krossat kycklingarna framför TV-kamerorna, de flesta hemmafruarna såg aldrig det perversa TV-inslaget, de köade för att köpa den mat som aldrig nådde fram till butikerna. Ingen förmådde att reagera längre, vanligt folk drabbades av kraftlöshet. Hans egen mor hade uttryckt det väldigt enkelt: de som krossade kycklingarna var en samling av samvetslösa kriminella.

Det var alarmerande tecken för en regering som försökte styra landet, men också tecken på att Onkel Sam och Nixons kommitté var på ”rätt väg”. Vi måste skynda oss att störta marxisterna, störta dem så fort som möjligt innan packets tålmod tar slut, upprepade kuppmakarna. Kyrkans Hasbun drog sitt strå till stacken. Vad sysslar ni med, kan det vara så illa att ni inte vågar ge oss vår efterlängtnade fred, bönföll prästen generalerna i TV. Hans förmaningstal gick stick i stäv med det Jesus predikade; när han förkunnade Guds ord predikade han konsekvent mot de mäktigas synder och för de förtrycktas rätt till ett bättre liv. Hasbun gjorde raka motsatsen.

Men Allende och den innersta kretsen kring honom tycktes inte förstå allvaret i den sociala och politiska kris som drabbat landet, och de insisterade att alla, framförallt arbetarna, skulle hålla sig inom ramarna för det institutionella systemet. Den 10 september beslöt Allende att ytterligare en gång rådgöra med arméchefen om det allmänna läget i landet. Pinochet, som vid det här laget var arméchef, försäkrade för presidenten att situationen var under kontroll och att den traditionella militärparaden den 19 september skulle genomföras som vanligt. Allende och hans närmaste medarbetare träffades ofta i Tomas Moro, presidentens residens. Vid den sena middagen den 10 september kommenterade gästerna de senaste timmarnas politiska utveckling.

— Om de inte störtar oss den här veckan faller vi aldrig.

Presidentens salong pryddes med tavlor av Siqueiros, Miró, Guayasamin, Picasso och Matta. Giganternas alster och porträtten av Ho Chi Minh, Che Guevara och Pedro Aguirre Cerda avslöjade Allendes konstnärliga smak och politiska uppfattningar. Det sociala engagemanget i tavlornas porträtt och den abstrakta kubiska kompositionen fyllde atmosfären med tragisk realism.

— Vi får inte bryta legaliteten eftersom det är vi som besitter regeringsmakten, upprepade Allende med eftertryck för sina gäster. Om vi har kämpat för att hålla fast vid lag och ordning i en demokratisk stat, kan vi inte gärna svara på högerens terrorism med vänsterterrorism, det skulle innebära värre kaos.

Sent på natten lämnade gästerna Allendes residens. Marinens resning skedde tidigt morgonen efter, strax efter hördes även några Hawker Hunter i luften. Den överväldigande majoriteten av befolkningen blev mycket förvånad när nästan samtliga radiokanaler sände militära hymner. Då och då lästes det upp militära kommunikéer, en militärjunta hade utnämnt sig själv till att inneha den styrande makten i Chile.

— Press, radio och televisionskanaler som sympatiserar med folkfronten måste från och med nu upphöra med sina sändningar, i annat fall kommer de att bestraffas från luften och från marken.

Det gick inte att göra om det som hade hänt, det återstod bara att minnas och Ale mindes där han nu satt bakom taggtråden i Puchuncavi. Han kunde fortfarande höra Hawker Hunters öronbedövande dån över Santiagos gator. Han mindes inte i detalj hur, men han lyckades ta sig till Aveny Brasilien och sprang sedan mot sitt kontor. Nu är det på riktigt, tänkte han den 11 september medan han flyttade pärmarna som innehöll namnen på bönderna i de av jordreformen exproprierade jordegendomarna. Han tände eld på pärmarna, slängde dem i badkaret och såg hur

röken fyllde rummen. Ale agerade instinktivt. Han häpnade när han plötsligt hörde president Allendes röst i Radio Magallanes.

— I namn av folkets heligaste intressen, i fosterlandets namn, talar jag om för er att ni ska ha en fast tro. De må ha makten, de kan kuva oss. Men historien kan inte hejdas, varken med brottsliga handlingar eller med våld.

Han kastade fler pärmar i badkaret. Utanför kontoret, ute på gatan, hörde han ljud från olika fordon och från bombplan som flög över Santiagos centrum. Han lyssnade fortfarande på Allendes lugna röst i etern och tittade på all rök som kom från badkaret.

— Jag kommer inte att avgå. Jag har ställts i ett historiskt läge och jag kommer att betala det förtroende jag fått av folket med mitt liv. Jag är förvissad om att det frö vi sått i tusentals chilenaers hjärtan inte kan förkvävas för all framtid.

Ale begav sig ut på balkongen, folk sprang fram och tillbaka, paniken spred sig. Han återvände till badkaret och brände upp de sista pärmarna, han hade bråttom.

— Arbetare i mitt fosterland, fortsatte Allende, jag tror på Chile och dess öde. Andra människor kommer att övervinna detta gråa och bittra ögonblick, där förräderiet försöker hävda sig. Men någon gång, förr eller senare, kommer de breda alléerna att öppna sig och de fria människorna att marschera fram för att bygga ett bättre samhälle. Leve Chile, leve folket, leve arbetarna! Det här är mina sista ord, jag är förvissad om att uppoffringen inte kommer att vara förgäves. Jag är åtminstone förvissad om att det kommer att finnas en moralisk sanktion som ska bestraffa trolösheten, fegheten och förräderiet.

Ale hade lämnat kontoret i bondeförbundet ”Bönderna till makten”. Från och med nu är militären maktens absoluta herrar, tänkte han. Hawker Hunter-planen flög mot palatset La Moneda. Ett skärande ljud i luften pekade mot en ny era. Han såg de gråa bombplanen och bara några sekunder senare hörde han den första av en rad explosioner. Det var nästan mitt på dagen. Den svarta röken som steg mot himlen ur det bombade presidentpalatset spred sig över huvudstaden. General Baezas trupper belägrade den flammande byggnaden.

— Inte ett spår ska finnas kvar av dem som är inne i La Moneda, särskilt inte av Allende, de ska utrotas som kackerlackor! Målet, skrek kuppmakaren, måste förstöras från både marken och luften.

Han gick snabbt ner mot Aveny Brasilien, först tog han av till höger och sedan till vänster. När han närmade sig floden Mapocho såg han att allt fler människor gick i samma riktning. När han kom till första bron vimlade det av soldater. En militärjeep körde hastigt förbi, det var samma typ av fordon som han hade kommit undan den 29 juni. Han registrerade snabbt soldaternas ansikten och såg inte Carlos Carrascos bland dem. Han undrade ett ögonblick vart hans före detta kamrat hade tagit vägen och skyndade sig hem. Han hade bråttom. När han passerade en restaurang såg han ägaren med en flaska champagne i handen. Ale tittade på den fete mannen när denne skålade i det skummande vinet. Han fylldes av vanmakt.

Han gick vidare och nådde så småningom Cervecerias Unidas, bryggerhuset på Aveny Independencia. Företaget var ett av de som den störtade regeringen hade intervenerat i genom att låta politiskt utsedda tjänstemän sköta dess förvaltning. Kuppmakarna utanför byggnaden hade stoppat samtliga fotgängare, själv tvingades han liksom andra förbipasserande sträcka upp händerna över huvudet och ställa sig mot den bruna väggen. En handfull beväpnade militärpoliserna siktade med sina kulsprutegevär mot dem. Han hade klarat sig, men inte med Guds hjälp som katolikerna brukade säga, utan tack vare den totala oordningen, där ordningsmakten inte visste

vad den gjorde och än mindre varför.

Medan han hade stått mot väggen tänkte han på Esmeralda, hon var arbetskamrat och medlem i Kristna Vänstern. Dagen innan hade de båda från kontorets balkong sett argsjinta kvinnliga studenter protestera mot regeringen, en demonstration ledd av kristdemokraterna. Skämtsamt hade han sagt till Esmeralda att demonstranterna utgjorde en perfekt måltavla och att det var synd att han inte hade en slangbellsa för att skjuta prick. Vid bryggerhuset var det han som var måltavlans. Soldaterna hade låtit bli att skjuta och han fick gå. Han hade skyndat sig och medan han gick tänkte han på alla han kände och undrade vad de gjorde.

Nu sprang han utmed taggtråden och frågade sig vad som hade hänt med folkfronten; det hade varit tusen dagars berikande erfarenhet. Han hade sprungit i cirka en timma och svettades kopiöst. Han försökte samla ihop händelser och förklaringar som kunde hjälpa honom att förstå varför vänstern hade tillfogats ett så avgörande nederlag. Från Allendes sista radiotal sades det sedan, det hade han läst i ett mikroskopiskt dokument från MAPU, att Allende hade dött självkritiskt med vapen i händerna. Det var sant, åtminstone delvis, tyckte han. Till skillnad från alla andra ledare som hade störtats av latinamerikanska militärer hade Allende inte skyndat sig att söka en tillflykt och ta första bästa flygplan som den amerikanska ambassaden ställde till förfogande. Det var verkligen en stor skillnad mellan Allende och dem, det tyckte han. Det var inte varje dag flygvapnet bombade presidentpalatset med den folkvalde presidenten i byggnaden. En bild på Allende med krigshjälm och en kulsprutepestol i handen hade visats jorden runt. Allt det där var sant, det höll han med om. Det som inte stämde var officerarnas påstådda trolöshet och förräderi.

Trolöshet var för honom synonymt med bedrägeri och bedrägeri var att våldföra sig på en vederbörlig trohet eller ett avlagt löfte. Trolöshet och förräderi var följaktligen en handling som gynnade fienden. Han var emellertid övertygad om att Pinochet och hans meningsfränder inte hade våldfört sig på den trohet som officerarna hade gentemot den officerskår de själva var en del av. Således hade de inte brutit med det sociala, ekonomiska och politiska nätverk de ingick i. Tvärtom. Officerarna var en integrerad del av statsapparaten och staten hade, såsom han uppfattade den, en alltigenom borgerlig prägel. Pinochet och hans mannar kunde vara fjäskande och sjaskiga, såsom Allende hade sagt i sitt radiotal, men de hade varit lojala mot de klassmässiga intressen som arméns toppar alltid hade tagit i försvar.

Den tokiga historieläraren i cellen hade berättat att det inte var första gången militären hade gått till angrepp mot folket. Det var en oskiljaktig del av Chiles historia, påstod läraren i cell nummer nio. Han var en pedagog inom de sociala vetenskaperna snarare än en politisk aktivist, och han delade gärna med sig av sin kunskap. Vid den första arbetarstrejken i hamnen i Valparaiso 1903 öppnade militären eld mot de strejkande och drygt trettio personer miste livet. Två år senare strejkade slaktarnas förbund och militären gav klartecken till människoslakt. Tjugo döda blev resultatet. Året därpå krävde arbetarna i staden Antofagasta i norra Chile högre löner. De möttes av en kryssare och istället för löneförhandlingar tvingades arbetarna till en begravning, flera föll offer för marinens dödande skott.

— För att inte tala om massakern vid skolan Santa Maria i staden Iquique, berättade läraren. 1907 mejade militären ner mängder av människor med kulspruteeld. Det enda som inte är riktigt klarlagt, tillade läraren men nu utan sitt sedvanliga leende, är om siffran på dem som massakrerades var två tusen eller fyra tusen. Samma sak upprepades på 20-talet. I Punta Arenas precisades aldrig någon siffra på hur många som dog efter arméns attack. 1921 var det åter dags i Antofagasta. Nu var det salpeterarbetarnas tur, ytterligare arbetare mördades. I Coruña, i provinsen Tarapaca, gick soldaterna till väga på ett annorlunda sätt. Efter tortyren tvingades

offren gräva och så fort de var klara med sina egna gravar avrättades de.

Om och om igen hade läraren sagt. På 60-talet gjorde polisen och armén gemensam sak och gick till attack mot landsorganisationen och det blev en katastrof. 1966 gav den kristdemokratiske president Eduardo Frei order om att skjuta gruvarbetarna i gruvan El Salvador i provinsen Atacama, berättade läraren. Åtta döda, men Frei gjorde inte ens korstecknet. Resten känner ni till redan, sade han, efter storstrejken 1967 blev det både sårade och döda och 1969 var det dags för en ny massaker i Puerto Montt.

*Nå väl
Jag ska fråga Er
herr Perez Zujovic,
varför ett försvarslöst folk
möttes med gevär.
Han dog utan att veta varför,
hans bröst genomborrades,
när han kämpade för rätten
till att ha någonstans att bo.
Man måste vara usel,
att ge order om att skjuta,
när man kunde undvika
en så nedrig massaker.
Puerto Montt åh Puerto Montt.*

Han hade sjungit Victor Jaras sång tillsammans med Bernardo Acevedo, El Charro, som han kallades i MAPU, när de tillsammans var på frivilliga arbeten bland bönderna i Puerto Montt 1971. Det var oförlömliga minnen.

Den 11 september 1973, strax innan han kom hem, såg han de första flaggorna som militärjuntan hade befallt alla att hissa. När han till slut kom hem kände han rökluft överallt. Hans far hade förekommit honom, för han fruktade det värsta och brände all vänsterlitteratur han hittade i sönerns rum. Ale sprang in i rummet, inga böcker fanns kvar. På gården återstod bara aska. Väggmålningen var övermålad med vit färg, han kände att allt plötsligt var över. De väpnade styrkorna hade inlett ett historiskt korståg vars mål var att återerövra den heliga äganderätten till produktionsmedlen. Det var ett korståg mot kättarna som till varje pris skulle krossas.

Han sprang ett sista varv och travade mot duschen. Efter maten gick han mot sin cell, men stannade intill dörren. Han vände om, gick några steg och lade sig på gräset, två meter från taggtråden.

Utanför koncentrationslägret och genom hela det avlånga landet upplevde chilensarna något av ett ”Chile — förbjudet minne”. Självtatt han där innanför taggtråden och nära havet. Intellectets arbete medförde inga risker, det lämnade inga spår i fångenskap. Innesluten som han var i den mest absoluta tystnaden var det omöjligt för militären att våldföra sig på hans rätt att tänka, tankeverksamheten utgjorde en mänsklig rättighet som de inte kunde angripa. Han var djupt upptagen av minnenas värld. Han tänkte på Nixon-kommitténs track one och track two. Ständigt återkom han till attacken mot presidentpalatset, ledd av bepansrade stridsvagnar och soldater från regementena Tacna och Buin. Som korpral i regementet Buin borde Carlos Carrasco ha deltagit i attacken mot La Moneda. Vad tjänade det till att göra som han själv hade gjort, att gå till valurnorna och rösta på parlamentariker från vänstern? Rösträtt för första gången, och rätten var redan berövad. Vad tjänade det till att fästa sig vid legaliteten, när verklighetens lagar talade ett

annat språk?

Den 11 september 1973, militärkuppen. Den fasansfulla nyheten slog ned som en bomb. Strax efter militärkuppen ändrade han sitt utseende, inte ens dem han träffade dagligen kunde känna igen honom. Tiden var inne och han tvingades söka skydd, han gick hem till Hector, en vän till familjen. Hector var en övertygad kristdemokrat, en äkta machotyp och katolik in i döden, men mannen öppnade sitt hem och gömde honom. Han överväldigades av den enkla mannen med rakt svart hår. Han lyssnade på Hectors existentiella eskapader och hans syn på sexualiteten.

— En gift man behöver inte gå till ett horhus, varför ska man besöka ett horhus? Det är bättre att ta frugan man har hemma och få ett rejält knull med henne — inte sant?

Han greps inte trots att militären inledde en vansinnig jakt på vänstermänniskor av alla schatteringar. Arresteringsordern var kategorisk: den marxistiska cancern ska dras upp med rötterna. Medan skottlossningen fortfarande pågick för fullt i Santiago, dök det på TV-skärmarna upp en bister general, med armarna i kors och iförd svarta glasögon. Andra höga militärer med gråa uniformer ställde upp bakom generalen. Pinochets presskonferens med de utländska journalisterna blev en mycket misslyckad insats, till och med de som förföljdes och jagades av militären tyckte att spektaklet var pinsamt. Diktatorn visade sig vara otroligt enfaldig, okunnig, obegåvad, obetänksam, taktlös och grov i munnen. Pinochet hade fått i uppdrag att leda en blodig militärkupp enligt konceptet kosta vad det kosta vill, men det ingick inte i uppdraget att ha ett hyfsat förhållningssätt gentemot den internationella pressen. Så fort journalisterna från de mest ansedda internationella tidningarna eller TV-bolagen ställde en fråga som tyrannen inte tyckte passade honom, anklagade han dem för att vara agenter i den internationella kommunismens tjänst. Genom de extremt hårt kontrollerade och censurerade massmedia gick de nya makthavarna ut med en officiell deklaration. Från och med den dagen skulle landet styras genom ett särskilt dekret vars andemening var följande:

Vi befinner oss i krig mot marxismen-leninismen som nästlat sig in i samhällets samtliga porer och därför styrs nu landet genom krigslagar. Det innebär att de väpnade styrkorna är de enda som undantas från att förebrås av dessa lagar, eftersom det är vi som är lagen. Det innebär att från och med nu kommer saker och ting att ske enligt följande: parlamentet och den konstitutionella tribunalen upplöses. Rättsväsendet finns endast för att bekräfta militärjuntans makt. Riksrevisionsverket skall upphöra med sin granskning av regeringsmakten. Juntan vägleds av Gud. Beträffande den fördomsfulla och illvilliga pressen ska den inskränka sig till den censur och självcensur som nu råder, eftersom vi arbetar efter ett mål och inte kortsiktigt. Den fientliga pressen är redan utslagen. Eftersom tala är silver och tiga är guld förbjuds de politiska partier som är ute efter att förvirra befolkningens huvuden med den hemska utländska ideologin, dvs. klasskampens ideologi. Det ska inte råda något som helst tvivel; samtliga marxistiska partier är nu bannlysta. Vi tillåter ingenting att hindra oss att återuppbygga landet vi har framför oss. De partier som inte är marxistiska upphör med sitt arbete på obestämd tid. Valregistren bränns upp, vi måste till varje pris undvika att de som vill sälja vårt fosterland fuskar med dem.

Genom juntans högsta dekret, vilket inte går att överklaga, utses jag inför Gud till nationens högsta chef och därmed till överbefälhavare över alla tänkbara makter. För att verkställa detta skapas den autonoma säkerhetstjänsten DINA. Borgmästarna upphör i sina funktioner så att allt kan harmoniseras enligt militärjuntans grundregel där det är jag som styr. Samtliga fri- och rättigheter upphävs och i stället införs undantagstillstånd i hela landet. Fackföreningarna avskaffas så att den ohyra som där propagerar klasskamp inte kan frodas. För att skapa gemensamma värderingar, stänga ute minnet av det förflutna och gardera nationen inför framtiden ska samtliga universitet rensas: inga gnälliga eller kritiskt tänkande studenter, det är

bara marxismen-leninismen som tjänar på det. De väpnade styrkorna bemyndigas att genomföra så många massarresteringar eller selektiva gripanden som de anser nödvändigt. För detta ändamål har jag redan slagit fast DINA:s befogenheter.

Vi bekämpar alla som går emot principen om arbetets heliga disciplin liksom mot den kristna moralen i hemmet. Männerna ska vara män och därför klippa håret, medan kvinnorna ska återgå till kjol. Från och med nu är det förbjudet att ordna juristhjälp för påstådda offer, det blir bara onödigt och störande för min auktoritära fred. Samtliga så kallade demokratiska fri- och rättigheter förklaras ogiltiga till förmån för de högre värderingar som jag representerar. DINA:s tekniska mekanismer förfinas och utvidgas, dess tjänare är på förhand befriade från all illvillig kritik, dess styrkor har från och med nu strafffrihet. För att bevara den allmänna ordningen avskaffas rätten till fysisk och psykisk integritet för våra fiender. I fall av extrem obstruktion fräntas man också rätten till livet. Det blir därmed tillåtet att tillämpa tvångsåtgärder mot samtliga otacksamma individer som ifrågasätter det jag nu inskräper. Av denna anledning fastställs rätten att vara osäker och ändra sig, vilket inkluderar möjligheten att tas in i särskilda byggnader för ånger. Det är också förbjudet att uttrycka åsikter som motsätter sig Portales principer som jag förkroppsligar. Om åsiktsterroristerna insisterar kommer de att bli föremål för långa fängelsestraff eller straff på livstid. Det är förbjudet att propagera idéer som går emot den himmelska och allsmäktiga ordning som jag representerar. Alla präster och nunnor som ägnar sig åt otillåten beskyddande verksamhet till förmån för de som jagas av militära domstolar, ska utvisas ur landet. Från och med idag ska de mänskliga rättigheterna väsentligt modifieras eftersom de är omoderna, störande, fördärvande och strider mot nu gällande bestämmelser. Slutligen och för att sammanfatta; därav följer att rätten till sanningen är avskaffad.

Pinochets budskap och handlingsprogram hade två fundament. Det första var en kull unga nyutexaminerade universitetsekonomer som var starkt influerade av katolicismen och Diego Portales. Portales var en auktoritär politiker som i början av 1900-talet styrde landet med järnhand. Den nya auktoritära färdriktningen skulle enligt militärjuntans planer utmynna i en långsiktig handlingslinje för en moralisk återupprustning som syftade till att förändra chilensarnas mentalitet. Det andra var ett hundratal majorer och överstar från militärhögskolan som hade huvudansvaret för att likvidera alla som stod i vägen för den blodtörstige diktatorn. Officerarna i den chilenska armén led sedan lång tid tillbaka av en besynnerlig fobi: en våldsam och smittsam anti kommunism, officerarna var helt besatta av dessa tankar. Det rådande kaoset och den växande anarkin i landet, brukade de säga, var uteslutande marxisternas fel. Roten till all oordningen stod att finna i avkoloniseringen av Algeriet, i Che Guevaras gerillakrig i Latinamerika och i bolsjevikernas hemland, Sovjetunionen, en supermakt som var i färd med att starta ett kärnvapenkrig. I sista hand, insisterade de mest hårdföra, hade problemet sin grund i den bolsjevikledda ryska revolutionens första år. Officerarna lade därför stor vikt vid en sak. För att bota landet från sin marxistiska plåga var man tvungen att avstå från att ta hänsyn till hinder av etisk karaktär. Utbildning om hur den kommunistiska bacillen skulle utrotas fick officerarna på fortbildningar och kurser inom säkerhetstjänsten ledda av nordamerikanska officerare i Panama och USA.

Tusentals människor fängslades utan anklagelser eller rättegång. Militärjuntan genomförde omfattande och systematiska kränkningar av de mänskliga rättigheterna, oppositionella torterades och avrättades. Militären och polisen slog framför allt till nattetid under utgångsförbudet, fritt från obekväma vittnen. Saker och ting började regleras genom militärdekret. Förutom lagen om vapenkontroll tillkom ett dekret som juntan döpte till flyktlagen. Fångarna avrättades vid skenbara flyktförsök. Alla som misstänktes vara vänstervridna fängslades godtyckligt, överallt misshandlades, sårades och mördades människor. När utsända från internationella organisationer,

efter mycket om och men kom in i landet och ställde frågor, förnekade militären konsekvent att det förekom tortyr i Chile. När sådana svar var helt omöjliga, förklarade man att tortyr ibland är nödvändig. Till slut tog Pinochet själv till orda, och för kyrkans sändebud förklarade han personligen hur det förhöll sig: folket anfölls av den kommunistiska bacillen och den måste man utrota, marxister och kommunister måste man tortera, för annars talar de inte. Omvärldens starka kritik mot militärens övergrepp förklarade militären med att den ingick i en världsomspännande kommunistledd kampanj för att smutskasta militärjuntan. Men landet var onekligen en enda lång tortyrsal där det praktiserades förnedrande och brutal misshandel. Latinamerikas enda land med ett partisystem av europeiskt slag hade förvandlats till en rå militärdiktatur.

Nu när fosterlandet befann sig i krig ersattes de civila domstolarna av 283 krigsrätter spridda över hela landet. Militärerernas krigsrätt hade emellertid mängder av uppenbara formella och grundläggande brister. De lyckades aldrig lägga fram hållbara bevis som kunde styrka anklagelserna eller det straffbara i dem. Militärdomstolarna dömde folk för saker som hade inträffat långt före militärkuppen och undantagstillståndet. Åklagarna nonchalerade fullständigt lagen om skydd för minderåriga och de åtalade hade inga advokater till sin hjälp. Det genomfördes krigsrätter som ingen visste var eller hur de genomfördes. Det fanns bara ett bevis och det var de avrättades kroppar. Alla ovedersägliga felaktigheter och uppenbara överträdelser syftade till att rättfärdiga segrarnas godtycklighet. I militärdomstolarna dömdes folk till förvisning till avlägsna trakter för att ha haft samröre med vänstern. Till högsta straff för att ha varit politiska ledare. Till livstids fängelse för att ha försökt att argumentera mot den militäre chefsåklagarens anklagelser. Till livstids militärfängelse för att ha insisterat på att statskuppen stred mot konstitutionen. Hur som helst, i de fall åklagarna klassade fångarna som förhärdade marxister ledde domarna till dödsstraff. Kosta vad det kosta ville.

Det blev vanligt med raider och razzior på allehanda platser och lokaler. I början handlade det om massarresteringar. Landet förvandlades till ett gigantiskt fängelse. När fängelserna fyllts användes militära akademier, regementen, polisstationer, flyg- och marincentraler, krigsskepp och även privata båtar, idrottsstadion, hela sommarstugeområden, kulturhus och all luft som chilensarna andades. De folkvalda och deras väljare fängslades urskillningslöst, terrorn nådde ända fram till katakomberna.

Hela landet underkastades undantagstillståndets och utgångsförbudets inskränkningar. Folk avrättades hela tiden, men framförallt nattetid och för det mesta på avlägsna och ödsliga platser. Hela grupper av försvarslösa avrättades. Så småningom avrättades folk mer selektivt. Dundrande arkebuseringar, en eller två kulor i nacken. Likviderade med flyktlagen som förevändning. Genomborrade av kulor. Oskadliggjorda. Lönnmördade. Perforerade. Förintade. Tillintetgjorda. Eliminerade med kpistar. Mördade i berått mod. Nedskjutna. Röjda ur vägen utan minsta chans att överleva. Skenavrättningar och verkliga avrättningar. Uppryckta med roten enligt gällande militärkommunikéer. Mordvågen genomfördes av såväl uniformerade som av civila inom extremhögern.

Han undrade, samtidigt som han kände på taggtråden med vänstra handens pekfinger, om alla massakrer hade varit möjliga utan stöd från en del av befolkningen. De gjorde det möjligt, de banade väg, tyckte han. De uppmuntrade, hetsade och jublade medan mördandet pågick. I praktiken gjorde de gemensam sak med dem som begick brotten, de förbigick alla rop på hjälp. Det var utan tvekan en allvarlig anklagelse, det handlade om en förintelse. Tusentals människors öde var okänt, offrens nära och kära genomled den totala ovissheten, men brotten var och skulle förbli ouppklarade.

Den katolska kyrkan, inte bara humana och radikala nunnor, präster och biskopar utan

institutionen som sådan, började bli bekymrad över den fasansfulla utvecklingen. Kyrkan började bry sig om Guds vilseledda och halshuggna lamm. Själslidandet visste inga gränser, vad skulle den heliga fadern säga?

*Vad säger den helige fadern
till de som kuvas
när man har huggit halsen av
hans vita duva?
Han talar om paradiset
i sin predikan,
men under deras gissel är
vi dubbelvikta.
Den som betjänar döden,
den som är bödel,
han har aptit och lever gott
och njuter brödet.*

I de ekumeniska Te Deum uttryckte kyrkans hierarki sin oro, men den fördömde aldrig öppet alla övergrepp och brott mot de mänskliga rättigheterna som begicks i fosterlandets och Guds namn. Mellan raderna lät man ändå förstå att naturliga höga rättigheter som gick före statens intressen höll på att överträdas. Kardinal Silva Enriquez såg sig till slut tvungen att, tillsammans med lutheranska, metodistiska och judiska församlingar, bilda Fredskommittén som gav juridisk hjälp till anhöriga till de politiska fångarna och de försvunna. Militärjuntans ständiga provokationer och attacker mot de religiösa ledde till att kommittén upplöstes, de religiösa samfunden gav efter för diktaturens påtryckningar. Drygt en månad senare bildades emellertid La Vicaria de la Solidaridad som fortsatte kyrkans arbete med att erbjuda hjälp åt förtryckets offer. Allt fler anhöriga bad om juristhjälp, det fanns tusentals politiska fångar. Förutom femturen avrättade hade ytterligare tusentals försvunnit. Även Ales och Carlos Carrascos anhöriga fanns bland dem som vände sig till den nya kommittén.

Stora delar av befolkningen drabbades av en smärtsam och utdragen chock. Överallt började det dyka upp lik, synliga för alla och utan att allmänheten förvarnades om deras uppenbarelse. En fattig bonde upptäckte av en slump sju kroppar och drabbades av ett slaganfall till följd av chocken. Första kroppen saknade ett öga och ett öra var avhugget. På halsen syntes djupa brännsår, ansiktet var fullt av blåmärken och jack, munnen var svullen. Den andra kroppen låg bredvid, det var en döende man, han hade svårt att andas, i nacken och magen hade han mängder av blodiga sår orsakade av projektiler från eldvapen, händerna var hopbundna med metalltråd. Kraniet på den tredje hade uppenbara frakturer på halva vänstra sidan och delar av högersidan. På huden syntes muskelbristningar och ett köttigt sår på vänstra lårets översida, kroppen var praktiskt taget krossad. Fjärde offret var en åttaårig pojke. Den lilla kroppen visade tydligt att man hade utövat våld och förgripit sig på honom. Bredvid den mördade pojken, med ryggen mot verkligheten, låg en gravid fjortonårig flicka. Hon hade också avrättats. På den sjätte kroppen fanns flera hugg genom kroppens fram- och högersida. Resterna av den sjunde kroppen hade svullna händer och fingrarna saknade naglar, vänstra armen var bruten och huvudet tillplattat.

När den plågade mannen lyckades ta sig från den hemska platsen, sprang han mot det lilla samhället för att berätta vad han hade sett. Ingen kunde tro honom, så folk ville förvissa sig om att bonden var galen. Till slut var alla tvungna att resignera inför den makabra upptäckten, de levde i ett sjukt och dåraktigt land. Själens tyngdes av dödens fasansfulla rester men talförmågan fanns kvar. Det var mord. Satans mördare, sade de. Den olycklige bonden skrek ALDRIG MER,

sedan dog han.

Sju kroppar, sju dagar i veckan, fyrahundra försvunna per dag. Hundratals människor fick utstå både fysisk och psykisk tortyr i hemliga tortyrcentra, en armé inom armén bestående av dödspatruller kidnappade, torterade och mördade sina offer och såg till att tusentals försvann.

I det lokala bondesamhället, i landet och runt om i världen spreds nyheterna om upphittade lik. Alltfler präster och skeptiska kristna advokater trädde fram. De var inte helt övertygade om alla hårresande berättelser, men var åtminstone beredda att riskera sitt eget skinn för att klargöra vad som hade hänt. Men det behövdes ännu fler präster och nunnor och ännu fler jurister för det dök hela tiden upp nya fall av försvunna. Behovet var så stort att man i kyrkans inre kretsar diskuterade möjligheten att importera spansktalande advokater från andra länder. I Santiago var det vanligt att döda kroppar flöt upp i floden Mapocho. Vid bron Pedro de Valdivia och Pio Nono plockade barmhärtiga människor upp de mördade för att begrava dem i enlighet med den kristna traditionen.

Något liknande det som hände i Santiago inträffade även i landets södra och norra delar. I Osorno tog polisen mitt i natten några fångar ut ur fängelset, samtliga försedda med ögonbindlar. En grupp svartklädda män med varulvsmasker för ansiktena tittade på. Med polisens hjälp lade de fångarna i högar på några lastbilsflak. Bilarna ägdes av högerextremister från Fosterland och Frihet och de åkte mot floden Pilmaiquén. En man med vampyrmask stod bakom varje dödsdömd. Där, på knä och i riktning mot floden, verkställdes likvideringen. Vid samma klockslag, i en annan avlägsen del av medvetandet, hällde några polismän en hink med het olja över en kvinnlig fånges nakna kropp. Ett fruktansvärt skrik spred sig från norr till söder, de anhöriga till de besegrade fylldes av sorgsna tankar för all framtid. Liknande upptäckter gjordes vid motorvägen General San Martin, på Americo Vespucio och Avenyn Grecia och inne på kyrkogårdar. Överallt gjorde döden slut på spirande liv. Gång på gång upptäcktes benrester och begravna kroppar som var omöjliga att identifiera. Det hände ibland att de anhöriga lyckades komma över offrens kvarlevor. Men mitt i likvakan dök omaskerade vampyrer upp och förde under vapenhot bort kistan. Den avlidne tillhör inte er, sade säkerhetsstyrkornas kommandon.

Döden fortsatte sin kapplöpning. Massgravar i Lonquén och Paine bidrog till att alltfler blev medvetna om vad som pågick. På andra ställen i Santiago hittades liken efter läkare och patienter som hade kidnappats inne på sjukhuset San Juan de Dios. Övergivna offer, försvunna kroppar och mängder av brutala och råa mord. Dödsskvadronerna från DINA och militärens och polisens repressiva styrkor tog militärjuntan på orden; ryck upp den marxistiska svulsten med roten, utrota dem. Man lyckades sällan avgöra när och hur offren hade bringats om livet.

Det irrationella våldet och blodsorgierna fick sådana proportioner att alla lik började bli ett problem. Situationen på kyrkogården i Santiago blev ohållbar. Myndigheterna bestämde då att samla ihop alla upphittade lik för att sprida ut döden på gård 29. Gård 29 låg inne på kyrkogården, det var ett vidsträckt område, på nordöstra sidan, nära Aveny Einstein. På så sätt skapades en enorm spöklik begravningsplats för alla oidentifierade undanröjda människor. Allmänheten hölls ovetande om dess existens, de döda hade ju aldrig gripits, aldrig torterats, de fanns helt enkelt inte. Han satte pekfingeret på taggtråden och tryckte till, en droppe blod kom ut. Vad gjorde alla dessa mördade innan de berövades sina liv? Alla de som hycklande demokrater och psykopater hade tagit död på?

Bland dem fanns radiofolk, vägarbetare, tidningsutdelare, chaufförer, affärsmän, skogsarbetare, transportanställda, revisorer, svetsare, bönder, läkare, inspektörer, filmregissörer, författare, arkitekter, typografer, grundskoleelever, taxiförare, vakter, gymnasieelever, juridiska rådgivare,

ingenjörer, mekaniker, svarvare, låssmeder, rörmokare, sekreterare, advokater, skomakare, torghandlare, bärare, före detta officerare, gruvarbetare, sjuksköterskor, murare, agronomer, soldater, piloter, skräddare, demografer, handelsresande, kypare, urmakare, målare, universitetstjänstemän, bilarbetare, elektriker, rekryter, tandkirurger, matematiker, tecknare, daglönare, slaktare, lantarbetare, flygare, biokemister, kärnfysiker, fullmäktigeledamöter, arbetslösa, grundskolelärare, statstjänstemän, evangeliska präster, jordtekniker, handläggare, järnvägsarbetare, arméreservister, deputeradeledamöter, tulltjänstemän, hamnarbetare, radiooperatörer, sociologer, katolska präster, fångvakter, handelstjänstemän, företagare, åklagare, företagsadministratörer, engelsklärare, civilspanare, planerare, snickare, poliser, socialassistenter, marinsoldater, verkställande direktörer, guvernörer, journalister, biträdande direktörer, kontrollörer, byggnadsingenjörer, hälsovårdsinspektörer, hallåmän, borgmästare, skogstekniker, musiker, bussförare, fackliga ledare, intendenten, pensionärer, skopputsare, byggnadsarbetare, järnverksarbetare, administratörer, högskolelärare, skinnarbetare, teaterdirektörer, förmän, traktorförare, servitörer, järnvägsmaskinister, rektorer, entreprenörer, sjukhusdirektörer, banktjänstemän, fackliga rådgivare, universitetslärare, småföretagare, fruktförsäljare, jordbrukare, båtanställda, trävaruhandlare, tegelarbetare, lastbilschaufförer, bageriarbetare, fiskare, protestantiska predikanter, radiomontörer, boxare, maskinsättare, verkstadschefer, salpeterarbetare, sadelmakare, ministrar, ångerfulla torterare, tapetserare, arkitekter, beteendevetare, skådespelare, farmaceuter, maskinoperatörer, radiotelegrafister, veterinärer, publicister, gruvingenjörer, grafiker, ekonomer, förrådsarbetare, hemmafruar, fotbollsspelare, uppboräsmän, frisörer, juvelerare, idrottsledare, Röda Korset-medarbetare, TV-tekniker, mentalpatienter, anläggningsarbetare, badvakter, smeder, stuvare, psykiatriker, ambassadörer, telefonister, livvakter, VVS-tekniker, restaurangägare, blommeförsäljare, fotografer, cyklister, trädgårdsmästare, kemilärare, marinbiologer, orkesterdirigenter, städare, kockar, bokbindare, ljudtekniker, dekoratörer, skoexpediter, elektroniktekniker, FN-anställda, säsongarbetare, hisstekniker, jurister, cykelmekaniker, sömmerskor, stenhuggare, folkskolelärarinnor, bokhandlare, laboratorieassistenter, bilreparatörer, skeppsredare, IBM-tekniker, dykare.

För en tredjedel av mänskligheten blev det uppenbart att diktatorn var djupt komprometterad av gigantiska brott mot mänskligheten. Man undersökte då möjligheten att ställa den vanhedrade militärregimen inför en internationell tribunal. De regeringar som först reagerade mot Pinochets barbariska hantlangare var Mexiko, Italien, Colombia, Venezuela, Tyskland, Belgien, Frankrike och Sverige. I dessa länder började man ta emot stora kvoter av politiska flyktingar. Några såg snabbt till att ambassaderna öppnades för den störtade regimens kulturarbetare, medan andra tog emot journalister, författare och andra med framstående yrken. Den stora utvandringen mot Latinamerika och Europa hade påbörjats. Flyktingströmmen motsvarade på sätt och vis européernas flykt på 30-talet, då folk flydde från nazismen och fascismen och kom till "de troskyldigas kontinent". De som sökte sig bort från den chilenska diktaturen kunde inför en häpen värld berätta om den tragiska vägen mot socialismen.

I Puchuncavi fick Ale reda på vad som hade hänt med hans vän Quena. Han erinrade sig ett tillfälle då Quena, som var gravid, sprang från polisen och ramlade med magen mot marken. Det var nästan så att han trodde på mirakulösa krafter när Quena födde det vackra barnet, Tamara. Efter en hel del underjordisk politisk verksamhet mot diktaturen tvingades Quena och hennes man till slut att ta sig in på en ambassadbyggnad i Santiago. Hon lämnade sedan Chile för att aldrig mer återvända.

10

I mitten av 1975 hade överstarnas selektiva utrotningsarbete uppnått sitt mål. Under tiden hade han själv kidnappats och spärrats in. I området Peldehue hittade de boende spadar och järnspett blandade med jord, bredvid verktygen hittade man bensindunkar och tomma patronhylsor. Avrättade och uppbrända kroppar. Andra fångar mötte ett annorlunda öde, magarna sprättades upp med stora och krokiga långa knivar. Det var meningen att kropparna inte skulle flyta upp när de kastades i havet. Mördarbanden lyckades nästan, men havets kraftiga vågor drog upp flera lik på stränderna och barbariet avslöjades. Även ur utgrävda massgravar dök många upp, de döda började komma fram överallt. Döda kroppar och livlösa ord. En del lik slängdes ner för branta berg. Somliga hade skyltar runt halsen: låt gamarna äta upp de djävlar! Asätande rovfåglar i bergen, bortrövande as i tortyrcentraler, dödens gamar. Rester av döda kroppar överallt. Livlösa liv. Det blev så mycket gravsorg och dyster musik och så mycket skjutande att militärens abnormiteter blev omöjliga att föra bok över. Sätt eld på liken och begrav dem, men håll först kalk över graven, ingen får någonsin få reda på var alla finns. Sådan var ordern. De gjorde det nattetid, de gjorde det inkognito, modiga och djärva på natten, i skuggan av undantagstillståndet. De döda började tala genom de överlevandes munnar och i tystnaden genom de döende vid liv.

Galenskapen fick internationella dimensioner. Under kulregnet och tillsammans med chilenerna röjdes också bolivianer, spanjorer, nordamerikaner, uruguayare, brasilianare, argentinare, vietnameser, australiensare, mexikaner, venezuelaner, panamaner, polacker, ecuadorianer, fransmän, italienare, jugoslaver, schweizare, tjecker och briter ur vägen.

Den Interamerikanska kommissionen för mänskliga rättigheter och Förenta Nationernas kommission hämtade sig till slut från sin häpnad. De krävde ett slut på det otyglade mördandet. Inblandning i landets inre angelägenheter, svarade de som regisserade brotten. Det är inte möjligt, svarade Amnesty Internationals representanter världen över. Precis så är det, kontrade diktaturens talesmän. DINA-chefen Manuel Contreras förklarade personligen för en FN-representant att alla påhitt om döda och försvunna var ett jippo från envisa marxister. För att visa att de menade det, gav regeringen nya order och i ett enda slag fängslades godtyckligt ett stort antal meningsmotståndare. Till de förkrossade anhöriga svarade man som vanligt: ni är galna, vi har inte dem, leta någon annanstans. FN:s generalförsamling antog hela tiden nya resolutioner där man kritiserade situationen i Chile. Runt om i Europa växte det fram stora solidaritetsrörelser som krävde att respektive regering skulle agera kraftfullt för att hejda militären.

De flesta internationella samfunden, med undantag av sådana som CIA och Nixons kommitté, fördömde militärjuntan i hårda ordalag. De mest utsatta för de internationella protesterna, förutom juntan, var grottmännen inom rättsväsendet. De internationella juristerna krävde en förklaring av högsta domstolen i Chile för dess otroliga likgiltighet inför dödsgalleriet. I mars 1975, strax efter att Ale och Carlos Carrasco greps av DINA, yttrade sig domarna. De hade inte reagerat och det fanns en enkel förklaring till det, sade de. Våra domare respekteras av militären med den värdighet domarna förtjänar. I Chile finns inga sådana barbarer som vilseledda chilener och utlänningar velat göra gällande. När det gäller tortyr och andra påstådda hemskheter kan vi med gott samvete hävda att det varken finns exekutionsplutoner eller någon järnridå. Om det finns folk som hävdar motsatsen så beror det på den marxistiska pressen, men sådana idéer kan aldrig frodas i vårt fosterland. Rättvisan hade givit svar på tal.

Anhöriga till offren drog slutsatsen att domarkåren uteslutande bestod av fegt slödder. De agerade nonchalant, oförskämt och inkompetent, men framförallt fullständigt skamlöst. Domarna hade nekat till att de kidnappade hade kidnappats och försvunnit spårlöst. Domstolarna tillämpade en praktik som gick i stick och stäv med elementärt rättsmedvetande och saknade

motstycke i Latinamerikas historia. Under folkfrontens tid vid regeringsmakten protesterade de mot allt möjligt trams, men inför överstarnas och majorernas systematiska folkmord visade domarna total underkastelse. Habeas Corpus, en överklagan som innebär att de berörda myndigheterna ska visa upp de försvarslösa offren inför en domstol, var helt satt ur spel. I stället underlättade tribunalerna de illegala gripandena, avstod från att vaka över de hemligt fängslades fysiska integritet, försummade ofördröjlighetsprincipen och uppmuntrade till godtyckliga arresteringar genom att inte själva ansvara för arresteringsorderna. Bland vanligt folk spreds uppfattningen att domarna struntade högaktningfullt i rättvisans mest grundläggande principer. Den juridiska farsen var ett faktum. I mars 1975 nekade rättsväsendet konsekvent till att Carlos Carrasco och tusentals andra människor hade kidnappats, torterats och mördats. Inte sällan ifrågasatte domarna om offren överhuvudtaget hade existerat, att nära anhöriga hade varit vittnen till bortrövandet hörde inte dit.

I Chile bildades Föreningen för anhöriga till politiska fångar, torterade, försvunna och avrättade. Alla krävde att Genèvekonventionen skulle respekteras. Offrens anhöriga vägrade att acceptera försvinnanden och mord. Det var som att stå inför avhumaniseringens och fasans avgrund. De anhörigas kära var vanliga män och kvinnor. Deras frånvaro lämnade först en känsla och sedan en visshet om att döden var meningslös. De anhöriga betalade nu dyrt för sina anförvarters visioner. Försvinnandena var orättvisa och oförklarliga. För de drabbades familjer var det omöjligt att fortsätta leva inför alla utspridda lik, de uppslukades av döden. Ingen anhörig var van vid att sakna så djupt.

De anhöriga var medvetna om att de saknade in i det sista hade hållit fast vid sin rättskänsla. Oavslutad sorg. De som var föräldrar till ensamma barn fick höra att de skulle begrava dem som hundar. Varken begravning, vaka, sorgetåg eller möjlighet att bära sorg. Sorgen saknade slut så de anhöriga krafades på öppna slätten och penetrerade den mjuka snön uppe i de höga bergen. De letade. De försvunna hade trott på sin sak, de hade ett ideal. De anhöriga ville göra slut på den ovisshet som förföljde dem och som hindrade dem från att finna ro. De ville vila hjärnan från allt lidande. De frånvarande, de försvunna fångarna, hade gått ett fruktansvärt öde till mötes. De själva blev blinda av att ha gråtit så mycket, de ville vila och dö i fred, men många tynade bort av längtan och sorg.

De skulle utrotas från jordens yta enligt militären. Med hänsyn till det började de anhöriga framkalla så pass mycket avsky att själen förstenedes. De anhöriga förmedlade vämjelsen vidare till sina barn så att även barnbarnen kunde föra den vidare. De ville slå fast ett varnande exempel för framtida generationer. De reste en ointaglig mur, ett monument mot glömskan och för livet. De vägrade att gå med på den oönskade dödens ankomst.

När de drabbades vrede spred sig bestämde diktaturen att det var bäst att bygga upp en fästning runt huvudstaden med 18 000 beväpnade soldater. Annars kan det spåra ur, sade officerarna till varandra. Det var ingen ogrundad oro, faran var reell, och utlöste ännu mer rädsla. Psykologerna och de anhöriga till de mördade var överens om en sak, problemet handlade inte om fler eller färre försvinnanden. Det handlade inte heller om mord. Det var djupare än så. Det handlade om ett systematiskt folkmord som planerades och verkställdes av sinnessjuka människor. I sista hand handlade det om att bevara ett samhällssystem för ekonomisk utsugning och socialt, politiskt och kulturellt förtryck. För att uppnå målet var det nödvändigt att förändra chilens mentalitet, de man inte lyckades utrota skulle utsättas för en institutionaliserad hjärntvätt. Att fängsla fler i all oändlighet var ogenomförbart. När de fängslade släpptes ut fortsatte de att propagera sina "falska" uppfattningar.

En bättre och mer varaktig lösning var att utrota de överlevandes medvetande. Den effektiva

censuren, den totala kontrollen över media, det ensidiga nyhetsflödet och de otaliga underhållningsprogrammen skulle på sikt göra sitt. Liksom den militära styrningen av utbildningsväsendet.

De envisa i samhället skulle omvändas till varma anhängare av en tygellös marknadsekonomi. Det skulle för alltid vara slut på nya samhällsomdaningar. Folk skulle, en gång för alla, förstå att socialismen var en ouppnåelig chimär. Aldrig mer skulle ekonomiska och sociala förändringar utgå från missförstådda segrar i allmänna val. Den marxistiska cancern skulle ryckas upp med roten ur människornas tänkande. På den motsatta sidan såg man det som en utmaning att utrusta sig med ett oändligt tålmod. Sanningen måste fram, så tala om för oss var ni har dem, var kravet från de försvunnas anhöriga. Att framställa problemet på det sättet ställde militären inför ett vägskäl. Det huvudsakliga problemet var de upprepade brotten mot mänskliga rättigheter och att sanningen om de försvunnas öde doldes.

Alla frågor om nederlaget 1973, de försvunnas öde och i synnerhet Carlos Carrascos försvinnande förföljde honom. Den enda rimliga slutsatsen var att den officiella rättvisan inte kunde skipa rättvisa, varken när det gällde Carlos Carrasco eller de andra försvunna fångarna. Ale ägnade kvällen åt att titta på fiskmåsar och solnedgången. Han hade börjat vänja sig vid barackerna, vid taggtråden, vid fåglarna och vid den friska brisen. På helgerna fick han besök av sina föräldrar, som åkte till Puchuncavi så ofta de kunde. Han och Julio vandrade fram och tillbaka i lägrets utkanter i ett långsamt och eftertänksamt gående. Det syntes tydligt att Julio härstammade från spanjorerna, förfäderna hade kommit under mitten av artonhundratalet. Då anlände till södra Chile många spanjorer som så småningom bildade familj, bland andra sådana som Segura och Fuentes. Deras gemensamma nämnare var att de var storgodsägare.

Ales far var en direkt följd av en okontrollerad kärlekspassion mellan familjerna Segura och Fuentes. Nu gick Julio med sin son, sida vid sida med andra fångar. Veckohelgerna var en del av fångarnas ritualer. Besökarna och de besökta promenerade i lägret inom de avgränsade kvadratmeter som lägrets officerare hade bestämt och de bevakades på nära håll av marinens infanterister. Han försökte hela tiden undvika att tänka på vad familjemedlemmarna kände inne i koncentrationslägret. Han var övertygad om att det var mycket lättare att stå ut med allting om man såg situationen ur fångarnas perspektiv. Det berodde inte på masochism, galenskap eller på att militären hade lyckats knäcka honom. Det var bara vad han själv tyckte om saken. Hans mor brukade besöka honom mitt i veckan och besöken fick då en annan karaktär. Att lyssna på Guacolda gjorde honom gott. Hennes fängslande kommentarer påminde honom om den colombianske författaren Gabriel Garcia Marquez.

— Ale, vårt lilla Chile har lidit så mycket och människorna är så otroligt anpassade, som bedövade, landet är så rubbat, det är inte klokt. Om folk hade tillgång till vettig information åtminstone, men diktaturens verk har inte varit fruktlöst, tyvärr. Det har hänt så mycket som du inte har en aning om. Som vanligt finns det en massa människor som inte bryr sig och förväntar sig att andra ska ordna och fixa åt dem. De har hyst så många illusioner, det är sorgligt. Allt jag kan rapportera om hemifrån handlar om uppror, dagens slagord lyder så här: där det finns makt finns korrupktion. Att makt fördärvar alla goda intentioner. Att staten är en förtryckarapparat och att det alltså är bättre med anarkismen. Men enligt mitt sätt att se på saken är det omöjligt, fast det vore ingen dum idé om det inte fanns officerare som levde på de arbetandes bekostnad. Soldater, poliser, civilklädda poliser och marinen, allesammans är en maffia. Åh, vad saker och ting skulle se annorlunda ut... men som du ser är det omöjligt just nu, världen befinner sig i ett kaotiskt tillstånd.

Efter allt förfärligt som har hänt finns det fortfarande sådana som tror att militärerna kan rädda

landet, när det i själva verket är militären som krigar, orsakar död, flyttar fram och tillbaka nationella gränser och talar varmt om en onyttig patriotism. Det gör så ont med så mycket orättvisor, jag gör så gott jag kan för att lindra dem, men å andra sidan är jag inte heller någon dumbom, låter mig inte luras helt enkelt. Det är hemskt vad de har gjort med hälsovården och utbildningen, de har privatiserat allt. Föräldrarna måste betala för att sätta barnen i skolan eller placera dem i utfattiga kommunala skolor. Det sägs att det inte finns pengar till utbildning och hälsovård, men det finns minsann gott om resurser för att köpa ubåtar och moderna vapen. De tjarar om att vapnen behövs för att bekämpa terrorismen. Men det saknas som sagt inte imbecilla som försvarar Pinochets regim. Undrar bara när mördarna i juntan ska dö, jag står inte ut med dem.

Besökstiden tycktes försvinna när han lyssnade på henne. De senaste årens händelser hade radikaliserat henne. Han hade inte märkt det tidigare, men hon hade en medfödd talang som agitator, ingen diktator i världen skulle kunna få tyst på henne.

— Inga förändringar till det bättre, däremot kryllar det av förstummade människor och förtrycket är oerhört, framför allt våldet mot ungdomarna. En kväll ganska nyligen dök kravallpolisen helt plötsligt upp efter en fotbollsmatch och ungdomarna hamnade i ett inferno. Polisen gick till attack och slog vilt omkring sig med batongerna. Din bror sprang därifrån men snubblade och föll till marken och ett gäng poliser och även några civilklädda män kastade sig omedelbart över honom... han sparkades brutalt. Det uppstod kalabalik förstår du... en annan ung kille försökte rädda honom ur polisens klor, men polisen gav sig på honom också och killen misshandlades och båda knuffades in i en polisbil. Inne i bilen misshandlades de på nytt och sedan körde man till polisstationen, i närheten av där Sonia bor.

Tidigt på morgonen skickades din bror och hans kompis till militäråklagaren anklagade för att ha "misshandlat representanter för ordningsmakten och skapat kaos, liksom för att ha stört allmänheten". De burades in. Grabbarna hade inte gjort någonting, de var glada, de där nere firade segern. Naturligtvis passade din bror på att sälja sin tidning. Sedan fördes de till fängelset på Rondizonigatan. Det är så rebellerna växer fram, menar jag. Landet är upp och nervänt och jag hoppas på att det någon gång ska bli normalt igen. Så är det utanför fängelsemurarna, allmän cirkus för alla. Nu är det bara för mycket, de vill privatisera allt och dessutom vill de ta betalt för soporna. Men man vänjer sig. Som vanligt anpassar sig de boende i La Palmilla. Så är det inte överallt tack och lov, det finns faktiskt kommuner där folk håller sig informerade om vad som händer och där frodas missnöjet. Hur som helst, vi gör så gott vi kan och låter oss inte luras. För oss är det glasklart, vi förstår vad det hela går ut på. Men det är inte mycket vi kan göra, förutom att ringa till Radio Tierra. Jämfört med de andra ärkeraktionära radiostationerna är den bra.

Hon talade enkelt, men samtidigt dialektiskt om livet.

— Det fulaste blir vackert, allt grönt, de små träden och dess små frukter. Citronträdet är fullt med jättegodsa saftiga citroner. Visste du att citronträdet är unikt för att dess blad är perenna? Jag vet inte om du minns, men det var du som planterade citronträdet hos oss. Livet är så vackert, men så orättvist. Jag har flera gånger träffat Norma Matus, Carlos Carrascos mamma, men hon ser så trött och sliten ut. Jag har även sett Carlos far, det var när man reste ett litet minne åt Carlos Carrasco, i korsningen Independencia och Dorzal; det var väldigt enkelt och litet, men där står det nu. Carlos Carrascos minnesruna består av en metallplatta, ovanpå en liten jordhög omringad med gräs. Det var meningen att han inte skulle sjunka i glömska. Med tiden kom det några omedvetna ungdomar och skändade Carlos minne, det är förfärligt.

— Besökstiden är slut, allihopa måste gå ut omedelbums!

Han hörde marinsoldatens grova röst. Den dumsnuten kunde visst aldrig lära sig prata riktig spanska. Hans mor gick nu mot vägen där lägret började, hon hade redan gått förbi den dubbla raden av taggråd, med en upphöjd knytnäve i luften. Hon klev på Fredskommitténs lilla gula buss som åkte i väg med ett dammoln bakom som steg mot himlen. I slutet av 1972 hade Guacolda sagt att om hon bara hade fått chansen så skulle hon med all sannolikhet ha kommit långt med sin utbildning. Han var helt övertygad om att människans medvetande bestämdes av hennes samhällseliga ekonomiska grundvalar. Han föreställde sig i tankarna sina föräldrar som författare, men då skulle de ha råkat illa ut i diktaturens rike. Författare hade aldrig gillats av envåldshärskare. Han erinrade sig Miguel Angel Asturias, nobelpristagare i litteratur 1967 och dennes Presidenten, och sjönk in mer och mer i sina egna tankar. Han talade genom tystnaden.

De fruktar litteraturen för det finns en sprängkraft i det skrivna ordet, makthavarna kan inte låta bli att eliminera det som förmedlas genom ordet. Det är nog vissheten om att orden och idéerna kan bli ett medel med vars hjälp samhällstillståndet kan förändras. Militärerna ansätter och förföljer tänkandet, ordet. I Chile och runt om i världen finns förtryckare och de som hotas till underkastelse. Med hjälp av det skrivna ordet kan människan tryckas ned. Censuren och självcensuren och det ömsesidiga förhållandet mellan det tryckta och det förtryckande ordet. Men som tur är finns det också de som använder det skrivna ordet för att frigöra tänkandet.

Rädslan för det skrivna ordet hade alltid medfört förtryck. Pinochets diktatur hade bekräftat det, bland annat förbjöd den författare som Jack London, Maxim Gorkij, Julio Cortazar, Ernest Hemingway, Fjodor Dostojevskij, Federico Garcia Lorca, Bertolt Brecht och många andra.

En lovsång till dialektiken

Idag går orätten fram med tunga steg

förtryckarna riktar in sig på tiotusen år.

Våldsmakten försäkrar: såsom det är kommer det att förbli.

Ingen röst hörs utom de härskandes röst

och på marknaderna säger utsugarna högt:

nu först börjar vi.

Men bland de förtryckta säger många nu:

vad vi vill det kommer aldrig att gå.

Den som nu ännu lever säg inte: aldrig!

Det säkra är inte säkert

så som det är ska det inte förbli..

När förtryckarna har talat kommer de förtryckta att tala

Vem vågar säga aldrig

vem beror det på om förtrycket består

på oss.

Den härskande klassen försökte på militärt vis övertyga världsoinionen om att bajonetternas ordning var något annat än det verkligen var. Gång på gång upprepade man att bilden av terrorn var osann och tjänade den internationella kommunismen. Man var emellertid noga med att påpeka att metoden hade visat sig effektiv. Men vad gnäller dessa herrar för — försvarade sig Pinochet — nu lever vi i demokrati och frihet, min regering är ingen diktatur, okej en mjuk diktatur i så fall. De väpnade styrkorna är effektiva, så vad gråter man för, brukade diktatorn säga till alla som insinuerade att militären gick för långt.

Från den dag som beslutet om att genomföra statskuppen fattades, över juntans första möte med den internationella pressen till det senaste mordet, hade generalernas, amiralernas, majorernas och överstarnas ställningstagande varit klart. De skulle inte låta sig påverkas av den väpnade

aktionens konsekvenser, de visade dessutom prov på en otroligt skev verklighetsuppfattning. För de anhörigas offer och alla fångar som fyllde koncentrationslägren var det uppenbart att officerarna inte kände en tillstymmelse till ånger. Aldrig ett tecken på empati, bara total brist på barmhärtighet. I officerarnas värld var medmännisklighet inte ens ett undantag. Den mentala oordningen och den marxistiska fobin drev dem ständigt till nya barbariska handlingar. Pinochets militärjunta och dess lejda agenter var oförmögna att leva enligt samma etiska och moraliska regler som resten av mänskligheten.

I Puchuncavi började han, sakta men säkert, ändra sin syn på en del saker. Han försökte få ett vidare perspektiv på meningen med livet. Han misstrodde fortfarande sina med-fångar, men han var trots allt en social varelse och satt fängslad med hundratals politiska fångar. En oundviklig socialiseringsprocess ledde till att han upprättade kontakt med några av dem. En av fångarna i de orangea barackerna var läkaren Renato från staden Chiloe, som han hade lärt känna i Cuatro Alamos. Så småningom joggade han och läkaren tillsammans runt lägret. Renato som vanligt utan skor. Vid ett tillfälle frågade Ale efter läkarens politiska tillhörighet och fick veta att han var medlem i PCR:s centralkommitté. Bokstäverna sade honom ingenting och det var inte så konstigt, Revolutionära Kommunistpartiet var ett praktiskt taget okänt maoistiskt parti. PCR-ledaren satte igång något som Ale uppfattade som ett oändligt tal. När Ale sedan berättade för läkaren att hans cellkamrater var mycket kritiska mot maoismen, fick läkaren ett vredesutbrott. Han höll ett långt apologetiskt tal där Stalin lovordades som socialismens störste ledare genom tiderna. Läkaren glömde bort att Ale bara var en vanlig MAPU-medlem och orerade som om han talade till redan invigda politiska och ideologiska kadrer. Ale blev fullständigt förvirrad och lyckades inte få grepp om vad det var han hade hört.

Det var sent på kvällen och sergeant Nuñez hade låst in fångarna i cellerna. Ale kunde inte låta bli och kommenterade samtalet för miristerna i sin cell. Han försökte skapa klarhet i den politiska oordning som snurrade i hans huvud. Han hade redan tidigare sagt till Carlos att han inte bara ville hysa känslor för socialismen. Han sökte svar och ett trovärdigt perspektiv. Det var omöjligt att vara en politisk aktivist utan att diskutera politik. Carlos var inte bara en intellektuell som slukade böcker och skrev dikter, han var en av de mest framstående teoretikerna som MIR hade i Puchuncavi.

— Maoismen är en stalinistisk variant och den har ingenting med socialismen att göra, även om det förefaller så och även om doktorn upprepar det tusentals gånger.

Stalinisterna var enligt miristen socialismens dödgrävare. Tystnaden i cellen var gravlik. Stalinismen förnekade socialismens möjligheter, där hade Trotskij rätt, hävdade Carlos med emfas. Ale lyssnade, lyssnade och lyssnade. Efter ett tag stod det helt klart; maoismen och mirismen var som hund och katt, det enda de hade gemensamt var att människor från båda riktningarna var inburade av Pinochets diktatur.

Vid ett senare tillfälle gick maoisten till offensiv vilket satte nya myror i huvudet. Läkaren gillade inte miristernas kommentarer och hans gröna ögon släppte inte Ale ur sikte. Han tvingades ännu en gång lyssna på en lång ideologisk utläggning. Vem bad mig att lägga mig i det här? Nu är jag mitt uppe i smeten, tänkte han medan han lyssnade på maoisten. Hur i hela friden ska jag ta mig ur det här? I en så renlärig och vältalig skara fanns det inget utrymme för nyanser. Maoisten släppte inte sitt byte. Trotskismen, sade han, är en svuren fiende till marxismen-leninism, den är ett uttryck för småbourgeoisens opportunistiska ideologi. Lenin och Stalin tvingades leda en förbittrad kamp mot trotskismen. Det måste man en gång för alla få in i skallen, trotskismen är bolsjevismens motståndare. Det miristerna i din cell säger förvånar mig inte alls, eftersom MIR från starten influerades av Trotskij.

— Det är klart att det stämmer, stalinisterna rensade ut alla dissidenter. Farsen med Moskvarättegångarna bevisar det. Har inte doktorn talat om åklagaren Vysjinskij? Har han inte berättat att medlemmarna i bolsjevikernas centralkommitté, de som ledde revolutionen, anklagades för att vara sabotörer, förrädare, spioner och mördare?

Det var retoriska frågor, miristen svarade själv.

— Enligt åklagaren var Stalin en genial chef, han styrde landet med järnhand och klarsynthet. Den som vågade ha en avvikande uppfattning eller tvivlade på den upplystes genialitet omvandlades omedelbart till en förrädare, spion och en fiende till fosterlandet. Nästa alla åklagare Vysjinskij's anklagelser slutade med: ”som förrädare och spioner som sålde vårt fosterland till fienden ska de avrättas som skabbiga hundar — må dessa förbannade reptiler krossas!”

Fram till dess hade Ale delat politikens värld i två motsatta sidor; de där uppe och de där nere, förtryckarna och de förtryckta. Själv hade han stora politiska meningsskiljaktigheter med de två största arbetarpartierna som hade ingått i folkfronten, men det tyckte han var en annan sak. Annars skulle han ha valt ett annorlunda alternativ. Han var med i MAPU. Men pajkastningen mellan maoister och mirister avslöjade en för honom okänd politisk subkultur. Det han hade hört var mycket dystert. Politiskt kände han sig förvirrad, vilseledd. Det var omöjligt att diskutera med egna partikamrater, han var den enda MAPU-medlemmen i hela lägret och det störde honom. Å andra sidan var det positivt, partiet hade inte tillintetgjorts av diktaturens styrkor. Det var MIR de hade lyckats oskadliggöra, inte MAPU. Han klättrade upp och lade sig på sängen med händerna under nacken. En lång stund fastnade blicken på bilden av Violeta Parra och hennes gitarr, som han hade klistrat i taket. Han slöt ögonen.

Politiskt medveten blev han vid 19 års ålder. Innan dess hade han utmärkt sig för att vandra från hemmet till skolan och tvärtom. Vid 19 år befann han sig för första gången mitt uppe i ett demonstrationståg med gröna, röda och rödsvarta fanor. Från och med den dagen och ända fram till militärkuppen hade han kämpat med glatt hjärta för socialismens sak.

Natten när radionyhetererna förkunnade att de fattigas presidentkandidat hade vunnit presidentvalet gick jag ut på gatan, då kände jag att jag ville gå framtiden till mötes. Ana var den enda jag såg, dottern till snickaren som bodde mitt emot. Spontant och fyllda av glädje omfamnade vi varandra och drömde flyktigt om en framtid för de många. Sedan letade jag efter Laura och fick reda på att hon hade åkt till Santiagos centrum för att fira segern. Jag tyckte mig se henne tillsammans med en massa andra ungdomar klädda i purpur-färgade skjortor, jublande med öppna armar, förväntansfulla. Jag blev glad för de fattigas och enkla människornas skull; såsom jag såg det hade deras kandidat lett dem till segern. Det var inte min seger, jag bidrog inte på något sätt till den, men jag gjorde segerns glädje till min. Med tiden fick även jag någon slags vänsterfernissa och försökte, efter förmåga, att tolka världen omkring mig. Då visste jag inte att det vid Marx gravsten i Highgate i London stod ristat något mycket klokt den tyska filosofen hade sagt: filosoferna har endast på olika sätt förklarat världen, men uppgiften är att förändra den. De sociala och politiska spänningarna påskyndade utvecklingen och jag blev alltmer ivrig i min strävan efter en annorlunda värld. Från början var ett ställningstagande relaterat till mig själv. Jag förvandlades till en egendomlig fågel som ingen värvade till sitt parti, jag övertygades om socialismens möjlighet genom att vandra på förväntningarnas väg. Det var en vandring mot framtiden men utan kompass, jag var ivrig och ville göra allt mellan himmel och jord, men visste inte hur. Jag gick till frivilligarbetets kontor. Jag hade ingen aning om att Victoria fanns på kontoret som låg på Marcoletagatan. Hon kontrollerade ansökningarna från dem som ville delta i frivilliga arbeten. Långt senare berättade Victoria att hon hade blivit alldeles paff när hon såg mitt

fotografi bland ansökningarna.

Det var på så sätt som jag som student åkte på frivilligt arbete i södra Chile. Jag skulle lära bönderna i de exproprierade storgodsens elementära bokföring. Det var då jag lärde känna El Charro eller Bernardo som han egentligen hette, och Loco Saval och Pipeño, tre revolutionära ungdomar som ville ägna sina liv åt socialismens sak. Det var i samband med dessa arbeten jag fattade mitt beslut att gå med i partiet med de gröna fanorna och den röda stjärnan i mitten. Innan dess hade Victoria försökt värva mig till kommunisternas ungdomsförbund, hon lyckades nästan. Minns mycket väl den dag jag var med på en buss som var full med ungdomar i purpurfärgade skjortor, vi var på väg till Nationalstadion. Det gick en tid och jag vände kommunistpartiet ryggen, det berodde framförallt på en stelbent partifunktionär som bodde i La Palmilla. Socialistpartiet var en enda röra och jag strävade efter en klar politisk inriktning. Miristerna arbetade nästan underjordiskt, och dem såg jag som konspirationsromantiker. Jag sökte ett mer trovärdigt alternativ.

Jag tilltalades alltmer av det MAPU stod för, jag lärde mig snabbt skillnaden mellan det politiska och det programmatiska, mellan det som var taktiskt och det som var strategiskt. I mitt liv som student dök det upp begrepp som dialektik och historisk materialism, och jag kom i kontakt med teorin om profittkvotens fallande tendens och mervärdesteorin. Lärde mig vad produktionsmedel och sociala produktionsförhållanden är. Till slut blev jag övertygad om att jag ville bli en medveten individ som deltog i uppbygget av ett nytt alternativ. Ett alternativ som var fritt från de traditionella arbetarpartiernas barlast och från miristernas sekteristiska konspirationer. Men den revolutionära processen hejdades av kontrarevolutionen och nu sitter jag här och går igenom det förgångna.

När han blickade bakåt var han fortfarande övertygad om att kadreerna i MAPU hade en förhållandevis bra politisk skolning. Kommunist- och socialistpartiet var politiska partier med massinflytande, medan MAPU var ett renodlat kaderparti. Han själv hade över en natt omvandlats från student till studentledare, hållit brinnande politiska tal, lett studentmobiliseringar och slagits med fascisterna i olika gatustrider. Han hade låtit håret växa och burit en basker med en röd stjärna på. Che Guevara var i högsta grad levande bland tusentals studenter och han var en av dem. Nu satt han i Puchuncavi och var medveten om att det var nostalgiska minnen, minnesbilder av det som kunde ha hänt och det som aldrig hann inträffa. Ett och ett halvt år av intensiv politisk verksamhet hade präglat honom för all framtid. Men trots sin omfattande politiska erfarenhet bekymrades han av att känna en ideologisk värnlöshet gentemot de andra fångarna i lägret. Han grubblade länge innan han bestämde sig, men en dag gick han in i cell nummer sex, han ville tala med Sergio Muñoz, en ledande medlem i socialistpartiet. Sergio åtnjöt en obestridlig respekt bland samtliga fångar. I honom såg han en naturlig ledare. Sergio närmade sig 40 års ålder. Sergio agerade sällan obetänksamt, han var lugn och Ales intryck av honom var att socialisten var klok. I striden mellan maoister och mirister behövde han en opartisk person.

Han satte sig på sängkanten och förklarade situationen. Maoisten påstår en del saker och miristerna i min cell tycker raka motsatsen, och jag vet varken ut eller in, sade han inledningsvis. Med en tekopp i handen och med sin karakteristiska lugna röst gav socialisten sin syn på tvisten:

— Låt oss se, jag säger inte att det är så, men jag tolkar det så: du är inte den enda som har varit tvungen att ta ställning på empiriska grunder. Klasskampen väntar inte tills de som dragits med i kampen ska ha hunnit klara av sina marxistiska studiecirkel. Klasskampen innebär alltid motsatta intressen som förr eller senare kolliderar, förloppet är alltid dynamiskt, det är som en oemotståndlig ström. Verklighet är verklighet. Låt oss därför börja med det.

Han talade sedan om Allende, om socialistpartiets sammankomster i Chillán och La Serena, om kommunisternas ledande ställning inom arbetarrörelsen.

— Inflytandet inom arbetarklassen, sade Sergio, är av stor vikt för alla som gör anspråk på att vilja vara avantgarde i kampen för socialismen; det är grundläggande. Arbetarklassen är den enda samhällsklass som till följd av sitt förhållande till produktionsmedlen kan förvandlas till bourgeoisins dödgrävare.

Ale lyssnade uppmärksamt.

— Problemet är att det som växte fram som ett alternativ till kommunistpartiet och socialistpartiet inom arbetarklassen inte lyckades i sitt uppsåt. Oförmågan hänger framförallt samman med den partiuppfattning som de olika rörelserna hade. Låt oss utgå från följande: arbetarklassen är i den kapitalistiska ekonomin den avgörande samhällsklassen. Det är den klass som har en revolutionär potential och som kan leda en samhällsomdaning mot ett samhälle som organiseras efter principen till var och en efter behov. Av detta kan man dra slutsatsen att det är ett strategiskt mål att bygga partiet i arbetarklassens mitt. Det är den enda vägen om man vill uppnå den strategiska målsättningen att bygga socialismen.

Nåväl, vilken är då den inriktning som MIR har haft? För att se det tydligare måste vi förstå MIR:s snabba framväxt i ett bredare sammanhang, nämligen i den politiska utvecklingen under 60-talet. Massuppsvinget skakade Europa och dess främsta uttryck var den upproriska studentrörelsen, majrevolten i Frankrike 1968. Studenternas massiva mobilisering liksom en påtaglig radikalisering bland arbetarna skakade Frankrike. I Tjeckoslovakien ledde de arbetandes påtryckningar till en rad reformer och krav på frigörelse från den byråkratiska tvångströja som Stalin hade påtvingat tjeckerna. Den pågående revolten i Argentina nådde sin höjdpunkt 1969 i och med Cordovazon, då arbetarna i staden Cordova genomförde en ovanligt upprorisk generalstrejk.

I Chile stod vi samtidigt inför den kristdemokratiska regeringens dödsrosslingar. Regeringen leddes av Frei, USA:s dåvarande marionett. De folkliga protesterna avlöste varandra samtidigt som bönderna ockuperade alltmer jord. Det som hände i Frankrike, Tjeckoslovakien, Argentina och Chile är bara några exempel på det sociala uppsving jag talar om. Det handlade om en världsomspännande revolutionär våg som försvagade regimer som befann sig i upplösningstillstånd. Låt oss inom ramarna för detta sammanhang se vad som hände i Latinamerika.

När Fidel Castro ledde störtandet av Batistas diktatur på Kuba öppnades oanade politiska möjligheter på hela kontinenten. Det nya Kuba och dess ledarskap utsattes genast för en enorm press. För det första försökte USA-imperialismen bevara kapitalismen på ön. För det andra ville de förtryckta gå vidare i sin seger över den forna diktaturen. USA:s påtryckningar och trycket underifrån tvingade Fidel Castro och Che Guevara att gå mycket längre än vad de själva hade tänkt från början. De nya demokratiska reformerna i landet räckte inte på lång väg för att tillgodose de förtrycktas behov. Makthavarna i USA valde då att invadera Grisbukten 1961, vilket gav upphov till en avgörande förändring av situationen. Den USA-stödda invasionen slutade i fiasko.

Fidel Castro konsoliderade sin makt och inför hela världen läste han upp den berömda Havannadeklarationen. Den kubanska ledningen förkunnade sitt beslut att nationalisera de utländska företag som fanns på ön. Så upprättades den första socialistiska staten på USA:s bakgård. En sådan magnifik händelse kunde inte gå obemärkt förbi världens revolutionärer och minst av allt oss latinamerikaner. Nya förväntningar växte på kontinenten, men också stora

politiska motsättningar inom de traditionella arbetarpartierna. Det chilenska kommunistpartiets ledning hade svårt att förklara varför det kubanska kommunistpartiet på Kuba hade suttit i regeringen under Batistas diktatur. Hur som helst, den kubanska revolutionen bidrog på ett avgörande sätt till att stora grupper av ungdomar radikaliserades.

Många ungdomar lämnade då kommunistpartiets ungdomsförbund och tillsammans med andra grupper från socialistpartiets ungdomsförbund bildades senare MIR. Men det var långt ifrån alla kritiker inom studentrörelsen som ville identifiera sig med den urbana gerillan. Det är en av anledningarna till att ditt parti bildades. MAPU blev, om du tillåter det, en blandning av den kinesiska revolutionens ideologiska inflytande, gerillavågen och unga intellektuella med kristet ursprung. Samma sak inträffade i stort sett i hela Latinamerika. Gerillarörelserna växte överallt. De förutsättningar som Che Guevara räknade med för sin gerillakamp på både Kuba och i Bolivia fanns inte i Chile, därför startade MIR som en urban gerillagrupp. Är det begripligt?

— Ja, visst.

— Okej, låt oss då se vad som hände. Miristerna ägnade sig från början åt handlingar som inte hade det ringaste med huvuduppgiften att göra, att förankra sig inom arbetarrörelsen och framförallt inom arbetarklassen. På 60-talet inledde miristerna en rad väpnade aktioner. Man genomförde bankrån, exproprieringar i livsmedelscentra, ja överhuvudtaget glorifierades dessa som ”revolutionära exempel” vars mål enligt miristerna, var att väcka den sovande och omedvetna massan. Denna paternalistiska inställning var en blek kopia av vad Che Guevara hade inpräntat i sina anhängare i bergen, idén om att fokusera all handling kring gerillagruppen. Miristerna var alltså, objektivt sett, isolerade från arbetarmassorna och därmed avskärmade från de arbetandes verkliga medvetande. I stället för att viktiga delar av arbetarrörelsen kom till insikt om att befrielsen skulle vara dess eget verk, stödda och ledda av ett revolutionärt arbetaravangarde, ledde MIR:s äventyrliga inriktning till att dessa förtryckta grupper blev åskådare medan revolutionsromantikerna spelade huvudrollen. Allt gick ut på att inspirera marginella grupper till att utföra ”revolutionära exempel”. De agerade frälsare som behövde efterföljare till gerillans ande. De räknade inte med att åskådarna visserligen skulle betrakta dem med en viss beundran, men att endast några få skulle låta sig frälsas.

Tiden gick och från det karismatiska gick man över till det slutna. I början av 70-talet var miristerna tämligen isolerade från arbetarrörelsen. I grannländerna var det ännu värre, de latinamerikanska arméernas gerillabekämpning lyckades på några år decimera praktiskt taget samtliga gerillagrupper. Det är ju här som MIR, vare sig de vill erkänna det eller inte, låter sig fångas av Moskvas orkestrerade melodi. Låt mig förklara. I takt med att de sociala spänningarna stegrades började arbetarklassen spela en allt större roll i samhällsprocessen. Därtill fick vi presidentvalet 1970. Vänsterkoalitionen förvandlades till en valallians ledd av kommunist- och socialistpartiet. Förutom arbetarpartierna fanns det i alliansen borgerliga partier såsom Partido Radical och Acción Popular Independiente som leddes av Rafael Tarud. Alltså folkfronten omvandlades till en slags samarbetsallians.

— Nåväl, jag fortsätter med miristerna, är det okej?

— Ja, visst.

Ale visste inte om allt höll på att klarna eller om det bara blev mer komplicerat. Fången han hade framför sig beskrev utvecklingen så intensivt och pedagogiskt att hans egen nyfikenhet för att lära blev allt större.

— Under valrörelsen kunde miristerna inte fortsätta med sina väpnade tokerier. Medan chilensarna förberedde sig för att gå till valurnorna valde MIR i stort sett att ligga lågt inför presidentvalet. I

en kommuni   deklarerade MIR att organisationen skulle avstå från väpnade aktioner i väntan på valresultatet. I själva verket h  ll MIR tyst om sin egen hållning inför valet. De saknade helt enkelt en handlingslinje inför valet. Det avslöjade en sak: det var lättare för MIR:s ledning att utarbeta en politisk linje f  r elitistiska unga studenter som drömde om att bedriva gerillakamp, än att svara på de arbetandes frågeställningar. Anhängarna till den v  nsteristiska linje som försökte skaffa sig en social bas drab bades av kortslutning i valfr  gan. Avsk  rmningen från arbetarklassen ledde till att MIR-ledningen föredrog perifera sociala grupper. Ledningen valde istället att vända sig till ”explosiva” grupper. MIR prioriterade delar av bonder  relsen, studenter och boende i olika bostadsområden, inklusive trasproletariatet. I stället för att tålmodigt rikta sig till arbetarklassen valde man en genväg. Denna inriktning lämnade f  llet fritt f  r kommunist- och socialistpartiet till att stärka sin ställning inom fackföreningsrörelsen.

Därmed inte sagt att revolutionära socialister inte ska bedriva politiskt arbete bland dessa grupper och i synnerhet bland ungdomarna. Tvärtom, ungdomar och studerande spelar ofta en avantgardistisk roll och inte sällan inspireras många att delta i arbetarmobiliseringar, så var det med studentrevolten i Frankrike 1968. Jag själv formades i studenternas kamp och om jag inte misstar mig var det likadant för dig. Det jag försöker säga   r följande. Ett revolutionärt politiskt parti som g  r anspråk på att företräda arbetarklassens intressen och socialismens sak kan inte fokusera på ”explosiva” grupper i sitt partibygge. MIR:s politik ledde till att organisationen isolerades från arbetarklassen, den socialistiska revolutionens subjekt.

— Lägg märke till en sak, min kritik mot MIR:s v  nsteristiska linje   r ändå inte det viktigaste. Det finns ett annat problem som har en djupare dimension, som hänger samman med miristernas programmatiska oklarheter på internationell nivå. Du ska inte uppfatta det som tjafs från min sida, enligt mitt sätt att se på saken så är det en av de grundläggande orsakerna till miristernas teoretiska svagheter. L  t mig ta en sak i taget.

MIR har aldrig riktigt kunnat förklara sin bittra kritik mot kommunistpartiets reformistiska linje. Det har varit en svår uppgift för MIR. Hur ska MIR kunna förklara det chilenska kommunistpartiets band med det kubanska kommunistpartiet? Hur ska man kombinera kritiken mot det chilenska kommunistpartiets reformism med det egna politiska fl  rtandet med Fidel Castro? Var det kanske inte Fidel själv, som under besöket i Chile 1971, med sin närvaro, sina politiska r  d och sin lysande retorik gav stöd till Allendes vacklande politik? Miristerna har alltid anklagat kommunistpartiet för att vara ett reformistiskt parti. Men varför är partiet reformistiskt? Var det kanske för att kommunistpartiet inte sl  t upp bakom den väpnade kampen? Eller för att kommunistpartiet ägnade sig åt en hopplös dialog med kuppmakarna inom det kristdemokratiska partiet, i stället för att bekämpa dem? Partido Radical, var inte det också ett reformistiskt parti? Kommunistpartiet och Partido Radical, vad är det f  r skillnad på reformister och reformister? Vad handlar det om egentligen?

MIR-ledningen var oförmögen att förstå kommunistpartiet. Vad MIR vägrade att inse var de latinamerikanska kommunistpartiernas nära ideologiska band med kommunistpartiet i Moskva. Det speglar i sista hand det materiella beroende dessa partier hade gentemot toppen i Kreml. MIR var alltså inte konsekvent i sin kritik mot kommunistpartiet, i så fall hade miristerna ifrågasatt samtliga kommunistpartiers historiska band med ryssarna.

— Nu undrar du förstås vad allt detta har med maoisterna och miristerna att göra. Jo, mer än vad du tror.

Ale hade haft rätt. Sergio kunde verkligen konsten att förklara politik. Efter redogörelsen om MIR:s politiska utveckling övergick Sergio till att berätta om den revolutionära arbetarrörelsens

historia. Han talade om 1900-talets alla krig och revolutioner, i Europa och i resten av världen, och han gjorde det utifrån sitt socialistiska perspektiv. Medan Ale lyssnade drog han sig till minnet sina reflektioner medan han satt i Cuatro Alamos. Då funderade han på vad som skulle inträffa om Kina och Sovjetunionen kunde låta bli att käbbla med varandra och göra gemensam sak mot USA-imperialismen som låg bakom militärdiktaturen som höll honom kidnappad. Inte förrän nu insåg han hur naiv han hade varit.

Efter socialistens berättelse kände han sig både förvirrad och lättad. Han hade gått in i cell nummer sex i ett försök att hitta en salomonisk lösning eftersom han ville reda ut dispyten mellan maoister och mirister. Hela han var ett myller av tankar. Han lämnade cellen, mer övertygad än någonsin om att han aldrig mer skulle ge sig in i politiska äventyr om han inte var fullständigt medveten om vad allting handlade om. Han kände sig snurrig i huvudet och försökte skaka av sig det som verkade vara en politisk mardröm.

I maj 1976 vände sig Ales far till flera ambassader och internationella organ i förhoppning att någon kunde hjälpa honom få ut hans son ur koncentrationslägret. Jag begär hjälp för att rädda min sons liv i enlighet med internationella normer och med hänsyn till de mänskliga rättigheterna. Så inledde fadern det brev han sände till Amnesty International, Världskyrkorådet, Internationella Röda Korset, Förenta Nationerna samt till Costa Ricas, Schweiz, Storbritanniens, Kanadas och Sveriges ambassader. Eftersom hans far inte längre litade på myndigheterna, såg han till att få ut brevet via Spanien och Frankrike. Julio hoppades att någon kunde göra någonting för sonen i Puchucavilägret. I drygt ett år har han suttit i olika läger, han har inte anklagats för något eftersom det inte finns några åtalspunkter mot honom — skrev han — följaktligen anser jag att tillvägagångssättet innebär att man struntar i de konstitutionella rättigheterna. Han fick svar från människor vars namn var något exotiska för honom. Eva Åhlander, Georges Koulischer, McGlone, Drapeau, Da Cunha och andra namn som var svåra att uttala.

I Sverige kom brevet till Svenska Amnestyfonden, Invandrarverket och Latinamerikanska Flyktingfonden. I de svar Julio fick stod att läsa att man var bekymrad över hans son, liksom över alla andra som hade råkat i diktaturens klor. Avsändarna ville ha uppgifter om hans son, vilket han skyndade sig att skicka i väg. Namn och efternamn, nationalitet, födelsedatum, yrke, partitillhörighet... Han hade varit förföljd, efterlyst, kidnappad, försvunnen, torterad, nu handlade det om att få en tillflyktsort utomlands. Anklagelsen om att han skulle ha varit med om att infiltrera DINA var svår att tro för den som inte var insatt i sonens unika situation, det skulle behövas en alldeles för lång och utförlig förklaring. Det var därför svårt för Julio att svara på vad sonen var anklagad för och vilka åtalspunkterna var. Det officiella svaret var alltid detsamma: Er son utgör en risk för landets inre säkerhet.

11

Quena, Carlos och Marco hade lämnat Centralamerika. Nu behövde de inte längre sitta och diskutera nätterna igenom och sova på dagarna bara för att lura hungern. De kunde sluta stjäla mat i livsmedelsbutikerna och springa med mjölken under tröjan, hjärtat i halsgropen och polisen i hälarna. Det sista de gjorde innan de lämnade Centralamerika resulterade i feta rubriker på tidningarnas löpsedlar. De var hungriga jämt och eftersom Quenas magra lön inte räckte till blev Morazanparkens vackra svanar en oemotståndlig måltavla. Två av de stiliga fåglarna överraskades med ett kraftigt grepp om nackarna. När chilensarnas infödda kamrater försökte protestera mot dådet, tystades de av förövarna. Det återstod bara att hjälpa till och plocka fjädrarna från svanarna. Middagen blev deras sista innan de for till Sverige. Alla bodde nu i Stockholm.

I Puchuncavi fick Ale en solig dag brev från Quena. Hon berättade om ett ekologiskt rike i frihet där solidaritet och allas lika värde stod i högsätet. De gjorde allt för att få honom till Sverige. Metaforerna staplades på varandra i brevet. En kort och intensiv brevväxling inleddes. Han började grubbla över begreppet frihet. Bredvid honom gick andra fångar och bredvid dem patrullerade soldaterna och ovanför dem alla flög fiskmåsarna. Vinden var behaglig. Maj månads gråa dagar blev allt gråare.

Tidningarna aviserade att Henry Kissinger, Richard Nixons utrikesminister, var på väg till Chile. Nixon hade upprättat en ny kommitté för Chile som skulle förbättra landets internationella anseende. Chile var hårt ansatt på grund av militärens brott mot de mänskliga rättigheterna. Regimen var i akut behov av att förbättra sin image och i Santiago skulle det äga rum en internationell konferens. De mänskliga rättigheterna var en av frågorna på dagordningen. Mot sin vilja, men pressad av Big Brother, undertecknade då diktatorn ett dekret enligt vilket 97 politiska fångar inom kort skulle lämna fängelserna och utvisas ur landet. Ale blev glad när han hörde nyheten, på listan fanns flera fångar som han hade lärt sig att uppskatta.

Den 25 maj 1976 kunde ha varit som vilken annan dag som helst. Ytterligare en dag då han och hundratals andra skulle var inspärrade. Men det var också hans födelsedag, hans andra som politisk fånge. Hans föräldrar hade med sig en viktig nyhet. Påtryckningarna från USA var starka och diktatorn hade gått med på att släppa ytterligare 207 politiska fångar. Det skedde genom artikel 72 i konstitutionen samt genom dekreten 1 och 3 från september månad och dekretet 28 från den 24 december 1973. Åtgärden meddelades av militärjuntan som tillade att den också var ett förslag från DINA. De namngivna fångarna skulle lämna koncentrationslägren i slutet av maj. Ales föräldrar var överlyckliga, deras äldste son fanns med bland de nya 207 fångarna. Själv visste han inte om han skulle vara glad eller bekymrad över nyheten. Han tog emot den med blandade känslor, han hade inte mycket att välja mellan, men han fruktade tanken. Om och om igen tänkte han för sig själv: Jag är fånge, jag befinner mig i ett koncentrationsläger, men har hittills klarat mig med livet i behåll. Så fort jag tas härifrån är jag en död man. De kunde ha kommit på det mycket tidigare, men när många andra släpps samtidigt är det lättare att handplocka en. Nu är det kört.

Carlos Carrascos öde, dess implikationer och allt som försvinnandet av en sådan DINA-agent innebar, bekymrade honom. Både miristerna Gaston Muñoz och Carlos Gonzalez, och socialisten Sergio Muñoz, hade sagt att de inte kunde förstå hur han lyckats överleva efter allt som hade hänt kring Mauro. Han själv hade många gånger tidigare ställt sig samma fråga. Hur var det möjligt? Vad hade hänt med Carlos Carrasco? Vad skulle hända med honom själv de närmaste dagarna? Hans föräldrar lämnade Puchuncavi med ett leende på läpparna och ett ”vi ses snart!” När han kom tillbaka till sin cell gick han direkt till gömstället han hade bredvid sängen inne i väggen, och tog fram ett papper. Det var brevet som Carlos Carrascos mor hade lyckats smugga in i Puchuncavi genom Ales bror.

Kära A

Jag vänder mig till er för att berätta att jag, av en slump, träffade er bror Victor och att vi tog tillfället i akt och talade en hel del. Vi talade om Carlos försvinnande förstås. Under samtalet dök det upp en del oklarheter om vad som hände. Som mor har jag gjort allt som stått i min makt för att ta reda på vad som hänt min son, men det har varit förgäves. Jag vädjar till er om en sak, som vän och kamrat till min son, jag skulle vilja veta allt som på ett eller annat sätt kan bidra till att klargöra situationen kring Carlos. Det skulle vara till stor nytta i den undersökning som pågår just nu. Nu har det gått drygt ett år sedan de hämtade honom hemma hos mig. Än idag har jag inte hört något om min son, varken från regeringen eller från högsta domstolen. Det är första

gången jag får möjlighet att vända mig till er för att få veta något om min son. Tidigare har det uppstått svårigheter och missförstånd. Det är så klart, jag har varit så nervös och så är det som det är nu i landet. Hoppas ni inte tar illa upp av det här, men jag måste få veta sanningen om min son. Jag bifogar ett brev från er bror som bekräftar det jag säger. Hoppas på ett klargörande kring denna fruktansvärda situation, hoppas på er goda vilja så att både enskilda och organisationer kan rentväs från misstankar.

Vänlig hälsning

Norma Matus

PS. Av självklara skäl ber jag er att ert svar skickas i Raquel Oyarces namn.

Han läste brevet om och om igen och fastnade med blicken vid cellens fönster. Sent på kvällen, när alla andra hade somnat, täckte han över lampan med en filt och tog fram en penna. Han började skriva till Norma Carrasco.

”Raquel

Jag lärde känna er son 1971 då vi båda studerade vid Instituto Comercial Nr 5 i Santiago, vi skulle bli revisorer. Vid valet till skolans elevråd, i slutet av 1971, valdes båda in i elevrådets styrelse, Carlos som vice ordförande och jag som ordförande. Redan då var Carlos medveten om nödvändigheten av ett rättvisare samhälle. Carlos präglades. liksom majoriteten av dåtidens ungdomar. av osjälviskhet och idealism. Carlos levde intensivt för att han älskade livet. Vårt gemensamma arbete i elevrådet gjorde det möjligt att upprätthålla en djup vänskap mellan oss, en vänskap som sedan berikades av gemensamma politiska erfarenheter inom MAP U. 1972 avslutade jag mina studier för att börja arbeta medan Carlos fortsatte på institutet. Något senare, när Carlos ställde upp som ordförandekandidat till elevrådet, förlorade vänstern sin ställning.

I slutet av 1973, några månader efter militärkuppen, fick jag besök av Carlos. Han kom hem till mig. Carlos var emellertid inte längre densamme. Såsom jag uppfattade det befann han sig i en djup personlig kris, en identitetskris om man så vill, och han var i akut behov av att prata av sig. Han sökte en sanning som var svår att hitta och vände sig därför till gamla skolkamrater och bekanta. Han lyckades inte. Alla vände honom ryggen. Det var en del av lidandet. Till slut sökte han upp mig eftersom vi hade arbetat tillsammans, liksom det faktum att vi hade utvecklat en stark vänskap. Så efter en lång tid träffades vi igen. Det var då jag fick kännedom om det drama som hade rubbat och förstört hans liv.

Från och med november 1973 blev Carlos omplacerad till det fasansfulla DINA. Er son talade då om för mig hur han blev handplockad till denna helvetesmaskin vars huvudmål var och är att utrota människor med avvikande åsikter. Carlos berättade att han fördes till Tejas Verdes, i närheten av Rocas de Santo Domingo, där officerare av brasilianskt, argentinskt och nordamerikanskt ursprung tränade de handplockade. Jag är helt övertygad om att hans vistelse där förvandlade er son för alltid, allt han därefter gjorde var att pendla mellan liv och död. Jag kan nästan se honom framför mig när han berättade hur dessa officerare i Tejas Verdes uppmanade dem att erkänna om man hade anhöriga som tillhörde vänstern. I Carlos ögon tyckte jag mig tydligt se rädslan när han berättade hur utlänningarna indoktrinerade dem med hjälp av hot och terror. Sedan fick de veta varför de hade handplockats på grund av ett gränslöst hat mot marxismen. Det er son berättade för mig har ett namn: terror. De skulle ha dödat honom på fläcken, sade han till mig. Han fick andas död, hela hans existens förpestades. Er son var en socialist med glatt hjärta, helt övertygad om att det behövdes en socialistisk samhällsförändring i Chiles. Trots det tvingades han ingå i de dödseskvadroner som skulle utrota tusentals

oppositionella. Er son tvingades att vara med i en hemlig, övermäktig apparat som utförde regelbundna selektiva och vidriga illdåd.

Carlos situation var fullständigt orimlig. Hans tillvaro låg i spillror, han befann sig i en återvändsgränd. Han avböjde ett erbjudande om att söka asyl på en ambassad eftersom han fruktade att ni i familjen skulle drabbas av repressalier. Men han ville inte heller vara medbrottsling i de bestialiska illdåd som DINA hade gjort sig kända för runt om i världen. Ändå var han redan en av de många som lydde DINA:s utrotningsorder.

Carlos började som operativ agent i en av de militära enheter som uppträdde civilklädda och som leddes av psykopater som krävde att bli kallade "chefer". Dessa gruppers främsta uppgift var att förfölja, infiltrera, gripa och tortera och i tusentals fall omintetgöra de kidnappade. Carlos var en av dem. Mot sin vilja blev Carlos involverad i förfärliga händelser som skulle väcka fasa hos vem som helst. Även militären fruktade DINA. Jag minns när Carlos berättade hur en hög arméofficer darrade av rädsla när den patrull officeren hade befälet över såg Carlos DINA-kort. Det var ett vitt kort och på kortet fanns en märklig knytnäve och Manuel Contreras namnunderskrift. Både kortet och en skiss över DINA:s inre strukturer som Carlos visade mig kopierades sedan.

Vid ett annat tillfälle såg man Carlos ute på uppdrag iklädd blåställ utanför det upplösta parlamentet. Han erkände för mig hur han systematiskt tvingades förfölja medlemmar i olika vänsterorganisationer. Vid ett tillfälle tvingades han att mitt i Santiagos centrum, beväpnad med ett kulsprutegevär, ta upp jakten på några medlemmar i MIR.

Carlos beskrev hemliga tortyrcentraler och tortyrbehandlingar som tillämpades på dessa. Ibland tvingades han titta på, ibland delta själv. De flesta fångar utsattes för elektricitet. En tortyrmetod med blöta sandsäckar och något som Carlos kallade "unghäst" gjorde uppenbarligen ett starkt intryck på honom. Fångarna låg där, döende.

Som DINA-agent fick han också i uppdrag att vara livvakt åt Pinochet i ett av diktatorns privata residens. Han sa "om jag ville skulle jag kunna gå till historien, jag skulle kunna skjuta Pinochet när som helst, han går dagligen förbi mig."

Jag fick aldrig klart för mig varför han efter en tid fick sluta som operativ agent för att istället börja som vakt i Cuatro Alarnas, det hemliga transitlägret för kidnappade fångar. Att döma av Carlos egna berättelser mådde han bättre eller åtminstone mindre dåligt som vakt i Cuatro Alamos. På så sätt slapp han Villa Grimaldi där fångarna utsattes för fasansfull tortyr. Carlos vande sig vid att se olika kullar fångar förflyttas från Villa Grimaldi till Cuatro Alamos. Vid upprepade tillfällen hjälpte han till med att få ut meddelanden till de fängslades familjer. Inte sällan delade han ut cigaretter eller gav extra matportioner till några av de fångar som satt i Cuatro Alamos tretton celler. Han talade ofta med fångarna och försökte trösta dem

Många av de "försvunna" som överlevt helvetet kan säkert vittna om "Mauros" närvaro i Cuatro Alamos. Laura Allende, syster till den störtade president Allende, var en av dem som lärde sig uppskatta och visa särskild hänsyn mot er son, som hon kände som "Mauro". Det berättade Carlos för mig. "Mauro" var alltså "god och snäll" enligt många av dem som fick kontakt med honom i Cuatro Alamos. Somliga kom emellertid att uppfatta "Mauro" som farlig eftersom man trodde att hans egendomliga beteende var något slags spel eller ett led i DINA:s försök att mjuka upp fångarna. Vad fångarna inte visste var att DINA:s perversa officerare hade torterat din sons medvetande. Sista gången Carlos och jag träffades, innan jag själv berövades friheten, om man nu kan vara fri i en diktatur, var den 19 februari 1975. Det var samma dag som fyra ledare i MIR tvingades läsa upp ett dokument i en direktsändning i TV. Carlos och jag kom överens om att

träffas på nytt.

Jag har försökt rekonstruera händelseförloppet sedan Carlos greps. Det var hans egna kollegor i DINA som hämtade honom hemma hos er. Jag vet inte vad DINA hittade på för att få Carlos att följa med eller om DINA och Carlos hann vara någon annanstans innan de dök upp hemma hos mina föräldrar. Vid den här tiden studerade jag på universitetet i södra Chile så jag bodde inte i Santiago, men åkte dit över helgen. Ungefär vid 15-tiden dök Carlos upp hemma hos mina föräldrar. Jag släppte in honom. DINA hade fått reda på att jag befann mig där så Carlos var inte ensam, några meter bort väntade en bil. Carlos verkade spänd och förfärad. Han sade att han hade kommit tillsammans med DINA, att de ville träffa mig och att jag därför borde följa med Trots det spända läget kunde jag iaktta att Carlos inte bar sitt vapen, vilket han alltid brukade när vi träffades. Mitt intryck var att han var psykiskt krossad När jag insåg vidden av det som väntade mig, föreslog jag att vi gemensamt skulle fly via husets baksida. Jag sade att det var meningslöst att frivilligt låta sig fångas av DINA, att det var utsiktslöst även för honom. Jag kommer aldrig att kunna glömma det han svarade: du måste följa med mig, du känner inte DINA, de dödar och krossar allt. Han var djupt skakad och viftade med armarna samtidigt som han försökte övertala mig att följa med honom.

Medan min mor talade med honom (av hänsyn till mina småsyskon och min mor hade jag redan lovat att jag skulle följa med) lyfte jag telefonluren och berättade för min far att jag höll på att rövas bort av DINA. Jag lät samtidigt hälsa alla jag hade kontakt med att de skulle gå under jorden. Såvitt jag vet var det praktiskt taget omöjligt att de som kidnappats av DINA överhuvudtaget haft en sådan chans. Jag hade exceptionell tur.

Väl ute tvingades jag hoppa in i en gul Fiat 125. Inne i bilen satt tre civilklädda män. Carlos i framsätet, bredvid den som för mig framstod som chef för bortrövandet, det var en kraftig karl med blont kort hår och bruna ögon, han hade en kraftig haka. Mannen heter Miguel Krassnoff Marchenko, ättling till en av tsar Nikolaus Ilas livvakter. Under resan satte de tejp på mina ögon och över dem ett par mörka glasögon, samtidigt som en pistol riktades mot revbenen på högra sidan. Efter cirka tjugo minuter stannade bilen. Trots att det var väldigt svårt kunde jag se en skymt av det som hände utanför. Krassnoff stannade bilen och tvingade Carlos att gå ur den. En bit längre bort skrek han något åt Carlos som jag inte hörde, men det var bortom allt tvivel att mannen förebrådde Carlos. Sedan, under tortyren, fick jag höra vad er son hade sagt till Krassnoff Carlos fruktade DINA, det han hade all anledning att göra, och han hade berättat om mitt flyktförslag hemma hos mina föräldrar. Han måste ha känt sig tvungen att berätta. Det är enligt mitt sätt att se saken bara ytterligare ett bevis på att er son var utsatt för ett extremt hårt psykiskt tryck.

Objektivt sett var det er son som angav mig, men det skulle aldrig falla mig in att förebrå honom. När bilen nådde Villa Grimaldi kände vakterna igen "Mauro", så kallades din son inom DINA. Den tortyr jag utsattes för hänger intimt samman med mina möten med er son och vad han hade sagt om DINA till mig. Överstarna var övertygade om att DINA hade infiltrerats av den revolutionära vänstern och att infiltrationen skedde genom min kontakt med Carlos. Marcelo Moren Brito, mannen med den grova hesa rösten, var en av cheferna i Villa Grimaldi. Han var helt besatt av tanken att MIR skulle ha nästlat sig in i DINA. Moren skrek åt sina män att vilken dag som helst skulle "djävlarerna" skjuta dem med ett nackskott. Jag vet inte om Carlos hade berättat för DINA det de visste om mig eller om DINA hade fått den informationen på ett annat sätt, men det kretsade kring detta. Förhöret som jag utsattes för under tortyren handlade nästan uteslutande om det som Carlos hade berättat för mig.

Jag förringade så mycket jag kunde den värdefulla information som Carlos gav mig, inte bara av

självbevaringsdrift utan också för att jag ville släta över anklagelsen som DINA säkerligen riktade mot honom. Anledningen är enkel. Ju färre anklagelsepunkter de kunde använda mot Carlos desto större möjligheter hade jag att klara mig ur det inferno jag befann mig i. Eftersom jag vägrade bekräfta allt de påstod att Carlos hade sagt till dem, envisades Moren Brito med att hänvisa till vad "Mauro" hade sagt. Jag kan givetvis aldrig veta vad er son erkände för DINA, jag vet bara att jag försökte skydda honom så mycket jag kunde. Jag förnekade att han skulle ha avslöjat några avgörande hemligheter.

Under min första vecka i Villa Grimaldi fick jag av en ren slump syn på Carlos. Jag och ett antal fångar gick på led på en gård. Då hörde jag hur någon hoppade bredvid oss i gruset, det lät så. Till min förskräckelse kände jag igen Carlos svarta byxor alldeles intill mig. Jag hade visserligen en bindel för ögonen, men genom att titta nedåt kunde jag se att de hade satt fotbojor på honom, ljudet av kedjor hörde jag också tydligt. Han fjättrades antingen för att DINA ville hindra honom från att fly, han kände ju till stället, eller för att överstarna ville tukta resten av agenterna. Jag bara vet att Carlos var där, en halv meter ifrån mig, men jag tror inte att han var medveten om det. Det var sista gången jag såg honom."

Ale lät pennan vila och tog ett djupt andetag. Han hade så många gånger försökt lägga pussel kring vad som egentligen hade hänt med Carlos. Han hade hört att en av Carlos överordnade på telefon hade talat om för Carlos pappa att sonen var fängslad i Tres Alamos.

Ale hade också hört att Rolando Garcia Le Blanc, kapten och marinens biträdande överbefälhavare, hade besökt Carlos hem den 15 mars, dvs dagen efter Ales och Carlos försvinnande. Han hade kommit i sällskap av José Orlando Manzo Duran, högste ansvarige för Cuatro Alamos. De båda männen hade vid detta tillfälle tagit med sig Carlos tjänstevapen. Några dagar senare hade Manuel Contreras, DINA:s högsta chef erkänt att Carlos hade arresterats. Han hade personligen skrivit ett officiellt dokument där det stod att fången hade bett om att få dricka en kopp kaffe i Tres Alamos. Contreras hade påstått att Carlos inte hade kommit tillbaka och sedan dess varit spårlöst försvunnen. Därefter ska DINA-agenterna ha återvänt till Carlos hem den 30 mars för att tala om att Carlos var försvunnen, att han hade flytt från det ställe där han satt fängslad.

Ale fortsatte sitt brev till Norma:

"Givetvis kan varken ni som mor eller jag gå på en sådan grov bortförklaring. Vid det här laget vet vi att DINA-agenterna är underkastade den mest rigorösa bevakning. Flykten som DINA hänvisar till är således praktiskt taget omöjlig att genomföra. Naturligtvis har Carlos inte kunnat fly, varken från Tres Alamos eller någon annanstans. Carlos greps av DINA och det är DINA som vet vad som har hänt med honom.

Nu vet jag att i april 1975 dök plötsligt Pinochets dotter, Hiriart Pinochet, upp i Villa Grimaldi och inspekterade tillsammans med en officer de kraftlösa fångar som fanns i Tornet. Enligt de uppgifter jag har satt Carlos där då Pinochets dotter gjorde sitt besök. Journalisten Gladys Diaz satt vid det tillfället i buren över. Jag vet att Gladys uppmuntrade er son, det var mycket svåra ögonblick, hon gjorde det med stor ömhet och solidaritet. Gladys sjöng för Carlos så att han skulle må mindre dåligt. Gladys har själv berättat att även Carlos, 'Mauro', hade kommit till Tornet, att hans närvaro där ledde till att vakterna hamnade i chocktillstånd. Första dagen kom alla vakter dit för att titta på honom. Gladys kände till att Carlos hade tvångsrekryterats till DINA under sin militärtjänst och att han tidigare hade varit med i MAPU. Hon visste att Carlos hade tjänstgjort i Cuatro Alamos och där tagit emot meddelanden från fångarna som han överlämnade till deras familjer. Att Carlos greps i hemmet och att han visste att DINA skulle

mörda honom. På nätterna grät han som ett barn och därför sjöng hon för honom så att han inte skulle känna sig så ensam. Gladys har också berättat att den dagen förde DINA bort Carlos och ytterligare två fångar, Ariel Mansilla och Alfredo Rojas. och sedan dess saknade hon dem.”

Ale lade ifrån sig papper och penna och bestämde sig för att fortsätta senare. Han tänkte på en annan fånge, som hade sagt till Gladys:

— Varje gång ni gick ner till toan utgjorde ni en oförlömlig och patetisk bild. Du, så lång och så smal, med dessa löjliga skor med höga klackar och enorma platåer, och med ditt löjligt klippta hår. När du och den kortväxte Alfredo Rojas gjorde en stol med era armar för Ariel Mansilla som inte kunde gå själv. Och bakom er Carlos Carrasco, med fotbojor som tvingade honom att förflytta sig med kaninhopp.

Gladys saknade dem verkligen. Hon hade själv beskrivit saknaden: jag har varit ”Girl guide”, arbetat vid Röda Korset, varit medlem av mitt skollag i bordtennis, spelat i apoteksskolornas basketslag, varit delegat inför FECH, ledamot i universitetets studentråd, ordförande i radiojournalisternas fackförening i Santiago, medlem i MIR:s centralkommitté osv. Men ingenting, ingenting kan jag, eller kommer jag, i hela mitt liv att känna mig mer stolt över än att ha varit en av dessa fyra i den patetiska gruppen i Villa Grimaldis torn. En grupp som knöt de mest oförstörbara vänskapsband man kan tänka sig och vars tre frånvarande medlemmar jag saknar så mycket.

För Ale var skrivandet till Norma ett sätt att systematisera den kunskap han hade. Han hade hört att Carlos familj cirka ett år tidigare informerats om att Carlos satt fängslad i Penitenciaría i Santiago och att åtalet mot honom hade nummer 268-75. Enligt Manuel Contreras skulle Carlos ha gripits av säkerhetsstyrkorna. Därmed motsade Contreras sitt eget påstående om att Carlos skulle ha rymt från Tres Alamos. Contreras dementerade Contreras. Men inte nog med det. Efter en kort tid dementerade militären också Contreras nya version, den förnekade nämligen att Carlos skulle ha gripits av säkerhetsstyrkorna. Militären påpekade istället att man inte kunde utesluta att Carlos kunde ha anslutit sig till ”gerillarörelserna utomlands”.

Genom fångarnas anhöriga i Puchuncavi hade Ale hört om Normas enträgna arbete för att få klarhet i vad som hänt hennes son. Hon hade bland annat skrivit ett brev till Rolando Garay Cifuentes, chef för garnisonen i Santiago. Denne skulle ha svarat att han hade frågat DINA om Carlos öde. Han hade haft fräckheten att anklaga Carlos för att ha ”deserterat”, att han därför inte tillhör armén och att fallet har gått till den militära chefsåklagaren. Återigen dök Rolando Garcia Le Blanc upp, han som hade besökt Carlos hem dagen efter kidnappningen. Denna gång dök han upp som DINA:s biträdande chef och hävdade att Carlos flytt medan han satt fängslad. Men i Penitenciaría, det fängelse han skulle ha suttit i, kände de inte till Carlos. Carlos skulle således enligt dessa uppgifter ha rymt från ett fängelse där han aldrig hade suttit!

Ale fortsatte sitt brev till Norma:

”I augusti 1975 genomförde vi i Puchuncavi en hungerstrejk. Vi ville avslöja diktaturens vämjeliga manöver kring 119 av våra kamrater som enligt militären skulle ha avrättat varandra som `rättor' utomlands. För oss handlade det om att avslöja militärernas lögner. Strejken varade i åtta dagar. Direkt efter strejken förflyttades jag till militäråklagaren i Valparaiso där jag förhöordes om vad jag visste om Carlos. Vid det tillfället sade jag det jag har sagt till er, nämligen att Carlos greps av DINA och att han själv var med när DINA kidnappade mig. Jag redogjorde för åklagaren att både Carlos och jag kom samtidigt till Villa Grimaldi, där jag såg honom för sista gången. Det var hos den militära chefsåklagaren som jag för första gången hörde om Carlos påstådda desertering från armén.

Under den tid jag satt i Puchuncavi hörde jag många fångar tala om 'Mauro'. En av dem, en man som var medlen i socialistpartiet, satt nära Carlos i Villa Grimaldi. På så sätt fick jag reda på att Carlos var i ett bedrövligt tillstånd, han hade svårt att sova på nätterna. Jag har också fått reda på att det var Marcelo Moren Brito som gav order om att mörda er son. Moren Brito beordrade att Carlos skulle dödas. De piskade ihjäl honom med kedjor i gruset på Villa Grimaldis gård. Så dör förrädarna, skrek Moren Brito, så att alla andra agenter skulle lära sig en läxa. Moren Brito är direkt ansvarig för mordet på minst fyrtiotre fångar, däribland Carlos.

Jag vet inte vad DINA gjorde med kroppen. Jag anser att det är nödvändigt att ni ska få veta sanningen om er son och det här är den bild jag har lyckats få fram. Givetvis förstår jag att det är mycket hårt för er, men det skulle inte vara mindre hårt att fortsätta sväva i den ovisshet som diktaturen tvingar alla till.

Med vänlig hälsning

Ale”

Men Ale skickade aldrig sitt brev. Han var rädd att Norma inte skulle orka ta emot ett sådant brev, och en del av dem som kände henne trodde inte det. I stället kom Ales bror att senare redogöra för Norma vad som stod i Ales brev, men utan de mest smärtsamma detaljerna.

Ale fick veta av en officer att han skulle göra sig beredd, ett antal fångar skulle förflyttas till Tres Alamos. Allt tedde sig konstigt för honom den dag han såg polisens gröna buss stå utanför taggtråden. Han skulle förflyttas, långt bort från fiskmåsar, cellkamraterna, Gonzalez, Muñoz och alla andra. Han erkände för sig själv att han hade svårt att lämna ett sådant universitet. Dessutom var det orättvist, det fanns andra fångar som hade suttit inlåsta längre tid. Fångarna lämnade sina baracker och gick ner till taggtråden. Det var dags för avsked. Hela lägret var omringat av beväpnade marinsoldater. Ännu än gång hörde han Beethovens nionde symfoni, det kändes som en gripande hyllning till livet och människornas frihet. Polisens gröna buss gjorde sig redo.

För honom skulle det nu vara slut med sergentens dumheter, slut med militära och nationalistiska sånger, slut med militära uppställningar och fet mat. Han förflyttades från Puchuncavilägret, men ändå inte, kvar fanns de oförglömliga minnena från hungerstrejken, CL 4:s otroliga galenskap, julstämningen, de kulturella aktiviteterna, hyllningarna till den kubanska revolutionen och den melankoliska blicken på Violeta Parras bild. Han tänkte just på Violeta Parra: jag vill tacka livet, i koncentrationslägret, som har givit mig så mycket. Från fönstren i bussen vände han blicken mot dem som blev kvar bakom taggtråden. Han kunde se de typiska anletsdragen hos El Cojo Cortez, Carlos Gonzalez och den galne historieläraren. Det var i det ögonblicket han lovade sig själv att kampen för alltid skulle gå vidare. Han skulle inte få någon ro så länge en enda fånge satt i lägret.

Resan mot Santiago skedde under total tystnad, varken polisen eller fångarna sade något som kunde störa tystnaden. Alla var upptagna med sina funderingar. Han grubblade på sitt eget öde. Nu då? Vart är jag på väg? Någonstans väntar de nog på mig. Jag är huvudvittne till Carlos försvinnande. Att låta mig överleva vore ett misstag, det inser nog DINA. De borde ha låtit mig försvinna tillsammans med Carlos och alla de andra. De kan göra det nu.

Bussen anlände till Tres Alamos sent på kvällen. Inne i lägret var det mycket rörigt, platsen var ett virrvarr av motstridiga order. Nyanlända fångar från Cuatro Alamos, från Puchuncavi, från Ritoque och Tres Alamos. Alla avvaktade. En efter en togs de från gården. Efter fotografering tvingades samtliga att skriva under ett papper där det stod att de aldrig hade misshandlats. Han väntade, snart skulle det bli hans tur. Plötsligt kom han ihåg att han på vänster arm hade skrivit

ned namnen på några böcker som Sergio Muñoz hade rekommenderat honom i Puchuncavi. Han tvekade men till slut tog han bort dem med saliv, han gnuggade hårt och snabbt, armen blev röd. Ale drog ner skjortans ärm samtidigt som han hörde att man ropade på honom. Polisofficeren befallde honom att skriva under.

Härmed vill jag intyga att under den tid som jag har suttit fängslad har jag aldrig utsatts för någon som helst fysisk misshandel. Fängslandet av mig är helt i sin ordning och hänger samman med landets inre säkerhet. Det var tredje gången under fängelsevistelsen som han tvingades skriva under falska uppgifter. Första gången var i Villa Grimaldi med ögonbindel på, andra gången var hos militäråklagaren i Valparaiso. Han fick aldrig veta vad han skrev på i Villa Grimaldi. I Valparaiso tvingades han skriva under ett papper som innebar ett grovt alibi för att rättfärdiga Carlos försvinnande och nu tvingades han skriva under en falsk deklARATION. Det fanns inget som på något sätt hänvisade till någon rättegång eller anklagelseakt mot honom.

I Stockholm hade Quena drabbats av panik. Quena och hennes närmaste kamrater hade ansträngt sig till det yttersta för att få Flyktingrådet att ta Ale ur Chile. Det var en kamp mot tiden. Allt hade varit förgäves, tyckte hon. Flyktingrådets bankkonto var praktiskt taget tomt och det brådskade att få fången ur Chile. Quena och hennes vänner levde på hoppet. När hopplösheten kändes som tyngst dök Janne Häggelöf, en vän till Quena, upp. Janne var en av tusentals svenska ungdomar som hade tagit ställning och enträget visat sin solidaritet med Vietnams och Chiles folk. Janne lyssnade på Quenas berättelse och utan att tveka erbjöd han den summa som behövdes för en flygbiljett. Quena var överlycklig. Hon var kort till växten, men det hindrade inte henne från att hoppa högt och falla den långa svensken om halsen. Janne fick en puss på kinden, så han rodnade.

Men glädjen varade inte länge. Pengarna fanns i Quenas lägenhet i Vårby Allé i Norsborg. Hon fick aldrig veta när och vem som tog sig in i lägenheten den där natten då himlen var överströdd av stjärnor, men pengarna till flygbiljetten försvann. Quena visste inte vad hon skulle ta sig till. Hon hade fått reda på att Ale fanns med på en lista över personer som skulle tillåtas lämna koncentrationsläget. Hon rustade sig med djärvhets och tog itu med problemet.

PENGARNA SOM SKULLE RÄDDA HENNES VÄN UR CHILE STALS

Carmen Sosa, 23 och hennes lilla dotter kom till Sverige i december förra året som chilenska flyktingar. Hon heter inte Carmen, namnet är fingerat, för hon har fortfarande släktingar kvar i landet. Hon kämpar för att få hit en barndomsvän, som nyligen frisläppts från fängelset och gått under jorden. Men i förra veckan stals alla pengar hon fått ihop.

- Hans liv hänger på att jag lyckas skrapa ihop pengar till flygbiljetten, berättar en förtvivlad Carmen. Biljetten kostar 4 585.

Hennes papper är ännu inte helt klara, hon lever på bidrag i en liten våning i gatuplanet i en söderförort till Stockholm. Men kamratens situation i Chile var så osäker. Han hade varit politiskt aktiv under Allende, studerade arkitektur men försvann plötsligt förra året i sex månader. I Chile vet man vad det betyder när en vän försvinner utan att ge livstecken ifrån sig.

SVÅRT MISSHANDLAD

När de sex månaderna var över dök han plötsligt upp på ett sjukhus i Santiago, svårt misshandlad. Den plötsliga frånvaron var ett fängelse i närheten av Valparaiso. Han misshandlades och plågades i ytterligare åtta månader och släpptes tillsammans med 206 andra politiska fångar efter det interamerikanska mötet, där FN:s mänskliga rättigheter återropades. Han gick under jorden, den tillfälliga amnestin är bara skenbar. När Carmen fick reda på detta, satte hon sig i skuld.

- Jag lånade ihop 2 000 kr av en svensk och gjorde upp en betalningsplan. Det var och är fortfarande så bråttom.

Carmen besökte vänner förra helgen. Hon lämnade fönstren öppna på glänt. När hon kom tillbaka hade hon lyckats samla ihop ytterligare 100 kronor till flygbiljetten. Men en lägenhetstjuv hade tagit pengarna som hon hade i kökslådan. Hela hans familj och jag vet att han kommer att tas. Det är bara en tidsfråga. Flygbiljetten är hans enda chans att överleva.

ANITA HANSSON

Fotnot: Eventuella bidrag kan sättas in på Stockholms Flyktingråds postgironummer 259198-4. Märk talongen med Carmen.

Artikeln publicerades i kvällstidningen *Aftonbladet* som ägdes av bland andra Landsorganisationen. Uppgifterna om Ale hade förändrats för att han inte skulle kunna kännas igen. Artikeln hade ett foto på henne, i bildtexten stod det att Carmen Sosa själv hade kommit som flykting till Sverige. Hon kämpade för att rädda vännens liv. Efter det att artikeln publicerades kom det in pengar på Flyktingrådets konto. Flygbiljetten var inte längre ett problem, resten av pengarna som sattes på kontot täckte Flyktingrådets mest omedelbara behov.

I Pinochets Chile fortsatte Julio sin outtömliga brevväxling med inrikesministeriet. I ett av breven till inrikesministern hänvisade han till artikel 10 i grundlagen. Enligt grundlagen fick frisläppta medborgare stanna varhelst i landet de ville, förutsatt att de åtog sig att respektera lagen. Från inrikesministeriets konfidentiella avdelning 6-F skrev inrikesministeriets biträdande minister att Julios son skulle släppas fri och att han inte skulle utsättas för några inskränkande åtgärder.

Sen den dag Ale fick reda på att han fanns med på listan hade han en kvävande ångest inför det absurda värld. Hans upplevelser hade en kafkalik prägel. Han hade just gått ut genom porten och lämnat fånglägret i Santiago bakom sig. Nu var han enligt juntans dekret en fri medborgare, men han kände sig fångad i en motsägelsefull metamorfos. Han hade förflyttats från ett fångläger där fångarna trots allt andades en frihetlig atmosfär och nu var han i frihet, men kände sig ständigt bevakad av DINA.

Utanför Tres Alamos kryllade det av anhöriga till försvunna politiska fångar, rykten hade spritts om att ett hundratal fångar skulle släppas ur lägret men ingen visste exakt när. Ale kände hur allting snurrade i hans huvud. Överallt såg han förväntansfulla ansikten, allt kändes överkligt. Han hörde någon ropa hans namn. Plötsligt omfamnades han av sina närmaste, de grät och skrattade av glädje, allt i ett. Hans mor och några av familjens närmaste vänner tittade på honom, ingen hade riktigt vågat tro att det var sant, att han var där. Han lade märke till Sonia, en av hans svägerskor, som var gravid och som bar den svartröda poncho som han hade vävt i Puchuncavi.

Han var fortfarande fångad av en subjektiv känsla, en föreställning som sinnena inte kunde förutse, han upplevde allt omkring sig som illusoriskt. Mitt i allt kaos vände han blicken och letade efter en av sina släppta kamrater. Det var en avdelningsledare från MAPU i Valparaiso, ingen väntade på honom och han kände inte heller någon i Santiago. Medan Ale gick bort mot sin kamrat närmade sig flera kvinnor med foton på försvunna politiska fångar, alla frågade samma sak.

— Kamrat, min son är försvunnen, har ni sett honom någonstans?

Han kände inte igen ansiktena på dessa försvunna fångar. Mödrarna, fruarna och döttrarna vände sig ömsom hit och ömsom dit med samma fråga och överallt fick de samma svar. Han fylldes av vanmakt. Till slut kunde han presentera den andre fången för sin familj. Självklart, fattas bara, sade hans mor och i samma ögonblick tog alla andra hand om honom.

Det var så många intryck under så korta minuter att det tog tid för honom att inse att han var hemma hos sina föräldrar igen. När han väl hade kommit dit träffade han ytterligare glada ansikten, men ingen ville riktigt tro att han var där, allra minst han själv. Kidnappad, torterad, isolerad, fängslad, efterlängtdad och nu var han återigen bland de sina. Det var svårt för honom att tro att det var sant.

Det är inte fråga om några dagar utan om timmar hade Julio sagt. Nu stod han där och intygade inför Notarius publicus att han hade blivit av med sitt ID-kort och andra viktiga dokument. Det brådskade att skaffa fram nya identitetshandlingar. Han kände att han trevade i ett ogenomträngligt mörker och saknade sina kamrater, de politiska fångarna. Han dominerades av kraftlöshet. Hans möte med Iris var flyktigt, han hade inte sett henne sedan skoltiden och det gemensamma politiska arbetet. De hade haft en romans, laddad med platonisk kärlek. Det var mulet den dagen, efter att ha vidtagit elementära säkerhetsåtgärder tog Iris med honom till en biograf. De såg *Jesus Christ Superstar*. De förföljdas historia gjorde han till sin egen skröna.

Allt var nu klart. På British Caledonian Airways kontor i Santiago väntade flygbiljetten. Santiago, London, Stockholm. Quena hade arbetat effektivt. På passet stod det att han var ogift och studerande. Efter orden personal description stod det: *viaja a Suecia*. Han tittade noga på sitt fingeravtryck på passet och tyckte sig se en labyrint mellan allt och ingenting. Allt gick mycket snabbt, det blev aldrig någon tid till att ta farväl av vännerna. En av de få han hann träffa var en partikamrat. Bernardo hade gått under jorden, de träffades på en bar på Avenyn Independencia. Ale sade till Bernardo att han var beredd att stanna i Chile, men att allt annat än underjordiskt politiskt arbete var omöjligt på grund av omständigheterna kring Carlos Carrasco.

— Partiet har just nu ingen möjlighet att fixa så att du kan gå under jorden, sade Bernardo.

De kramade varandra hjärtligt. Bernardos sista ord hade att göra med månadsvila summor till motståndskampen och ett gott råd inför resan.

— Se upp med svenskorna!

Under de sista timmarna i Santiago sökte han sin tillflykt i Gabriel Garcia Marquezs *Hundra år av ensamhet* och Violeta Parras melankoliska sånger. Sedan försvann han, under kyrkans trygga beskydd. Flyg 666 beräknades lyfta från Santiago kl 13.45. På väg till flygplatsen fick han sällskap av sina föräldrar i bilen. Han var klädd i en grå vinterjacka och bar mörka glasögon. Innan bilen nådde flygplatsen fick den sällskap av en av DINA:s bilar. Han blickade tillbaka till Villa Grimaldi och kände sig mycket spänd. Båda bilarna körde rakt mot flygplatsen. Det enda som han kunde sätta sitt hopp till var Ricardos mor, mor till en före detta medfånge som hade haft kontakt med och fått hjälp av Cristian Precht. Cristian Precht var en av kardinalens viktigaste medarbetare och hatad av militärjuntan. De tog snabbt farväl av varandra, kyrkans personal väntade. Han var ateist men kände sig trygg i prästernas närvaro. På trappan upp till planet reste han sin högra hand mot sina käraste. Så började en för honom ny vandring mot det okända.

Han var mycket spänd, nedsänkt i minnen som saknade början och slut. För första gången flög han över Anderna. Drygt en timme senare såg han sig omkring. Han ville förvissa sig om att ingen av DINA:s agenter satt i hans närhet. Om några timmar skulle planet landa i Rio de Janeiro, vilket skrämde honom oerhört. Vem som helst kunde komma ombord på planet och föra bort honom.

Ingen skulle få veta vad som hade hänt. En försvunnen mer eller mindre skulle gå obemärkt förbi i ett mönster av så många spårlöst försvunna. Landningen i den brasilianska staden plågade honom. Att bli skjuten i en skottväxling med regimens dödsskvadroner var en sak, men att försvinna framför nosen på dessa avskärmade passagerare var något helt annat.

Men inget hände under landningen och när planet äntligen lyfte igen somnade han. När han vaknade kände han sig lugnare, men han stod inte ut med den pladdrande kvinna som satt bredvid honom. Hon var i 50-årsåldern, klädd i en skrikig blå färg och talade oavbrutet om marxisternas ekonomiska slöseri i den störtade regeringen. Kvinnan tillhörde den övre medelklassen och hade en giftig tunga, tyckte han. Hon kommenterade sina tidigare resor i Europa, varje gång hon gjorde det passade hon på att fördöma marxisterna som de ärorika väpnade styrkorna hade räddat henne ifrån.

Inom kort skulle planet landa i London. Plötsligt kom han ihåg att hans engelska var en fullständig katastrof. Han var inte trög med att lära sig nya språk, men undervisningen i engelska i Chile lämnade mycket i övrigt att önska. Han kände den språkliga barriären redan innan han kom i kontakt med några engelsktalande människor. På väg mot Amsterdam märkte Ale att han ville återvända till det förgångna. Han var bekymrad. Vart var han på väg? Vad hade han där att göra? Det var långt ifrån klart. Beslutet att lämna landet var helt ofrivilligt, det dikterades av DINA. På ett sätt hade beslutet att resa ändå varit riktigt efter det politiska och militära nederlaget, tyckte han. En soldat som lyckas klara sig med livet i behåll kan vara till nytta i en kommande kraftmätning, resonerade han. Han stod inte ut längre, han ville lämna planet och återvända till någon underjordisk plats i Santiago och fortsätta kampen mot diktaturen.

I Amsterdams transithall lade han märke till de holländska männens utseende, det var sommar i Europa. Vart han än vände blicken såg han män med stilfulla skägg. Kvinnorna var långa och blonda. När planet flög mot Stockholm tänkte han fortfarande på Amsterdam.

Ale var nästan övertygad om att han skulle se Italo först. Han skulle känna igen Italos speciella sätt att röra sig, tänkte han. Flygvärdinnan räckte honom en tidning. När han tittade på första sidan såg han helt obegripliga ord, han hade aldrig sett ord med så många konsonanter. Han kunde se mängder av K, J, L, H och S, vokalerna var sällsynta. Han tittade återigen på rubriken. DE SKULLE SKJUTAS ALLIHOPA. Det var en främmande morfologi, han kände en annorlunda form av spänning. Han hade alltid haft smak för färgernas semantik och fick för sig att ordet spänningen hade färgen purpur. Purpurfärgen liknade på intet sätt blodets röda färg. Den röda färgen hade han alltid associerat till fanornas färg, men nu förknippade han den också med diktaturens brott mot mänskligheten.

När piloten gjorde sig redo att landa började han få ont i öronen. Han såg sedan ingen större skillnad mellan de olika flygplatserna i Amsterdam, London och Stockholm. Passpolisen vände sig mot honom och tilltalade honom på engelska och visade vägen till ett kontor. Det var en del av rutinen, han hade sökt politiskt asyl. Poliserna, en man och en kvinna, tittade på hans pass och kommenterade på svenska.

När han kom ut i flygplatsens ankomsthall såg han Quenas och Marcos klenrogna men glada blickar. Bredvid dem fanns en annan ung man med väldigt ljus hy. Han antog att han också var en politisk flykting. Efter ett hjärtligt återseende lämnade de flygplatsen. Det hade inte gått särskilt lång tid sen han frigavs. Han tänkte på när soldaterna låste in fångarna vid skymningen. Nu var det också kväll, men han hade svårt att tro att det var sant, aldrig tidigare hade han sett en sådan vacker skymning. Det var ljust och himmelskt, en sen sommarkväll i Stockholm.

Äntligen släppte spänningen som varit hans sällskap under hela resan och för första gången sen militärkuppen kände han sig riktigt fri. Det var dags att börja leva igen.